

STUDIA LATINA ET GRAECA

Letnik XXVII, številka 2, Ljubljana 2025

KERIA

UNIVERZA
V LJUBLJANI

FF

Filozofska
fakulteta

DRUŠTVO ZA ANTIČNE IN HUMANISTIČNE ŠTUDIJE SLOVENIJE

SOCIETAS SLOVENIAE STUDIIS ANTIQUITATIS ET HUMANITATIS INVESTIGANDIS

Vsebina

I. RAZPRAVE

Tjaša Šimunić: <i>Apulejeva Kupid in Psiha v luči antičnih poročnih in zakonskih praks</i>	7
Blaž Božič: <i>Himnični agon in nonoški neskončni zdrs: nekaj interpretativnih opomb k nagovoru Erehteja Ateni v 37. spevu Dionizovih del</i>	31
Aleš Maver in Sandra Stanek: <i>Kako cesarska je bila cesarska Cerkev?</i>	45

II. PREVODI

<i>Uvod</i>	
Marko Marinčič.....	67
Filemon in Bavkida (Ovidij, <i>Metamorfoze</i> 8.611–724)	
Prevedla Barbara Šega Čeh.....	69
Pismo z odgovorom (Ovidij, <i>Heroides</i> 18 in 19)	
Prevedla Polonca Zupančič.....	75
Publij Ovidij Nazon: <i>Metamorfoze</i> 4–6	
Prevedel Joža Lovrenčič, uredil David Movrin	91
»Ko je stražar zagledal luč«: <i>antični motivi v sodobni grški poeziji</i>	
Uvod in prevod Lara Unuk.....	161

Contents

I. ARTICLES

Tjaša Šimunić: <i>Apuleius' Cupid and Psyche in the Light of Ancient Marriage and Marital Practices</i>	7
Blaž Božič: <i>Hymnic Agon and Nonnos' Endless Flux: Some Interpretative Notes on Erechtheus' Address to Athens in Book 37 of Dionysiaca</i>	31
Aleš Maver and Sandra Stanek: <i>How Imperial Was the Imperial Church?</i>	45

II. TRANSLATIONS

<i>Introduction</i>	
Marko Marinčič.....	67
Philemon and Baucis (Ovid, <i>Metamorphoses</i> 8.611–724)	
Translated by Barbara Šega Čeh.....	69
A Letter and a Reply (Ovid, <i>Heroides</i> 18 and 19)	
Translated by Polonca Zupančič	75
Publius Ovidius Naso: <i>Metamorphoses</i> 4–6	
Translated by Joža Lovrenčič, revised by David Movrin	91
'As the Guard Saw the Light.' <i>Ancient Motifs in Contemporary Greek Poetry</i>	
Intro and translation by Lara Unuk.....	161

I. Razprave

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.27.2.7-30>

Tjaša Šimunić

Apulejeva Kupid in Psiha v luči antičnih poročnih in zakonskih praks¹

Apulej je v svoj roman *Metamorfoze* vključil tudi dolg ekskurz o Kupidu in Psihi, zgodbo, o kateri je bilo napisanega že veliko. Psiho, prelepo kraljevo hči, želi Venera zaradi njene lepote kaznovati, a se njen sin Kupid odloči, da se bo z njo poročil kar sam. Pripoved o zaljubljenih, ki sta ločena in morata prestati veliko preizkušenj, preden lahko živita srečno do konca dni, pa na več mestih odraža antične poročne in zakonske prakse. Poznavanje poteka (rimske) poroke in ženskega zakonskega življenja lahko bralcu odkrije novo dimenzijo razumevanja zgodbe in pomaga pri natančnejši interpretaciji dogajanja.

Prvo vprašanje je seveda, ali sta Kupid in Psiha rimska ali grška zakonca – Apulejeva *fabula Graecanica* se sicer dogaja v grškem svetu, a to ne pomeni, da gre za par, ki živi po grških običajih.

Apulej je svoj roman pisal v času, ko so meje med provincialnim in rimskim in celo med provincialnim in italjskim postajale vse bolj zabrisane. Prihajal je iz Afrike, a je bil rimski državljani, latinski pisec, grški sofist, morda je znal tudi punsko, prepotoval pa je tako vzhod kot zahod cesarstva.² V Apulejevem romanu je predstavljen širok nabor družin in gospodinjstev.³ Čeprav so protagonisti njegovega dela iz grškega sveta, je rimska zakonodaja prisotna v veliko večji meri.⁴ Njegovo občinstvo je bilo predvsem zahodno, bogato in sestavljeno iz državljanov, ki so rimsko pravo poznali. Takšni bralci so zagotovo prepotovali tudi velik del cesarstva.⁵ Čeprav je Apulejeva zgodba vsaj na zunaj grška, je družba, ki se v njej pojavlja, na veliko mestih izredno rimska. Bogovi

1 Članek je nadgradnja seminarskega dela pri seminarju *Raziskovalni seminar: interpretacija latinskih besedil 2*, ki ga je v študijskem letu 2024/2025 vodil red. prof. dr. Marko Marinčič.

2 Osgood, »Nuptiae Iure Civili Congruae«, 416.

3 Bradley, »Fictive Families«, 284.

4 Papaioannou, »Charite's Rape«, 309.

5 Osgood, »Nuptiae Iure Civili Congruae«, 417.

so npr. skozi zgodbo, kot je bilo običajno tudi pri drugih latinskih avtorjih, prikazani kot člani senatorskega razreda. Apulejevo vključevanje *ius civile* v *fabula Graecanica*, v kateri je malo likov rimskih državljanov, je na nek način tudi vzporedno prodiranju rimskega prava v province.⁶

Zgodbe rimskih družin tudi v najboljših primerih poznamo le delno in epizodično.⁷ Zaroki so Rimljani rekli *sponsalia*, za uradni dogovor med starši zaročencev pa se je uporabljal glagol *spondeo*; enak izraz se je uporabljal za zaročno darilo in zaročno gostijo.⁸ Zaročenca sta si izmenjala obljube (*sponsa*), ki jim je sledila ustna pogodba (*stipulatio*). V različnih delih cesarstva so lahko pogodbo tudi zapisali in potrdili s pričami (*tabulae nuptiales*).⁹ Dekleta so pogosto zaročili, ko so bila še zelo mlada, vsaj v kasnejših obdobjih pa so bile zaroke zelo dolge. Ključen je bil dogovor o doti (*dos*), nad katero mož ni imel popolnega nadzora. Čeprav je lahko upravljal z dobičkom od dote, je ni smel priključiti svojemu premoženju, ob njegovi smrti ali ločitvi pa je prešla nazaj k ženinemu očetu.¹⁰

Ius conubii so imeli v rimskem cesarstvu samo rimski državljani. Glavni cilj zakonske zveze so bili zakonski otroci, poroka je pomenila nadaljevanje družinskih tradicij, patriotsko in religiozno dolžnost. Za *iustum matrimonium* so šteli poroko med osebama istega družbenega položaja, čeprav so se kasneje lahko med seboj poročali tudi patriciji in plebejci. Pri *matrimonium non iustum* je šlo za drugačno obliko skupnega življenja, praviloma med državljanom in žensko iz nižjih družbenih slojev, a otroci teh zvez niso bili dediči in niso postali člani očetove družine.¹¹ Da je zakon postal pravno veljaven, ni bilo potrebe po posebnem obredu ali uradnem dejanju, samo skupno življenje pa, čeprav je bilo družbeno v določenih oblikah sprejemljivo, ni bilo dovolj, da bi bilo prepoznano kot zakonska zveza.¹²

Zakonsko določena najnižja starost rimskega dekleta ob poroki je bila 12 let. Razlogi za to so bili praktični – prepričani so bili, da bo mlada ženska ostala »čista« le, če se dovolj hitro poroči.¹³ Povprečna starost dekleta ob poroki je bila posledično okoli 15 let, ženini pa so bili starejši in jim pred poroko ni bilo treba živeti samsko.¹⁴ Zakone so za svoje hčere sklepali očetje.¹⁵ Doraslost obeh strani je bila enakega pomena kor privolitev.¹⁶ Očetova privolitev je bila

6 Osgood, »Nuptiae Iure Civili Congruae«, 430.

7 Bradley, »Fictive Families«, 282.

8 Bardis, »Main Features«, 225.

9 Papaioannou, »Charite's Rape«, 306.

10 Bardis, »Main Features«, 225–6.

11 Ibid., 226.

12 Papaioannou, »Charite's Rape«, 306.

13 Clark, »Roman Women«, 200–201.

14 Brandis, »Main Features«, 226.

15 Clark, »Roman Women«, 201.

16 Papaioannou, »Charite's Rape«, 305.

za poroko s hčerko v njegovi *potestas* nujna, a so predvidevali, da jo je dal, če ni ponudbe izrecno zavrnil. Družina mladoporočencev je bila zaradi omejene družbene mobilnosti izrednega pomena. Ob pomanjkanju družbene varnosti so poroke družinskih članov lahko prinesle velike spremembe.¹⁷ Družina je bila sestavljena iz vertikalnih razmerij med moškim in tistimi, ki so bili pod njegovo avtoriteto.¹⁸ Idealna nevesta je prihajala iz ugledne družine in bila lepa, prijazna in krepostna, privlačnost je bila pomembna tudi za ženina.¹⁹ Ideal je bil dolg, слоžen in predvsem ploden zakon, poroke pa so bile v interesu družine in ne posameznika.²⁰

Načinov poroke je bilo več. Ženska, ki se je poročila *cum manu*, je zapustila očetovo *potestas* in se preselila v moževo, pravno je pridobila enak položaj kot moževe hčere, z dvema izjemama. Hči očeta ni mogla prisiliti v ničesar, žena pa je lahko moža prisilila v ločitev; čeprav je mož z *manu* nad svojo ženo nadzoroval vse, kar je imela in podedovala, in je moral v primeru ločitve predati le njeno doto, so imele žene vseeno nadzor nad nekaj premoženja.²¹ Vrsta poroke *cum conventione uxoris in manum viri* je imela tri oblike: *confarreatio*, *coemptio* in *usus*. *Confarreatio* je bila patricijska poroka, ključna je bila žrtev Jupitru Fareju (*Farreus*) in prisotnost *flamen Dialis*, sklepala pa se je pred desetimi pričami. Plebejska oblika, *coemptio*, je kasneje postala mešani zakon med patricijem in plebejcem, med obredom so se pretvarjali, da je ženin nevesto odkupil, »prodajo« pa je vodil *libripens*; sklenila se je v prisotnosti petih prič. *Usus* je bil praviloma plebejski zakon, zahteval je soglasje neveste in bil veljaven samo, če sta zakonca skupaj živela eno leto, žena pa ni zapustila gospodinjstva za več kot tri dni.²²

Zdi se, da je do sredine 1. stol. pr. n. št. postala praksa, da so se rimski pari poročali *sine manu*. V tem primeru je žena ostala pod *potestas* svojega očeta in je potrebovala njegovo privolitev za vse večje finančne transakcije, on pa je lahko proti njeni volji razvezal njen zakon. Takšna poroka je očetu omogočala nadzor nad delom družinskega premoženja, ki je prešel na hčer, in tudi iz avgustejskih zakonov o prešuštvovanju lahko razberemo, da je bil njegov interes močnejši od moževega.²³ Rimske ženske so imele samo eno ime, žensko različico očetovega *gentilicium*, ostalo pa je nespremenjeno, ne glede na to, kolikokrat so se poročile. Nekatere ženske so dobile vzdevke, včasih so njihovemu imenu dodali še moževo.²⁴

17 Clark, »Roman Women«, 202.

18 Bradley, »Fictive Families«, 290.

19 Papaioannou, »Charite's Rape«, 305.

20 Clark, »Roman Women«, 203.

21 Ibid.

22 Bardis, »Main Features«, 226–7.

23 Clark, »Roman Women«, 203–4.

24 Ibid., 203.

Ločitev je lahko ženino odvisnost od moža končala po današnjem pojmovanju brez večjih težav: obe strani sta morali samo ugotoviti, ali je za ločitev potrebna finančna kazen (npr. za ženino prešuštvo ali partnerja, ki je ločitev sprožil). Zapletalo se je okoli vrnitve dote in ločitve premoženja, ki ga je par skupaj upravljal, zaradi česar so verjetno revnejši pari v večji meri vztrajali v zakonu, a se zdi, da pravne težave in dolгови Rimljanov višjih slojev niso odvrčali od ločitev. Finančni vzorci porok *sine manu* celo nakazujejo, da so na morebitno ločitev mislili že ob sklenitvi poroke.²⁵

Žena si moža ni mogla izbrati; ni se mogla ločiti, če ni imela očetove ekonomske podpore; prav tako pa ni mogla preprečiti ločitve, če jo je začel njen mož, oče ali njegov oče. Mož je za poroko in morda za ločitev potreboval očetovo privolitev, prav tako pa je lahko bil v ločitev prisiljen.²⁶ Za ženske *sui iuris* je bil položaj drugačen, lahko so sprejemale neodvisne odločitve, v kolikor jih niso omejevale družine ali finance. V primeru ločitve so izgubile otroke, prav tako pa niso mogle posvojiti otrok, saj niti otroci, ki so jih rodile same, niso bili v njihovi *potestas*.²⁷

Družbeni položaj Rimljanke je bil odvisen od moških v njeni bližini. Ženska, ki svoje ambicije uresničuje preko svojih sinov, je postala stereotip, v literaturi pa najdemo tudi matere, ki so do svojih otrok pretirano zaščitniške. Literarni topos je tudi ženska predanost sinovom – takšne so bile Kornelija, mati bratov Grakh; Avrelija, mati Julija Cezarja in Avgustova mati Atija.²⁸

Materfamilias je lahko upravljala gospodinjstvo, vlagala denar in se ubadala s *clientes*. Veliko Rimljank je bilo izredno bogatih, družine pa so se med seboj razlikovale po tem, v kolikšni meri so ženske lahko upravljale s svojim premoženjem. Lahko so sestavljale svoje oporoke, a je bil najboljši rimski približek pravno neodvisni ženski vdova *sui iuris*, ki je svoje zadeve samo nominalno upravljala preko varuha ali *agnates* (ali pa je bila prosta *tutela*, če je rodila dovolj otrok) in ki je bila dovolj stara, da se ji ni bilo treba ponovno poročiti. Praviloma so delovale zasebno. Čeprav so lahko imele velik vpliv in interese zunaj svojih domov in družin, so jih uresničevale preko svojih družinskih članov.²⁹

Paterfamilias je imel v teoriji skoraj absolutno avtoriteto nad svojimi potomci. Otroci, ki so bili *in potestate*, niso imeli neodvisnih lastniških pravic, vse, kar so pridobili, je pravno pripadalo njemu, ta pa jih je lahko finančno podpiral.³⁰ Ekstremna oblika *patria potestas* je bila pravica, da oče svoje potomce ubije (*ius vitae ac necis*), a se zdi, da je bila vedno bolj

25 Clark, »Roman Women«, 204.

26 Ibid., 204–5.

27 Ibid., 205.

28 Ibid., 205.

29 Ibid., 206–7.

30 Arjava, »Paternal Power«, 147–8.

simbolna in v pozni antiki so jo razumeli kot zastarelo. Očetje so lahko otroke tudi razdedinili, a so se lahko otroci pritožili, če jim je v oporoki zapustil premajhen delež.³¹

Moški in ženske v rimskem cesarstvu 2. stol. n. št. so lahko skupaj živeli na več različnih načinov. Poroke med državljani (*conubium*) je zakon jasno določal, niso pa bile edini način skupnega življenja in tudi druge oblike niso bile *a priori* razumljene kot moralno oporečne. Če so bile proti zakonu večje pravne ovire ali pa ni bilo katere od nujnih privolitev, je lahko par stopil v konkubinat, razmerje, ki je bilo v nekaterih primerih zelo podobno pravemu zakonu. Enako velja za *contubernium*, razmerje, v katerem je bil vsaj eden od partnerjev suženj. Vemo tudi za poroke med državljani in nedržavljeni, a te so bile zakonite samo v posebnih okoliščinah. Prebivalci provinc so imeli svoje poročne običaje, ki so preživeli skozi cesarstvo – v severni Afriki je npr. oblika ponovne poroke, po kateri se je vdova poročila z bratom umrlega moža, preživela vsaj do Apulejeve dobe, kar izvemo prav iz njegovega dela. Drugi običaji, kot npr. poroka med sorojenci ali bigamija, med državljani niso imeli veljave.³² Rimljani so poznali še *concubinatus*, obliko skupnega življenja dveh neporočenih svobodnih ljudi ali svobodnega moškega in *ancilla*, a je praviloma ugled ženske v takšnem razmerju trpel, pravni predpisi glede dote in drugih finančnih razmerij niso veljali, otroci pa niso bili del očetove družine, čeprav jih je lahko priznal. Beseda *concubina* je lahko pomenila priležnico vdovca ali pa ljubico poročenega moža. V 4. stol. so postali pogosti *imparia matrimonia*, mešani zakoni med pogani in kristjani.³³ Kljub raznovrstni paleti skupnega življenja pa so se državljani dobro zavedali, kako pomembno je, da je njihov zakon sklenjen v skladu s civilnim pravom, ko je šlo za delitev lastnine, legitimnost in družbeni položaj, po avgustejskih zakonih pa so bili lahko celo kaznovani; prav zaradi teh okoliščin so pari velikokrat sklenili poročno pogodbo.³⁴

Vsakdanje življenje rimske matrone se je močno razlikovalo od življenja grške žene. *Materfamilias* je bila v samem središču družabnega življenja svojega gospodinjstva. Obiskovalci so jo srečali že v atriju, opravljala je nakupe, obiskovala prijatelje, hodila v templje, gledališče in na igre. Ob odhodu iz hiše je sicer morala biti primerno oblečena in imeti spremljevalca.³⁵ Rimsko pravo je dovoljevalo in kasneje celo zahtevalo, da hči podeduje del premoženja staršev, hkrati pa je zaščitilo to dediščino pred njenim možem s pomočjo stroge ločitve zakonskega premoženja. Nasprotno je grško, predvsem atensko pravo omejilo ženske lastniške pravice. Grkinje so pod rimsko vladavino

31 Arjava, »Paternal Power«, 153–4.

32 Osgood, »Nuptiae Iure Civili Congruae«, 434.

33 Bardis, »Main Features«, 227.

34 Osgood, »Nuptiae Iure Civili Congruae«, 434.

35 Clark, »Roman Women«, 201.

sicer postale pravno izenačene z ženskami zahoda, a je v praksi še vedno preživela institucija moža kot varuha, gospodinjstvo pa je bilo strogo ločeno po spolu.³⁶

Kar se tiče nasilja, je bila situacija drugačna. V republikanski dobi so Rimljani lahko dvignili roko nad svoje žene, ženske v helenističnih kraljestvih pa so se lahko ločile ali zahtevale kompenzacijo od moža, ki je bil do njih nasilen. Tudi v pozni antiki lahko pri grških avtorjih zaznamo, da je bilo sramotno, če je mož tepel svojo ženo, medtem ko so rimski avtorji enako prakso prikazovali kot dober zgled družinske discipline.³⁷ Celó v grških romanih so nasilneži nad ženskami praviloma samo sužnji in zločinci. Glede na ohranjene vire lahko sklepamo, da so bili takšni standardi obnašanja na vzhodu dejansko družbeno sankcionirani, saj poznamo primere, ko se je okolica zavzela za žensko, s katero mož ni ravnal dobro.³⁸

Za Rimljanke dajejo viri drugačno sliko. Žena je spadala pod *potestas* svojega moža. Na svojega moža je Rimljanka morala gledati kot na gospodarja, ki ima pravico, da jo disciplinira, tudi nasilno – njena naloga je bila, da umiri njegovo jezo tako, da je primerno podrejena. Ženska, ki se je v javnosti obnašala dominantno, je za svojega moža predstavljala veliko sramoto.³⁹ Pri Grkih je bila nenadzorovana jeza bolj ženska lastnost.⁴⁰ A grška pripravljenost na prenašanje »težavnih« žena ni bila izraz spoštovanja, ampak prezira. Niso jih kaznovali, kot bi kaznovali sužnje, ravno zato, ker *niso* bile sužnje – kot matere državljanov so imele višji položaj, zato bi bilo to neprimerno.⁴¹

METAMORFOZE 4.31: PSIHINA KAZEN

Potlej pa [Venera Kupidu] pove vso dolgo zgodbo o svoji tekmici v lepoti in mu, težko sopeč in drgetaje od togote, govori: »Rotim te pri vezeh materinske ljubezni, pri sladkih ranah tvoje strelice, pri medeno slastnih opeklinah tvoje plamenice – maščuj svojo mater in ji daj polno zadoščenje, meni na ljubo kaznuj preošabno lepoto! Pred vsem drugim pa mi stori eno samo stvar: naj se to dekle vname v neugasni ljubezni do moža, zadnjega med možmi, ki mu je zla sreča vzela vso čast in imetje in še zdravje, skratka, do takega zavrženca, da mu ga ni enakega siromaka pod soncem!«⁴²

36 Dossey, »Wife Beating and Manliness«, 3.

37 Ibid., 4.

38 Ibid., 13–14.

39 Ibid., 17.

40 Ibid., 33.

41 Ibid., 36–37.

42 Simoniti, prev. Apulej: *Metamorfoze ali Zlati osel*, 121–2.

Venerin govor Kupidu se zgleduje po Ovidiju (*Met.* 5.363–397), kjer Venera prosi Kupida, naj se Pluton zaljubi v Prozerpino. Oba odlomka, tako Apulejev kot Ovidijev, pa se zgledujeta tudi pri Venerini prošnji Kupidu v *Eneidi* (*Aen.* 1.664–666). Drugačno je le razmerje med Kupidom in Venero, ki sta skozi zgodbo konsistentno prikazana kot mati in razvajen fant, ki ga je potrebno usmerjati.⁴³

Ker je idealna družbena vloga ženske višjega rodu vloga poročene ženske in matere, se Venera odloči, da bo Psiho kaznovala na tem področju, in Kupidu ukaže, naj ji najde najslabšega možnega partnerja. Venera ne prosi, da bi se Psiha s tem partnerjem poročila, zahteva le, da se vanj zaljubi – verjetno želi, da bi Psiha postala ljubica kakšnega moža brez možnosti, da bi se z njim poročila. To bi zanj sploh po avgustejski zakonodaji pomenilo, da bi padla na družbeno dno. Tudi potencialni partner je opisan kot človek nižjega družbenega položaja, revež, ki ga mučijo zdravstvene težave. Psihino družbeno življenje in ekonomski položaj bi bila odvisna od njega. Družbeno bi močno padla, hkrati pa bi prekršila avgustejske zakone in morala skrbeti za bolnega moža.⁴⁴

METAMORFOZE 6.32–35: PSIHA NE DOBIVA POROČNIH PONUDB; MRTVAŠKA POROKA

Medtem pa nima Psiha nobenega prida od svoje lepote, najsi je še tako očitna. Vsi jo gledajo, vsi jo slave, a nikogar ni, ne kralja ne kraljeviča, še izmed preprostih ljudi ni nikogar, ki bi se hotel poročiti z njo in stopiti prednjo kot snubec. Resda občudujejo njeno božansko prikazen, a le kot mojstrsko izklesan kip jo občudujejo vsi. Že zdavnaj sta se starejši sestrji, katerih zmerne lepote ni slavil glas ljudstva, poročili s kraljevskima snubcema in živeli v srečnem zakonu, le Psiha ždi doma sama in zapuščena in objokuje svojo samoto; telo ji medli, duša je ranjena, in čeprav je njena lepota očarala ves svet, jo sama zasovraži.

Žalostni oče nesrečne hčerke torej zasluti sovrašтво bogov; iz strahu pred jezo neba povpraša pradačno preročišče boga v Miletu in z molitvami in žrtvami prosi to mogočno božanstvo, naj nakloni devici, ki ni deležna ljubezni, ženina in poroko.

Apolon pa, ki je sicer Grk in Jonec, je vendar zavoljo pisca naše miletske zgodbe odgovoril s tole latinsko prerokbo:

»Kralj, postavi dekle vrh stene prepadne na gori,
v črn obleci jo prt, saj ji bo svatba – pogreb!
Up ni ti dan, da tvoj zet bi bil mož iz rodu umrljivih,
temveč strupena pošast, jara in huda kot zmaj.
Eter preleta na krilih, vesolje pesti in strahuje,
z ognjem in mečem zadá sleherni stvari propad.

43 Nicolini, *Apuleio: Metamorfosi*, 288–9.

44 Haskins, »A Gendered Reading«, 251.

Jupiter sam se boji je, ki strah in trepet je bogovom,
z grozo navdaja pekèl, reke in noč pod zemljó.«

Žalosten in potrtn poslušá nekðaj srečni kralj to sveto prerokbo. Vrne se domov in razkrije ženi ukaz zlohodne usode. Nekaj dni se razlega le jok in stok in žalovanje.

A nič več ni moč odlagati, kar terja zla sreča. Že pripravljajo nesrečni nevesti opremo za svatbo smrti, že se duši soj svatovske bakle v sajastem čadu, zvoki svatovske piščali se sprevraçajo v tožeçi lidijski melos, vesela poročna pesem izzveneva v žaloben pogrebni spev in nevesta si kar s poroçnim pajčolanom odira solze.

Skupaj z dvorom, ki ga je zadela tako žalostna usoda, vzdihuje in stoka vse mesto; povsod razglase javno žalovanje, življenje na trgih zamre.

Toda dolžnost pokorščine božjim zapovedim terja, da se sirota Psiha prepusti zahtevani kazni. V globoko žalosti pripravijo svečanost mrliske svatbe. Vse ljudstvo spremlja še živo pokojnico v poslednjem sprevodu in Psiha ne stopa k poroki, marveç za svojim lastnim pogrebom.

Ko žalostni starši, strti v tolikšni boleçini, omahujejo in se branijo izvršiti strahoto, jim hçi sama prigovarja s takimi besedami:

»Çemu bremenita z nenehnim jokom svojo nesreçno starost? Çemu jadikujeta brez prestanka, da vama pohaja sapa in ugaša življenje, ki je vendar bolj moje kakor vajino? Çemu te solze, s katerimi si zaman kazita çastitljivo obliçe? Çemu kalita s svojimi očmi še soj mojih? Çemu si pulita sive lase, çemu se biješ po prsih, oçe, po svetih grudih, mati? Glejta, to vama je imenitna nagrada za mojo veliko lepoto: šele zdaj, ko vaju je zadel smrtonosni udarec zle zavisti, so se vama odprle oçi – prepozno! Ko me je ves svet çastil po božje, ko so me ljudje v en glas razglašali za novo Venero – takrat bi bila morala žalovati, takrat jokati, takrat tarnati za mano, kakor da me je že ugrabila smrt! Že çutim, že vidim: sam vzdevek Venera je bil moja smrt! Odvedita me in me postavita na skalo, kot pravi prerokba! Le brž, le brž k veseli poroki, le brž, da ugledam svojega imenitnega moža! Çemu še čakam, çemu se ga branim, njega, ki je bil vendar rojen vsemu svetu v pogubo!«

Potlej umolkne in se, zdaj že z odloçnim korakom, pridruži trumu ljudi, ki jo spremljajo.

Sprevod se vzpne na strmo goro k peçini. Na najvišji vrh jo popeljejo in jo zapuste. Svatovske bakle, ki so si z njimi svetili na poti, pogase s solzami in jih odlože ter povešenih glav uberejo pot proti domu.

Ubogi oçe in mati se, strta od tolikšnega gorja, zapreta v dvorec in se za zmeraj skrivata v globoko temo.

Psiha pa preplašena in drgetajoç joçe na vrhu peçine. V blagi sapi mehko pihlajajoçega Zefira zapahutajo naborki na obleki, vetrç ji napihne ohlapno gubo v naroçju in jo na lahko vzdigne od tal, potlej pa jo s svojim mirnim dahom počasi ponese ob prepadnih stenah skalnate gore v dolino, ki se razprostira pod njo. Na dnu jo narahlo položi v naroçje zelene, s cveticami posejane trate.⁴⁵

45 Simoniti, prev. *Apulej: Metamorfoze ali Zlati osel*, 122-125.

Psiha je kraljeva hči, devica, tako lepa, da jo zamenjajo celo za Venero. Priпада višjemu družbenemu sloju in zrela je za zakon, kar pri sočasnem bralcu ustvari pričakovanje. Takšno dekle se mora poročiti in to z moškim visokega družbenega statusa in, kar sodi zraven, zelo bogatim, da ji bo lahko zagotavljal vsaj primerljiv standard s tistim, od katerega prihaja. Avgustejski zakoni iz 18 pr. n. št. so v Apulejevem času še veljali, iz njih pa je jasno razvidno, da je glavni cilj ženskega življenja poroka in reprodukcija. Kot nasprotje njenemu položaju Apulej da jasno vedeti, da sta se Psihini manj lepi sestri že poročili z moškima ustreznega statusa. Zakona sester označi kot srečna, česar ne razloži dodatno – samo primernost mož je dovolj, da sta zakona uspešna.

Psihina lepota predstavlja oviro izpolnjevanju njene družbene vloge, moškim je tako všeč, da si nihče ne upa prositi za njeno roko, brez poroke pa zanj življenje nima smisla. To, da ne more najti partnerja, je tako nenavadno, da njen oče posumi na božje vmešavanje.⁴⁶ Kot *paterfamilias* ima posebno odgovornost, da poskbi za hčerino poroko.⁴⁷ Takšen razvoj zgodbe bi bil verjetno presenetljiv tudi za sočasne bralce romana, saj so imele ženske junakinje v erotičnih romanih praviloma dolge vrste snubcev, ki so bili vsaj bogati ali družbeno dobro situirani, če ne celo kraljevskega rodu.⁴⁸

Psihin oče v Delfih dobi strašno prerokbo. Čeprav njena družina noče izpolniti božjega ukaza, Psiha sama hiti proti svoji usodi. Prerokovani zakon bo izpolnil njeno družbeno vlogo in, ker je smrtonosen, ji ga vsaj ne bo treba dolgo prenašati.⁴⁹ Mrliška poroka je boljša od samskega življenja.

Psihina zgodba tukaj spominja na zgodbo Andromede in Heziona; z Andromedo si deli tudi značilno nedolžnost. Kontrast med smrtjo in poroko oz. motiv mrtvaške poroke sega že do Homerja, velikokrat se pojavi v grški tragediji, v latinščini ga najdemo npr. pri Lukreciju, Ovidiju, Maniliju, ohranjenih pa je tudi veliko pogrebnih epigramov mladih žensk, ki so umrle malo pred poroko.⁵⁰

Poročno obredje, kot je opisano v zgodbi o Kupidu in Psihi, je močno podobno rimski poroki.⁵¹ Povprečna rimska poroka je bila sestavljena iz več delov: *auspicia nuptiarum*, *dextrarum iunctio* in izmenjava poročnih prstanov, *sacrum nuptiale* (žrtvovanje živali), *obsignatio* in na koncu *domum deductio*, ki je poroki dal pravni status in javno priznanje.⁵² Praznovanje se je začelo z verskim obredom, kjer sta se obe družini posvetovali glede *omen*. Dan pred poroko so žrtvovali Larom, nevesta je nosila lepo obleko, *tunica recta*, ki je skupaj s tančico predstavljala njeno nošo na poročni dan. Naslednji dan sta

46 Haskins, »A Gendered Reading«, 250–2.

47 Bradley, »Fictive Families«, 287.

48 Nicolini, *Apuleio: Metamorfosi*, 297.

49 Haskins, »A Gendered Reading«, 252.

50 Nicolini, *Apuleio: Metamorfosi*, 301–2.

51 Bardis, »Fictive Families«, 227.

52 Papaioannou, »Charite's Rape«, 307.

družini zaigrali spor, med katerim je nevesta zbežala v materino naročje, ženinovi svatje pa so jo zvlekli stran. Ta del bi lahko bil ostanek stare poroke z ugrabitvijo, Rimljani sami so bili prepričani, da gre za ostanek ugrabitve Sabink. Rimljanke so nosile rdečo tančico, čez *tunico recto* pa *cingulum*, volneni pas. Na prstancu so nosile prstan in drug nakit, ki so jim ga dali možje. Ženin je med povorko do svoje hiše trosil orehe, simbol plodnosti in izobilja. Ko so prišli do ženinove hiše, je ženin nevesto odnesel preko praga in takrat ga je pozdravila z besedami *Quando tu Gaius, ego Gaia*. Praznovanje se je nato nadaljevalo pri ženinu, naslednji dan pa je povabil prijatelje in sorodnike na *repositia*, pivsko zabavo, ki je sledila tudi drugim velikim družinskim dogodkom, npr. rojstvu otroka.⁵³

Domum deductio se je odvila na poročni dan zvečer, nevesto so v veselem sporedu z baklami spremili proti novemu domu; včasih so *deductio* prikazali kot nasilno ugrabitev neveste.⁵⁴ A tukaj *deductio* ni bila popolna, saj se ni končala.⁵⁵ Ritual je opisan kot »pogrebna poroka«, poroka in smrt obstajata hkrati.⁵⁶ Psiha se ni samo poročila s pošastjo, tudi poroka se ni odvila »pravilno«. Njena družina in svatje ne bodo prisotni, ko bo vstopila v moževo hišo. Prihod neveste v nov dom je bilo dejanje, ki je poroki dalo pravni status in javno priznanje, dan, ko se je to zgodilo, pa so tudi šteli za datum poroke. Ko Psiho starši pustijo na pečini, se je formalno izselila iz očetovega gospodinjstva in začela novo življenje neveste in žene,⁵⁷ čeprav obred ni bil izveden do konca in na njem ni bilo prisotnega ne ženina in ne njegovih svatov.

METAMORFOZE 5.4: SKUPNO ŽIVLJENJE SE ZAČNE

Zabave je konec, večerni mrak vabi k počitku in Psiha léže.

Sredi noči zazna njeno uho blago šelestenje. V tolikšni samoti se ustraši za svoje devišтво; strah in trepet jo obhaja, in manj ko ve, kaj ji preti, bolj se boji.

A že je bil pri njej neznani ženin, že je legel k nji v posteljo in si vzel Psiho za ženo, in ni ga bilo več, ko je sinilo jutro.

Glasovi, ki so čakali pred spalnico, neutegoma poskrbe za neveste umorjeno devišтво.

Tako se ji je godilo dolgo časa. A tako hoče zakon narave: bolj ko se je Psiha privajala, bolj so ji ugajale nove slasti, zven skrivnostnih glasov pa ji je bil razvedrilo v samoti.

⁵³ Bardis, »Main Features«, 228.

⁵⁴ Papaioannou, »Charite's Rape«, 310.

⁵⁵ Ibid., 315.

⁵⁶ Ibid., 317.

⁵⁷ Haskins, »A Gendered Reading«, 252.

Medtem sta se njen oče in mati postarala od neutolažljivega joka in žalosti. Ker se je široma raznesel glas o teh dogodkih, sta zanje izvedeli tudi starejši sestri. Brž sta se odpravili zdoma in v črnini in solzah prihiteli obiskat starše in jih tolažit.⁵⁸

Psiha se ob nepričakovanih zvokih sredi noči boji predvsem za svoje devišstvo. Zgodi se, kar se od poročne noči pričakuje, in ko je zakon konzumiran, Psiha in nevidna prikazen dokončno postaneta mož in žena.

Psihin mož prihaja ponoči, da ga ne more videti. Svojega moža ne pozna, ne ve, kakšen je njegov družbeni položaj, in ker nima svoje družine ali prijateljev, je njena edina družba v palači. Osebnost je osamljena, družbeno pa nihče ne more videti močevega bogastva in očitno visokega statusa, kar pomeni, da je skoraj tako, kot da njena sreča ne bi obstajala, kar kasneje poudarita tudi njeni sestri. Kljub vsemu se pričakuje, da bo Psiha ravnala, kot mora mlada žena, da bo moža ubogala in da bo njegovo dobrobit in dobrobit njegove družine postavljala nad svojo dobrobit in dobrobit svoje družine. Ta ideal lahko najdemo v avgustejski zakonodaji, pa tudi v rimski literaturi, kjer se pojavlja skozi *exempla* popolnih žena, npr. Lukrecije.⁵⁹

Nova zveza se ne utrdi iz ljubezni, ampak preprosto iz navade. Mladoporočenca se tako pogosto srečujeta, da jima to postane del vsakdanje rutine, za Psiho pa njen mož predstavlja tudi edino oprijemljivo družbo, kar še olajša razvoj naklonjenosti.

Psihina izvorna družina zaradi izgube hčere in sestre trpi, kar nakazuje, da svojih hčera in sester izvirne družine po poroki niso kar pozabile. Starša sta neutolažljiva, sestri pa očitno nista bili prisotni na poroki, a kljub temu odhitita domov takoj, ko izvesta, kaj se je zgodilo. Ker zdaj še ne veda, kje je Psiha in kakšna usoda jo je v resnici doletela, lahko verjamemo, da sta njuna žalost zaradi izgube sestre in skrb za starše iskrena.

METAMORFOZE 5.9–10: PSIHINI SESTRI SE ODLOČITA ZA MAŠČEVANJE

Dični sestri se vračata domov in žolčna zavist, ki jima tli v prsih, se razplameni. Jezik se jima razveže in hudobno regetata ena čez drugo. Naposled zasika ena:

»O Sreča, kako slepa, krivična in hudobna si! Zdaj torej hočeš, naj bomo deležne tako različne usode, čeprav smo hčere iste matere in istega očeta! Medve, starejši sestri, morava živeti kot v izgnanstvu, izročeni za deklo vsaka svojemu pritepencu, daleč od domače hiše, domovine in staršev – ona, najmlajša, ki se je skotila v zadnjem krču usihajoče plodnosti, pa ti dobi take

58 Simoniti, prev. Apulej: *Metamorfoze ali Zlati osel*, 131–2.

59 Haskins, »A Gendered Reading«, 252–3.

zaklade in boga za moža, da še sama ne ve, kam in kako z vso bogatijo, da bi bilo prav! Si videla, sestra, kaj vse se ji valja po hiši, kakšne dragocenosti, kako sijajna oblačila, kakšni bleščeči dragulji. Saj se še prestopiti ne moreš, ne da bi hodila po suhem zltu! Če ima še moža tako lepega, kakor trdi, je ni srečnejše pod soncem od nje. Ko se še bolj navadi nanjo in se mu ljubezen do nje še okrepi, navsezadnje iz nje naredi še boginjo, saj je sam bog! Pri Herkulu, da je tako, že zdaj se ti je nosila tako košato! Že zdaj ti zavija oči navzgor to ženšče in se obnaša kot boginja – glasove ima za sluge in vetrovom ukazuje! Jaz, reva, pa sem staknila moža, ki mi je še za očeta prestar, in plešast je kot buča, drugače pa še toliko ni pri sebi kot kako otroče; samo hišo bi stražil in vsa okna in vrata zaklepal s ključi in zapahi!»

»Pa jaz,« odvrne druga, »kakšnega moža prenašam šele jaz! Ves je zvit in skrotovičen od protina, tako da se ti komaj na vsakih sto let enkrat spomni na zakonske dolžnosti! Ven in ven mu moram drgniti tiste njegove skrivenčene, odrevenele in otrdele prste, od smrdljivih obližev in umazanih cunj in ogabnih obkladkov so moje nežne roke že čisto vnete. In to pomeni, da sploh nisem več videti kot ustrežljiva žena, ampak opravljam delo zgarane bolniške strežnice! Tudi na tebi, draga sestra, se vidi, kako potrpežljivo ali, če povem brez ovinkov, kar mislim, hlapčevsko prenašaš takole krivico. Ampak jaz ne strpim več, da je tisto nevrednico doletela taka sreča! Le spomni se, kako naduto, kako samopašno je ravnala z nama, kako je z nezmernim nastopaštvom razkazovala svoj bahavi napuh in nama od tolikšnega bogastva vrgla nekaj beraških drobtinic, pa še teh ji je bilo žal! In kako hitro se je naveličala najine družbe – kar pred vrata naju je postavila in ukazala vetru, naj naju odpihne in odfrkne. Naj ne bom ženska in kar po meni naj bo, če je ne sunem s kupa njenih zakladov na tla! In če, kot bi bilo prav, tudi tebe peče ponižanje, skujva skupaj tak načrt, da bo zalegel! Tega, kar nosiva s sabo, ne pokaževa ne staršem ne drugim, narediva se tudi, kot da ničesar ne veva o tem, da je bila rešena. Saj je dovolj, da sva sami videli, kar je bilo vse prej kot prijetno gledati, kaj šele, da bi še staršem in vsemu svetu razbobnali njeno srečo in blaženost. Ko pa ni srečen, kdor je bogat, če nihče še ne ve za to! Naj le spozna, da nisva njeni dekli, ampak starejši sestri. Zdaj pa domov, k možema v najini skromni, a pošteni hiši; doma stvar temeljito premisliva in pretehtajva, potlej pa s trdnim namenom nazaj, da kaznujeva oholost!«⁶⁰

Kupid in Psiha se počasi spoznavata, Apulej že prej uporabi izraz *per assiduum consuetudinem*, ki je bil eden od pogojev za legitimacijo poroke z *usus*. Prav tako je *assidua consuetudo* paru pomagala do *affectio maritalis*, predpogoja za spremembo življenja *in usu v iustum matrimonium*. Sestri temu rečeta *procedente consuetudine* in *adfectione roborata*, in tudi pred tem, ko Kupid svari Psiho, naj ne pove preveč, se sklicuje na *religiosaue continentia domum*

60 Simoniti, prev. Apulej: *Metamorfoze ali Zlati osel*, 135-7.

maritum. Tako Kupid kot Psihini sestri očitno predvidevajo, da bo razmerje, v katerem živi par, prešlo iz skupnega življenja v *iustum matrimonium*.⁶¹

Psiha se kljub temu ne vede kot dobra žena. Čeprav je to nesprejemljivo, svoje potrebe postavlja nad dolžnosti in dobrobit svojega moža. Ko jo mož opozori, da bosta na obisk prišli njeni sestri in naj ju ne posluša, najprej obljudi, da ga bo ubogala, a je naslednji dan neutolažljiva. Za rodno družino jo skrbi bolj kot za moža in proti njegovim ukazom hoče potolažiti sestri. Želi si tudi človeške družbe. Poleg tega, da hoče pomagati svoji krvni družini, bi rada, da izvedo za njeno novo življenje, ki bi tako postalo javno.⁶²

Mož jo zaradi njene neubogljivosti tudi okara, razočaran je, ker ne premore samonadzora. Psiha je sicer obljubila, da bo popolna žena, a je pokazala, da je prej stereotipna. Ne opravlja svojih dolžnosti, joče celo takrat, ko želi mož z njo imeti spolne odnose. A tudi možev zadnji odgovor na njene solze je nekaj, česar od vodje gospodinjstva ne bi pričakovali, saj Psihi ne prepove, da bi se srečala s sestrama, in jo namesto tega le opozarja. Zdi se celo, da se je Psiha naučila, kakšno spolno moč ima nad možem in nima težav z uporabo spolnosti za svoje cilje. Moževe slabosti v nadaljevanju za svoje potrebe večkrat izkorišča, a se ob obisku sestra zdi, da je njena skrb za dobrobit izvirne družine iskrena.⁶³

Psihina sestra uporabi formulo zaklinjanja *Hercules*, ki je običajno rezervirana samo za moške.⁶⁴ Sestri se bosta še enkrat izrecno postavili v moško vlogo v poglavju 5.20.

Sestri v svojih govorih izpostavita nekaj stalnih težav, s katerimi so se rimske ženske morale srečevati ob poroki. Ker so se poročile na možev dom, je to pomenilo, da so zapustile svojega, v takšnem primeru, kot je bil pri Psihinih sestrah, pa so se morale preseliti zelo daleč. Psihini sestri svojo selitev celo dojemata kot izgnanstvo. Najbolj ju boli, da sta doživeli drugačno usodo kot mlajša sestra, čeprav prihajata iz iste družine in sta starejši. Prva se je poročila z moškim, ki je bil od nje veliko starejši, kar je bila splošna praksa; ne omenja sicer, da bi bila njegova druga žena, omenja pa, da ima popoln nadzor nad financami in gospodinjstvom, kar je bila vsakodnevna realnost veliko rimskih žena. Druga se je poročila z bolnim moškim, za katerega mora skrbeti kot bolničarka. Psiha je nasprotno izredno bogata, pa še obeta se ji, da bo postala boginja – česar sama ne opazi.

Čeprav v poglavju 4.32 Apulej izrecno trdi, da sta se sestri srečno poročili, njune zakonske težave opiše zelo slikovito. Po njuno je Psihin zakon srečen že zato, ker je bogata in ima lepega moža. Sestrine pritožbe odsevajo realnost veliko rimskih zakonov, a je glede na Apulejeve besede glavna težava, da nimata zadovoljivega spolnega življenja – prvi mož je nezmožen, drugi pa bolan.

61 Papaioannou, »Charite's Rape«, 319–20.

62 Haskins, »A Gendered Reading«, 253–4.

63 Ibid., 254.

64 Nicolini, *Apuleio: Metamorfosi*, 393.

Takšen pogled se sklada s stereotipom nepotešljive ženske pohote, zaradi katerega so mdr. dekleta poročali zelo zgodaj. Sestri sta stereotipno pohlepni, nečimrni in ljubosumni.

Razumevanju pa novo dimenzijo doda dejstvo, da Psihini sestri živita dele kazni, ki jo je zanj namenila Venera – sicer nista poročeni z moškima iz nižjih slojev, a ena nima dostopa do družinskega premoženja, druga pa je poročena z bolnim možem.

Odločitev Psihinih sester, da o njenem novem življenju ne bosta ničesar povedali staršem in da jima celo ne bosta izdali, da je živa, kaže, da je Psiha pričakovala, da se bo vest o njeni sreči razširila. Sestrama se zdi to, da za Psiho nihče ne ve, primerna kazen.⁶⁵

METAMORFOZE 5.14: DRUŽINA BO DOBILA NOVEGA ČLANA

Zarotniški in kovarski par sestra sploh ne utegne obiskati staršev, temveč se na vrat na nos podviza z ladje naravnost na pečino. Ne da bi počakali na vetra nosača, se z noro predrnostjo vržeta v globino. Zefir, ki ni pozabil na kraljevi ukaz, ju, čeprav nejevoljen, prestreže v naročje vršeh sap in postavi na tla. Še za hip se ne mudita, ampak neutegoma s hitrim korakom vstopita v grad, po krivem izdajajoč se za sestri objameta svojo žrtev, pod veselo krinko na obrazu skrivata v srcu celo zakladnico črnih nakan in se ji dobrikata:

»Psiha, zdaj pa nisi več punčka kot nekoč – še malo, pa postaneš mati! Kaj praviš, kakšno veselje namноси v trebuščku! S kakšno radostjo boš napolnila vso našo hišo! O medve srečnici, ki bova smeli negovati zlatega otročka! Če bo – pa saj ne more biti drugače – tako lep kakor njegovi starši, se nam zares porodi še pravi Kupido!«⁶⁶

Mož Psihi sicer dovoli videti sestri, vendar ji ne dovoli, da bi o njem govorila. Čeprav je Psiha dokazala, da je sposobna celo manipulirati s svojim možem, to, da ga ni zmožna ubogati, pripiše naravni preprostosti in nežni ženski nravi. Ker je ne more nadzorovati, poskuša tako, da ji pove, da je noseča; otrokova dobrobit je bila za rimsko ženo prva skrb. Rimljanka je morala skrbeti za svojega sina in ga vzpodbujati, se zanj truditi in njegove interese postavljati celo nad moževe. Dojenček je žensko tudi bolj povezal z moževo družino, saj jo je pomagala ustvarjati. Otrok, ki bi mu z neubogljivostjo lahko spremenila življenje, bi moral biti Psihina glavna motivacija, da uboga moža. A tudi mož se ne obnaša tako, kot bi se pravi mož moral, in se preda, čeprav ga žena enkrat že ni poslušala.⁶⁷

⁶⁵ Haskins, »A Gendered Reading«, 255.

⁶⁶ Simoniti, prev. *Apulej: Metamorfoze ali Zlati osel*, 140.

⁶⁷ Haskins, »A Gendered Reading«, 255–6.

Čeprav sta Psihini sestri starejši in že dlje časa poročeni, glede na zgodbo srečno, otrok očitno nimata. Psihi se seveda ne zdi čudno, da sta sestri novice veseli. Nosečnost prinese veselje celotni družini. Otroci so bili pričakovani in zelo dragocen sad zakona.⁶⁸ Psihini sestri takoj predvidevata, da bosta pomagali pri vzgoji bodočega nečaka ali nečakinje, kar kaže, da je pri vzgoji otrok pomagala širša družina, tudi materina.⁶⁹ Sestri izpostavita, kako pomemben mejnik je bilo rojstvo prvega otroka – Psiha ni več deklica, zdaj je mati, prava *materfamilias*.

METAMORFOZE 5.19–20: SESTRI »POMAGATA« PSIHI

»Vedve, preljubi sestri, znova izpolnujeta dolžnost zveste ljubezni, kakor je treba, pa tudi tisti, ki so vama povedali to strahoto, se menda ne lažejo. Res je, nikoli nisem videla obličja svojega moža in nič ne vem, kdo je in od kod; samo njegov glas slišim ponoči in pri meni leži mož neznane postave, ki beži pred lučjo. Res bo, prav pravita: nekakšna zver je! Zmeraj mi na vse kriplje brani, da bi ga pogledala, in mi grozi s hudo nesrečo, če bi rada vedela, kakšen je videti v obraz. Če mi le moreta pomagati v stiski, sestrici, tedaj pomagajta, sicer ob kasnejši nebrižnosti ne bo haska od vajine prejšnje skrbi!«

Tako dosežeta zločinski ženski pri odprtih vratih sestrino nezavarovano srce; nič več nista potuhnjeni v zakotju skrite pasti, marveč se z golim mečem prevare polastita plašnih misli preproste deklice.

»Vezi sorodstva naju silijo, naj se zavoljo tvojega blagra ne ozirava na nikakršno nevarnost,« pravi ena, »zato ti pokaževa pot, o kateri sva dolgo, dolgo premišljevali in ki edina drži k rešitvi. Vzemi ostro zašiljeno britev, potegni z njo ploskoma po mehki dlani, da ji še bolj zgladiš nabrušeno rezilo, in jo dobro skrij na tistem koncu ležišča, kjer je po navadi tvoj prostor; potem vzemi prikladno oljenko, napolnjeno z oljem, ki gori s svetlim plamenom, in povezni čeznjo dobro se prilegajoč lonec. Vse te priprave skrbno prikrivaj.

Ko zleze zmaj, vlečoč za sabo vijugasto brazdo, kot po navadi v posteljo in se zlekne k tebi, ko že globoko zasope pod težo prvega sna in utone v globok spanec, zdrsi s postelje, stopi v majhnih korakih z boso nogo po prstih do svetilke, vzemi jo iz njene temne ječe in si daj od njene luči svetovati, kdaj je primeren trenutek za tvoje junaško dejanje: pogumno zagrabi dvorezni nož, vzdigni desnico in s kar najkrepkejšim zamahom presekaš tisti vozle na pogubonosni kači, kjer se stikata glava in vrat. Tudi najine pomoči ne boš pogrešala, ne – napeto bova čakali, in brž ko si z njegovo smrtjo rešiš življenje, pritečeva k tebi, da skupaj jadrno odnesemo vse te dragocenosti; potlej te omoživa z možem, ki ga boš hotela in ki bo človek, kakor si človek tudi ti.«⁷⁰

⁶⁸ Bradley, »Fictive Families«, 287.

⁶⁹ Ibid., 285.

⁷⁰ Simoniti, prev. Apulej: *Metamorfoze ali Zlati osel*, 143–4.

Od sester se pričakuje *pietas*, tudi po poroki morajo skrbeti druga za drugo in si medsebojno pomagati.⁷¹ Psihi se tako ne zdi nič nenavadnega, da jo sestri opozorita; od njiju se celo pričakuje, da bosta sestri pomagali, če ji bosta le lahko. Prav tako nima razloga, da jima ne bi zaupala, saj morata po dolžnosti ljubezni narediti vse za njeno dobro.

Čeprav sestri zver, s katero naj bi bila Psiha poročena, opišeta zelo fizično, pri Psihinem odgovoru zaznamo, da je prepričana, da gre za pošast, ker še ni videla njegovega obraza; ne ve, od kod prihaja, in ne ve, kakšen je njegov družbeni status. Vse bogastvo ji ni pomembno, saj ne ve, kakšen status ima njen mož. Prav ta strah je eden od razlogov, da zavrne moža v korist svojih sester in krvnih vezi; čeprav jo je mož opozarjal, naj na prvo mesto postavi svojo novo družino, je na koncu izbrala izvorno. Prepričajo jo strah zaradi negotovega družbenega položaja, potreba po prepoznavnosti in zvestoba krvnemu sorodstvu.⁷²

Sestri Psihi obljubita pomoč, a ne pri dejanskem dejanju umora, temveč pri sklepanju nove poroke, in izrecno poudarita, da ji bosta našli primerneга ženina. Rimska poročna zakonodaja v Apulejevem času je omejevala poroke, ki bi presegale družbene razmejitve. Senatorji in njihovi otroci se niso smeli poročati z ljudmi iz nižjih slojev, npr. osvobodenci ali igralci.⁷³ Obljubo sester, da se bo Psiha poročila s človekom, moramo razumeti tudi v tem kontekstu. Sicer pa je zelo nenavadno, da bi poroko urejali sestri; običajno jo je nevestin oče, sestri pa tako že drugič prevzameta moško vlogo.

METAMORFOZE 5.24; 5.26; 6.10: LOČITEV

»O lahkoverna Psiha, jaz, ki sem pozabil na ukaz svoje matere Venere, ki mi je bila velela, naj naredim iz tebe ujetnico ljubezni do bednega zavrženega človeka in te mu prisodim v nevreden zakon – jaz sam sem postal tvoj ljubi in sem priletel k tebi! A zdaj vem, to sem storil lahkomišljeno: jaz, izvrstni strelec, sem obstrelil s puščico samega sebe in te vzel za ženo! In čemu vse to? Da bi me imela za zver, da bi mi z jeklom odsekala glavo, ki so te iz nje ljubeče gledale moje oči! A tvoji vrli svetovalki mi bosta pri priči plačali kazen za svoje pogubne nauke, tebe pa kaznujem edinole s tem, da zbežim.«⁷⁴

[...]

A ko [Psiha] s tavajočim korakom prehodi dobršen del poti, pride – kdove kako – po ozki stezici že o mraku do mesta, v katerem kraljuje mož ene njenih sestra. Ko izve, kje je, poprosi, naj jo najavijo sestri in ji povedo, da je tu. Brž jo

⁷¹ Bradley, »Fictive Families«, 298.

⁷² Haskins, »A Gendered Reading«, 257.

⁷³ Ibid., 250.

⁷⁴ Simoniti, prev. Apulej: *Metamorfoze ali Zlati osel*, 148-9.

odpeljejo v kraljevi dvor: najprej se objameta in prisrčno pozdravita, potlej pa odgovori Psiha sestri, ki jo sprašuje, čemu ta obisk, in pravi:

»Saj se spominjaš nasveta, ki sta mi ga dali, naj z dvorezno britvijo pokončam zver, ki je prihajala k meni v posteljo, kakor da mi je mož, preden me siroto pogoltno njeno požrešno žrelo. Toda v hipu, ko – tudi meni se je zdelo, da je tako prav – ob soju svetilke, ki mi je bila za pričo, zagledam njegovo obličje, vidim prečuden, rajsko lep prizor – samega sinu Venere, samega Kupida, ti pravim, kako počiva v mehkelem snu. A ko si zmedena ogledujem tolikšno lepoto, ko me zbegano zalije val silne slasti, da zakoprnim od neizpolnjene sle, tedaj mu po prekletem naključju štrcne iz svetilke kaplja vrelega olja na ramo. Bolečina ga predrami iz sna, in ko me vidi z ognjem in jeklom oboroženo, vzklikne: 'Poberi se zavoljo tako okrutnega hudodelstva pri priči iz moje postelje! Midva sva opravila! Rajši si vzamem tvojo sestro' – tu imenuje tvoje ime – 'in sklenem z njo zakonito poroko.' Takoj naroči Zefirju, naj me odnese čez mejo njegovega dvora.«⁷⁵

[...]

Venera se spet zakrohoče in meni:

»Glej no, kako bi me rada ganila z mičnostjo svojega napetega trebuha, od koder se lahko jaz, srečna babica, nadejam imenitnega potomstva! Blagor mi, v cvetu let sem, pa mi bodo že pravili babica, in ničvredni sin moje dekle bo Venerin vnuk! Sicer pa sem neumna, da govorim po nemarnem o sinu, takle neenak zakon, pa še brez prič sklenjen na podeželski pristavi, brez očetovega privoljenja, pač ne more biti veljaven. Kar se bo skotilo, bo potemtakem pankrt, če ti sploh pustimo, da donosiš, seveda!«⁷⁶

Kupid je v korist razmerja s Psiho prezrl ukaze svoje matere, za družico si je vzel njeno največjo sovražnico.⁷⁷ Arhetip zlobne tašče je v družbi, kjer je bila starostna razlika med možmi in ženami velika, možnost ponovne poroke visoka in kjer je bilo krušnih sorodstev v novoustvarjenih družinah veliko, pričakovan. Na novo sklenjena sorodstva so vedno grozila, da bodo zmotila ustaljena razmerja.⁷⁸ To spremembo bi ženska na Venerinem položaju še toliko bolj čutila, saj je iz sobesedila razvidno, da za Kupida njegov oče ni skrbel, torej je Venera prevzela dodatno moč in odgovornost v njegovem življenju.⁷⁹

Psiha je na nek način »spremenila spol«, dvignila je orožje nad moža, prelomila prisego. Ni se obnašala kot dobra žena; še več, izpolnila je negativni stereotip ženske in zasedla moško vlogo. Možje so bili tisti, ki so dvomili v zvestobo žena, ne obratno.⁸⁰

75 Simoniti, prev. *Apulej: Metamorfoze ali Zlati osel*, 151-1.

76 Ibid., 165-6.

77 Haskins, »A Gendered Reading«, 259.

78 Bradley, »Fictive Families«, 293.

79 Haskins, »A Gendered Reading«, 260.

80 Ibid., 257.

Čeprav je Kupid obljubil, da bo sestri kaznoval, ju kaznuje Psiha. Obema reče, da se hoče njen božanski mož poročiti z njima, zaradi česar skočita v pogubo. Kupid sam ji je ob ločitvi rekel samo, da jo bo za kazen zapustil, a ko Psiha zgodbo razlaga sestrama, uporabi frazo *tuas res tibi habeto*.

Po Ciceronu (*Phil.* 2.69) je bila *tuas res tibi habeto* fraza z 12 bronastih plošč, izrekel pa jo je mož, če je ugotovil, da mu je žena kakorkoli naredila krivico; z njo je uradno naznanil svojo ločitev.⁸¹ Fraza se je nanašala na vrnitev dote, ki jo je ženska obdržala.⁸² Ločitev v zakonih, ki niso bili *in manu*, ni bila uraden obred, zanjo ni bilo potrebno sestavljati pravnih dokumentov. Sam postopek delitve premoženja je seveda lahko trajal, hkrati pa samo jezen odhod enega od partnerjev iz gospodinjstva ni bil dovolj za ločitev.⁸³ Psiha sestrama tudi namigne, da se bo Kupid ponovno poročil in da bo šlo za zakon *in manu* po starodavnem obredu *confarreatio*.⁸⁴

Zvezi ugovarja tudi ženina mati, Venera, ki se ima za njegovega *paterfamilias*. Njeni ugovori so predvsem pravni.

Venera in druga božanstva v Apulejevi zgodbi o Kupidu in Psihi skozi svojo karakterizacijo kažejo, da jih moramo v nasprotju s človeškimi akterji razumeti kot rimske državljane.⁸⁵ Zveza med Kupidom in Psiho je posledično neenaka zveza. Venera, katere družbeni položaj ogroža smrtnica, mati njenega vnuka, zavrne Psiho tako, da njen zakon označi za neveljavnega, ker ni bil sklenjen pravilno. Psiha in Kupid si nista enaka po družbenem položaju, skupno življenje pa sta začela v hiši brez prič in brez dovoljenja očeta.⁸⁶

Predpogoj za *iustum matrimonium* je družbena enakost obeh zakoncev, Psiha pa ne more biti enaka božanstvu; Venera in njene služabnice jo kasneje kličejo *amica in ancilla*, da je sužnja, pa sprejme tudi sama. Psiha posledično nima pravne pravice svobodne državljanke do sklepanja *iustum matrimonium*. Ker je razkrila, da je njen soprog bog, se je izkazalo, da je razmerje *contubernium*, Venerino nasprotovanje pa predstavlja dodatno težavo, saj očitno ni soglasja staršev. To je neenakost, ki jo mora na koncu odpraviti Jupiter.⁸⁷ Če je Psiha res sužnja, bogovi pa *cives Romani*, potem med njo in Kupidom polnopravnega zakona ne more biti.⁸⁸

Po rimskem pravu je zakon torej nepravnomočen⁸⁹ – mogoče celo odseva obtožbe, s katerimi se je zaradi zakona s Pudentilo moral spopasti Apulej.⁹⁰ Psiha postane hkrati sužnja in hkrati neporočena nosečnica. Venera bo

81 Papaioannou, »Charite's Rape«, 321.

82 Bardis, »Main Features«, 236.

83 Osgood, »Nuptiae Iure Civili Congruae«, 422–3.

84 Ibid., 422.

85 Ibid., 420.

86 Haskins, »A Gendered Reading«, 262.

87 Papaioannou, »Charite's Rape«, 321.

88 Osgood, »Nuptiae Iure Civili Congruae«, 427.

89 Ibid., 428.

90 Ibid., 435.

njenega otroka razglasila za nezakonskega, če se bo sploh rodil. Psiha si je uničila zakon, izgubila svoj družbeni položaj in škodovala svojemu otroku.⁹¹

V liku Venere Apulej predstavi še en ženski stereotip, stereotip »mlade babice«. Kot je bilo rojstvo prvega otroka za žensko prelomno, je bilo prelomno tudi rojstvo prvega vnuka, in Venera se ne more sprijazniti s tem, da bo »v cvetu let« postala babica. Ne samo, da je poroka pravno neveljavna, vnuk bi spremenil njeno identiteto in imel posledice za njen družbeni položaj.

METAMORFOZE 6.22–29: JUPITER ODPRAVI PRAVNE OVIRE, ZAKON POSTANE VELJAVEN

Kupida razjeda prevelika ljubezen in na obrazu se mu zrcalita skrb in strah za voljo nenadne materine strogosti, zato se zateče k svojim starim zvijačam. Z jadrno perutjo se vzpne na teme nébesa in tam se vrže proseč pred velikega Jupitra in mu potoži svoje težave.

Jupiter ga uščipne v lice, potegne k sebi in poljubi:

»Ljubi moj gospod sinko,« mu reče, »resda mi še nikoli nisi izkazoval spoštovanja, ki mi pristoji po soglasnem sklepu bogov, temveč s svojimi puščicami nenehoma zadajaš rane mojemu srcu, ki daje zakone elementom in ureja krožni tok zvezdnih teles, in mu prizadevaš sramoto, da se tolikokrat zapleta v nečedne pustolovščine z zemljankami; res je tudi, da sem se zato že neštetokrat pregrešil zoper javni red in mir in celo zoper Julijske postave in so me sramotna prešuštva spravila domala ob ves dober glas in ugled, ker si spremenil mojo vzvišeno podobo zdaj v zmaja, zdaj v ogenj, pa spet v zver ali ptico ali govedo. Toda navzlic temu ne bom pozabil na svojo dobrodušnost, ne bom pozabil, da si zrasel na mojih rokah, in ti bom izpolnil vse, kar si želiš. Le to glej, da se mi boš varoval tekmecev! In – če je na zemlji še kaka lepota, ki ji ni para, mi imaš z njo poplačati dobroto, ki ti jo izkazujem!«

Po teh besedah ukaže Merkurju, naj pri priči skliče vse bogove na zbor in objavi: kdor bi se ne udeležil zborovanja, plača za kazen deset tisoč zlatih! Kot bi trenil, je iz strahu pred zapretno kaznijo nebeška zbornica polna in mogočni Jupiter spregovori z visokega prestola in oznani:

»Častiti bogovi, vpisani v album Muz!

Zatrdno veste vsi, da sem z lastnimi rokami vzredil tegale fantiča. Menil sem, da bi kazalo s primerno uzdo obrzdati njegovo mladostno ognjevitost; dovolj je že razvpit zaradi vsakodnevnih govoric o svojih prešuštvih in vseh drugih malopridnostih. Odvzeti mu je treba sleherno priložnost in vpreči fantovsko objestnost v zakonski jarem. Sam si je izbral dekle in ji vzel devištvo: zdaj naj jo torej dobi in obdrži, in na veke naj uživa ljubezen v njenem naročju!«

Nato se obrne k Veneri:

⁹¹ Haskins, »A Gendered Reading«, 262.

»Ti, hčerka, pa ne bodi slabe volje! Ne boj se, da bi tvoj visoki rod in stan trpel zavoljo zakona z zemljanko! Poskrbel bom, da ne bo neenak, temveč da se bo skladal z veljavnim pravom.«

Brž ukaže Merkurju, naj gre po Psiho in jo pripelje v nebesa. Sam ji ponudi čašo ambrozije in ji govori:

»Vzemi, Psiha, in bodi nesmrtna! Nikdar se ne bo izvil Kupido iz tvojih vezi, vajin zakon bo trajal na veke!«

V hipu je nared bogata svatovska gostija. Na čelu omizja drži Psiho v naročju njen mož, ob njem objema Jupiter Junono, nato slede po vrsti vsi bogovi.

Jupitru nataka nektar, vino bogov, njegov točaj, kmetiški fantič Ganimed, drugim bogovom ga toči Bakhus, Vulkan skuha obed. Hore okrase dvorano s škrlatnimi rožami in cvetjem, Gracije škrope balzam, Muze se oglase z zvonko pesmijo. Apolon poje in brenka na kitaro, Venera ubira ob sladki glasbi skladen plesni korak in uredi prizorišče tako, da pojejo Muze v zboru in se spremljajo na piščali, Satir in Panisus pa piskata na žveglo.

Tako se je Psiha po zakonitem običaju poročila s Kupidom in kmalu se jima je rodila hčerka, ki ji pravimo Slast.⁹²

Apulej je zelo dobro poznal rimsko pravo, s sodnimi postopki je imel osebne izkušnje, kar se vidi tudi v besedilu. *Lex Iulia de adulteriis* navede poimensko.⁹³ Seveda je omemba mišljena ironično, saj je ta zakonodaja poskušala zaježiti ravno obnašanje, po katerem je bil Jupiter najbolj znan.⁹⁴ Tudi njegova obrazložitev za poroko – Kupid si dela sramoto, zato ga je potrebno čim prej vpreči v zakonski jarem – je šibka. Jupiter je poročen, pa mu to ne prepričuje, da bi sam počel to, zaradi česar graja Kupida. Še več, mladoporočenca celo prosi za novo dekle.

Čeprav se je Kupid že poročil s Psiho, zakon očitno ni bil veljaven, saj mora Jupiter to napako popraviti in zakon legalizirati glede na civilno pravo.⁹⁵

Kupid se obrne na Jupitra, ki je neke vrste božanski *princeps*; tudi glagol *supplicare* ima lahko tehnični pomen prošnje cesarja za odločitev v pravni zadevi. Jupiter skliče senat. Bralcu potrdi, da je v zgodbi šlo za pravne ovire, in pomaga razjasniti, kaj točno je problematično. To, da grški bogovi na Olimpu živijo po rimskem pravu, Apuleja očitno ni motilo.⁹⁶

Vse pravne težave Jupiter razreši, kot da bi poskušal spodkopati argumente, ki jih je prej navedla Venera. Sam si nadane vlogo Kupidovega očeta in privoli v zakon.⁹⁷ Kot »cesar« lahko prisili družinskega člana v poroko in razreši Venerin ugovor na podlagi pomanjkanja privolitve.⁹⁸ Venerine skrbi

92 Simoniti, prev. *Apulej: Metamorfoze ali Zlati osel*, 176-8.

93 Summers, »Roman Justice«, 514-5.

94 Nicolini, *Apuleio: Metamorfosi*, 452.

95 Haskins, »A Gendered Reading«, 264.

96 Osgood, »'Nuptiae Iure Civili Congruae'«, 431-2.

97 Haskins, »A Gendered Reading«, 264.

98 Osgood, »'Nuptiae Iure Civili Congruae'«, 432.

glede družbenega položaja pomiri z zagotovilom, da bo zakon sklenjen med enakima in Psiho spremeniti v boginjo.⁹⁹ Očitno je bilo to potrebno, čeprav Ulpijan pravi, da se senator lahko poroči z osvobojenko, če je dovoljenje za to dal cesar.¹⁰⁰ Kot boginja je Psiha zdaj pravno na enakem položaju kot Kupid.¹⁰¹ Poroka se odvije pred zborom bogov, ki služijo kot priče. Venerini pravni ugovori so nični, par pa pride pod Jupitrovo oblast, tako da ni mogoče, da bi tašča poskusila ponovno ločiti zakonca.¹⁰² Javna proklamacija je dala poroki novo dimenzijo, Jupiter pa je uporabil besede, ki jih pove *pontifex maximus* ali *flamen dialis*, ko izvaja *confarreatio*. Zakon je postal pravnomočen z najbolj prestižnim postopkom, ki ga je rimsko pravo poznalo, Psiha pa *convenit in manum Cupidinis*.¹⁰³ Takšen zakon, čeprav v Apulejevi dobi neobičajen, je imel zaradi svoje starosti in verskih podtonov poseben pomen.¹⁰⁴

Z veliko božansko zabavo se odvije zadnji del poročnega obredja, ki je na začetku umanjkal. Psiha in Kupid svojo poroko potrditja še z gostijo na ženinem domu.

Poudarjen je še en zakonski ideal – poroka naj traja večno.¹⁰⁵ Kupid in Psiha sta edini par v Apulejevem romanu, ki ima potomca in živi srečno do konca svojih dni.¹⁰⁶ Liki so od naznanitve Psihine nosečnosti ugibali o sinu, a rodi se hči, *Voluptas*. Srečen konec nas tudi spominja na konce grških romanov.¹⁰⁷

Poroka je zdaj sklenjena po vseh pravilih in tudi razlogi, zaradi katerih je Psiha dvomila v zakon (javno priznanje, status, družinske povezave), so se razrešili. Ena od možnih interpretacij Psihine zgodbe bi lahko bila nedelujoč zakon – Psiha se ni pravilno poročila, in ker je iskala svoje mesto, je postala nepremišljena in zato destruktivna; ko je zakon sklenjen, kot je treba, tudi težav ni več.¹⁰⁸ Njeno usodo je spremenila nepopolna poroka v nepravilnih okoliščinah.¹⁰⁹ Zgodba lahko zato beremo kot *exemplum* pomena tradicionalnih ritualov poroke in družinskih vrednot za žensko srečo in srečne zakonske zveze.¹¹⁰ Lahko simbolizira tudi začetek zakonskega življenja za dekleta, poln strahov pred neznanimi, pošastnimi stvarmi, za katere se na koncu izkaže, da so dobre in božanske.¹¹¹

99 Haskins, »A Gendered Reading«, 264.

100 Osgood, »Nuptiae Iure Civili Congruae«, 432.

101 Nicolini, *Apuleio: Metamorfosi*, 457.

102 Haskins, »A Gendered Reading«, 264.

103 Papaioannou, »Charite's Rape«, 321–2.

104 Osgood, »Nuptiae Iure Civili Congruae«, 424.

105 Bradley, »Fictive Families«, 287.

106 Lateiner, »Marriage and the Return of Spouses«, 321.

107 Nicolini, *Apuleio: Metamorfosi*, 457.

108 Haskins, »A Gendered Reading«, 264–5.

109 Papaioannou, »Charite's Rape«, 314.

110 Haskins, »A Gendered Reading«, 265.

111 Konstan, *Sexual Symmetry*, 134.

ZAKLJUČEK

Apulejeva Kupid in Psiha sta zakonca, ki živita po rimskih običajih, za razumevanje njune zgodbe pa je poznavanje teh običajev ključno. Venera lahko zvezi nasprotuje, ker ni bila sklenjena pravilno. Kupid in Psiha sta družbeno neenaka zakonca, ki sta se poročila brez privolitve ženinevega očeta, brez prič in v nepopolnem obredu. Te pravne ovire mora v zaključku pripovedi razrešiti Jupiter, ki ga kot cesarja na čelu senata bogov Kupid prosi za posredovanje v pravni zadevi. Po Jupitrovem posredovanju se tudi odvije zadnji del obredja, ki je na začetku zgodbe, ko je družina Psiho pustila na pečini, odpadel – mladoporočenca zakon proslavita še z gostijo na ženinem domu.

Razumevanje rimskega zakonskega in družinskega življenja daje novo dimenzijo tudi drugim ključnim elementom zgodbe. Psiha se ne obnaša kot dobra žena, Kupid pa ne kot dober rimski mož; Psiha je preveč aktivna in z možem manipulira, Kupid pa je ne disciplinira in ne prepreči njenega destruktivnega vedenja, kot je bilo od dobrega rimskega moža pričakovano. Iz zgodbe lahko razberemo tudi vsakdanjo realnost rimskih žena. Psihini sestri izpostavita, da ju je poroka odpeljala daleč od doma in domačih, zaradi česar se počutita kot izgnanki, a ženske hkrati brez poroke niso imele nobene družbene vloge. Vsakdanja realnost je bila tudi materialna odvisnost od mož (prvi sestri mož ne dovoli dostopa do družinskega premoženja), poroka z veliko starejšim moškim, skrb za bolnega moža, izguba družbenega položaja in premoženja zaradi neustrezne poroke ali neprimerne zunajzakonskega življenja, sovražna nastrojenost tašč in drugih družinskih članov ipd.

Apulej se na več mestih navezuje na stereotipe. Izpostavi stereotip pohotne, ljubosumne in pohlepne ženske, pa tudi stereotip ljubosumne tašče in »mlade babice«. Na nekaj mestih v zgodbi tudi spremeni pričakovano vlogo svojih likov, npr. takrat, ko se Psihini sestri ponudita, da ji bosta našli primerne moža, kar je naloga za *paterfamilias* in v nobenem primeru za nevestini sestri.

Pripoved se konča srečno, Jupiter Psiho spremeni v boginjo in zakonca sta si zdaj družbeno enaka, odpravljene so vse pravne ovire njenemu zakonu. Edinemu srečnemu paru v *Metamorfozah* se rodi tudi otrok, hči *Voluptas*.

Zgodba o Kupidu in Psihi ponuja več različnih interpretacij, od mitoloških do filozofskih, a je prvenstveno zgodba o paru, ki išče način za skupno življenje. Da bi razumeli vse nadaljnje interpretacije, je posledično nujno razumeti okvir, v katerega je Apulej napisal svojo »pravljico«, in ta okvir je prav rimska poroka in njena zakonitost.

Tjaša Šimunić
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
tjas.simunic@gmail.com

BIBLIOGRAFIJA

Izdaje

- Nicolini, Lara et al. *Apuleio: Metamorfosi. Volume II: Libri IV–VI*. Mondadori, Fondazione Lorenzo Valla, 2023.
- Simoniti, Primož, prev. *Apulej: Metamorfoze ali Zlati osel*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1981.

Druga literatura

- Arjava, Antti. »Paternal Power in Late Antiquity.« *The Journal of Roman Studies* 88 (1998): 147–165.
- Bardis, Panos D. »Main Features of the Ancient Roman Family.« *Social Science* 38.4 (1963): 225–240.
- Bradley, Keith. »Fictive Families: Family and Household in the ‘Metamorphoses’ of Apuleius.« *Phoenix* 54.3–4 (2000): 282–308.
- Clark, Gillian. »Roman Women.« *Greece & Rome* 28.2 (1981): 193–212.
- Dossey, Leslie. »Wife Beating and Manliness in Late Antiquity.« *Past & Present* 199 (2008): 3–40.
- Haskins, Susan L. »A Gendered Reading for the Character of Psyche in Apuleius’ ‘Metamorphoses’.« *Mnemosyne* 67.2 (2014): 247–269.
- Konstan, David. *Sexual Symmetry: Love in the Ancient Novel and Related Genres*. Princeton: Princeton University Press, 1994.
- Lateiner, Donald. »Marriage and the Return of Spouses in Apuleius’ ‘Metamorphoses’.« *The Classical Journal* 95.4 (2000): 313–332.
- Niccolini, Lara et al. *Apuleio: Metamorfosi. Volume II: Libri IV–VI*. Mondadori, Fondazione Lorenzo Valla, 2023.
- Osgood, Josiah. »Nuptiae Iure Civili Congruae’: Apuleius’ Story of Cupid and Psyche and the Roman Law of Marriage.« *Transactions of the American Philological Association* 136.2 (2006): 415–441.
- Papaioannou, Sophia. »Charite’s Rape, Psyche on the Rock and the Parallel Function of Marriage in Apuleius’ ‘Metamorphoses’.« *Mnemosyne* 51.3 (1998): 302–324.
- Summers, Richard G. »Roman Justice and Apuleius’ Metamorphoses.« *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 101 (1970): 511–531.

IZVLEČEK

Apulejeva Kupid in Psiha sta zakonca, ki živita po rimskih običajih, za razumevanje zgodbe pa je poznavanje teh običajev ključno. Venera lahko zvezi nasprotuje, ker ni bila sklenjena pravilno. Kupid in Psiha sta družbeno neenaka zakonca, ki sta se poročila brez privolitve ženinovega očeta, brez prič in v nepopolnem obredu. Te pravne ovire mora v zaključku pripovedi razrešiti Jupiter, ki ga kot cesarja na čelu senata bogov Kupid prosi za posredovanje v pravni zadevi. Psihini sestri izpostavita, da ju je poroka odpeljala daleč od doma in domačih, zaradi česar se počutita kot izgnanki, a ženske hkrati brez poroke niso imele nobene družbene vloge. Vsakdanja realnost je bila tudi materialna odvisnost od mož (prvi sestri mož ne dovoli dostopa do družinskega premoženja), poroka z veliko starejšim moškim, skrb za bolnega moža, izguba družbenega položaja in premoženja zaradi neustrezne poroke ali neprimerne zunajzakonskega življenja, sovražna nastrojenost tašč in drugih družinskih članov ipd. Apulej se glede tematike poroke na več mestih v pripovedi opira na stereotipe.

Ključne besede: Apulej, Metamorfoze, Kupid in Psiha, rimska poroka

ABSTRACT

Apuleius' Cupid and Psyche in the Light of Ancient Marriage and Marital Practices

Apuleius' Cupid and Psyche are a married couple that lives according to Roman customs, and knowledge of them is crucial to understanding the story. The reason why Venus can oppose the union is that it was not made properly. Cupid and Psyche are not of equal social standing; they got married without his father's approval, without witnesses and in an incomplete marriage ritual. These legal obstacles must finally be resolved by Jupiter, who is asked by Cupid to intervene in a legal matter like an emperor presiding over the senate of gods. Psyche's sisters emphasise that their marriage has led them so far away from home and family that they feel like exiles, but unmarried women, on the other hand, had no place or role in society. Similarly, Roman women were materially dependent on their husbands (as one of the sisters is), married to much older men, having to nurse sick family members, deprived of societal position and material goods due to unequal marriages or improper cohabitation, subject to hateful behaviour of their in-laws, etc. Regarding the theme of marriage, Apuleius also heavily relies on stereotypes to drive the narrative.

Ključne besede: Apuleius, Metamorphoses, Cupid and Psyche, Roman marriage

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.27.2.31-43>

Blaž Božič

Himnični agon in nonoški neskončni zdrs: nekaj interpretativnih opomb k nagovoru Erehteja Ateni v 37. spevu *Dionizovih del*

UVOD

V prispevku podajam svoje branje kratkega himničnega nagovora, ki ga v 37. spevu *Dionizovih del* Nonos položi v usta Erehteju (*Dion.* 37.320–323). Po mojem mnenju se v treh verzih himničnega nagovora – kljub navidezni skoposti – lepo zrcali ena od obeh tipov »gmotnosti«, ki jo izkazuje Nonosov ep: če je prvo, kar na nas naredi vtis pri branju *Dionizovih del*, skorajda neobvladljiva razsežnost pripovedne mase, je tisto, kar je morda še osupljivejše, nekakšna notranja gostota, ki se razkriva v besedilnih strukturah: ta nastaja z znotranjbesedilnimi pesniškimi prijemi na pripovedni in kompozicijski ravni, značilnimi gradniki nonoške poetike variacij oz. barvitosti (ποικιλία), denimo elementi prefiguracije, prolepse, imitacije, rekurzije, zrcaljenja, tipiziranja in ustvarjanja paradoksalnih sinhronosti. Če pripovedni lok epa razumemo kot »horizontalnega«, s tem prijemom nastajajo »vertikalni« skopi ali strukture (prizorov, motivov, epizod), ki ep tako rekoč širijo »v globino« oz. ga »plastijo«. V nadaljevanju podajam interpretacijo kratke himnične partije, ki po mojem mnenju zgledno ponazarja to notranjo polnost, ob čemer skušam v prvi vrsti osvetliti pomen in funkcijo himničnega jezikovnega registra.

HIMNE IN HIMNIČNO V DIONIZOVIH DELIH

Poznoantični pesnik Nonos iz egiptovske Panopole (fl. sredina 5. st. po Kr.) je avtor dveh ohranjenih besedil, monumentalnih *Dionizovih del* in verzne *Parafraze Janezovega evangelija*. Dejstvo, da je v *Dionizovih delih* najti številne vstavljene himne oz. himnične žanrske elemente, je poznano že relativno dolgo. Na njihovo prisotnost v pesnitvi je prvi eksplicitno opozoril Franz Braun, ki je v svoji disertaciji iz leta 1915¹ te elemente obravnaval celostno in opisal nekatere njihove značilnosti. Braun na svoj seznam trinajstih himničnih partij umesti tudi besedilni odsek *Dion.* 37.320–323, ki je predmet te razprave. V svoji razpravi se avtor sicer prvenstveno osredotoča na vprašanje žanrske avtentičnosti teh odlomkov, tj. na vprašanje, ali je obravnavane besedilne odseke treba razumeti kot »prave himne« ali zgolj kot »himnične« ali »himnolike« besedilne partije, pri čemer ga razrešuje zlasti z vidika formalnih meril. Tako denimo upošteva nekatere vpeljane – in ob podrobnejšem pretresu nezadostne – opredeljitvene kriterije grške himne (npr. tridelno kompozicijsko zgradbo v smislu invokativnega, argumentativnega in petitivnega dela) ter slogovno podobo obravnavanih odlomkov. Identificirane himnične partije obravnava neodvisno od njihove besedilne matrice, kot samostojna literarna dela, in skuša določiti njihovo splošno razmerje do grškega himničnega pesništva. V tem oziru ugotavlja vzporednice z vsemi glavnimi vejami tradicije, od homerskih do Kalimahovih himn, zlasti pa v njih razbira sorodnost z orfičnimi, magičnimi ter s Proklovimi himnami.

Z izjemo nekaterih poznejših interpretacij teh himničnih partij v posameznem² so celostne obravnave zamejene predvsem na dve deli: na poglavje »Hymnen« v študiji Anne Marie Lasek *Spiel mit den Gattungen in den Dionysia* (2009) in na prispevek »Inno e preghiera nelle 'Dionisiache' di Nonno« Gennara D'Ippolita (2011).

Tudi pri teh dveh obravnavah so v ospredju posamezni himnični pasusi, vendar avtorica in avtor bistveno več pozornosti namenita njihovemu kontekstu, tj. vsakokratnemu besedilnemu okolju, pri čemer vodilo raziskave tudi pri njima ostaja določitev žanrske pripadnosti; gre torej za ugotavljanje »avtentičnosti« obravnavanih himničnih partij ter njihovo razvrščanje v skupine skladno z določenimi merili (prim. kriterij naslovnika pri Lasek ali razvrščanje v kategorije *himne*, *molitve* ali hibridne *himnične molitve* pri D'Ippolitu).

1 Disertacija z naslovom *Hymnen bei Nonnos von Panopolis* je nastala na Albertinski univerzi v Königsbergu (današnji Kaliningrad) leta 1915, Braun pa v njej deloma izhaja iz poprejšnjih opažanj Karla Ditheya v Dithey, K. »Ueber die von E. Miller herausgegebenen griechischen Hymnen«, 1872.

2 Izpostaviti velja zlasti mesto *Dion.* 40.369–410, t. i. himno Heraklu-Heliosu-Astrohitonu, ki jo Dioniz naslovi na boga zaščitnika mesta Tir; ta pasus je zaradi svojega kozmološkega pomena in morebitne neoplatonistične estetske podstati vzbudil zanimanje kasnejših generacij raziskovalcev, prim. Fauth, *Helios Megistos: zur synkretistischen Theologie der Spätantike*, 1995.

Kadar govorimo o himnah in himničnem pri Nonosu, se zdi osnovni problem žanrske avtentičnosti smiselno nadgraditi s širše zastavljenim vprašanjem o pomenu in funkciji himničnih partij in himničnega jezika. To vprašanje smiselno izhaja iz spoznanja o Nonosovi izraziti žanrski zavesti,³ številčnosti vstavljenih himničnih elementov in dejstva, da himnični govor predstavlja poseben način ali modus izražanja, ki ima lastne zakonitosti in lasten smoter, kar izhaja iz posebej tesne povezave himničnega žanra s svojim prvotnim pragmatičnim, ritualnim okvirom; himna po svoji besedilni strukturi namreč »imitira« strukturo rituala (tj. besedne daritve). Vse to navaja na domnevo, da je raba teh vstavljenih elementov morda pomenotvorna oz. da odraža zavestno literarno strategijo. Posebna raziskovalna pozornost na najširši ravni besedila, tj. epu kot celoti, mora veljati vprašanju, ali je himnični modus oz. duktus mogoče razumeti kot enega od pomembnih strukturnih in urejevalnih načel epa, in če da, na kakšen način deluje pomenotvorno. Podvprašanje tega je, ali je himnično obeležje možno razlagati tudi kot strukturni princip na makroravni pesnitve, na ravni obsežnejših besedilnih odsekov (npr. zaključenih pripovednih segmentov oz. prej omenjenih »vertikalnih« besedilnih sklopov), torej onkraj mej vstavljenega žanrskega elementa.

V nadaljevanju bom na podlagi svoje interpretacije izbranega besedilnega mesta skušal pokazati, da je uporaba himničnega jezika zavestna in da opravlja določeno funkcijo: Nonos po mojem mnenju tu v prvi vrsti instrumentalizira transformativno moč himničnega jezika, ki more smrtnika prestaviti v sfero božanskega. S tem ustvari nekakšen »most«, ki omogoči, da agon med Erehtejem in Skelmisom,⁴ ki je pripovedni kontekst te himnične partije, najprej postane zemeljska uprizoritev božanskega, mitološkega agona med Ateno in Pozejdomom, nato pa se, kot v nekakšnem »zdrsu«, v resnici izkaže za eno od manifestacij agona med Dionizom in Zevsom, ene glavnih tematskih vodilnih niti celotnega epa. Ta preskok ali »zdrs« Nonos doseže z »dioniziranjem« tega agona.

Ob tem je, drugič, po mojem mnenju pomembno, da agon med Skelmisom in Erehtejem predstavlja del diptihovskega agonističnega prizora (skupaj z *Dion.* 37.639–643), ki izhaja iz homerskega arhetipa (*Il.* 23.768–771). Razlika med obema »kriloma« nonoškega diptiha je ta, da je prvi izrazito himničen, drugi ne, kar pritiče simbolno nabiti podobi agona med Erehtejem in Skelmisom in pomensko prazni podobi njegovega odseva ali posnetka: agona med Erehtejem in Okitoosom.

3 *Dionizova dela* med drugim vsebujejo tudi elemente oz. moduse drugih žanrov, npr. bukoličnega in epigramskega.

4 Obskuren mitološki lik, eden od Telhinov, prvotnih prebivalcev Rodosa; po Nonosovi navedbi so potomci Pozejdona (sicer pa so v vsakem primeru povezani z morjem in vodo, prim. Diodor Sicilski).

RAZPRAVA

Oglejmo si sedaj Erhetejev himnični nagovor:

κοίρανε Κεκροπίης, ἵπποσσόε Παλλὰς ἀμήτωρ,
ὥς σὺ Ποσειδάωνα τεῶ νίκησας ἀγῶνι,
οὕτω σὸς ναέτης Μαραθῶνιον ἵππον ἐλαύνων
υἱέα νικήσειε Ποσειδάωνος Ἐρεχθεύς (vv. 37.320–323)

Vladarica Kekropije,⁵ Palada, brezmaterna vodnica žrebcev!
Kakor si sama nekoč premagala Pozejdona v svoji tekmi,
tako naj sedaj tvoj rojak Erehtej na hrbtu maratonskega konja
preмага Pozejdonovega sina.

Partija, ki jo sicer v različnem obsegu analizirajo tudi vsi poprej naštetih raziskovalci, je umeščena v 37. spev pesnitve, kjer so v pripovednem žarišču nagrobne igre za padlega Ofelta.⁶ Pred začetkom iger žalovalci zakurijo kres in žrtvujejo dvanajst vojnih ujetnikov; kres je zjutraj pogašen z vinom, Ofeltove ostanke pa pokopljejo v gomili. Nato se začne prvi del iger, in sicer dirka z vozom, v kateri se pomeri peterica tekmovalcev: Erehtej, Aktajon, Skelmis, Favn in Ahat. Erehtej obravnavano partijo izreče v vročici dirke, ko gre za negotov, tesen izid med njim in tekmečem Skelmisom; Skelmis je Erehteja namreč poprej posebej izzval k dvoboju (vv. 310–314) in ju tako rekoč oddvoji od preostalih treh tekmovalcev.

Nonos v vv. 315–319 najprej poda nekoliko daljši opis Erehtejevega razpoloženja, ki ga povzroči Skelmisova provokacija; ta opis hkrati deluje tudi uvodni izločitveni obrazec za obravnavan Erhetejev himnični govor:

ὥς φαμένου ταχύβουλος ἐχώσατο μᾶλλον Ἐρεχθεύς,
καὶ δόλον ἠπεροπῆα καὶ ἔμφορνα μῆτιν ὑφαίνων
χερσὶ μὲν ἠνιόχευεν ἐὼν δρόμον, ἐν κραδίῃ δὲ
ἵπποσύνης πολιοῦχον ἔην ἐπίκουρον Ἀθήνην
κικλήσκων ταχύμυθον ἀνήρυγεν Ἀθθίδα φωνήν (vv. 315–319)

Ko je [sc. Skelmis] izrekel te besede, se je zaletavi Erehtej še bolj razjezil; spletel je varljivo ukano in umen načrt, z rokami je dalje vodil [konje] po svoji poti, v

5 Starejše ime za Atene, ki izhaja iz imena mitičnega prvega kralja Kekropsa, ki je bil v izročilu pol človek in pol kača.

6 Celotna epizoda o nagrobnih igrah v 37. spevu je zelo zvesto oblikovana po epizodi z nagrobnimi igrami za Patrokla v 23. spevu *Iliade*; Ofelt je tu eden izmed Dionizovih vojščakov, minoren lik, katerega ime se v pesnitvi poprej pojavi dvakrat (32.187; 35.374 in 378), medtem ko je v ozadju seveda prepoznati tudi aluzijo na Ofelta, sina Likurga iz Nemeje, malčka, ki ga je ugonobila kača in kateremu so prav tako priredili nagrobne igre, iz katerih naj bi zatem po izročilu izšle nemejske igre.

srcu pa je priklical Ateno, varovalko mest in svojo pomočnico pri dirki z vprego, in izbruhal hitrobessedni atiški glas.

Izločitveni obrazec, ki Erehtejev himnični govor zaključuje, pa je naslednji:

τοῖον ἔπος βοόων ἐπεμάστιεν ἰσχύι πώλων,
ἄρματι δ' ἄρμα πέλασσεσεν ἰσόζυγον (vv. 324–325)

Takšne besede je zakričal, bičal žrebce po bokih, (svoj) voz pa je spravil drugemu ob bok.

Partija je izrazito himnična po svoji tridelni zgradbi, pri čemer je vsak od teh delov jedrnat, tj. obsega po en (invokativni in argumentativni del) ali dva verza (petitivni del). Ti gradniki so podani v svojem bistvu, ne pa tudi razdelani in stilizirani; gre za nekakšen zgoščen, shematičen arhetip himnične kompozicije z njenimi jedrnimi konstitutivnimi potezami. Kontekst izrekanja lahko v smislu širšega pripovednega okvira (nagrobne igre) obvelja za ritualnega, deiktični element, prislovni par ὡς – οὕτω, pa izrek jasno sidra v *tukaj-in-zdaj*, v trenutek napetosti zadnjega kroga dirke z vprego; ta sicer deluje kot nekoliko nenavaden kontekst za izrek himne.

Govor je drugooseben in usmerjen neposredno k nagovorjeni, v prvi vrsti deluje kot zasebno izrečen izrek, ki pa je hkrati tudi del skupnostne situacije (nagrobnih iger). Na tem mestu navedimo opazko Anne Marie Lasek: ta v zvezi z izločitvenim obrazcem namreč ugotavlja, da je izvedba himničnega pasusa opisana na paradoksalen način: v uvodni formuli pesnik namreč pravi, da se Erehtej na Ateno obrne v srcu (ἐν κραδίῃ, v. 317), v zaključni formuli pa se zdi, da jo je vseeno nagovoril glasno (τοῖον ἔπος βοόων, v. 324). Tega problema Lasek nadalje ne razdeljuje.

Če si za izhodišče vzamemo osnovno branje, lahko misel v izločitvenem obrazcu v vv. 315–319 razumemo tako, da Erehtej v srcu, torej v sebi, samo *prikliče* Ateno (ἐν κραδίῃ torej beremo kot določilo glagola κικλήσκω), nato pa partijo dejansko pove glasno; na to kažeta zelo plastičen glagol ἀνερπύγομαι, da torej »izbruha« glas, za povrh še »v atiškem narečju« (to se potem prepričljivejše sklada z glagolom, ki je za označbo načina izreka uporabljen v izločitvenem obrazcu, namreč βοόω, ki ima venomer jasne konotacije glasnosti, bučnosti). Na drugi strani lahko zvezo ἐν κραδίῃ razumemo tudi kot določilo celotne periode, torej klika in izliva besed; to pa je v resnici branje, ki je morda skladnejše z Nonosovo poetiko paradoksalnega. V tem opisu lahko tako morda razberemo nekakšno nenavadno hkratnost tihega in glasnega izreka, torej tihega izreka v srcu, ki je opisan z »glasnimi« glagoli.

V zvezi s to partijo se mi tako uvodoma zazdita zanimivi predvsem dve vprašanji: ali obstaja kakšen poseben razlog, da je Erehtejev izrek glede na

nenavaden kontekst izrekanja (naglica v dirki z vprego) strukturiran tako izrazito himnično in ali pri tem kakšno vlogo igra nenavadna medigra glasnega in tihega izrekanja?

Skušajmo najprej odgovoriti na drugo vprašanje, tj. kako bi mogli razložiti paradoksalno sinhronost med tihim in glasnim načinom govora. Ta ima morda svojstveno funkcijo: »glasne« glagole v notranjem govoru lahko seveda najprej razumemo metaforično, kot opis za hudo notranjo silo, ki žene Erehteja v vročici dirke; a po drugi strani lahko nihanje med »notranjim« in »zunanjim« izrekanjem razumemo tudi kot nihanje med *zasebnim* in *skupnostnim* značajem izreka. Pri branju dobimo vtis, kakor da gre prvenstveno za zasebno, intimno prošnjo Erehteja svojemu zaščitniškemu božanstvu (kar je tudi očitna smer interpretacije v preteklih obravnavah, zlasti pri D'Ippolitu) – ki pa vendarle zadobi širšo razsežnost, takoj ko je izrečena glasno: tedaj namreč očitno postane del skupnostne situacije, agona, saj je postavljena kot odgovor na provokacijo, ki jo pred tem izreče Erehtejev tekmeč Skelmis, kot sprejetje njegovega izziva (prim. vv. 310–314). Kot bom skušal pokazati v nadaljevanju, lahko v tem agonu ugledamo razsežnost, ki zdaleč presega konkretno rivalstvo med dvema poljubnima tekmovalcema. Skelmis namreč pravi takole:

ἵπποσύνης μὲν ἔγωγε κυβερνητῆρα καλέσσω
ἵππιον ὑγρομέδοντα· σὺ δέ, πλήξιππε, τιταίνεις
νίκης ἐλπίδα πᾶσαν ἐς ἰστοτέλειαν Ἀθῆνῃν.
οὐ δὲ τεῆς ὀλίγης μορίης χρέος, ἀλλὰ κομίζω
ἀμπελέον στέφος ἄλλο καὶ οὐκ ἐλάχεια ἐλαίην (vv. 310–314)

Jaz bom poklical vodnika konjev, žrebetnega gospodarja voda –
Ti pa, bičalec konjev, ves up na zmago položi v tkalko Ateno,
Po tvoji oljki nezatni nimam potrebe nobene, nek drug
trtni venec odnesem namesto ničvredne masline.

Skelmis Erehteja torej izzove k dvoboju, v katerem se izmed peterice tekmovalcev tako rekoč osamita, in ga predstavi kot zemeljsko analogijo božanskega agona med Pozejdomom in Ateno.⁷ Navezava na mitološko snov v verzih obravnavane partije v tem smislu izkazuje nekakšno dvojnost: na eni stran se Erehtej v argumentativnem delu partije sledeč žanrski konvenciji eksplicitno naveže na poznano mitološko epizodo, tj. dvoboj med Ateno in Pozejdomom, pri čemer sebe naslika kot Ateninega rojaka, Skelmisa pa kot Pozejdonovega sina.

A na drugi strani nas lahko neposredni pripovedni kontekst dirke, tekme in rivalstva eksplicitno spomni tudi na agonistični *kontekst* mitološke

7 Po različici, ki jo podaja Psevdo-Apolodor (*Bibl.* 3.14.1) Pozejdon z udarcem trizoba v Kerkropiji/Atenah ustvari vodni izvir, ki pa je nekoristen, ker iz njega teče le slana morska voda, medtem ko Atena zasadi oljko, ki je porok in simbol blaginje Aten.

reference, kar napeljuje na domnevo, da tekmovalca s svojim dirkalnim agonom, ki poteka točno v trenutku izreka, pravzaprav *uprizarjata* ta mitološki dvoboj, pri čemer privzemata vsakokratni vlogi Pozejdona oziroma Atene.

Posebna moč himničnega jezika leži v tem, da more človeka tako rekoč iztrgati iz posvetne, vsakdanje sfere, ter ga predstaviti v sfero svetega in presežnega in s tem priličiti božanskemu; kljub temu, da je odnos med himnodom in nagovorjenim hierarhičen, ga določa zlasti koncept χάρις, ki implicira določeno vzajemnost; ta vzajemnost pa je tista, ki postavlja himnoda ob bok božanstvu; himna je v svojem bistvu besedna daritev (ἄγαλμα), most do bogov.

Nonos to posebno moč himničnega jezika na tem mestu po mojem mnenju instrumentalizira v svojo prid: uporabi ga kot nekakšen vezni člen ali most, preko katerega nam bo ta starodavni agon na subtilen način predstavil kot posnetek ali odsev nekega drugega, zdaleč pomembnejšega agona, namreč agona med Dionizom in Zevsom, ki predstavlja eno od vodilnih tematskih niti in urejevalnih načel celotnega epa. V tem smislu morata Erehtej in Skelmis po himničnem jeziku najprej postati del božanske sfere, torej Atena in Pozejdon, da lahko zatem v njunem agonu ugledamo podobo Dionizovega in Zevsovega agona. Gre za nekakšno drsenje oz. fluidno prehajanje med »označenci«; v Nonosovem svetu se namreč velikokrat zazdi, da liki predstavljalo ali imitirajo *nekaj* ali *nekoga*, ob natančnejšem pogledu in subtilnih besedilnih indicij pa se izkaže, da gre v resnici za nekaj ali nekoga *drugega*. Ta nestabilnost identitete je eden od razlogov, zakaj se nam pri branju *Dionizovih del* utegne zazdeti, da v resnici gledamo skozi besedilni kalejdoskop.

Za takšno interpretacijo vidim dva pglavitna indica. Skelmis namreč najprej nad Atenino-Erehtejevo oljko (τεῆς ὀλίγης μοίρης, v. 313.) postavi (Dionizov) trtni venec (ἀμπελόεν στέφος, v. 314). Trtni venec in oljka sta na tem mestu očitno simbolnega pomena, kajti pri konkretnih nagradah, ki jih Dioniz predloži za zmago v vprežni dirki, gre za druge stvari (namreč lok, vojno ujetnico, brejo kobilu itn. prim. vv. 116 isl.): povedna v tem kontekstu je gotovo tudi označba venca s pridevnikom ἀμπελόεις, ki v sorodni agonistični epizodi v 10. spevu postane Dionizov osrednji atribut: v tisti epizodi Dioniz namreč s svojo božansko močjo poseže v tekaško tekmovanje med Lenejem (»Grozd«), Kisom (»Bršljan«) in Ampelom (»Trta«) in pripomore k zmagi svojega ljubljenca, namreč Ampela.⁸ Trtni venec tako postane izrazit, če ne že kar osrednji dionizični element, ki agonu v 37. spevu takoj prida izrazito simbolno težo. Skelmisovo provokacijo lahko torej na alegorični ravni beremo kot proleptično napoved Dionizove nove vladavine, polemično-agonistično postavljeno v nasprotje z utrjeno vladavino nebeščanov, ki jo – najprej, na površinski ravni – zastopa Atena. V podobo staroizpričanega dvoboja med

8 Za primerjavo tekaškega tekmovanja in tirade tekmovalcev v 10. spevu (Lenej–Kisos–Ampel), 37. spevu (Okithoos–Erehtej–Prias) *Dionizovih del* in v 23. spevu *Iliade* (Ajant–Odisej–Antiloh) gl. Kröll *Die Jugend des Dionysus*, 110 isl.

Ateno (redom, pravno ureditvijo) in Pozejdonom (neukrotljivo silo, divjanje morja) se torej tu na neki način »vtihotapi« neukrotljivi, divji Dioniz, ki simbolno izrine ali vsaj kontaminira neukrotljivega, divjega Pozejdona.⁹

Drugo znamenje, da gre za simbolno pomenljiv dvoboj med dionizično vladavino in staro, olimpijsko vladavino, je po mojem mnenju ena od obeh besed za oljko, ki jo uporabi Skelmis, namreč *μορία* (v. 313, poleg *ἐλαίη* v v. 314). Beseda *μορία* nam utegne v spomin priklicati drugo strofo znamenite prve zbarske stajanke Sofoklovega *Ojdira v Kolonu* (v. 695). Zbor, ki v tej stajanki opeva Kolon, omeni Zevsa Moriosa (v. 795), pri čemer epitet *Μόριος* označuje njegovo vlogo zaščitnika svete oljke na Akropoli. Celotna stajanka si mi zdi sicer zelo verjeten zgled za to epizodo, kajti v njej sta omenjena Pozejdon in Atena v »agonistični« sopostavitvi (Atena je osrednji motiv v 2. strofi, Pozejdon v 2. antistrofi), zbarska pesem pa vsebuje tudi dionizični motiv (v. 678 isl); pripoved o »samorodni« (*αὐτόποιον*) oljki,¹⁰ na katero aludira Sofoklej, pa je gotovo blizu Nonosovi poetiki in njegovi posebni afiniteti do motiva spontanega porajanja.

Kot Dioniz subtilno kontaminira Pozejdona, tako se z besedo *μορία* v enačbo subtilno prikrade tudi Zevs, poosebitev vladavine nebeščanov *par excellence*. Skelmisova zavrnitev oljke v prid trtnega venca v tem smislu pomeni tudi zavrnitev Zevsa v prid Dionizu.

Tako lahko v tej partiji najprej razberemo naslednje poudarke: Erehtejev in Skelmisov dvoboj ne izhaja le iz (tihega) zasebnega rivalstva med dvema vozačema, ampak predstavlja tudi (glasni) skupnosti agon, v katerem Erehtej in Skelmis najprej privzameta vlogi Atene in Pozejdona, pri čemer je vezni člen himnični jezik in njegova transformativna moč. A pri Nonosu ni nikoli tako preprosto, saj liki, zapleti, situacije niso nikoli zares to, kar se zdijo na prvi pogled; temu tako rekoč sledi še en zdrs, saj na simbolni ravni Atena in Pozejdon nista samo Atena in Pozejdon, ampak se sprevržeta v odslikavo dveh vladavin in tako s svojim agonom ponazarjata boj med Dionizovo novo vladavino, vladavino trte, ter uveljavljeno vladavino Olimpijcev, ki jo simbolizira Zevsova-Atenina oljka, s tem pa ena od besedilnih manifestacij vodilnega tematskega načela epa.

Nonosova poetika posnemanja – pogost prijem, pri katerim posamezni liki, teme, prizori itn. delujejo kot odsevi ali posnetki drugih, podobnih likov, tem ali prizorov – na tem mestu narekuje primerjavo s sorodnimi agonističnimi

9 Odnos med Pozejdonom, kot morskim, vodnim božanstvom, in Dionizom je pri Nonosu sicer zapleten. V konkretnem primeru je možno razbrati, da ju družijo ravno aspekt divjosti, neobzdranosti in uničenja, sicer pa v epu Dioniz zelo pogosto nastopa kot nasprotnik vsega vodnega. Pomenljiva v tem kontekstu je tudi ena od preostalih himničnih partij epa, namreč *Dion.* 23.284–319, v katerem Okean nagovori Tetido in jo nagovarja k maščevanju Vode nad »ognjenim« Dionizom. A spremenljivost aspektov in funkcij likov je nekaj zelo značilnega za Nonosovo poetiko, do katere po mojem mnenju ne velja pristopati preveč shematično.

10 Prim. *Hdt* 8.55.

prizori. Pri tem nam bo pri branju gotovo najprej padel v oko tekaški agoni-
stični prizor, ki je opisan nekoliko kasneje v spevu (vv. 614 isl.) in kjer je eden
od tekmovalcev znova Erehtej. Kakor poprej v dvoboju s Skelmisom njegova
zmaga tudi tu visi na niti. Tokrat je njegov nasprotnik zelo urni – kakor že
nakazuje njegovo govoreče ime – Okitoos. Prizor nas bo kaj hitro spomnil
na zgoraj obravnavano partijo, saj se Erehtej se v podobnem pripovednem
kontekstu (tj. agon, ki je v teku), s podobnimi argumenti (tj. sorodstvena vez
z božanstvom) in v podobnem tonu obrne na božanstvo s prošnjo za pomoč.
Tokrat – v vv. 640–643 – podobno jedrnato kot poprej Ateno – nagovori boga
severnih vetrov, viharjev in zime, Boreja:

γαμβρέ, τεῶ χραίσμησον Ἐρεχθεί καὶ σέο νύμφη,
εἰ μεθέπεις γλυκὺν οἶστρον ἐμῆς ἔτι παιδὸς ἐρώτων·
δός μοι σὼν περύγων βάλιον δρόμον εἰς μίαν ὥρην,
Ἰκύθοον ταχύγουννον ἵνα προθέοντα παρέλθω (vv. 640–643)

Zet moj, pomagaj Erehteju in svoji nevesti,
Če si še vedno pokoren sladkemu želu poželenja do moje hčere,¹¹
Tedaj mi nakloni za eno uro urni tek svojih kril,
da prehitim Okitoosa hitrih kolen, ki vodi v tekmi.

Tako kot zgoraj si tudi za ta nagovor najprej oglejmo besedilni kontekst.
Partija je v v. 639 uvedena s povedjo τοῖον ἔπος βοῶων Βορέην ἰκέτευν Ἐρε-
χθεύς, tj. »Erehtej je molil Boreju tako, da je zaklical tele besede«, medtem ko
Nonos v izločilnem obrazcu pove, da – za razliko od Atene, in to je po mojem
mnenju bistveno – Borej Erehteja usliši in nemudoma in poseže v dogaja-
nje, ὥς φαμένου Βορέης ἰκετήσιον ἔκλυε φωνήν, καὶ μιν ἐντροχάλοιο ταχίονα
θήκεν ἀέλλης, (vv. 644–645), torej »Borej, h kateremu je molil, je uslišal [Ere-
htejeve] besede in ga naredil hitrejšega od urno premikajočega se viharja«.

Partija je v izločitvenih obrazcih dvakrat jasno označena kot »molitev« (z
glagolom ἰκέτευν) in je, kot ugotavlja nonologinja Nicole Kröll, jasno obliko-
vana po zgledu prošnje Odiseja v *Il.* 23.768–771.¹² Odisej pa to molitev, ki je v
izločitvenih obrazcih eksplicitno označena kot taka (εὐχετ', v. 769 in ὥς ἔφατ'
εὐχόμενος, v. 771) naslovi na – Ateno! Ta prošnja obsega en samcat verz:

Κλῦθι θεά, ἀγαθή μοι ἐπίπροθος ἐλθέ ποδοῖν. (Homer, *Iliada* 23.770)

Čuj me, boginja, o pridi nogàm mi dobrotno na pómoč! (Prevod Anton Sovre)

¹¹ Namreč Oritije, Erehtejeve hčere.

¹² Kröll, *Die Jugend des Dionysus*, 112.

Vse tri partije, torej *Erehtej* → *Atena* (*Dion.* 37.320–323), *Erehtej* → *Borej* (*Dion.* 37.639–643) in *Erehtej* → *Atena* (*Il.* 23.770) je nedvomno treba brati kot grozd prizorov, saj je med vsemi tremi opazna jasna sorodnost, pri čemer lahko razmerje med njimi ponazorimo celo shematično:

<i>Erehtej</i> → <i>Atena</i> (<i>Il.</i> 23.770) (tekaški dvoboj, molitev, κατὰ θυμόν)	
<i>Erehtej</i> → <i>Atena</i> (<i>Dion.</i> 37.320–323) (dvoboj z vprego, himna, ἐν καρδίῃ)	<i>Erehtej</i> → <i>Borej</i> (<i>Dion.</i> 37.639–643) (tekaški dvoboj, molitev)

Na podlagi tega, da vsak od Erehtejevih klicev pri Nonosu vsebuje določen element Homerjevega zgleda, lahko razmišljamo v smeri, da se odmev Odi-sejeve prošnje v *Dionizovih delih* tako rekoč »razcepi« na dve nonoški variaciji, na nekakšen diptihovski prizor. Izraza ἰκέτευεν in ἰκετήσιος v kontekstu 37.639–643 *Erehtej* → *Borej*, ki ju Nonos nedvomno zastavlja kot variacijo k izrazoma εὔχεται in εὐχόμενος pri Homerju, izrek postavljata za molitev, medtem ko je v *Dion.* 37.320–323 označba drugačna (partija ni označena drugače kot ἔπος, kot je to v *Dionizovih delih* pogosto pri sicer zelo himnično stiliziranih partijah); po drugi strani v izločitvenem obrazcu himničnega pasusa najdemo že uvodoma omenjeno frazo ἐν καρδίῃ, ki je očitno oblikovana po Homerjevem κατὰ θυμόν v *Il.* v. 769; vsebinsko jo z enim od obeh kril diptiha družijo panoga tekmovanja (tek), z drugim pa naslovnik (Atena).

Oglejmo si sedaj, kaj lahko o teh prizorih povemo na širši ravni in ali nam drugo krilo diptiha pomaga razjasniti naše osrednje vprašanje, namreč vprašanje o funkciji in pomenu himničnega jezika v obravnavani partiji.

Prvič, tako Borej pri Nonosu kot tudi Atena v *Iliadi* ukrepata takoj in posežeta v tekmo ter svojima varovancema naklonita zmago. Na tem mestu je zanimivo, da ravno v himnični partiji 37.320–323 Atena *ne* poseže v dogajanje neposredno: Erehtej, kot smo ugotovili pri obravnavi izločitvenih formul, sam – dobesedno – vzame vajeti v svoje roke in – ne takoj, ampak nekoliko kasneje – doseže zmago. Pomenljivo je, da poudari svojo *lastno* moč delovanja in zmago predstavi kot svojo *lastno* zaslugo, ko se v vv. 334–345 posmehuje Skelmisu: »Skelmis, poražen si, boljši od tebe je Erehtej!« (Σκέλμις, ἐνικήθης· σέο φέρτερός ἐστιν Ἐρεχθεύς, v. 334). Zlasti pomenljiv je tudi sklep njegovega govora, saj pravi: »Tvojega moža [Pozejdona-Dioniza?] pomagača je premagala žensvena Atena (ἄρσενα σὸν νίκησεν ἀρηγόνα θῆλυς Ἀθήνη, v. 345)«, namreč on sam. Ob teh dveh verzih in odsotnosti Atene kot agensa (za razliko od zgleda v *Iliadi*) lahko v tem razberemo še dodaten indic, da gre v resnici za dejansko *uprizoritev* agona in da je Erehtej tekom dirke utelesil Ateno, s čimer z ozirom na svoj homerski zgled ustvari določeno variacijo.

Medtem ko gre pri prošnji Boreju za mimobežnico, partija, ki je v središču te razprave, izkazuje relativno večji simbolni naboj in večjo težo, saj odslikava prefinjeno podobo enega vodilnih načel celotne pesnitve, tekmovanje med Dionizovom in Zevsom. Razlika v teži med obema prizoroma – ki nedvomno izhajata iz istega homerskega modela in ju je treba zato brati skupaj – je po mojem mnenju tudi razlog, da je agon med Erehtejem in Skelmisom tudi na jezikovni, upovedovalni ravni besedila naslikan slovesneje, namreč s himničnim jezikovnim registrom. Erehtejev izrek arhetipske himne ga transponira v simbolno sfero, ki omogoča vstop v sakralno, božansko domeno, kjer se lahko priliči božanstvu, medtem ko pri drugem »delu« homerskega arhetipskega prizora – ki je eksplicitno označen kot molitev – Erehtej ostaja izven sfere bogov, Boreja namreč prosi iz zunanje pozicije, božanstvo pa se odzove in izpolni prošnjo. Himnični jezik je primeren teži simbolno nabitega agonu, ki zahteva, da se udeleženec prestavi v božansko sfero, molitev pa relativno manj pomembnemu agonu z Okitoosom, kjer v dogajanje posega minorno božanstvo Borej – ki je povrh tega naslikan še komično. Simbolna teža in pomen se tako, enako kot na mnogih drugih mestih v epu, zvesto odstirata tudi na jezikovni ravni.

V tej interpretaciji se je treba morda na kratko dotakniti še problema Erehtejeve zmage, ki implicira Dionizov (začasni) poraz, saj alegorično znova utrdi vladavino Olimpijcev. Vsi ti agoni se odvijajo v performativnem, uprizoritvenem kontekstu iger: Dioniz je zaščitnik teh iger, gre za teatralno uprizorjanje, za igro znotraj pravil; tudi ta kontekst je zaradi svoje uprizoritvene narave na neki način blizu himničnemu. Dionizova končna apoteoza v 48. spevu pa je tako ali tako izraz tega, da v resnici starega reda ne sprevrta, ampak se vanj vključuje, tekmovanje med njim in Zevsom je dinamično in agonistično, a ne zares sovražno, tako kot je dinamično, igrivo in agonistično Nonosovo tekmovanje s svojim mentorjem, Homerjem.

SKLEP

Z ozirom na celoten nonoški pesniški program so takšni, skorajda »neskončni zdrsi« vsekakor ena od manifestacij splošne poetike epa. Bralna izkušanja je zato podobna lebdenju prek magičnega, divjega dionizičnega oceana besed, kjer ni najti veliko sidrišč in kjer ni nič tako, kot se zdi. Nonosov svet je besedilo, ki ga gledamo skozi kalejdoskop ali pa besedna krajina, umeščena med dve nasproti obrnjeni zrcali. Iteracije odsefov besedila se pred našimi očmi vztrajno manjšajo, oddaljujejo in pačijo, dokler nismo več prepričani, kaj zares vidimo.

Blaž Božič

Univerza v Ljubljani

blaz.bozic.bosko@hotmail.com

BIBLIOGRAFIJA

Izdaje besedil

- Allen, Thomas W., izd. *Homeri Ilias. Volume 3*. Oxford: Clarendon Press, 1931.
- Dain, Alphonse in Mazon, Paul, izd. *Sophocle: Tome III. Philoctète, Oedipe à Colone*. Paris: Les Belles Letres, 1960.
- Frangoulis, Hélène, izd. *Nonnos de Panopolis: Les Dionysiaques. T 13. Chant XXXVII*. Paris: Les Belles Letres, 1999.

Sekundarni viri

- Braun, Franz. *Hymnen bei Nonnos von Panopolis*. Doktorska disertacija. Königsberg i. Pr.: Hartung, 1915.
- Dilthey, Karl. »Ueber die von E. Miller herausgegebenen griechischen Hymnen.« *Rheinisches Museum für Philologie* 27 (1872): 375–419.
- D'Ippolito, Gennaro. »Inno e preghiera nelle Dionisiache di Nonno.« *Paideia: rivista di filologia, ermeneutica e critica letteraria* 66 (2011): 121–148.
- Kröll, Nicole. *Die Jugend des Dionysus: Die Ampelos-Episode in den ‚Dionysiaka‘ des Nonnos von Panopolis*. Belin in Boston: De Gruyter, 2016.
- Lasek, Anna Maria. *Nonnos' Spiel mit den Gattungen in den Dionysiaka*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2009.

IZVLEČEK

V prispevku podajam nekaj interpretativnih opomb k himničnemu nagovoru Ateni, ki ga Nonos v 37. spevu Dionizovih del položi v usta Erehteju. V partiji razbiram naslednje poudarke: navidezno paradoksalna označba Erehtejevega »notranjega« govora z »glasnimi« glagoli predstavlja nihanje med (zasebnim) rivalstvom dveh vozačev in (glasnim) skupnostnim agonom, v katerem tekmovalca Erehtej in Skelmis privzameta vlogi Atene in Pozejdona. To omogoča ravno transformativna moč himničnega jezika, ki zmore smrtnika iztrgati iz njegovega zemeljskega, vsakdanjega konteksta in ga prestaviti v sfero božanskega, pesnik pa to moč – na nekoliko nenavadnem pripovednem ozadju – izkoristi, da agonu prida simbolno težo. V značilnem nonoškem »zdrsu« identitete se nato izkaže, da Erehtej-Atena in Skelmis-Pozejdon nista to, kar se zdita: z »dioniziranjem« tega agonističnega prizora – pri čemer se v enačbo prikradeta Dioniz in Zevs – nam Nonos predloči eno od besedilnih manifestacij vodilnega tematskega načela celotnega epa, agon dveh vladavin, Dionizove nove vladavine, vladavine trte, ter uveljavljene vladavine Olimpijcev, ki jo simbolizira Zevsova-Atenina oljka. V prid takšni interpretaciji po mojem mnenju govori tudi kompozicijski prijem na ravni 37. speva: obravnavani Erehtejev govor namreč s partijo 37.640–643 (Erehtejev nagovor Boreju) tvori značilen nonoški diptihovski prizor, ki izhaja iz homerskega arhetipa. Drugo »krilo« diptiha je za

razliko od obravnavane partije strukturirano izrazito nehimnično, kar na jezikovni ravni odslkava porazdelitev simbolne teže med obema prizoroma.

Ključne besede: Nonnos iz Panopole, *Dionizova dela*, himnična modaliteta, agonistična motivika, poznoantična poetika

ABSTRACT

Hymnic Agon and Nonnos' Endless Flux: Some Interpretative Notes on Erechtheus' Address to Athena in Book 37 of the *Dionysiaca*

In this article, I offer some interpretative notes on the hymnic address to Athena which Nonnos puts into the mouth of Erechtheus in Book 37 of the *Dionysiaca*. I discern the following points in the passage: the seemingly paradoxical marking of Erechtheus' 'inner' speech with 'loud' verbs represents the oscillation between the (private) rivalry of the two charioteers and the (loud) communal agōn, in which the competitors Erechtheus and Skelmis assume the roles of Athena and Poseidon. This is made possible by the transformative power of hymnic language, which is capable of wresting mortals from their earthly, everyday context and transporting them into the sphere of the divine. Against a somewhat unusual narrative backdrop, the poet exploits this power to lend symbolic weight to the agon. In a typical Nonnian 'flux' of identity, it then turns out that Erechtheus-Athena and Skelmis-Poseidon are not what they seem: by 'Dionysising' this agonistic scene, with Dionysus and Zeus entering into the equation, Nonnos presents us with a textual manifestation of the leading thematic principle of the entire epic, the agon of two reigns: Dionysus' new reign, the reign of the grapevine, and the established reign of the Olympians, symbolised by Zeus-Athena's olive tree. I argue that this interpretation is further supported by the compositional approach at the level of Book 37: together with the passage 37.640–643 (Erechtheus' address to Boreas), Erechtheus' speech forms a characteristic Nonnian diptych scene derived from the Homeric archetype. Unlike the passage in question, the other 'panel' of the diptych is structured in a distinctly non-hymnic manner, which reflects the distribution of symbolic weight between the two scenes on a linguistic level.

Keywords: Nonnos of Panopolis, *Dionysiaca*, hymnic modality, agonistic motives, poetics of late antiquity

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.27.2.45-63>

Aleš Maver in Sandra Stanek

Kako cesarska je bila cesarska Cerkev?

UVOD¹

V ospredju pričujočega prispevka bo pojem *cesarska Cerkev*. Z njim gotovo ne povsem posrečeno prevajava nemško ustreznico *Reichskirche* in angleško *imperial Church*. Pri tem že slednji besedni zvezi nista enopomenski. Zlasti je večpomenski nemški izraz, saj mu lahko pripišemo vsaj tri različne pomeni.² Prvi, najširši označuje tako rekoč vsako obliko državne cerkve oziroma tesne prepletenosti med nosilci posvetne oblasti in cerkveno sfero. Drugi se nanaša na položaj krščanske skupnosti v rimskem cesarstvu po pridobitvi verske svobode, ko je postajala navezava med cesarjem in Cerkvijo vse tesnejša, kar je vrhunec doseglo v ureditvi njenega razmerja, tako značilni za vzhodnorimsko državno tvorbo.³ Tretji pomen se nanaša zlasti na stanje v državni tvorbi s težiščem na nemškem ozemlju, ki jo od 13. stoletja imenujejo Sveto rimsko cesarstvo. Tudi tam se je razvoj iztekel v tesen preplet med kraljem ali cesarjem kot nosilcem posvetne oblasti in med Cerkvijo, vendar z deloma drugačnimi poudarki. Pojem *Reichskirche* je v zadnjem pomenu ohranil določeno relevantnost celo po dokončnem zatonu Svetega rimskega cesarstva leta 1806.⁴ Angleški izraz *imperial Church* se v nasprotju s pravkar povedanim uporablja zgolj v drugem ali tretjem pomenu, medtem ko se *cesarska Cerkev*, vsaj kakor jo razumeva v pričujočem besedilu, nanaša samo na drugi pomen nemške ustreznice.

Naslov prispevka sva ob koncu opremila z vprašajem. Skušala bova namreč odgovoriti na nikakor ne posebej sveže vprašanje, v kolikšni meri je

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa Preteklost severovzhodne Slovenije med slovenskimi zgodovinskimi deželami in v interakciji z evropskim sosedstvom št. P6-0138, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

² Prim. Gottlieb et al., »Reichskirche«, 1426-1434.

³ Prim. Beck, *Das byzantinische Jahrtausend*, 87-109.

⁴ Prim. recimo Wolf, *Krypta*, zlasti 61-74. Za več posameznih zgledov prim. Rajšp, »Versko dogajanje«.

pojav cesarske Cerkve v 4. stoletju dejansko preoblikoval tirnice, po katerih je tekla cerkvena zgodovina. Ob tem bova vstopala v dialog predvsem s tistimi pogledi, ki rišejo ostro ločnico med obdobjem pred njeno uveljavitvijo in po njej. Omenjeno je pomembno, ker vprašanje zgodovinskih temeljev posega v jedro samorazumevanja krščanske skupnosti. Nauk o učlovečenju druge Božje osebe in s tem o njenem vstopu v človeško zgodovino je namreč za krščanstvo nosilen.⁵ S tem pa je bila Cerkev od nekdaj ranljiva, če je bilo mogoče omajati njeno zasidranost v preteklosti, kot jo je predstavljala v svoji različici. Običajno so poskusi tovrstnega omajanja prihajali od zunaj, iz nekrščanskih vrst (značilen zgodnji zgled je že Kelzov protikrščanski spis *Resnična beseda* s konca 2. stoletja, na katerega je desetletja pozneje odgovarjal Origen⁶). A v obdobjih negotovosti in morda tudi izrazitih prizadevanj za spreminjanje cerkvenih struktur se je postavljanje uradno razglašanih zgodovinskih temeljev pod vprašaj preneslo tudi v krščanske vrste. Zgleda najdemo že vsaj v poznem srednjem veku, izrazitejši pa postane ta tok, vsaj če upoštevamo Katoliško cerkev, v 18. in 19. stoletju ter doseže nov vrh v času neposredno pred drugim vatikanskim cerkvenim zborom in v desetletjih po njem.⁷

Pri tem je vprašanje, ali je cesarska Cerkev vključena v bolj ali manj linearen razvoj krščanske skupnosti od njenega nastanka ali pa pomeni bistveno zastranitev, ki je celo pomembno (zgrešeno) preusmerila tek zgodovine krščanstva v neželene smeri, eno osrednjih. Značilnega duha premislekov po drugem vatikanskem cerkvenem zboru o navedeni temi odraža recimo jedka ocena konstitucije *Pastor aeternus*, ključnega dokumenta tedaj komaj slabo stoletje starega prvega vatikanskega koncila, izpod peresa teologa in poznejšega nadškofa Franca Perka: »Če presojamo pomen konstitucije ‚Pastor aeternus‘ z vidika razvoja ekleziologije in pojmovanja Cerkve, moramo reči, da pomeni kulminacijo in neke vrste zaključek tisočletnega razvoja na zahodu. V njej najdemo konstantinsko pojmovanje hierarhičnih služb kot oblasti in za nove razmere modificirano idejo o absolutni papeški vrhovni oblasti iz Konstantinove darovnice.«⁸ Sporočilo je jasno, pet let pred nastankom besedila zaključeni koncil naj bi pomenil bistven prelom z dediščino napačnega, »konstantinskega« razvoja, ki je Cerkev na zahodu bremenil stoletja dolgo in je sam pomenil nezdrav odmik od prvotnega ustroja iste ustanove.

Ameriška zgodovinarica Paula Fredriksen v svoji odmevni študiji o zgodnjih stoletjih krščanstva *Ancient Christianities* iz leta 2024, ki je sledila njeni knjigi *When Christians were Jews*, kjer je krščanstvu v času pred letom 70 v bistvu odrekla lastno (nejudovsko) istovetnost, izrisala skoraj popoln prepad med

5 Thraede, »Euhemerismus«, 885-886.

6 Gl. Wilken, *The Christians*, 94-116.

7 Prim. recimo za obdobje jožefinizma v Avstriji dela cerkvenega zgodovinarja Gašperja Rojka, doma iz Metave pri Malečniku na Štajerskem. Gl. recimo Royko, *Einleitung*.

8 Perko, »Cerkev institucija«, 98.

predkonstantinsko in cesarsko Cerkvijo. Navesti bi bilo mogoče veliko mest, a naj zadostuje tisto o oblikovanju novozaveznega kanona, h kateri bi bilo sicer mogoče pripomniti marsikaj, saj spregleduje, da je bil kanon v pomembnih potezah izoblikovan že bistveno pred letom 300:⁹ »The New Testament, however, as a closed and stable collection of texts, is the product of the fourth century. Its twenty-seven writings represent but a small selection of the many gospels, letters, acts of apostles, and books of revelations that circulated in the years between the mid-first century (from which we have our earliest evidence, letters of Paul) and the establishment of the imperial church in the course of the fourth.«¹⁰ Dodati je seveda treba vsaj še, da je v temelju napačna tudi predstava o enakovrednem mestu vseh spisov v krščanskih skupnostih pred izoblikovanjem kanona, ki bi jo lahko vzbudilo pisanje Fredriksnove. A celo od nje sicer veliko previdnejši nemški zgodovinar Hartmut Leppin v svojem nedavnem razmišljanju o nicejskem koncilu leta 325 zapiše povedno misel: »Die Kirche, die Constantin vorfand, wenn man sie so nennen will, war regional organisiert, letztlich segmentär; selbst bei der Osterberechnung und der Liturgie folgte man unterschiedlichen Traditionen.«¹¹ Poudarek je kajpak na avtorjevi skepsi, da bi bilo Cerkev pred nicejskim koncilom ali vsaj pred Konstantinom sploh mogoče tako imenovati. Toda glavni navedeni točki, ki naj bi nakazovali raztreščenost krščanskih skupnosti pred 4. stoletjem, različno obhajanje velike noči in razlike v bogoslužnih praksah, sta, zlasti druga, spremljali organizirano versko življenje kristjanov tudi v obdobjih, ko jim naslova cerkve nihče ne bi več oporekal. Kljub temu tudi Leppin očitno vsaj dopušča možnost, da je bila šele cesarska Cerkev zares prava Cerkev in se je torej v jedru ločila od svoje predhodnice ali raje prehodnic.

V nadaljevanju bova razmišljala o tem, ali lahko zaradi sprememb, ki jih je prineslo Konstantinovo podpiranje krščanstva, dejansko govorimo o temeljni ločnici med obdobjem pred njim in po njem tudi, kar zadeva vsebinsko podstat krščanstva in njegovo organizacijo. Pri navedenem je treba po najinem mnenju opozoriti, da je sprememba zadevala predvsem posvetno sfero, medtem ko je večina krščanskih skupnosti že od vsega začetka stavila na harmoničen odnos z oblastniki. Res pa ta praviloma ni vključeval predstave, da bi lahko bil cesar »eden izmed nas«, se pravi kristjan. Zahtevnejši del odgovora o daljnosežnosti sprememb zadeva razsežnosti poseganja pokristjanjenega ali vsaj Cerkvi »pridruženega« rimskega vladarja v njeno notranje življenje.

9 Prim. Metzger, *Der Kanon des Neuen Testaments*; Lindermann, »Vom Brief nach Thessaloniki«.

10 Fredriksen, *Ancient Christianities*, xii-xiii. »Toda Nova zaveza je kot zaprta in stalna zbirka besedil proizvod četrtega stoletja. Njenih sedemindvajset spisov predstavlja zgolj majhen izbor številnih evangelijskih, pisem, apostolskih del in knjig razodetij, ki so bili v obtoku v letih med sredino prvega stoletja (iz katere imamo najzgodnejša pričevanja, Pavlova pisma) in vzpostavitev cesarske Cerkve v teku četrtega.«

11 Leppin, »Das angeeignete Konzil«, 86. »Cerkev, ki jo je Konstantin našel, je bila, če naj jo tako imenujemo, organizirana regionalno, slednjič pa segmentirana. Celotno pri izračunu datuma velike noči in pri bogoslužju so sledili različnim izročilom.«

Zaradi narave prispevka se bova tukaj v največji meri omejila na Konstantinov »prstni odtis« na nicejskem koncilu leta 325 in v času neposredno pred njim ter takoj po njem. A meniva, da lahko analiza tega odtisa že veliko pove o »cesarskosti« cesarske Cerkve kot taki.

SPREMENI SE PREDVSEM POGLED Z VRHA

Ni dvoma, da se je z letom 312 bistveno spremenil odnos vrha rimskega cesarstva do Cerkve, ne glede na prejšnja delna zblížanja.¹² Rimske oblasti se pred Konstantinom namreč za kristjane v najboljšem primeru niso menile, v najslabšem pa so jim – predvsem v začetku druge polovice 3. stoletja in v začetku 4. stoletja – dejavno stregle po življenju.¹³ Za nameček se je velika večina ukvarjanja rimskega oblastnega aparata s privrženci Kristusovega nauka, če je že prišlo do bližnjih srečanj, sukala okrog krilatice cesarja Trajana *Conquiriti non sunt, sed puniendi sunt*, kar je bil bolj klavrn dosežek, saj je bila in ostajala pripadnost krščanstvu očitno kazniva sama po sebi.¹⁴

Po drugi strani bi težko rekli, da je vznik cesarske Cerkve povzročil ali celo samo terjal bistveno predrugačenje večinskih stališč kristjanov do nosilcev politične moči kot takih. Na več področjih so bili na spremembo pravzaprav pripravljeni. Omeniti je treba zlasti zapoved temeljnega spoštovanja vsake posvetne oblasti in že razvito »teologijo Rima«. Če skuša človek najti zelo zgođen novozavezni zapis o odnosu do posvetne sfere, neizogibno trči ob nenavadno nedvoumne vrstice apostola Pavla v *Pismu Rimljanom*, ki jih je, ne glede na dejstvo, da so bile že ničkolikokrat premlevane, vredno tudi tukaj znova navesti zlasti zaradi tistega, kar v njih manjka:

Vsak naj se podreja oblastem, ki so nad njim. Ni je namreč oblasti, ki ne bi bila od Boga. In te, ki so, so postavljene od Boga. Kdor se torej upira oblasti, se upira Božjemu redu. Tisti, ki se upirajo, pa si bodo nakopali obsodbo. Oblastnikov se namreč ni treba bati, kadar delamo dobro, ampak kadar delamo húdo. Hočeš, da ne bi imel strahu pred oblastjo? Delaj dobro, pa boš imel od nje priznanje. Oblast je namreč Božja služabnica tebi v dobro. Če pa delaš húdo, se boj! Ne nósi namreč meča zastonj; Božja služabnica je, ki se maščuje zavoljo jeze nad tistim, ki počenja húdo.¹⁵

12 Gl. predvsem Sordi, *I cristiani e l'impero romano*, morda zlasti 135–137 (kjer avtorica posvoji izročilo o Filipu Arabcu kot kristjanu) in 156–159 (kjer vidi v Galienu skoraj Konstantina pred Konstantinom). Stvarnejši prikaz razmerij pred Konstantinom ponuja Bratož, »Odnos rimskega cesarstva«, predvsem 141–147, z obsežno bibliografijo.

13 Gl. odličen novejši pregled protikršćanskih ukrepov v Kinzig, *Christenverfolgung*, za »centralizirana« preganjanja predvsem 68–110.

14 Sordi, *I cristiani e l'impero romano*, 90–97, ali Kinzig, *Christenverfolgung*, 36–40.

15 Rim 13,1–4.

Misli, ki verjetno izvirajo že iz petdesetih let 1. stoletja,¹⁶ presenetijo, ker v njih niti ob večkratnem branju ne bomo našli kakršnekoli uzde za – od Boga izvirajočo – oblast. Apostol ji po vsem videzu izstavlja prazno menico. Seveda današnjim raziskovalcem *Pisma Rimljanov* niso neznane okoliščine nastanka navedenega mesta.¹⁷ Po eni strani naj ne Pavel ne zgodnja krščanska skupnost ne bi resno računala na to, da bi si morala svet dolgo deliti s posvetnimi oblastmi, ker sta pričakovala njegov skorajšnji konec. Po drugi strani je nevarnost, da bi judovski (zelotski) aktivisti tudi kristjane zapeljali v (pozneje dejansko) poguben upor proti rimski oblasti,¹⁸ narekovala rabo močnejših besed od tistih, ki bi se zdele upravičene kdaj prej ali pozneje. Apostolovi širokogrudni »menici« za oblast potemtakem ne bi bilo treba nujno pripisovati daljnosežnega pomena.¹⁹ Vendar so poznejši rodovi kristjanov njegovo pojmovanje v glavnem prevzeli in z Božjim izvorom legitimirani oblasti praviloma niso skušali postaviti omejitev.

Osnovno usmeritev trinajstega poglavja *Pisma Rimljanom* so pozneje podkrepila še nekatera druga novozavezna mesta in jo hkrati konkretnje navezala na osebo rimskega cesarja.²⁰ Omembe vredno je zlasti *Prvo Petrovo pismo*, ki ga njegov avtor resda pošilja iz »Babilona«,²¹ kar bi kazalo na upoštevanje negativne podobe Rima v *Knjigi razodetja*, a vendarle poudari:

Zaradi Gospoda se podredite vsaki človeški ustanovi, bodisi kralju kot najvišjemu bodisi oblastnikom kot tistim, ki so od njega poslani zato, da kaznujejo hudodelce in dajo priznanje tistim, ki delajo dobro. Bog namreč hoče, da delate dobro in tako utišate nevednost nespametnih. [...] Vse spoštujte, brate ljubite, Boga se bojte, cesarja spoštujte.²²

Sočasno besedilo zavito nakazuje še, zakaj je tolikšna vnema pri izkazovanju spoštovanja oblastnikom potrebna, o čemer *Pismo Rimljanom* vsaj na tak način še ne govori. A o navedenem bova še nekoliko spregovorila.

V času do »konstantinskega preobrata« so se krščanski pisci radi naslanjali na Pavlove smernice in jih kljub njihovi širokogrudnosti do oblasti celo nadgrajevali. Posebej so odmevale na *Pismo Rimljanom* precej spominjajoče

16 Prim. Leppin, »Politik und Pastoral«, 313.

17 Prim. recimo Marshall, »Hybridity and Reading Romans 13«, 157–178.

18 Navedeno okoliščino poudari Rodè, »Cerkev in država v prvih stoletjih«, 244 ss. Seveda je treba upoštevati tudi, da je Martin Goodman v Goodman, *Rome and Jerusalem*, utemeljeno poudaril precejšnjo naključnost judovskega upora proti Rimljanom, zlasti njegovega dolgega trajanja in iz tega izvirajočih uničujočih posledic.

19 Prim. nedavno razlago pri Leppin, *Die frühen Christen*, zlasti 346–348, kjer avtor navija za še skromnejši namen apostola Pavla pri pisanju trinajstega poglavja.

20 Kot opozarja Leppin, »Politik und Pastoral«, predvsem 310, so kristjani oblast in državno tvorbo običajno istovetili z osebo cesarja.

21 Prim. Dibelius, »Rom und die Christen«, zlasti 47–50.

22 1 Pt 2,13–15.17. Podobne misli je najti še v 1 Tim 2,2 in Tit 3,1.

misli avtorja *Prvega Klementovega pisma*, ki so ga dolgo uvrščali med kano- nične spise.²³ Ta je že nekaj desetletij za Pavlom ob koncu svojega Korinčanom namenjenega spisa vključil nekakšno molitev za vladarje.²⁴

Če osnovna Klementova opredelitev položaja posvetne oblasti povsem povzema Pavlove misli, saj je Bog njen vir in nasprotovanje oblasti po besedah domnevnega rimskega škofa pomeni nasprotovanje Božji volji, so nekateri ne- koliko več distance do (aktualnih) oblastnikov videli v prošnji za to, da bi Bog naravnal njihove sklepe na pravo pot, kar posredno pomeni, da se lahko kljub svoji božjepravnosti motijo in delajo slabo. Verjetno pa pomena omenjenega dostavka ne kaže precenjevati in še manj pripisovati *Klementovemu pismu* re- volucionarnih podtonov.²⁵ Upravičeno je bilo opozorjeno še na to, da je avtor pisma zavestno uporabljal izraze iz uradne politične terminologije.²⁶

V drugi polovici 2. stoletja je pomemben razvoj za nameček doživela še mimogrede že omenjena teologija (poganskega) Rima, kar moramo ravno tako šteti za viden gradnik zgodnjega krščanskega odnosa do rimskega cesar- stva. Previdno vzpostavljanje povezave med njim in odrešenijsko zgodovino so nekateri (tako že poznoantični krščanski zgodovinar Orozij, ki je poudaril, da se je Kristus hotel roditi in se dati popisati kot rimski državljani)²⁷ pripisovali kar avtorju Lukovega evangelija. Precej jasneje se je v svoji apologiji *Knjižica Antoninu* izrazil sardski škof Meliton:

Náša filozofija je namreč najprej cvetela med barbari, vzcvetela pa je med tvo- jimi ljudstvi pod veliko vladavino Avgusta, tvojega prednika, in postala za tvoje kraljestvo usodna dobrina. Od tedaj je namreč moč Rimljanov postala velika in sijajna; ti pa si postal Avgustov srečni naslednik in to boš tudi v prihodnje sku- paj s svojim otrokom, če boš ohranjal filozofijo, ki se je začela in zrasla skupaj z Avgustom: filozofijo, ki so jo tudi tvoji predniki spoštovali ob drugih religijah. Največje znamenje, da je naš nauk zaradi nečesa dobrega dosegel razcvet skupaj s kraljestvom, ki se je dobro začelo, je to, da se od Avgustove vladavine ni zgodilo nič slabega, ampak je nasprotno vse svetlo in veličastno, kakor vsi molimo.«²⁸

Vidno je sicer, da je moral škof odgovarjati na klasičen očitek kristja- nom, da so s svojimi verskimi novostmi krivci za težave cesarstva. Hkrati ga je verjetno spodbudilo grozeče poslabšanje položaja kristjanov v času

23 Metzger, *Der Kanon des Neuen Testaments*, predvsem 49–52.

24 *Prvo Klementovo pismo* 60 s.

25 O možnostih za to govori Kocijančič (ur.), *Spisi apostolskih očetov*, 105, op. 426.

26 Lehnen, »Zwischen Abkehr und Hinwendung,« tukaj 16 z op. 85.

27 Orosius, *Historiae adversus paganos* 6.22.7. O tem gl. tudi Maver, *Religiosi et profani principes*, predvsem 108 s.

28 Meliton pri Eusebius, *HE* 4.26.7 s. Navedeno v prevodu Gorazda Kocijančiča v Kocijančič (ur.), *Logos v obrambo resnice*, 219.

vladanja Marka Avrelija.²⁹ Ni torej nujno, da bi hotel apologet iti v pojmovanju zveze med uspešnostjo Rima in krščanstvom predaleč, temveč se je bolj potrudil za zbujanje simpatij.³⁰ A kljub upoštevanju omejitve se je Melitonu zgodilo podobno kot Pavlu z njegovim trinajstim poglavjem *Pisma Rimljanom*. Mnogi krščanski pisci, tokrat predvsem tisti, ki so pisali po konstantinskem preobratu, so njegove misli vzeli bolj ali manj dobesedno in jih še potencirali ter Rimu jasno pripisali sakralen položaj. To še posebej velja za Evzebiju in Orozija.

Omenjeni sakralni položaj je dodatno podkrepilo pogosto sklicevanje na še veliko manj jasno Pavlovo opombo iz *Drugega pisma Tesaloničanom*, v kateri je bil govor o oviri za Antikrista (ki naj bi jo naslovniki pisma poznali).³¹ V tej oviri so kljub poznejšemu Avguštinovemu odkritosrčnemu priznanju, da ne ve, o čem je apostol govoril,³² kristjani kmalu začeli prepoznavati rimsko cesarstvo.³³ Omenjeno je Rimu nedvomno dvignilo ceno, čeravno so bile lahko ocene tozadevno tudi sladko-kisle (kot denimo Hipolitova ali do neke mere Tertulijanova).

Naklonjen odnos do rimskega cesarstva je pripadnikom vere v Kristusa slednjič olajšalo še sprejemanje monarhične ureditve kot tako rekoč naravne.³⁴ Sicer je treba priznati, da niso vsi kristjani izključno negativno ocenjevali obdobja rimske republike, saj so v njem prepoznavali ne le slavno obdobje poganstva, marveč hkrati obdobje prevlade tradicionalnih rimskih vrlin.³⁵ Vendar je bil njihov načelni monarhizem nesporen. Morda je skušal Tertulijan na podlagi takšne načelne opredelitve kristjanom pridobiti vsaj nekaj naklonjenosti v očeh oblastnikov, ko je naslovnike svojega spisa *Apologetik* opomnil, da med njegovimi sovražniki nikoli ne bodo našli privržencev kakršnihkoli prevratnih idej. Veliko pa naj bi jih bilo med tistimi, ki kristjane najbolj črnijo kot sovražnike cesarstva. Ali s Kartažanovimi lastnimi besedami:

Unde Cassii et Nigri et Albini? Unde qui inter duas laurus obsident Caesarem?
Unde qui faucibus eius exprimendis palaesticam exercent? Unde qui armati palatium irrumpunt, omnibus tot Sigeriis atque Partheniis audaciores? De Romanis, nisi fallor, id est de non Christianis. Atque adeo omnes illi sub ipsa usque impietatis eruptione et sacra faciebant pro salute imperatoris et genium eius

29 Prim. Sordi, *I cristiani e l'impero romano*, predvsem 111–115; Kinzig, *Christenverfolgung*, predvsem 43–48.

30 Kot je poudaril Klein, »Das Bild des Augustus«, 212.

31 2 Tes 2,6 s.

32 Gl. Augustinus, *De civitate Dei* 20.19.

33 O tem enačenju in njegovem ozadju npr. Dibelius, »Rom und die Christen«, tukaj 57–60, ali Guyot in Klein (ur.), *Das frühe Christentum*, 419, zlasti op. 28. O dolgoročnem vplivu te predstave prim. recimo Sandri, *Autorità e Katechon*.

34 Prim. recimo Kinzig, »Monarchianismus und Monarchie«, 451–474, in Leppin, »Das 4. Jahrhundert«, 485–508.

35 Prim. Inglebert, *Les Romains Chrétiens face à l'histoire de Rome*, 86 in *passim*.

deierabant, alii foris, alii intus, et utique publicorum hostium nomen Christianis dabant.³⁶

Že v zgornjih vrsticah naletimo na temeljno zadrego, ki je kristjanom pravzaprav najbolj nalagala tako pogosta in nedvoumna zagotovila popolne lojalnosti oblastem.³⁷ Še bolj omenjena težava nemara (kljub težko spregledljivim za pisca značilnim ironičnim podtonom) izstopi ob drugem Tertulijanovem odlomku, ko je govor o tem, da kristjani s svojim bogoslužjem največ postorijo za blagor cesarja in celotne skupnosti. Samo njihove molitve naj bi bile namreč resnično plodne, poganke pa naj bi šle v nič, ker naj ne bi bile namenjene pravemu naslovniku:

Colimus ergo et imperatorem sic quomodo et nobis licet et ipsi expedit, ut hominem a Deo secundum; et cuicquid est a Deo consecutum est, solo tamen Deo minorem. Hoc et ipse volet. Sic enim omnibus maior est, dum solo Deo minor est. Sic et ipsis diis maior est, dum et ipsi in potestate eius sunt. Itaque et sacrificamus pro salute imperatoris, sed Deo nostro et ipsius, sed quomodo praecepit Deus, pura prece.³⁸

Najpomembnejšo vlogo pri že v predkonstantinskem obdobju pozitivnem slikanju (poganske) oblasti je sicer odigrala avtoriteta v to smer naravnanih kanoničnih besedil (ki je ni mogla zares omajati niti bistveno drugačna, a manj jasna slika iz ravno tako kanoničnega *Razodetja*, pa še tam, kot opozarja Leppin, ni bilo poziva k dejavnemu rušenju imperija³⁹).⁴⁰ Toda iz Tertulijanovih mest (lahko pa bi navedli še veliko podobnega gradiva pri drugih avtorjih) je vidno, da je krščansko skupnost ob oblikovanju odnosa do cesarske oblasti velikokrat vodila tudi preračunljivost, kar pomembno omejuje uporabnost njihovih stališč za poznejša obdobja. Navsezadnje je bila takšna preračunljivost, kot omenjeno,

36 Tertullianus, *Apologeticum* 35,9–10. »Od kod so Kasiji in Nigri in Albini? Od kod so ti, ki med dvema lovorovima vencema zalezujejo cesarja? Od kod so tisti, ki se razgibavajo tako, da mu režejo vrat? Od kod so tisti, ki oboroženi vdirajo v palačo, predrznejši od vseh Sigerijev in Partenijev? Iz vrst Rimljanov, če se ne motim, to pomeni, iz vrst nekristjanov. Vsi ti pa so vse, dokler ni izbruhnila njihova brezbožnost, opravljali obrede za cesarjev blagor in prisegali pri njegovem geniju, nekateri javno, drugi sami zase, in kajpak nadevali kristjanom naslov sovražnikov ljudstva.«

37 O tej težnji dobro piše Goodman, *Rome and Jerusalem*, 531 ss.

38 Tertullianus, *Ad Scapulam* 2,7–8. »Častimo torej tudi cesarja, in sicer tako, kakor nam je po eni strani dovoljeno in je po drugi strani njemu v prid, kot človeka, drugega za Bogom. In to, kar je, je dobil od Boga in je manjši zgolj od Boga. Opisano bi želel tudi sam, saj je na ta način, ko je manjši zgolj od Boga, večji od vseh. Tako je celo nad samimi bogovi, ker so oni ravno tako v njegovi oblasti. Zato tudi žrtvujemo za cesarjev blagor, vendar svojemu in njegovemu Bogu, kakor je zapovedal Bog, s čisto molitvijo.«

39 Leppin, *Die frühen Christen*, 351–352.

40 Gl. denimo pregledno Meinhold, *Geschichte der kirchlichen Historiographie I*, 30–32. Prim. še Leppin, »Politik und Pastoral«, 315, za zgled negativnega odnosa do cesarske oblasti pa Bratož, »Odnos rimskega cesarstva«, 151–154.

že v ozadju daljnosežnih Pavlovih smernic, pa pogosto celo v ozadju ravnanja tistih, ki so mestu v *Pismu Rimljanom* podelili splošno veljaven status.

Pragmatizem je zgodnji Cerkvi narekovala njena nezmožnost, da bi s pogansko okolico in z oblastmi sklenila kakršenkoli kompromis na enem od ključnih področij, tj. na področju cesarskega kulta, ki je bil za Rimljane samo-umeven del vsakršnega družbenega življenja.⁴¹ S tem, ko niso mogli sprejeti nobenega dela obredja svoje okolice, pri čemer je v ospredje kajpak vedno bolj prihajal ravno cesarski kult,⁴² so se kristjani od nje precej izolirali. Čeravno si zadeve ne smemo predstavljati tako, da so omejitve vsi kristjani dosledno upoštevali, sicer bi bil denimo odveč Tertulijanov goreči spis *De spectaculis*, že eden najzgodnejših poganskih zapisov o krščanstvu, Tacitov iz *Analov* (15, 44), vsekakor namiguje na njihovo odmaknjenost. Precejšnjemu umikanju kristjanov iz javnosti, podlagi za tovrstne ocene, pa v prvi vrsti ni botrovala kakšna posebna svetobežnost, četudi bi iz nekaterih zgodnjekrščanskih spisov (denimo *Pisma Diognetu*) lahko sklepali tudi nanjo, temveč prepletenost celotnega vsakdanjega življenja njihove okolice s poganskimi obrednimi elementi.

Če pa Cerkev ni mogla upati na vključitev v rimski kulturni svet po vzoru judovstva, ji je edino upanje ostajalo v tem, da pogansko okolico prepriča, da je moč rimski državni tvorbi služiti tudi brez opravljanja njenih tradicionalnih obredov. Mirno bi lahko rekli: kristjani so se zavzemali za ločitev religije in družbe,⁴³ s čimer so med danes vodilnimi svetovnimi verstvi precejšnja izjema. Ker je bila takšna ločitev za antični svet nekaj nepredstavljivega, je bilo še toliko pomembneje, da na vse načine izpričajo svojo popolno lojalnost rimskemu cesarstvu, oblastnikom in obstoječi družbeni ureditvi, kakor smo videli zgoraj. S tem pa zanje odločitev rimskih cesarjev za podpiranje krščanstva ni zahtevala bistveno drugačne politične teologije, ki je bila v obnebu cesarske Cerkve v osnovi enaka kot pred 4. stoletjem.

KAM S CESARJEM?

Nekoliko drugačen izziv je predstavljalo dejstvo, da je že cesar Konstantin hkrati postal ud Cerkve. Čeprav so si kristjani iz prvih treh stoletij znali predstavljati harmonično razmerje med svojimi skupnostmi in posvetno oblastjo in ga morda vsaj v zadnjih desetletjih 3. stoletja pred zasukom tetrarhov k

41 Gl. Rüpke, *Pantheon*, predvsem 280–299; Cancik, »System und Entwicklung der römischen Reichsreligion«, predvsem 374–376. O razmerju med krščanstvom in cesarskim kultom dobro piše npr. Koep, »Antikes Kaisertum«.

42 Kot je razvidno že iz samega dejstva, da Plinij Mlajši v svojem poizvedovanju o ustreznem obnavljanju kristjanov ob preizkusu iskrenosti »odpada« od krščanstva na prvo mesto postavi počastitev cesarske podobe, šele nato pa naj bi sledila počastitev podob bogov.

43 Prim Lehnen, »Zwischen Abkehr und Hinwendung«, predvsem 6–9, in zdaj Bogataj, »Colat alius Deum«.

preganjanju že doživljali,⁴⁴ si takšnega scenarija še ob koncu 3. stoletja niso mogli zamisliti. Tertulijan je že v *Apologetiku* opozoril na nezdružljivost cesarjeve vloge in pripadnosti krščanstvu: »Ea omnia super Christo Pilatus, et ipse iam pro sua conscientia Christianus, Caesari tunc Tiberio nuntiavit — sed et Caesares credidissent super Christo, si aut Caesares non essent necessariii saeculo, aut si et Christiani potuissent esse Caesares.«⁴⁵ Ker svet cesarje potrebuje in ker morajo pri izvrševanju svojih za svet nujnih nalog sodelovati pri številnih nekrščanskih obrednih dejanjih, naj kristjani niti v teoriji ne bi mogli biti cesarji. A ta gotovost se je jadrno zamajala takoj po letu 312. Nič čudnega ni, da je preobrat za neposredne sodobnike pridobil status čudeža, še zlasti, ker je prišel le kratek čas za najhujšim cesarskim napadom na Cerkev sploh v podobi preganjanja Dioklecijana in tetrarhov. Občutje neponovljivega trenutka, ki je že kmalu postal nerazumljiv tudi kristjanom, je najbolje povzel bombastični začetek Laktancijevega spisa *Smrti preganjalcev*:

Ecce, deletis omnibus adversariis, restituta per orbem tranquillitate, profligata nuper ecclesia rursum exurgit et maiore gloria templum dei, quod ab impiis fuerat eversum, misericordia domini fabricatur. Excitavit enim deus principes qui tyrannorum nefaria et cruenta imperia resciderunt <et> humano generi providerunt, ut iam quasi discusso tristissimi temporis nubilo mentes omnium pax iucunda et serena laetificet. Nunc post atrae tempestatis violentos turbines placidus aer et optata lux refulsit. Nunc placatus servorum suorum <precibus> deus iacentes et afflictos caelesti auxilio sublevavit, nunc maerentium lacrimas extincta impiorum conspiratione deterisit.⁴⁶

Težko je spregledati poudarek, ki sta ga deležna *principes qui tyrannorum nefaria et cruenta imperia resciderunt*. Raba množine (oziroma v slovenskem prevodu dvojine) podčrtava nastanek spisa neposredno po prelomu, saj Laktancij Konstantinu ob bok še postavlja v krščanskem izročilu pozneje odrinjenega Licinija. Ta »pomota«, razumljiva le nekaj let, je bržkone močno vplivala na sorazmerno skromno recepcijo spisa, zlasti v primerjavi z Evzebijem iz Cezareje, ki je svoje prikaze sodobne zgodovine uspel času primerno

44 Kot meni zlasti Sordi, *I cristiani e l'impero romano*.

45 Tertullianus, *Apologeticum* 21, 24. »Vse to je tedaj Pilat, ki je bil glede na svojo vest že kristjan, o Kristusu sporočil Tiberiju. Toda tudi cesarji bi bili verovali v Kristusa, ko bi cesarji bodisi ne bili potrebni sveti bodisi bi tudi kristjani lahko bili cesarji.«

46 Lactantius, *De mortibus persecutorum* 1, 2-5. »Glej, rešena vseh nasprotnikov Cerkev, ki so jo še nedavno uničevali, po obnovi miru znova vstaja in po Božjem usmiljenju še v večji slavi nastaja Božje svetišče, čeprav so ga bili brezbožni podrli. Bog je namreč obudil vladarja, ki sta uničila zločinsko in krvavo oblast tiranov in poskrbela za človeški rod, tako da duha vseh razveseljuje prijeten in jasen mir, kakor da bi bil razpršen oblak nadvse žalostnega časa. Zdaj sta po silnih viharjih temačnega hudega vremena zasijala blag zrak in zaželen svetloba, zdaj je Bog, ker so ga potolažile prošnje njegovih služabnikov, z nebeško pomočjo dvignil ponižane in potrte, zdaj je z zadržem zarote brezbožnih obrisal solze jokajočih.«

prilagoditi.⁴⁷ Je pa vloga cesarjev pri kaznovanju sovražnikov Cerkve in pri njenem vnovičnem postavljanju na noge omogočila, da je Konstantin vsaj na vzhodu in vsaj pri sodobnikih »čudeža«, kakršen je bil Evzebij, pridobil in ohranil nad običajnega človeka privzdignjeni status v njihovem predstavnem svetu.⁴⁸ S tem je bil storjen odločilen korak k etapi cesarske Cerkve na strani kristjanov. Konstantin je svojega kajpak naredil z vse izrazitejšim postavljanjem krščanstva v ospredje. Zanimivo je sicer, da je malo negotovanja zbudilo njegovo lebdenje in lebdenje njegovih naslednikov tja do konca sedemdesetih let 4. stoletja med dvema svetovoma, saj so še naprej nosili naslov *pontifex maximus* rimskih kultov,⁴⁹ kar naj bi bilo vsaj v Tertulijanovi nekdanji optiki s pripadnostjo krščanstvu pravzaprav nezdružljivo.

Morda ravno kot vrhovni svečenik, zadolžen za vso komunikacijo z bogovi, je Konstantin na škofove, ki so se očitno že pripravljali na sinodo, na kateri naj bi obravnavali spor zaradi radikalnih naukov aleksandrijskega duhovnika Arija in ki naj bi po njihovem načrtu potekala v Ankiri,⁵⁰ naslovil naslednjo prošnjo (ohranjeno v fragmentih njegovega pisma, znanega le v sirskem prevodu): »Ker je bilo sprva določeno, da se bo sinoda škofov zbrala v Ankiri v Galatiji, se nam je zdaj iz mnogoterih razlogov zazdelo primernejše, da se skliče v mestu Niceja v Bitiniji, tako zaradi škofov, ki prihajajo iz Italije in drugih evropskih dežel, kakor tudi zaradi ugodnega podnebja in zato, ker bom sam v neposredni bližini kot opazovalec in udeleženec dogajanja.«⁵¹ Že želja, da bi bil kot nekdo, ki sploh ni bil krščen, še manj pa je bil škof, udeleženec dogajanja, je verjetno zbudila kar nekaj pomislekov, ki pa se jih je res dalo odpraviti s sklicevanjem na možakarjevo vlogo pri nastopu novih časov. Slednji so bili posebej na vzhodu zelo sveži, saj je krščanstvu precej manj naklonjenega Laktancijevega junaka Licinija odstranil le nekaj mesecev pred sklicem koncila.⁵² Vsekakor so že okoliščino, da je »zmagala« cesarjeva lokacija, sploh pa njegovo eminentno sodelovanje v Niceji običajno razlagali kot dokaz nove podrejenosti škofov rimskemu cesarju. Vendar si po najinem mnenju zasluži veliko pozornosti svarilo Hartmuta Leppina, da je bil zahodnih razmer vajeni Konstantin spomladi leta 325 na podobno novem terenu kot njegovi »osvobojeni« vzhodni krščanski podložniki.⁵³

Če se je kot *pontifex maximus* štel za nujnega udeleženca koncila, je, kot je bilo večkrat opozorjeno, s tem povezoval še eno pozneje neizpolnjeno pričakovanje. Vajen na prevladujočo versko sceno rimskega imperija vezanih

47 Christensen, *Lactantius*, predvsem 27-41. Prim. za deloma drugačno interpretacijo Lovenjak, »Laktancij«.

48 Chesnut, *The First Christian Histories*, predvsem 141-174.

49 Prim. o »odlaganju« tega naslova Cameron, *The Last Pagans of Rome*, predvsem 33-92.

50 O okoliščinah zdaj Leppin, »Das angeeignete Konzil«, 95-100.

51 Navedeno v prevodu Jana Dominika Bogataja po objavi v Bogataj (ur.), *Nicejski koncil*, 159.

52 Prim. recimo Demandt, *Die Spätantike*, 88-89.

53 Leppin, »Das angeeignete Konzil«, predvsem 83-84.

predstav je menil, da se bo lahko s krščansko Cerkvijo naslonil ne le na živahno in močno, marveč tudi na vsaj na zunaj enotno silo. Ni pričakoval, da bi lahko teološka vsebinska nesoglasja omajala to za cesarstvo bistveno zunanjo enotnost, saj je zmotno računal na odločilno vlogo ortopraksije, pravičnega opravljanja obredov in upoštevanja osnovnih moralnih norm. Toda drugače kot večina poganskih kultov so kristjani (ali vsaj za nas otipljive pismene krščanske elite) celo večji poudarek namenjali ortodoksiji, pravilnemu mnenju o temeljnih vsebinskih vprašanjih krščanske vere.⁵⁴ Po malem je to cesarju lahko postalo jasno že ob donatističnem sporu na njegovem starem območju vladanja. Toda nicejski koncil s svojimi jedrnimi razpravami je zadevo tudi zanj dvignil na drugačno raven, saj se je vprašanjem organizacije krščanskega življenja in discipline kot temeljno pridružilo eminentno idejno vprašanje.⁵⁵

Ker je vsebinska zaostritev z jasno razmejitvijo »pravovernih« in »nepravovernih« škofov in članov krščanske skupnosti sovpadla ravno s prvimi odločnimi cesarskimi posegi v notranje življenje Cerkve, se je zlahka oblikoval vtis, da je tudi tolikšna vloga ortodoksije, posledično pa množično izločanje »neprimernih« v bistvu maslo nove nezdrave navezave škofov na Konstantina in nasploh na oblast. Ravno takšna predstava je verjetno netivo podmene o cesarski Cerkvi, ki da je po svojem bistvu drugačna od predkonstantinske, kakor je v zelo izraziti obliki razbiramo pri Fredriksnovi in mnogih drugih.

Konstantinovi nasledniki v 5. stoletju so, ko jim je vloga ortodoksije za Cerkev postala že povsem jasna, v poenotenju dogme najbrž upravičeno videli sredstvo za vzpostavljanje in ohranjanje za svoje cesarstvo koristne enotnosti krščanske skupnosti, čeprav eksperimenti med 5. in 7. stoletjem še vedno nakazujejo tudi željo po čim obsežnejši integraciji uradno nepravovernih skupin.⁵⁶ Konstantin je po drugi strani v arijanskem sporu vsaj spočetka kazal precejšnje nerazumevanje za vlogo prave vsebine v podpirani verski skupnosti.⁵⁷ Zato je lahko v pismu nasprotnikoma Aleksandru in Ariju zapisal eno najbolj znanih mest iz zgodnje zgodovine arijanskega spora:

Ἀλλ', ὃ καλλίστη καὶ θεία πρόνοια, οἷόν μου τῆς ἀκοῆς μάλλον δὲ τῆς καρδίας αὐτῆς τραῦμα καίριον ἦψατο, πολλῶ χαλεπωτέραν τῶν ἐκεῖ καταλειφθέντων τὴν ἐν ὑμῖν γιγνομένην διχοστασίαν σημαῖνον, ὡς πλείονος ἤδη τὰ καθ' ὑμᾶς μέρη θερα-πειὰς δεῖσθαι, παρ' ὧν τοῖς ἄλλοις τὴν ἴασιν ὑπάρξειν ἤλπισα. διαλογιζομένῳ δὴ μοιτὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ὑπόθεσιν τούτων ἄγαν εὐτελεῖς καὶ οὐδαμῶς ἀξία τῆς τοσαύτης φιλονεικίας ἢ πρόφασις ἐφωράθη.⁵⁸

54 Schatz, *Allgemeine Konzilien*, 29-30.

55 Marksches, »Nizäa 325«, predvsem 30-31.

56 Prim. pregledno Schatz, *Allgemeine Konzilien*, 58-84.

57 Prim. Schatz, *Allgemeine Konzilien*, 29.

58 Konstantin, *Pismo Aleksandru in Ariju* 4. »Toda – o najzibornejša in Božja previdnost – kako silna bolečina je zadela ne le moje uho, ampak predvsem moje srce, ko sem izvedel, da je razdor, ki je nastal med vami, mnogo hujši od tistega, ki sem ga pustil za seboj. Zdaj vi, za katere

Tudi cesarjeva izjava na koncilu, da »τότε δὲ μάλιστα κρίνω κατ' εὐχὰς ἐμαυτὸν πράξειν, ἐπειδὰν ταῖς ψυχαῖς ἀνακρα-θέντας ἴδοιμι τοὺς πάντας μίαν τε κοινὴν βραβεύουσιν τοῖς πᾶσιν εἰρηνικὴν συμφω-νίαν, ἣν καὶ ἑτέροις ὑμᾶς πρέπον ἂν εἶη πρεσβεύειν τοὺς τῷ θεῷ καθιερωμένους«,⁵⁹ še vedno odraža predvsem njegovo vlogo varuha sloge kot vrhovnega svečenika vseh kultov. Ni torej razloga za domnevo, da bi skušal on uveljaviti prevlado ortodoksije kot merila enotnosti. Ravno tako bi bilo čudno, ko bi se pri vzpostavljanju zaželenega cilja zatekel k novi teološki opredelitvi, kakršna je bil pojem istobistven (ὁμοούσιος), ki za nameček niti ni izražala kakšnega izrazito močno uveljavljenega teološkega soglasja iz časa pred nicejskim koncilom.⁶⁰ Tudi z vidika razmer v posvetni sferi bi bila za Konstantina gotovo uporabnejša teološka opredelitev, ki bi izpostavila Sinovo podrejenost Očetu.⁶¹ Končno je cesar pozneje vsaj deloma res odstopil od v Niceji sprejetega izraza.⁶²

Zato je treba verjetno z zadržki brati poročila, ki novincu med kristjani pripisujejo levji delež pri oblikovanju koncilske veroizpovedi. Takšno poročilo je takoj po dogodkih v Niceji napisano pismo Evzebija iz Cezareje njegovemu lastnemu občestvu, v katerem navaja:

Ταύτης ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθείσης τῆς πίστεως οὐδενὶ παρὴν ἀντιλογίας τόπος, ἀλλ' αὐτός τε πρῶτος ὁ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς ὀρθότατα περιέχειν αὐτὴν ἐμαρτύρησεν. οὕτω τε καὶ ἑαυτὸν φρονεῖν συνωμολόγησε καὶ ταύτῃ τοὺς πάντας συγκατα-θέσθαι ὑπογράφειν τε τοῖς δόγμασι καὶ συμφωνεῖν τούτοις αὐτοῖς παρεκελεύετο, ἐνὸς μόνου προσεγγραφέντος ῥήματος τοῦ ὁμοουσίου.⁶³

V navedenem odlomku in v nadaljevanju pisma, ki sledi, ne manjka protislovij. Evzebiju ne gre za to, da bi izpostavil prevladujočo cesarjevo vlogo pri vsebinskih opredelitvah koncila, marveč skuša svojim domačim vernikom pojasniti predvsem, zakaj jim je s koncila »prinesel«⁶⁴ veroizpovedni obrazec, ki na pomembni točki odstopa od tistega, ki so ga bili v Cezareji prej navajeni

sem upal, da boste vir ozdravljenja za druge, potrebujete še temeljitejše zdravljenje. Toda ko sem premišljeval o izvoru in vsebini tega razdora, se je pokazalo, da je razlog zanj neznan in nikakor vreden tako hudega prepira.« Izvirno besedilo in prevod Alenke Cedilnik navedena po objavi v Bogataj (ur.), *Nicejski koncil*, 132-133.

59 Eusebius, *Vita Constantini* 3, 12. »Sodim, da bodo moje prošnje izpolnjene, ko bom videl, da ste vsi enega duha in da vsem vlada soglasje splošnega miru, ki ga, tako bi bilo prav, vi, ki ste posvečeni Bogu, širite tudi med druge.« Izvirno besedilo in prevod Alenke Cedilnik navedena po objavi v Bogataj (ur.), *Nicejski koncil*, 162-163.

60 Prim. Brown, *The Rise of Western Christendom*, predvsem 79-80.

61 Prim. o razmerah v posvetni sferi v času koncila Van Dam, »Imperial Fathers«.

62 Schatz, *Allgemeine Konzilien*, 37-38.

63 Evzebij iz Cezareje, *Pismo cezarejski Cerkvi* 7. »Potem ko sem veroizpoved predstavil, ni bilo priložnosti za ugovarjanje, pač pa je naš Bogu predragi cesar sam prvi potrdil, da je njena vsebina prava. Pritrdil je, da je tudi sam istih misli, in ukazal, naj vsi privolijo vanjo, podpišejo njen nauk in soglašajo z njim; dodati je bilo treba samo izraz »istobitnost«.⁶⁴ Izvirno besedilo in prevod Alenke Cedilnik navedena po objavi v Bogataj (ur.), *Nicejski koncil*, 210-211.

in ki se mu Evzebij intimno očitno ni nikoli zares odrekel.⁶⁴ Zato v pismu najprej izpostavi, da je Konstantin pohvalil njegov predlog veroizpovedi (ki se je ujemala s tisto iz Cezareje), in samo mimogrede navrže, da je predlagal »malenkosten« popravek v podobi sporne besede *ὁμοούσιος*. Svoj neuspeh v Niceji skuša torej cerkveni zgodovinar pojasniti z ubogljivostjo do vladarja, ki je pred kratkim »čudežno« rešil kristjane na vzhodu rimskega imperija. Toda če je protislovje že v tem, da je cesar zahteval dodatek k besedilu, s katerim naj bi bil zadovoljen, se pismo nadaljuje z opozorilom, da so Evzebijevemu stališču nasprotni škofje, ki jih nekoliko slabšalno imenuje kar »oni«, na koncu zlorabili cesarjev predlog in veroizpoved zaobrnilo po svoje: »καὶ ὁ μὲν σοφώτατος ἡμῶν καὶ εὐσεβέστα-τος βασιλεὺς τοιάδε ἐφιλοσόφει. οἱ δὲ προφάσει τῆς τοῦ ὁμοουσίου προσθήκης τήνδε τὴν γραφὴν πεποιήκασιν.«⁶⁵ Če pogledamo na Evzebijevo pismo s takšnega zornega kota, težko služi kot močan argument za trditev, da je poenotenje veroizpovedi v duhu ortodoksije v največji meri zraslo na Konstantinovem zelniku. S tem nastop obdobja cesarske Cerkve seveda ni zanikan, videti pa je manj »cesarska«.

SKLEP

Vprašanje, kako »cesarska« je v resnici Cerkev po Konstantinovi spreobrnitvi, je mučilo že zgodnje naslednje rodove kristjanov. Predvsem na zahodu je vožnja slaloma med različnimi teološkimi možnostmi v desetletjih po Niceji že Konstantina,⁶⁶ še bolj pa njegovega sina Konstancija II. stala veliko ugleda. Seveda je treba pri tem upoštevati, da so na zahodu, kjer je bilo kristjanov manj in je bilo preganjanje tetarhov v celoti gledano manj intenzivno, Konstantinov poseg občutili z manj hvaležnosti kot na vzhodu. Vendar ni manjkalo razlag, ki so šle v smer, da sta bila oba cesarja pri svojih zgrešenih odločitvah v verski politiki žrtev zavajanja drugih, zlasti škofov in občasno vplivnih dvorjanov. Stališče že njegovemu očetu močno nenaklonjenega zgodovinarja Orozija, po katerem je vsa krivda za tegobe verskih razprtij zadela Konstancija II.,⁶⁷ nikakor ni bilo edino v obtoku.

Pri njegovem starejšem sodobniku Rufinu lahko res sledimo močni težnji, da bi opral sina velikega Konstantina očitkov zgrešene verske politike.⁶⁸ Zato poudari: »Constantius natura et animo regio, dum primis illis regni sui fautoribus satis indulget, per eunuchos arte in perfidiam decipitur a perversis

64 Marksches, »Nizäa 325«, 20.

65 Prav tam. »Tako je razmišljal naš najmodrejši in najpobožnejši cesar. Oni pa so pod pretvezo, da je treba dodati izraz ‚istobistven‘, sestavili naslednje besedilo.« Izvirno besedilo in prevod Alenke Cedilnik navedena po objavi v Bogataj (ur.), *Nicejski koncil*, 210–211.

66 Gl. Maver, »Qui primus Romanorum principum«, predvsem 66–72.

67 Gl. Orosius, *Historiae adversus paganos* 7, 29, 18. Prim. Maver, »Podoba Konstancija II.«, 32–33.

68 Prim. o Rufinovih prikazih slednje Petrič, »Krščanski imperij«, 85 ss.

sacerdotibus.«⁶⁹ S tem potomca svojega junaka res razbremeni odgovornosti, vendar ga hkrati spremeni v marioneto ljudi, ki so mu bili formalno podrejeni. Sulpicij Sever približno v istem času ne čuti potrebe, da bi branil Konstantinov lik in delo, a izriše zelo podobno fresko razmerja med Konstancijem II. in arijanskimi škofi. Res pa nekoliko bolj poudari, da je šele iz vpliva, ki so si ga pridobili nanj, izvirala moč njihove cerkvene smeri, saj bi bila slednja po njegovem mnenju sicer povsem brezzoba.⁷⁰ Z navedenim trčimo kajpak ob pogosto ponavljajoč se paradoks iz obdobja cesarske Cerkve: »Ita palatium occupaverant, ut nihil sine eorum nutu ageret imperator obnoxius quidem omnibus, sed praecipue Valenti deditus. [...] Facilis ad credendum imperator palam postea dicere est solitus, se Valentis meritis, non virtute exercitus vicisse. [...] Ab hoc initio illecti principis extulere animos Ariani, potestate regis usuri, ubi auctoritate sua parum valuissent.«⁷¹

Najmanj, kar je moč reči, je, da je razmerje med cerkveno hierarhijo in vladarjem ostajalo kompleksno še po tem, ko so rimski cesarji postali kristjani. Kajpak je naraščajoča družbena moč Cerkve močno vplivala tudi na vsebinske poudarke pri njenem oznanjevanju in na obnašanje njenih voditeljev,⁷² čeprav na primere zelo samozavestnih in očitno tudi zunaj krščanske skupnosti vplivnih škofov najdemo že od druge polovice 3. stoletja naprej.⁷³ A te spremembe, ki lahko na zunaj res ustvarijo vtis, da se je nekdanja Cerkev apostolov spremenila do neprepoznavnosti, ne omogočajo risanja izrazitega prepada med obdobjem pred Konstantinom in tistim po njem. Glavne komponente zakoličenja razmerij na nicejskem koncilu so obstajale že v dotedanjem razvoju krščanstva v rimskem imperiju.

Aleš Maver

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta
ales.maver@um.si

Sandra Stanek

doktorska študentka na Univerzi v Mariboru, Filozofska fakulteta
sandra.stanek@student.um.si

69 Rufinus, *Historia Ecclesiastica* 1, 16. »Kajti Konstancija, ki je bil po naravi in duhu kraljevski, so sprevrženi duhovniki po evnuhih umetno zavedli v krivoprisežnost, medtem ko je preveč popuščal tem prvim podpornikom svoje vladavine.«

70 Maver, »Podoba Konstancija II.«, 30–31.

71 Sulpicius Severus, *Chronicorum libri* 2, 38. »[Arijanci, op. A. M in S. S.] so tako zasedli palačo, da ni cesar ničesar storil brez njihovega migljaja. Vsem je bil pokoren, posebej vdan pa je bil Valentu. [...] Ker je bil cesar lahkoveren, je imel pozneje navado javno govoriti, da je zmagal zaradi Valentovih zaslug, ne zaradi poguma vojske. [...] Ker so tako začeli zapeljevati vladarja, so se arijanci opogumili, da bodo uporabili kraljevo moč tam, kjer so s svojim ugledom veljali le malo.«

72 Prim. za dober prikaz ene od sprememb Cedilnik, »Kako udobno so v antiki potovali škofje?«.

73 Leppin, *Die frühen Christen*, predvsem 196–205.

BIBLIOGRAFIJA

- Beck, Hans-Georg. *Das byzantinische Jahrtausend*. München: C. H. Beck, 1994.
- Bogataj, Jan Dominik. »Colat alius Deum, alius lovem: Tertulijan, verska svoboda (*libertas religionis*) in verski pluralizem.« *Edinost in dialog* 77/2 (2022): 73-87. (DOI: 10.34291/Edinost/77/02/Bogataj.)
- Bogataj, Jan Dominik (ur.). *Nicejski koncil (325): Antologija virov*. Ljubljana: Teološka fakulteta; Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2025.
- Bratož, Rajko. »Odnos rimskega cesarstva do krščanstva v obdobju od Galienovega edikta (260) do Galerijevega edikta (311).« V: *Varia* (Razprave, 28), ur. Peter Štih, 139–174. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2014.
- Brown, Peter. *The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity, A.D. 200-1000*. Chichester, Malden in Oxford: Wiley-Blackwell, 2013.³
- Cameron, Alan. *The Last Pagans of Rome*. Oxford in New York: Oxford University Press, 2010.
- Cancik, Hubert. »System und Entwicklung der römischen Reichsreligion: Augustus bis Theodosius I.« V: *Die Anfänge des Christentums*, ur. Friedrich Wilhelm Graf in Klaus Wiegandt, 373–396. Frankfurt am Main: S. Fischer, 2009.
- Cedilnik, Alenka. »Kako udobno so v antiki potovali škofje?« *Keria* 21/2 (2019): 21-35.
- Chesnut, Glenn F. *The First Christian Histories: Eusebius, Socrates, Sozomen, Theodoret, and Evagrius*. Macon: Mercer University Press, 1986.²
- Christensen, Arne Søby. *Lactantius the Historian: An Analysis of the »De Mortibus Persecutorum«*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press, 1980.
- Demandt, Alexander. *Die Spätantike: Römische Geschichte von Diocletian bis Justinian 284-565 n. Chr.* München: C. H. Beck, 2007.²
- Dibelius, Martin. »Rom und die Christen im ersten Jahrhundert.« V: *Das frühe Christentum im römischen Staat*, ur. Richard Klein, 47–105. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1971.
- Fredriksen, Paula. *Ancient Christianities: The First Five Hundred Years*. Princeton: Princeton University Press, 2024.
- Goodman, Martin. *Rome and Jerusalem: The Clash of Ancient Civilizations*. London: Vintage Books, 2008.
- Gottlieb, Günther, et al.. »Reichskirche.« V: *Lexikon der Kirchengeschichte*, ur. Bruno Steimer, 1426-1438. Freiburg im Breisgau: Herder, 2013.
- Guyot, Peter, in Klein, Richard (ur.). *Das frühe Christentum bis zum Ende der Verfolgungen: Eine Dokumentation*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1997.
- Inglebert, Hervé. *Les Romains Chrétiens face à l'histoire de Rome. Histoire, christianisme et romanités en Occident dans l'Antiquité tardive (IIIe–Ve siècles)*. Pariz (Paris): Cerf, 1996.
- Kinzig, Wolfram. *Christenverfolgung in der Antike*. München: C. H. Beck, 2019.
- Kinzig, Wolfram. »Monarchianismus und Monarchie. Überlegungen zum Zusammenhang zwischen Theologie und Politik im 2. und 3. Jahrhundert n. Chr.« V: *Monarchische Herrschaft im Altertum*, ur. S. Rebenich in J. Wienand, 451–474. Berlin in Boston: Walter de Gruyter, 2017.
- Klein, Richard. »Das Bild des Augustus in der frühchristlichen Literatur.« V: *Rom und das himmlische Jerusalem: Die frühen Christen zwischen Anpassung und Ablehnung*, ur. Raban von Haehling, 205–236. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2000.

- Kocijančič, Gorazd (ur.). *Logos v obrambo resnice: Izbrani spisi zgodnjih apologetov*. Celje: Mohorjeva družba, 1998.
- Kocijančič, Gorazd (ur.). *Spisi apostolskih očetov*. Celje: Mohorjeva družba, 1996.
- Koep, Leo. »Antikes Kaisertum und Christusbekenntnis im Widerspruch.« V: *Das frühe Christentum im römischen Staat*, ur. Richard Klein, 315-336. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1971.
- Lehnen, Joachim. »Zwischen Abkehr und Hinwendung: Äusserungen christlicher Autoren des 2. und 3. Jahrhunderts zu Staat und Herscher.« V: *Rom und das himmlische Jerusalem: Die frühen Christen zwischen Anpassung und Ablehnung*, ur. Raban von Haehling, 1-28. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2000.
- Leppin, Hartmut. »Das angeeignete Konzil.« V: *Nizäa: Das erste Konzil*, ur. Uta Heil in Jan-Heiner Tüick, 83-110. Freiburg im Breisgau: Herder, 2025.
- Leppin, Hartmut. »Das 4. Jahrhundert – Die christlichen Kaiser suchen ihren Ort.« V: *Monarchische Herrschaft im Altertum*, ur. Stefan Rebenich in Johannes Wienand, 451-474. Berlin in Boston: Walter de Gruyter, 2017.
- Leppin, Hartmut. *Die frühen Christen: Von den Anfängen bis Konstantin*. München: C. H. Beck, 2018.
- Leppin, Hartmut. »Politik und Pastoral – Politische Ordnungsvorstellungen im frühen Christentum,« V: *Die Anfänge des Christentums*, ur. Friedrich Wilhelm Graf in Klaus Wiegandt, 308-338. Frankfurt am Main: S. Fischer, 2009.
- Lindemann, Andreas. »Vom Brief nach Thessaloniki zum Neuen Testament: Die Entstehung des Kanons.« V: *Die Anfänge des Christentums*, ur. Friedrich Wilhelm Graf in Klaus Wiegandt, 261-307. Frankfurt am Main: S. Fischer, 2009.
- Lovenjak, Milan. »Laktancij in spis O smrtih preganjalcev.« *Clotho* 3/1 (2021): 123-139. (DOI: 10.4312/clotho.3.1.123-139.)
- Markschies, Christoph. »Nizäa 325 – alte und neue Perspektiven.« V: *Nizäa: Das erste Konzil*, ur. Uta Heil in Jan-Heiner Tüick, 13-36. Freiburg im Breisgau: Herder, 2025.
- Marshall, John W. »Hybridity and Reading Romans 13.« *Journal for the Study of the New Testament* 31/2 (2008): 157-178.
- Maver, Aleš. »Podoba Konstanca II. v latinski krščanski historiografiji 4. in 5. stoletja.« V: *Miscellanea* (Acta ecclesiastica Sloveniae, 46), ur. Miha Šimac, 25-37. Ljubljana: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2024.
- Maver, Aleš. »Qui primus Romanorum principum maiestatem Dei singularis ac veri cognovisti: Paberki o Konstantinovi podobi pri krščanskih latinskih zgodovinarjih 4. in 5. stoletja.« *Keria* 8/2 (2006): 59-77. (DOI: 10.4312/keria.8.2.59-77).
- Maver, Aleš. *Religiosi et profani principes: Rimski cesarji od Avgusta do Teodozija v latinskem krščanskem zgodovinopisju 4. in 5. stoletja*. Maribor: ZRI dr. Franca Kovačiča, 2009.
- Meinhold, Peter. *Geschichte der kirchlichen Historiographie I.*, Freiburg in München: Karl Alber, 1967.
- Metzger, Bruce. *Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung*. Mannheim: Patmos, 2012.
- Perko, Franc. »Cerkev institucija in odrešenijsko dogajanje.« *Bogoslovni vestnik* 30/1-2 (1970): 96-110.
- Petrič, Matej. »Krščanski imperij in cerkvena zgodovina: Primer Rufina iz Akvileje.« *Ars & Humanitas: revija za umetnost in humanistiko* 16/1 (2022): 77-95. (DOI: 10.4312/ars.16.1.77-95.)

- Rajšp, Vinko. »Versko dogajanje v Vzhodni Evropi od 16. do 18. stoletja: Slovenski pogled.« *Studia Historica Slovenica* 24/2 (2024): 277-322. (DOI: 10.32874/SHS.2024-07.)
- Rodé, Franc. »Cerkve in država v prvih stoletjih.« *Bogoslovni vestnik* 62 (1981): 240–263.
- Royko, Kaspar. *Einleitung in Die Christliche Religions- und Kirchen Geschichte* (1788). Nordhausen: Verlag Traugott Bautz, 2013.
- Rüpke, Jörg. *Pantheon: Geschichte der antiken Religionen*. München: C. H. Beck, 2016.
- Sandri, Andrea. *Autorità e Katechon: La genesi teologo-politica della sovranità*. Napoli (Neapelj): Jovene editore, 2008.
- Schatz, Klaus. *Allgemeine Konzilien – Brennpunkte der Kirchengeschichte*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2008.²
- Sordi, Marta. *I cristiani e l'impero romano: Nuova edizione riveduta e aggiornata*. Milano: Jaca Book, 2004.
- Thraede, Klaus. »Euhemersimus.« V: *Reallexikon für Antike und Christentum* 6, 877-889. Stuttgart: Anton Hiersemann, 1966.
- Van Dam, Raymond. »Imperial Fathers and Their Sons.« V: *The Cambridge Companion to the Council of Nicaea*, ur. Young Richard Kim, 19-42. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
- Wilken, Robert Louis. *The Christians as the Romans Saw Them*. New Haven in London: Yale University Press, 2003.²
- Wolf, Hubert. *Krypta: Unterdrückte Traditionen der Kirchengeschichte*. München: C. H. Beck, 2015.

IZVLEČEK

Prispevek skuša odgovoriti na ne posebej sveže vprašanje, v kolikšni meri je pojav cesarske Cerkve v 4. stoletju dejansko preoblikoval tirnice, po katerih je tekla cerkvena zgodovina. Ob tem vstopa v dialog predvsem s tistimi pogledi, ki rišejo ostro ločnico med obdobjem pred njeno uveljavitvijo in po njej. Na navedeni točki je treba po najinem mnenju opozoriti, da je sprememba zadevala predvsem posvetno sfero, medtem ko je večina krščanskih skupnosti že od vsega začetka stavila na harmoničen odnos z oblastniki. Zahtevnejši del odgovora o daljnosežnosti sprememb pa zadeva razsežnosti poseganja pokristjanjenega ali vsaj Cerkvi »pridruženega« rimskega vladarja v njeno notranje življenje. Zaradi narave prispevka se tukaj v največji meri omejujeva na Konstantinov »prstni odtis« na nicejskem koncilu leta 325 in v času neposredno pred njim ter takoj po njem.

Kajpak je naraščajoča družbena moč Cerkve močno vplivala tudi na vsebinske poudarke pri njenem oznanjevanju in na obnašanje njenih voditeljev, čeprav na primere zelo samozavestnih in očitno celo zunaj krščanske skupnosti vplivnih škofov najdemo že od druge polovice 3. stoletja naprej. A te spremembe, ki lahko na zunaj res ustvarijo vtis, da se je nekdanja Cerkve apostolov spremenila do neprepoznavnosti, ne omogočajo risanja izrazitega prepada med obdobjem pred Konstantinom in tistim po njem. Glavne komponente zakoličenja razmerij na nicejskem koncilu so obstajale že v dotedanjem razvoju krščanstva v rimskem imperiju.

Ključne besede: koncil v Niceji leta 325, Konstantin Veliki, cesarska Cerkve, Evzebij iz Cezareje, verski kult v rimskem imperiju

ABSTRACT

How Imperial Was the Imperial Church?

This article attempts to answer the not-particularly-new question of the extent to which the emergence of an imperial Church in the 4th century actually reshaped the course of Church history. In doing so, it enters into dialogue primarily with those views that draw a sharp distinction between the period before and after its establishment. In our opinion, it should be noted that the change mainly affected the secular sphere, while most Christian communities had from the very beginning sought a harmonious relationship with the rulers. The more challenging part of the answer about the far-reaching nature of the changes concerns the extent of the intervention of the Christianised or at least Church-affiliated Roman rulers in its internal life. Due to the nature of this article, we are limiting ourselves here to Constantine's 'fingerprint' on the Council of Nicaea in 325 and the period immediately before and after it.

Of course, the growing social power of the Church also had a strong influence on the content of its preaching and the behaviour of its leaders, although examples of very self-confident and obviously influential bishops can be found as early as the second half of the 3rd century. However, these changes, which may outwardly give the impression that the former Church of the Apostles had changed beyond recognition, do not allow us to draw a clear line between the period before Constantine and the period after him. The main components of the establishment of relations at the Council of Nicaea already existed in the previous development of Christianity in the Roman Empire.

Keywords: Council of Nicaea in 325, Constantine the Great, imperial Church, Eusebius of Caesarea, Roman religious cults

II. Prevodi

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.27.2.67-68>

Uvod

V tokratnem prevodnem sklopu, ki se sklene s kratko antologijo sodobne grške poezije na antične teme od Kostisa Palamasa do danes (Lara Unuk), so kar trije prevodi Ovidijeve poezije. Polonca Zupančič je iz svojega prevoda *Heroid*, ki je že dokončan in čaka na knjižno objavo, prispevala primer »pisma z odgovorom«, fiktivno korespondenco med Leandrom in Hero. Prevod četrte, pete in šeste knjige *Metamorfoz*, delo goriškega pesnika, profesorja in kulturnega delavca dr. Joža Lovrenčiča, sledi trem v tej reviji že objavljenim sklopom: 19.2 (2017), 20.1 (2018) in 20.2 (2018). Usodo Lovrenčiča, ki si je mržnjo poveljnega režima očitno prislužil zgolj z zavzetim prosvetnim delovanjem, med drugim z obnovitvijo goriškega klasičnega liceja, je opisal že David Movrin (z dodatnim gradivom v letniku 20.1); kot kaže, je bil v ozadju neobjave oportuni strah njegovih bližnjih znancev, katoliških sopotnikov OF. Škode, ki je s tem nastala, ni mogoče povsem popraviti. V času, ko v slovenščino v celoti ni bil preveden še *noben* antični, srednjeveški ali novoveški ep (vendar gl. B. Bevc, *Keria* 7.2, 2005, o izgubljenem prevodu *Iliade*, delu F. Omerze), je prevod *Metamorfoz* pomenil epohalen dosežek; kakšen bi bil širši kulturni vpliv tega dela, je za nazaj težko oceniti.

A četudi bi do objave prišlo že v tistih mračnih letih (verjetno ne brez končne redakcije, za kakršno je zdaj poskrbel David Movrin), bi se potreba po novi poslovenitvi celote porodila že davno. To nalogo zdaj izpolnjuje Barbara Šega Čeh. V njeni prepesnitvi, ki ji bo po skorajšnjem izidu tretje triade manjkala le še slaba tretjina, Ovidij govori v klasičnem slogu in moderni govorici; besedilo je plod skrbnega cizeliranja, vendar napor – čisto v duhu formule *ars [...] latet arte sua* (*Met.* 10.252) – ostaja prikrit.

Trije Ovidiji na enem mestu, en starejši in dva povsem nova – to je izziv tudi bralcu. Celo ljubitelj antične literature, ki latinščine razume nekaj ali nič in ni kontaminiran s »poklicnimi« dilemami o spondeju in cezuri, bo ob branju takoj opazil, da *si duo (tres?) faciunt idem, non est idem*. Uradni nauk o slovenskem heksametu in elegičnem distihu ne obstaja. Zdi se, da je nezapisano normo postavil Sovre s svojim Homerjem – to je heksameter z močnimi poudarki, temelječ na šolskem branju izvirnika z »ikti« in »ponarejanju«

spondejev po Stritarjevi recepturi. Vse, kar je sledilo, začenši z Gantarjevimi prevodi rimskih elegikov, učinkuje kot dolg proces »mehčanja« – ves čas v korist naravnejšega slovenskega verza. Heksameter, ki se začne »da si olajšata hojo« (Šega Čeh), je nekoč veljal za hud delikt in izraz metričnega slabištva, prav tako »preskakovanje« zareze sredi pentametra »kot urni konj, ki je iz élid-ske staje spuščen« (Zupančič) in še bolj t. i. troheji: »Meni se tudi pogosto zljubi, da grem med valove« (Zupančič). Stritar in Sovre očitno nista rekla zadnje besede – tudi ne s (sicer učinkovitim) »ponarejanjem« spondejev.

Še nujen dostavek. Tretji zvezek *Metamorfoz* v prevodu Barbare Šega Čeh (knjige 7–9) vsak čas izide pri Slovenski matici, zato je objava znamenite epizode o Filemonu in Bavkidi predvsem vabilo k branju celote.

Marko Marinčič

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.27.2.69-72>

Filemon in Bavkida (Ovidij, *Metamorfoze* 8.611–724)

Prevedla Barbara Šega Čeh

Znamenita pripoved o Filemonu in Bavkidi, ki je slavospev starodavni rimski pietas, spoštljivosti do bogov, upoštevanju gostinskega prava in skromnemu načinu življenja, se navezuje na pripoved o lovu na kalidonskega merjasca (8.267–545).

Po končanem lovu se Tezej s prijatelji vrača v Atene. Pot jim prekriža v deževju narasla reka Ahelaj, sam rečni bog pa jih posvari pred njenimi nevarnostmi in jih povabi na suho v svojo razkošno votlino. Po bogati gostiji jim opiše še metamorfozo najad v Ehinade in njegove ljubice Perimele v otoček (546–611). Ob tem si družčina pride v navzkrižje glede vsemogočnosti bogov, zato jim Leleks pove zgodbo o Filemonu in Bavkidi. Ta je slavospev starodavni rimski pietas, spoštljivosti do bogov, upoštevanju gostinskega prava in skromnemu načinu življenja.

To je razkril Ahelaj in obmolknil. Opisani čudež
vse je pretresel: Iksíonov sin¹ verujočim se roga,
saj je, duha kljubovalnega, zmeraj preziral bogove:
»Bajke nam klatiš, bogove imaš za preveč vsemogočne,
češ, Ahelaj, da sposobni so dati in vzeti oblike.« 615
Sapo zaprlo je vsem; zavrnilo so take besede,
najbolj med vsemi pa Léleks, po pameti zrel in po letih.
»Sila nebesja je neizmerljiva in hkrati brezmejna,
Kar se bogovom je kdaj zahotelo, bilo je storjeno;
in da boš dvomil kaj manj,« mu dejal je, »v frigijskih gričih 620
raste tik lipe še hrast; obdana sta z nizkim zidovjem.
Sam sem ogledal si kraj, saj Pitèj me poslal je v deželo,

¹ Iksionov sin Pejritoj, Tezejev prijatelj.

kjer je še Pelops, oče njegov, kraljeval že pred leti.
 Ribnik nedaleč leži; ta kraj je nekoč bil obljuden,
 zdaj pa gladina vrvi od močvirnih kokošk in ponirkov. 625
 Jupiter sem je prispel v človeški podobi, z Merkurjem,
 vnukom Atlantovim, sicer brez kril, a z glasniško opravo;²
 tisoče hiš sta obšla in prosila za streho nad glavo,
 v tisočih hiš je le resknil zapah; navsezadnje ju koča,
 s slamo in ločjem močvirnim prekrita, je vendar sprejela.³ 630
 Bavkida, starka pobožna, in starec kot ona, Filemon,
 v njej sta živela že vse od mladosti in v njej, tej koči,
 skupaj medtem se postarala; revščine nista tajila
 niti nad njo vzdihovala, zato sta se laže prebila.
 Tu bi brez haska iskal gospodarje, zaman tudi hlapce: 635
 v celi družini sta dva, za podrejanje kot za ukaze.
 Brž ko sta torej prišla nebeščana⁴ do koče uborne,
 s sklonjeno glavo stopila pod nizkim podbojem skoz duri,
 starec primaknil je klop, češ, naj si spočijeta ude;
 sedež je Bavkida skrbna še prej z raševino prekrila. 640
 Mlačen pepel na ognjišču razgrebe in ogenj zaneti,
 tleč od večera, podkuri ga z listjem in lubjem že suhim,
 s starčevsko sapo plamene razpiha; nato izpod strehe
 zvelkla je dol rogovilasto dračje z ostalo suhljadjjo,
 vse razlomila, na vrh pa pristavila bronast kotliček. 645
 Zdaj z zelenjave, ki mož jo nabral je na vrtu zalitem,
 liste osmuka, a on z dvorogljatimi burklami dvigne
 s črnega trama še gnjat prekajeno, ki tam je visela;
 tanko rezino gnjati, ki jo dolgo je hranil, odreže,
 v vodo kipečo odrezani košček spusti, da se skuha. 650
 Starca medtem preganjata gostoma ure s kramljanjem,
 da jima čas se ne vleče. Za čvrsti ročaj je na klinu
 tam bil obešen bukov čebèr;⁵ segrejeta vodo,
 vlijeta vanj jo, da gosta lahko osvežita si ude.
 Sredi prostora rogoznica z mehkim trstičjem prekriva 655a
 postelj s stesanim ogrođjem in tudi nogami iz vrbe.⁶ 656a

2 Božanskega sla Merkurja so upodabljali s krilatim klobukom, krilatimi sandali in glasniško palico (*caduceus*) v roki.

3 Gostoljubje (gr. *xenia*, lat *hospitium*) oz. spoštovanje gostinskega prava je bilo v antiki del zavezujočih moralnih norm, v mitologiji pa so bogovi kršitelje vselej kruto kaznovali. Še zlasti huda kršitev je bila nespoštovanje gostoljubja do bogov (gr. *theoxenía*).

4 Jupiter in Merkur.

5 Iz bukovega lesa, ki slabo absorbira tekočine, so izdelovali tudi nekatere vrste posodja.

6 Vrbovina je nekoč veljala za cenen les. Tudi v naslednjih verzih in z opisom hrane Ov. prikaže revščino v koči.

[Mehko trstičje v rogoznici, zraslo ob vodi, zrahljata: 655
 póstelj z ogradjem in tudi nogami iz vrbe prekriva.]⁷ 656
 Zdaj jo pregrneta še s pregrinjalom, ki nista doslej ga
 nikdar razgrinjala razen za praznik; bilo pa je tudi
 staro in izdelano, kakor nalašč za ležišče iz vrbe.
 Legla bogova sta nanj. Spodrecana starka tresoč se 660
 mizo trinožno postavi, a ena od nog je prekratka:
 brž podloži jo s črepinjo; potem ko je vegasto mizo
 s tem naravnala, je zdrgnila ploskev z metinim listjem.
 Tam so se znašle dvobarvne olive deviške Minerve,
 zraven pa v vinskih drožeh vložene jesenske drenulje, 665
 redkvice, tudi cikorija, kepa stisnjene skute,
 mehko, na ne prežarečem pepelu, zakrknjena jajca
 – vse v lončenih posodah. Zatem dragocenost enaka,⁸
 vrč izrezljan,⁹ se pojavi, ob njem pa še čaše, iz bukke
 votlo izdolbene, znotraj oblite z rumenkastim voskom.¹⁰ 670
 Nekaj predaha, nato se pojedina¹¹ vendarle skuha
 – ogenj oddaja le šibko toploto – nestarano vino¹²
 spet je na mizi, a malce umakne se vstran poobedku:
 tu so orehi in s smokvami mešani zgubani datlji,
 slive in jabolka sveže dehtča v prostornih košarah, 675
 grozdje, nabrano na trti škrlatni; na sredi blešči se
 svetlo satovje; nad vsem pa sta bdela obraza dobričin,
 z voljo, ki niti v pomanjkanju ni ne lenobna ne šibka.
 Vidita zdaj, da že večkrat izpraznjeni vrč se napolni
 vsakokrat znova kar sam in da vino nenehno priteka: 680
 v strahu, k bogovoma dvignjenih rok in osupla nad čudom,
 Bavkida, z njo pa še plahi Filemon, začneta moliti,
 milosti prosita, češ, pogostitev bila je preskromna.
 Eno le samcato gos sta imela za čuvanje bajte:¹³
 njo sta imela namen zaklati za gosta božanska; 685
 gos frfotaje beži in starca počasna upeha.
 Dolgo izmika se, a se zatekla je, kot se je zdelo,

7 Zaradi bližine ribnika so v vsakdanjem življenju uporabljali trstičje in vrbovino. – V nekaterih rokopisih se za verzoma 655–656 pojavljata še dva, ki nekoliko podvajata vsebino.

8 Dragocenost: ironija.

9 *Crater*. vrč za mešanje vina z vodo.

10 S stopljenim voskom so premazali razpoke v lesu, da čaša ni puščala.

11 Pojedina: spet ironija.

12 Šibka kurjava in slabo vino: znamenji revščine.

13 Gosi z glasnim gaganjem opozarjajo na prihod tujcev, zato so jih imeli nekoč namesto psov čuvajev.

končno naravnost k bogovoma: ta pa zakol prepovesta.
 'Res sva bogova; brezbožna sosesčina zdaj bo prejela
 kazen pravično,' sta rekla, 'le vama bo dana ugodnost, 690
 da se pogubi izogneta; brž zapustita streho domačo,
 stopajta z nama in vzhajmo se skupaj po gorski strmini!' Starca pokorno sledita; oprta na palici svoji,
 da si olajšata hojo, krevsata po dolgem pobočju.
 Manjkal do vrha je le še streljaj, kot ga zmore puščica: 695
 tam sta navzdol se ozrla; zagledata celo dolino
 v vodo močvirno pogreznjeno, bajto pa svojo na suhem.
 Vtem ko dvojica se čudi nad tem, nad usodo sosedov
 solze pretaka, se bajtica stara, za par še pretesna,
 v tempelj spreminja: že koli podporni postali so stebri, 700
 slama svetli se, da streha je videti kot pozlačena,
 vrata so vsa izrezljana in z marmorjem tla so prekrita.
 To je tedaj dobrodušno predlagal Saturnov potomec:¹⁴
 'Starec pravični in žena, zakonca pravičnega vredna,
 kaj si želita? Povejta!' Filemon po kratkem posvetu 705
 z Bavkido kmalu razkrije bogovoma, kaj sta sklenila:
 'Rada postala bi tu svečenika in čuvala tempelj;
 ker preživela že toliko let sva v složnem sožitju,
 naj doleti naju hkrati še ura poslednja, naj groba
 žene nikdar ne uzrem in naj njej me ni treba zagrebsti.' 710
 Želje nato se izpolnijo: v templju bila sta čuvarja,
 dokler je trajalo njuno življenje; ko stala naključno
 stara, od let onemogla, nekoč sta pred svetim stopniščem,
 kjer o pogubi vasi sta kramljala, pa Bavkida vidi,
 da iz Filemona listje poganja; Filemon, starejši, 715
 isto opazi pri Bavkidi. Že je preraščala krošnja
 njuna obraza, ko hkrati še zadnjič v slovo sta si rekla:
 'Mož, pozdravljen!' in 'Žena, pozdravljena!' Hkrati obema
 skorja je usta prekrila. Bitinijci tam še dandanes
 kažejo debli sosedni, ki dvoje teles sta obrasli. 720
 Tega mi niso povedali starci, ki klatijo prazne,
 saj bi za laž ne imeli razloga; v resnici sem videl
 vence na vejah in, tole rekoč, sem sveže obesil:¹⁵
 'Verniki naj so bogovi, častilci bogov pa čaščeni!'«

¹⁴ Jupiter.

¹⁵ Tudi Leleks obesi vence na veje in s tem počasti Filemona in Bavkido ter izrazi svojo *pietas*, spoštovanje do bogov.

Nicolaes Lauwers (1600–1652): Jupiter in Merkur pri Filemonu in Bavkidi (ok. 1650).
 Grafika po sliki Jacoba Jordaensa. Art Institute Chicago

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.27.2.75-89>

Pismo z odgovorom (Ovidij, *Heroides* 18 in 19)

Prevedla Polonca Zupančič

Hêro, Afroditina svečenica v Sestu na Helespontu, je bila zaljubljena v Leandra, ki je bil doma v Abídu na drugem bregu morske ožine. Mladenič je vsako noč preplaval Helespont, da bi se srečal z njo, dokler mu ni neke noči v neurju ugasnila svetilka, ki mu je kazala smer. Leander je utonil, Hero pa se je vrgla v morje.

Leander svoji ljubimki pošilja pismo v uteho, dokler ne pride sam, vendar mu trenutno bogovi niso naklonjeni, saj na morju divja vihar (1–8). Želel se je vkrcati na ladjo, a so na to prežali starši in drugi prebivalci Abida, sam pa ni hotel razglašati o svoji ljubezni, zato je raje odposlal pismo (9–24). Priznava ji, da je malo obupan: morje je že sedmo noč neprehodno, zato lahko le sedi na obali in opazuje njen stolp v daljavi, v katerem je zanetila ogenj (25–32); hkrati se mu je že v tretje izjalovil poskus, da bi vendarle zaplaval, saj se temu upirata tako morje kot veter. Leander zato nagovarja veter, naj se ga usmili, saj je bil tudi ta nekoč enako strastno zaljubljen (33–42); njegove prošnje so zaman, nima pa niti kril, da bi kot Dajdal lahko z njimi poletel po nebu (43–52). Ker ne more do svoje ljube, se namesto tega spominja noči, ko je preko morja priplaval do nje in sta se prvič ljubila: sijala je luna in Leander jo je prosil za pomoč, saj se je tudi ona nekoč zaljubila in pozna ta občutja (53–64). Boginja se je vnela za smrtnika, zdaj pa se je on zaljubil v dekle, ki po svojem značaju in lepoti spominja na boginjo – obe sta čudoviti: kakor luna prekaša zvezde, tako Hero prekaša vsa druga dekleta (65–74). Po tem nagovoru je Leander plaval naprej, luna pa mu je osvetljevala morsko pot; vladala je tišina noči, oglašali so se le vodomci s svojo tožbo (75–84). Končno je le v daljavi uzrl plamen na stolpu, novih moči pa mu je dala tudi sama Hero, ki ga je opazovala z obrežja (85–94). Trudil se je, da bi ji med plavanjem čimbolj ugajal, njo pa je dojilja tudi komaj zadrževala, da se ni podala v morje; končno sta se lahko objela, se poljubila in predala užitkom (95–114). Naposled je moral Leander le oditi – poslovala sta se v solzah in znova je nerad zaplaval domov (115–24).

V tem trenutku Leander prekine svoje spomine in se sprašuje, zakaj ju ločuje morje, če pa sta povezana in že vse morske živali vedo za njuno ljubezen, hkrati pa se je njegova stalna pot skoraj vrezala v morsko gladino (125–34). Ker mu je morje nedostopno, lahko samo tarna in se spominja, kako je nekoč v prav takem viharju utočila Hela in dala morju svoje ime (135–42). Oven je, nasprotno, njenega brata Friksa varno ponesel čez morje, a Leander ne prosi za pomoč ovnov ne ladij, želi si le mirne morske gladine (143–8). Hkrati se ne ravna po znanih zvezdah, pač pa po drugi svetlobi, ki je zaneslivejša in ga bo ponesla kamorkoli (149–58); navsezadnje v plavanju prekaša samega morskega boga, Hero pa mu daje dodatnih moči (159–68). Res je vredna vsega tega truda, čeprav ju ločuje morje – njena bližina ga razvnema in mu daje upanje, po drugi strani pa ga vseeno peha tudi v obup; to razpoloženje mu še slabša vztrajno neurje (169–88). Kljub temu se je odločil, da bo s svojo drznostjo dosegel njene obale ali pa v tem podvigu umrl; upa le, da bo tok potisnil njegovo truplo do Hero, da ga bo ta lahko v solzah počastila (189–202). V sklepnih verzih tako še enkrat prosi, da bi se morje pomirilo; potrebuje le kratko obdobje miru, zatem pa se lahko veter po mili volji razdivja naprej (203–12). Trdno je odločen, da se bo podal v morsko gladino – dokler pa ne prispe, naj to njegovo pismo leži ob Hero (213–8).

[Hero, čez znane valove želel sem poslati to pismo –
sprejmi ga, dokler ne bo k tebi Leander prišel.]
Tebi Abidec pošilja pozdrav, a bi raje osebno
nesel na Sest¹ ga, dekle, če le upadel bi val.
Če so bogovi zares dobrotljivi, uslužni v ljubezni,²
ti z nejevoljo v očeh brala boš ta moj zapis.
Vendar mi niso ustregli: zakaj mi odklanjajo želje [5]
ter ne pustijo, da bi plaval po znanih vodah?
Vidiš nebo, bolj črno od bora, od vetra nemirno
morje, da komajda čez vbočena ladja bi šla.
En od mornarjev, še ta bolj predrzen, ki nosi ti moje
pismo nazaj, je sedaj ravno zapustil pristan. [10]
Jaz bi se tudi z njim vkrcal, če ne bi takrat, ko razvezal
s premca vezi je, na to prežal celoten Abid.
Ne bi mogel kot prej tajiti pred svojimi starši,
strast, ki bi rad jo prikri, ne bi več skrita bila.
Ko sem to pisal, sem rekel: »Srečni zapis, brž odidi! [15]
Kmalu bo s čedno rokó seglo po tebi dekle.

1 Sest (gr. *Sestós*) je mesto na Helespontu.

2 Verjetno sta mišljena zlasti Venera in Kupido, morda pa tudi Neptun in druga morska božanstva, saj mora Leander preplavati morje, da bi videl Hero.

Ona morda te oplazi z ustnico, ki jo primakne,
 ko z belim zobom želi vozle odtrgati stran.«
 Takšne besede sem sebi govoril v neslišnem šepetu,
 moja desnica pa je vse zapisala na list. [20]
 Koliko raje želel bi, da plavala bi, kot pisala,
 da prizadevno bi me nesla prek znanih vodá.
 Bolj je primerna, da z njo zamahujem po mirni gladini,
 vendar ni slab pomočnik, kadar občutja delim.
 Sedma je noč, a ta čas se mi zdi že daljši od leta: [25]
 vzburkano morje divja, glasen je val, ki buči.
 Če v teh nočeh doživel bi spanec, ki dušo pomirja,
 morje naj kar še besni, s tem podaljšuje odhod.
 Sedem na skalo in žalosten zrem proti tvojim obalam,
 misli me nesejo tja, kamor s telesom ne gre. [30]
 Vidim – morda pa oko le domneva, da vidi v daljavi,
 kjer je vrh stolpa, ta sij ognja, ki vselej gori.³
 Trikrat na suhi sem pesek vso svojo opravo odložil,
 trikrat na tvegano pot skušal podati se gol.
 Mojim mladostnim poskusom upre se kipeča gladina, [35]
 plavam, a z druge strani voda zaliva obraz.
 Ti, ki od naglih vetrov si še najmanj obrzdan, čemu le
 s tako odločnostjo zdaj biješ te boje z menoj?
 Bóreas, če še ne veš: ti v meni divjaš, ne na morju!
 Kaj bi mi storil, če sam ne bi ljubezni spoznal? [40]
 Res si izjemno leden, a nesramnež, tajiti ne moreš,
 da te nekoč je povsem ogenj aktajski razvnel.⁴
 Če bi nekdo ti zaprl dostope po zraku, ko segal
 bi po radostih, kako to bi prenesel lahko?
 Milosten bodi in zmerneje zgani to blago pihljanje, [45]
 Hípotov vnuk⁵ naj ti nič mučnega ne odredi.
 Prosim zamenjaj: saj mi le godrnja v odgovor na prošnje
 niti ne brzda vodá, ki jih je prej vzvalovil.
 O ko bi Dajdal mi zdaj podaril svoja drzna peresa!
 Tudi če blizu bi bil Ikarjev breg, me ni strah.⁶ [50]

3 Hero je kot Venerina svečenica prebivala v stolpu, v katerem je zanetila ogenj in tako kazala Leandru pot.

4 Aktajski = atenski. Ko si je Boreas iskal ženo, je ukradel Orejtijo (»Gorski piš«), hčerko atenskega kralja Erehteja, medtem ko se je ta igrala s svojimi spremljevalkami ob rečnem bregu. Z njo je imel hčerko Híono (boginjo snega) in dva okriljena sinova, t. i. Boreáda.

5 Tj. Ajol. Hípot (gr. *Hippótes*) je v grški mitologiji korintski princ in oče boga vetrov.

6 Dajdal (gr. *Daídalos*) je legendarni atenski izumitelj, graditelj in umetnik. Ker je bil njegov nečak Talos že kot deček bolj nadarjen od njega, ga je Dajdal pahnili z atenske Akropole. Po tem hudodelstvu se je zatekel na Kreto, kjer ga je sprejel kralj Minos. Dajdal mu je v zahvalo zgradil labirint, pozneje pa za njegovo ženo Pazífao še leseno kravo, da se je lahko združila z bikom.

Kar bo, bom vse pretrpel, da le bi povzdignil v višave
 ude, ki večkrat so že pluli v nevarnih vodah.
 Vtem ko vetrovi in morje odrekajo želje, obnavljam
 v mislih, kako sem skrivaj prvič se ljubil s teboj:
 bil je začetek noči – užitek že v tem je, da pomniš –, [55]
 ko sem zaljubljen čez prag doma očetnega šel.
 Nisem okleval, z obleko sem hkrati odložil bojazen,
 v vedro gladino morja gibčne roke zavihtel.
 Luna nudila je šibko svetlobo, ko mimo sem plaval,
 kot ustrežljiv pomočnik spremljala moja je pot. [60]
 Vanjo sem zrl in rekel ji: »Svetla boginja, pomagaj!
 Naj ti preplavi srce misel na látmijski vrh,⁷
 saj ne pusti Endimíon,⁸ da ti si prestroga po srcu;
 prosim, z nasmeškom se na skrivne radosti ozri.
 Ti si, boginja, stopila z neba, se za smrtnika vnela, [65]
 jaz pa boginji sledim – če po resnici povem.
 Naj zamolčim njen značaj, ki vreden je src nebeščanov,
 takšna lepota se le pravim boginjam poda.
 Ni ga obličja kot Venerin, tvojemu tudi ni para,
 daj, ne verjemi mi te hvale, kar sama poglej! [70]
 Kakor ko z jasnimi žarki srebrna bleščiš se na nebu
 in se umaknejo vse zvezde pred tvojo močjo,
 toliko ona v lepoti prekaša vsa krasna dekleta.
 Cintija,⁹ dvomiš? Potem res zaslepljen je tvoj vid.«
 Ali prav to ali nekaj podobnega luni sem rekel, [75]
 ko se razmaknil je tok in me ponesel naprej.
 Val se je ves lesketal od odseva ožarjene lune,
 sredi spokojne noči sij je bil kakor čez dan.
 Niti glasu ni bilo, na ušesa mi nič ni nosilo
 razen šumenja vode, ko jo odriva telo. [80]
 Le skupina vodomcev, ki ljubega Keiksa pomni,¹⁰

S tem se je kralju tako zameril, da ga je skupaj s sinom Ikarom (gr. *Íkaros*) zaprl v labirint. Tu je Dajdal iz ptičjega perja in voska naredil krila ter s sinom odletel s Krete. Ikar je med letom nesrečno padel in dal bližnjemu otoku svoje ime.

7 Latmos (gr. *Látmos*) je gora v Kariji pri Miletu.

8 Endimíon (gr. *Endymion*) je v grški mitologiji lep mladenič, ki ga je ljubila boginja Selena. Po eni razlagi naj bi se zaljubila vanj, medtem ko je spal na gori Latmos v Kariji, in ga začarala, da se ni nikoli več zbudil.

9 Vzdevek boginje Selene (Lune) oziroma Diane, ki ga je dobila po gori Kintos na otoku Delos, kjer se je rodila.

10 Keiks (gr. *Kéyx*) je v grški mitologiji kralj v Trahini ob Ojti, Alkíona (gr. *Alkyóne*) pa tesalska princesa in Ajolova hčerka. Prvotno sta bila v zakonu zelo srečna, a naj bi se imela za enaka bogovom, zato ju je Zevs kaznoval: ko je šel Keiks na morje, je Zevs s strelo povzročil brodolom. Alkíona je o moževi usodi izvedela v sanjah in se od žalosti vrgla v morje. Iz sočutja so ju nato bogovi spremenili v vodomca.

pela je sladek napev tožbe – vsaj tak je bil vtis.
 Ko sem naposled utrudil nadlaht si pod vsakim ramenom,
 sem se močno zavihtel, vzdignil na vrh se valov.
 Ko sem v daljavi zagledal svetlobo, sem rekel: »Moj ogenj [85]
 tam je, obala je tam, moja svetlobo ima.«
 S tem so se brž povrnila moči upehanim udom,
 tok se mi zdaj je zazdel manj valovit kakor prej.
 Da ne bi mogel zaznati hladu ledene globine,
 daje ljubezen pomoč, greje mi željno srce. [90]
 Kolikor bolj napredujem, toliko bližje je kopno,
 manj kot ostaja, tem bolj gódi mi iti naprej.
 Brž ko lahko me opaziš, mi v vlogi gledalke v hipu
 daš nov zalet in storiš, da si moči obnovim.
 Trudim se, da še med plavanjem svoji gospe bi ugajal, [95]
 s tem ko z zamahi ti dam svoje roke na ogled.
 Komaj te brzda dojlja, da ne bi spustila se v morje:
 videl sem sam, ni bilo treba izreči besed.
 Tega ne zmore, čeprav te ovira, ko stopaš po poti,
 dokler prvi naval vode ne zmoči ti nog. [100]
 Stisneš me k sebi v objem in daješ mi srečne poljube –
 taki, pri bogu, so res vredni čezmorske poti!
 V tistem mi daš ogrinjalo, ki si z ramena ga snela,
 moje lase osušiš, mokre od morske vode.
 Drugo pa veva le midva in noč in ta stolp je bil priča, [105]
 dalje še luč, ki mi pot kaže po plitvih vodah.
 Kakor ne da se naštetih vseh alg Helespontskega morja,
 ravno tako prav vseh nočnih radósti ni moč.
 Kolikor krajši čas nama dan je za skrivne užitke,
 toliko večja je skrb, da neizrabljen bi bil. [110]
 Že je soproga Titona razganjala noč in na nebu
 vzpel se je Lucifer, ki gre pred Avrora na pot.¹¹
 Strastne poljube sva hlastno, brez reda drug drugemu kradla,
 vmes sva tožila, kako kratek premor je noči.
 Dolgo sem čakal navkljub vsem bridkim svarilom dojlje, [115]
 preden zapustil sem stolp, k mrzli se plaži podal.
 V solzah odšla sva in znova sem v morje deviško¹² zaplaval,
 dokler sem mogel, nazaj zrl sem k svoji gospe.
 Če res gre vera resnici: sèm sem prispel kot plavalec,
 vendar na poti nazaj kot brodolomec se zdim. [120]

11 Lucifer, tj. »Svetlobonosec«, je drugo ime za planet Venero oziroma danico, ki se pojavi na nebu pred sončnim vzhodom oziroma po zahodu.

12 Gre za morje, v katerem je utonila Hela.

Dalje verjemi, da pot do tebe se zdi bolj položna,
 ko pa se vračam, je tam breg nepremične vodé.
 Vračam nerad se domov. Le kdo bi to mogel verjeti?
 V svojem kraju sedaj res le nerad se mudim.
 Jojme, zakaj naju, zvezana v duhu, ločuje valovje, [125]
 ena je duša, a ni ene zemljé za oba.
 [Najsi tvoj Sest bi sprejel me najsi Abid moj bi tebe,
 otok tvoj meni je všeč, kakor bi tebi bil moj.]
 Toda zakaj sem ves zbeگان, kadar je vzburkano morje,
 ko že neznamen vzrok – veter ovira mi pot? [130]
 Sloki delfini že davno vedo za ljubezen med nama,
 mislim, da ribam celo dobro poznan sem postal.
 Že je razvidna zglajêna ločnica samotnih vodovij,
 nič drugače kot pot, zbita od mnogih koles.
 Večkrat sem tarnal, ker druge poti ni bilo razen tele, [135]
 zdajle pa tarnam, ker še te ni zaradi vetrov.
 Peni od silnih valov se gladina na Helinem morju,¹³
 ladja pa komajda še varna v pristanu stoji.
 Mislim, da takšno je morje bilo, ko je v njem potonila
 ta, po kateri ima morje to svoje ime. [140]
 Kraj že dovolj je zloglasen, ker v njem se je Hela zgubila,
 tudi če mene pusti, nosi v imenu zločin.
 Friksu zavidam, saj njega je varno prek bridkega morja
 oven ponesel, ki bil z zlatim je runom prekrit,
 vendar pa jaz ne zahtevam uslug kakih ovnov in ladij, [145]
 da bi le miren bil tok, koder zapluje telo.
 Ni, da veččine mi manjka, le možnost naj bo, da zaplavam:
 sam bom plovilo, ob tem tudi krmar in voznik.
 Heliki¹⁴ jaz ne sledim, ne gledam kot Tirec na sever,¹⁵
 moji ljubezni za ta obča ozvezdja ni mar: [150]
 zvezdo Andrómedo,¹⁶ Krono svetlečo,¹⁷ arkadsko¹⁸ medvedko,

13 Db. »Atamantove hčere.« Atamant (gr. *Athámas*) je bil v grški mitologiji tebanski kralj, ki je z Nefelee spočel Helo.

14 Helika (gr. *Helíke*) označuje ozvezdje Velikega medveda.

15 Arktos (gr. *árktos* »medvedka«) označuje tako smer neba kakor ozvezdje Malega medveda. Na to ozvezdje so se pri plovbi orientirali zlasti kartažanski mornarji.

16 Po tej zvezdi so se ravnali egipčanski mornarji.

17 Po mitu je bila med zvezde uvrščena tudi Ariadnina krona, ki ji jo je podaril Bakh. Imela naj bi sedem draguljev, po teh zvezdah pa so se ravnali kretski mornarji.

18 Db. »parazijsko«. Parazija (gr. *Parrhasía*) je pokrajina in mesto v južni Arkadiji, po kateri je dobila svoj vzdevek Kalisto (gr. *Kallistó*), nimfa ali hči arkadijskega kralja Likaona. Bila je ena od privrženek boginje Artemide, v katero se je zagledal Zevs. Ko je zanosila, so jo izključili iz skupine lastilk, ljubosumna Hera pa jo je spremenila v medvedko, ki je nato rodila sina po imenu Arkad. Ko je sin odrasel, je kot lovec naletel na svojo mater in jo želel ubiti, a je Zevs posegel vmes in oba spremenil v ozvezdji na nebu.

ki se v hladu blešči s pola, naj gleda kdo drug,
 ni mi pogodu, da té, ki jih ljubil Perzej je, z njim Liber,¹⁹
 Jupiter še, bi bile znak negotove poti.
 Druga svetloba obstaja, bolj zanesljiva od onih, [155]
 vodi me, z njo mi ne bo v temi ljubezen zašla.
 Dokler jo gledam, se v Kolhe namenim in v skrajne predele
 Ponta, tja, kamor je šla ladja tesalska nekoč,²⁰
 v plavanju boljši lahko sem kot mladi Palajmon,²¹ kot tale,
 ki ga grižljaj je zelišč v hipu spremenil v boga.²² [160]
 Večkrat spočil si bom roke, trudne od stalnih zamahov,
 zdelane komajda bi vlekel po širnih vodáh.
 Brž ko jim rečem: »Za trud bo sledilo izjemno²³ plačilo,
 kajti dobile v objem vrat boste moje gospe,«
 v hipu se spet okrepčajo, poženejo k svoji nagradi, [165]
 kot urni konj, ki je iz élidske staje spuščen.²⁴
 Jaz torej služim tej svoji ljubezni, ki znotraj me vžiga,
 tebi sledim, dekle, ki si bolj vredna neba.
 Vredna neba si, a malce se vendar pomudi na zemlji
 ali zaupaj mi, kje pot je do zgornjih bogov. [170]
 Tu si, a komajda sežeš po meni, nesrečnem ljubimcu,
 hkrati z gladino morjá se mi vznemirja še um.
 Kaj mi koristi, da morje, ki loči me, sploh ni široko?
 Mar bi ožina zares manjša ovira bila?
 Dvomim, da raje odmaknjen od vsega sveta bi od daleč [175]
 skupaj z gospo še naprej upanje svoje gojil.
 Kolikor bližje si, toliko večji me plamen razvnema,
 tudi če tebe ni tam, upanje vselej imam.
 Z roko se te, ki jo ljubim, že skoraj dotikam, tako sem
 blizu, a večkrat me ta »skoraj« je spravil v jok. [180]
 Nič ni drugače, če hočeš zgrabiti za sad, ki se zmika,
 z usti zajemati tok reke, ki stran ti beži.
 Torej te držal v objemu bom le, ko mi val bo dopustil,
 v času neurja pa me srečnega videl ne bo.

19 Tj. Bakh oz. Dioniz.

20 Tj. Argo.

21 Palajmon (gr. *Paláimon*) je v grški mitologiji sin tebanskega kralja Atamanta in Ino, ki je postala mačeha Atamantovim otrokoma Friksu in Heli, sama pa mu je rodila sinova Learha in Melikerta. Ko je Ino zasledovala Hera, se je skupaj s sinom vrgla v morje, po smrti pa sta se oba spremenila v morski božanstvi: Ino je postala Levkótea, Melikert pa Palajmon.

22 Mišljen je Glavk.

23 Db. »ne zanemarljivo«.

24 Élida (gr. *Ἐλῖς*) je najzahodnejša pokrajina Peloponeza z istoimenskim glavnim mestom, kjer so potekale olimpijske igre – Leander omenja tekmo s konjsko vprego.

Nič ni manj trdno od vetra in morskih valov, a bom vendar [185]
 vselej ohranjal svoj up v veter in morsko vodó.
 Plima še vztraja; a kaj, ko razgrela so morje Plejade,²⁵
 dalje Medvedov čuvar,²⁶ ólenska²⁷ ovca²⁸ za njim?
 Ali še vem ne, kako nepremišljen sem, ali vseeno
 v morje poslal me sedaj Amor bo, nič manj pazljiv. [190]
 Vendar ne misli, da to ti obljubljam, ker časa zmanjkuje,
 nič prepozno ne bom jamstva oblube ti dal.
 Tudi če nekaj noči bo razburkana morska gladina,
 skušal bom iti na pot čez nejevoljne vodé.
 Ali se drznost posreči, da živ se dotaknem obale, [195]
 ali pa s smrtjo sledi konec nemirne strasti.
 Upam vseeno, da tok me potisnil bo v tvoje predele,
 da brodolomno telo tvoj bi zadržal pristan.
 Ti boš jokala, z dotikom boš truplo nato počastila,
 rekla boš: »Njemu bila vzrok za prezgodnjo sem smrt!« [200]
 Videnje moje pogube zares ti budi nejevoljo,
 s tega vidika morda mrzko ti pismo je zdaj.
 Nehal bom, ti pa ne toži. Da morje končalo bi jezo,
 prosim, da k mojim še ti svoje priprošnje pridaš.
 Kratko obdobje miru potrebujem, da sèm me ponese, [205]
 ko pa dosegel bom tvoj breg, naj kar vztraja vihar!
 Tale obmorski predel je prikladen za moje plovilo,
 ladja nikjer ne stoji lepše kot v tvojih vodah.
 Bóreas naj me obkoli prav tam, kjer postanek je sladek,
 tam bom za plavanje len, tam bom previden postal, [210]
 gluhih valovom ne bom več izrekal nobenih očitkov,
 tarnal, ker morje ne da, da bi zaplaval v njem.
 Naj me enako vetrovi in nežne roke zadržijo,
 naj mi pri tebi oba vzroka ovirata pot.
 Ko bom neurje trpel, bom za vesla telo uporabil, [215]
 ti pa le glej, da ves čas luč na vidiku imaš.
 Naj medtem prenočuje na mojem prostoru to pismo,
 jaz pa naj, prosim, mu s čim krajšim odlogom sledim.

25 Gre za sedem zvezd v bližini Bikovega kolena in Ovnovega repa – njihovo vzhajanje in zahajanje je povezano z nevihtami in dežjem.

26 Db. »čuvar medveda«, gre za ozvezdje Volarja, manjše zvezde v bližini Velikega medveda.

27 Tj. ajtolijška. Ólen (gr. *Ólenos*) je staro mesto v Ajtoliji, kjer naj bi hranili malega Zevsa.

28 Tj. Amalteja (gr. *Amáltheia*), ki je v grški mitologiji ena izmed nimf, ki so na Kreti negovale in varovale malega Zevsa, da ga ne bi požrl njegov oče Kronos. Po drugi različici mita je bila to koza, ki je s svojim mlekom hranila Zevsa; njen odlomljeni rog, vselej poln cvetja in sadja, je postal slavni »rog izobilja«, koza pa je postala ozvezdje.

V svojem pismu Hero Leandra spodbuja, naj pride čimprej spet k njej; težko ji je čakati, čuti isto strast, a ni tako močna kot jo občuti on (1–6); medtem ko so dekleta šibkejšega značaja in hitreje omagajo, se možje lahko zaposlijo z raznimi dejavnostmi, večere pa si krajšajo s prijetnimi večerjami (7–14). Ona tega ne more, pač pa lahko le ljubi, o svoji ljubezni kramlja z dojljo in jo sprašuje, zakaj njen ljubi zamuja (15–24). Toži in joče, na obali se ozira po njegovih stopnjah, sprašuje mimoidoče o prišlekih z Abida in poljublja njegova oblačila, ki jih je odložil (25–32), ob večeru pa hitro prižge bakle na stolpu, si s tkanjem krajša čas in spečo dojljo nenehno zasluša o ljubem (25–48). Vsake toliko preneha s tkanjem, se zazira v daljavo, prosi za njegovo srečno vrnitev in prisluškuje, ali ji bo kak zvok naznanil njegov prihod (49–54). Sredi noči jo vendarle premaga spanec in v sanjah lahko končno uživa z njim, ob tem pa ga sprašuje, zakaj ga ni zares ob njej in zakaj ni izkoristil dobre priložnosti za pot (55–72). Še vedno lahko izkoristi drugo priliko ali pa pride k njej z ladjo; ko bo v njenem objemu, bo varen pred vsako nevarnostjo (73–82). Čudi se, da ga navdaja strah pred valovi, saj je prej priplaval do nje v še hujšem viharju, a se strinja, da je boljše počakati in varno prečkati morje (83–92).

Bolj od vetrov in morja se boji, da bi izpuhtela njegova ljubezen do nje, toda tudi to bi lahko prenesla, da le ni druge ženske, ki bi ji prevzela ljubezen; zaenkrat razen strahu za to nima nobenih dokazov (93–110). Hkrati Hero zavida ljubimcem, ki živijo skupaj, saj lahko takoj uvidijo laži; upa, da med njiju res ni prišla kakšna ženska in se tolaži, da je neurje resnični razlog za zamudo – ko namreč opazuje vihar in gromozanske valove, ji to vzbuja strah in jo spomni na Helino nesrečno usodo (111–28). Ob tem ji na misel pride tudi bog morja, Neptun – Hero ga nagovori in ga spomni na vse njegove številne ljubezni (129–38). Prosi ga za prizanesljivost ravno zato, ker je tudi sam spoznal ljubezen; kot bogu morja mu pristoji, da stresa ladje in navdaja mornarje z grozo, pod častjo pa mu je plašiti Leandro, ki ni niti sorodnik osovraženega Odiseja (139–48). Dobro znamenje ji naznanja tudi ogenj, ki prasketa ob svetiliki, ko mu piše tole pismo, poleg tega pa je za njegovo srečno vrnitev dojlja izlila nekaj vina (149–54). Zato Hero Leandra še enkrat spodbudi, naj pohiti k njej in je ne pusti še dlje same; navsezadnje mu bo na pomoč priskočila tudi boginja Venera (155–60). Dalje je morje varneje za može – Hela je morda res utonila, brat Friks pa ga je varno prečkal, zato ni strahu, da ne bi tudi Leander zdržal tega napora (161–6). Lahko mu ponudi možnost, da se srečata na sredi morja in se nato vrneta vsak k sebi, vsekakor pa si želi, da bi v njej že končno zmagal ali sram ali ljubezen (167–74). Ob tem se spomni Jazona in Parisa, ki sta kot zdaj Leander po morju plula do svojih izvoljenk (175–80), zato ga vnovič spodbuja, naj se ne prestraši vzvalovanja morja – naj raje zaupa v svoje plavalne sposobnosti in v močne, vzdržljive roke (181–90). Toda njen optimizem se hitro spremeni, ko pogleda na morje in ji hlad oblije srce, muči pa jo tudi sanjsko videnje: zagledala je namreč delfina, ki ga je val zalučal na kopno, ta pa je tam izdihnil. Misli naj nanjo, ki bo morala

v primeru njegove smrti živeti brez njega (119–206). V sklepnem delu mu pove, da upe polaga v zatišje, ki se bliža, do njegovega prihoda pa mu bo v uteho vsaj njegovo pismo (207–10).

Pridi, Leander, da tudi v dejanjih lahko bi imela
 dani pozdrav, ki si ga meni v besedah poslal!
 Dolga za naju je vsaka zamuda, ki radost odmika.
 Kar ti priznam, mi spreglej: res je nezmerna ta strast.
 Ogenj enako me žge, v močeh pa ti nisem enaka: [5]
 sumim, da moškim je dan mnogo močnejši značaj.
 Nežna dekleta imajo šibko telo in mišljenje:
 krajšo zamudo pridaj – glej, in omagala bom!
 Vam se zdaj z lovom, zdaj s tem, ko obdelate plodno posestvo,
 dolgčas povsem razprši v raznih opravkih čez dan. [10]
 Trg vas lahko zadrži, dobitki naoljene vadbe,²⁹
 konj ubogljiv, ki mu vi z uzdo usmerjate vrat.
 Enkrat za ptice nastavljate mrežo, zdaj trnek za ribe,
 z vinom na mizi pa si krajšate pozni večer.
 Meni vse to ni na voljo, a tudi če strast se poleže, [15]
 zame oprakov drugje, razen da ljubim te, ni.
 Torej počnem, kar lahko in tebe, edino veselje,
 silneje ljubim, kot ti vrnil bi sploh mi lahko:
 najsi o tebi na tihem kramljam z osivelo doviljo,
 čudim se, kakšen je vzrok, da si zakasnil odhod, [20]
 najsi ozrem se na morje, od mrzkih vetrov vzvalovano,
 skoraj tako kakor ti³⁰ zmerjam gladino morjá,
 najsi, ko divje besnenje valov se le malce poleže,
 tožim, da sicer lahko prideš, a si ne želiš.
 Vtem iz ljubečih oči mi med tožbo pritekajo solze, [25]
 starka zaupna pa jih briše s tresočo rokó.³¹
 Večkrat ozrem se po tvojih korakih na morskem obrežju,
 kakor da pesek lahko hranil odtis bi stopal.
 Da bi po tebi vprašala, pisala ti, stalno sprašujem,
 če je z Abída prispel kdo ali tja bo odšel. [30]
 Naj ti povem za številne poljube, ki dam jih oblekam,
 ko odložiš jih za pot po helespontskih vodah?
 Brž ko svetloba poide, prijetnejša ura večera
 dan prežene in s tem kaže nam zvezdni sijaj,

²⁹ Telovadci so se pred treningom namazali z oljem.

³⁰ Db. »s tvojimi besedami«.

³¹ Db. »s palcem«.

hitro na vrhu trdnjave postavim nenehno plamteče [35]
 bakle, tvoj znak in vodnik vajene morske poti.³²
 S tem ko predivo navijam na statve in sukam vreteno,
 s takšno veščino žená dolgčas preganjam nato.
 Kaj pa medtem ves ta dolgi čas govorim, me sprašuješ:
 v ustih ni drugega kot tvoje, Leander, ime. [40]
 »Moja dojlja, kaj meniš? Je ljubi že stopil iz hiše
 ali še budni so vsi, on pa se staršev je zbal?
 Misliš, da dragi si zdajle že snema z ramen oblačila,
 ude naolji si vse z mastno pomado zatem?«³³
 Ona prikima; ne zmeni se sploh za ta moja kramljanja – [45]
 starko skrivaj je zajel spanec, ji zganil glavó.
 Komajda kaj je predaha, ko rečem: »Gotovo že plava,
 s krepkim zamahom rok vodo odmika na stran.«
 Nekaj vreten sem navila, nato jih spustila na zemljo,
 se spraševala, če že sredi morjá si morda. [50]
 Zdaj se v daljavo zazrem, zdaj prosim s preplašenim glasom,
 naj ti naklonjeni piš malce olajša to pot.
 Vneto v ušesa lovim nejasne glasove, verjamem,
 da vsak neznaten šum tvoj mi naznanja prihod.
 Ko pa glavnino noči prebijem ob taki utvari, [55]
 spanec mi končno skrivaj pade na trudne oči.
 V sanjah pa, tudi če nočeš, z mano ležiš, nespodobnež,
 k meni prihajaš, čeprav priti si sam ne želiš.
 Včasih se zdi mi, da vidim, kako v bližino priplavaš,
 mi na ramena zatem mokre roke položiš, [60]
 jaz ti kot vedno z odejo ogrnem premočene ude,
 stisnem se k tebi v objem, prsi nato ti gladim,
 mnogo sledi, a o tem mora jezik spodobno molčati,
 godi mi, vendar pa le s sramom o tem govorim.
 Bednica! Takšen užitek je kratek in komajda pristen, [65]
 kajti navadno še ti s spancem odideš od tu.
 O da se željna ljubimca bi trdneje zvezala skupaj,
 da brez zvestih obljub sreče užila ne bi.³⁴
 Reci, zakaj vsa premrla samotne noči sem prestala,
 leni plavalec, zakaj toliko časa si proč? [70]
 Res je, da morje je zdajle plavalcu povsem nedostopno,
 vendar pa včerajšnjo noč veter šibkejši je bil.

32 Hero je kot Venerina svečenica prebivala v stolpu, v katerem je zanelila ogenj in tako kazala Leandru pot.

33 Boginja Minerva naj bi ljudi naučila, kako naj uporabljajo olje tudi pri plavanju: pomada je naredila ude bolj mehke in drseče, hkrati pa jih je tudi ščitila pred hladom.

34 Db. »da najini užitki ne bi bili brez resnične zvestobe.«

- Veter si spustil, a bolje, da zbal bi se tega, ki pride!
 Mimo je prilika šla, nisi podal se na pot.
 Tudi če znova je dana podobna priložnost za plovbo, [75]
 prejšnja zares je bila boljša izbira od te:
 hitro se namreč spreminja pomirjena morska gladina,
 vendar še v kratkem³⁵ prispeš k meni, če le pohitiš.
 Mislim, da nimaš razloga za tožbo, če tu zadržim te,
 v mojem objemu ne bi škodil noben ti vihar. [80]
 Jaz pa tedaj bi z veseljem prisluhnila glasnim vetrovom,
 ne bi prosila, da bi vode že mirne bile.
 Kaj se je vendar zgodilo, da zdaj pred valovi trepečeš,
 da te to morje plaši, ki si preziral ga prej?
 Spomnim se, da si prišel, ko je morska gladina enako [85]
 divja, preteča bila, ali pa ne dosti manj,
 jaz sem klicala: »Kar bodi prenagljen, a pazi, da meni
 tvoja predrznost ne bo razlog za žalost in jok.«
 Kje ti te nove bojazni je vir, kam zbežala je drznost?
 Kje je plavalec, ki na vode s prezirom je zrl? [90]
 Vendar pa boljši je takšen značaj kakor prejšnje navade,
 da boš varen, ko čez morje pomirjeno greš –
 da si le isti kot prej, da resnično me ljubiš, kot pišeš,
 da se ta plamen ne bo v mrzel pepel spremenil.
 Ni, da bi bala vetrov se, čeprav mi odrekajo želje, [95]
 pač pa, da ne bi ti strast, ki je kot veter, zašla;
 da se za takšno nevarnost bi zdela nevredna nagrada,
 da povračilo bilo manjše bi kakor ves trud.
 Včasih zbojim se, da žali me lastna dežela, ko pravi,
 da Abidca³⁶ pač ni vredno tračansko dekle. [100]
 Vendar lahko s potrpljenjem prav vse bi prenesla, četudi
 druga ujela bi te, z njo bi preživiljal svoj čas,
 če bi se druge roke zdaj stezale k tvojemu vratu
 in bi ta nova strast najini konec bila.
 Jojme, naj raje preminem, kot da ta podlost me rani, [105]
 naj se usoda konča, preden ta greh zakriviš.
 Tega ne pravim, ker ti bi mi znamenja dal, da prihaja
 neka bridkost ali ker nova vznemirja me vest,
 res pa me vsega je strah. Kdo vendar kdaj varno je ljubil?
 Če te ni poleg, me kraj sili, da bolj se bojim. [110]
 Srečne so te, ki jim lastna navzočnost veli, da poznajo
 prave zločine, laži bati se jim prepove,

35 Db. »v krajšem času«.

36 Db. »postelje oz. zakona z Abidcem«.

- mene pa prazna žalitev pesti, a dejanska uide,
 zmota pa vsakokrat isto bolest mi zada.
 O da bi končno prišel! Da ti oče bi bil ali veter [115]
 vzrok za zamudo in res ni kake ženske bilo.
 Kajti če zanjo izvem, od gorja bom, verjemi, umrla,
 daj že, zakrivi ta greh, če mi pogubo želiš.
 Tega zagrešil ne boš, zaman sem pred tem trepetala,
 mrzko neurje se le trudi, da ne bi prišel. [120]
 Jojme, nesreča! Glej, kolišen val je zadel ob obalo,
 temen oblak je prekril sonce, pred nami ga skril!
 K morju morda je prišla pobožna Helina mati,³⁷
 hčer objokuje, ki jo močijo kaplje vodé.
 Ali to morje, ki nosi ime osovražene snahe, [125]
 tašča trpinči, ki je v morsko boginjo prešla?³⁸
 Takšen, kot zdaj je ta kraj, ni ugoden za nežna dekleta,
 Hela umrla je v tej vodi, ki mene pesti.
 Če se, Neptun, še spominjaš vseh svojih plamenov ljubezni,
 ni ga bilo, ki bi ga veter odvrnil lahko. [130]
 Mar Amimóna³⁹ in Tiro,⁴⁰ ki res je izjemne lepote,
 širita lažne vesti tvojih nizkotnih dejanj,
 svetla Alkíona⁴¹ z njima, Kalíke⁴² in hči Hekatája,⁴³
 dalje Meduza, ko še kača ovila ni las,⁴⁴
 zlata Laódika⁴⁵ ter na nebo sprejeta Kelájno,⁴⁶ [135]
 druge še? Spomnim se, da brala nekoč sem o njih.

37 Tj. Nefela, oblak.

38 Tj. Ino, druga Atamantova žena in Helina mačeha, ki se je spremenila v Levkóteo, morsko boginjo.

39 Amimóna (gr. *Amymónē*, »Brezhibna«) je v grški mitologiji ena izmed Danaid, ljubica boga Pozejdona, ki jo je rešil pred zasledovalskim satirom in nato njej na ljubo dal trojnemu vrelcu privreti iz skale pri Lerni v pokrajini Argolidi. Rodila mu je sina Navplija.

40 Tiro (gr. *Tyró*) je v grški mitologiji elejska princesa, hči kralja Salmoneja, ki se je poročila s svojim stricem in z njim imela tri sinove, a se je zaljubila v Pozejdona in mu rodila dvojčka Pelia in Neleja.

41 Alkíona (gr. *Alkyónē*) je v grški mitologiji ena izmed Plejad, hčerk Atlanta in Plejone. Zaradi svoje lepote se je vanjo zagledal Pozejdon, s katerim je imela več otrok, poleg tega pa je smrtniku rodila tudi Glavka, ki je kasneje postal morsko božanstvo.

42 Kalíke (gr. *Kalýke*) je v grški mitologiji mati Pozejdonovega sina Kiknosa, ki se je rodil na skrivaj in bil izpostavljen na obali, a je nato postal kralj.

43 Verz je sicer problematičen, predlaganih je bilo več različic imen.

44 Meduza (gr. *Médousa*) je v grški mitologiji ena izmed Gorgon. Za razliko od svojih sester je bila smrtna, vendar strašnega obličja, saj so ji kače ovijale glavo – kdor jo je pogledal, je okamenel. Perzej ji je po Ateninem nasvetu odsejal glavo; da ga ne bi spremenila v kamen, se ji je približeval hrbtno in jo gledal v odsevu svojega štita. Iz njene skrvi sta se rodila krilati konj Pegaz in Hrizáor, sadova razmerja s Pozejdomom. Ta jo je namreč razdevičil v Minervinem templju, zato ji je razjarjena boginja lase spremenila v kače.

45 Laódika (gr. *Laodíke*) je v grški mitologiji ime večih nimf in deklet: med njimi je bila hčerka Priama in Hekube ter Agamemnonova hčerka, zato ni jasno, katero je imel pesnik v mislih.

46 Kelájno (gr. *Kelainó*) je v grški mitologiji ena izmed Plejad, s katero je imel Pozejdon več potomcev.

Pesniki ravno o teh in še mnogih prepevajo v pesmih,
 da prislonile ob tvoj nežni so bok svoj, Neptun.
 Torej zakaj, ko si večkrat že silnost ljubezni izkusil,
 nama poznano pot z divjim vrtincem zastreš? [140]
 Bodi usmiljen, divjak, in spopade prirejaj s širokim
 morjem: to ozek je krak, ki dve ozemlji deli.
 Tebi, mogočnež, pristaja, da stresaš mogočna plovila
 ali da grozo in strah vsemu ladjevju vsadiš.
 Bogu morjá pa v sramoto plašiti je fanta, ko plava, [145]
 niti mlakuža ne bi rada bahala se s tem.
 On je sicer iz ugledne in slavne rodbine, a prednik
 rodu ni bil Odisej, ki ga na sumu imaš.⁴⁷
 Milost izkaži in reši oba: res Leander le plava,
 a je od istih vodá up moj odvisen in on. [150]
 O, tudi luč prasketa – saj pišem s svetilko na mizi –
 luč prasketa in s tem daje ugoden obet.
 Glej, na naklonjene ognje dojilja izlila je vino,
 rekla je: »Jutri nas bo več,« in odpila na to.
 Stori, da res nas bo več, in šini čez zmagano morje, [155]
 ti, ki sprejela sem te vase globoko v srce!
 Vrni se v tabor, zatem ko zapustil si skupno ljubezen;
 mar naj na posteljo le jaz položim to telo?
 Nimaš razloga za strah, saj Venera drznost podpira,
 ker se rodila je iz morja, vodila bo pot.⁴⁸ [160]
 Meni se tudi pogosto zljubi, da grem med valove,
 sicer pa morje zares varnejše je za možé.
 Kajti zakaj, ko peljala sta Friks se in Friksova sestra,⁴⁹
 ženska tem širnim vodam sama je dala ime?
 Strah te morda je, da zmanjka časa za tvojo vrnitev [165]
 ali pa veš ne, kako zdržal bi dvojni napor.
 Dajva, pojdiva z vsake strani na sredino gladine,
 si na površju valov družno podajva poljub,
 vsak pa zatem naj vrne nazaj se v svojo deželo;⁵⁰
 to bo neznatna radóst, vendar je bolje kot nič. [170]
 O da bi sram se umaknil, ki sili skrivaj me ljubiti,
 ali ljubezen, ki jo že govorica plaši.

47 Ker je Odisej oslepel in prevaral Pozejdonovega sina, enookega velikana Polifema, ga je morski bog preganjal in mu onemogočal pot domov.

48 Venera se je rodila iz morske pene in ima zato oblast nad vodami.

49 Tj. Hela.

50 Db. »K svojim mestom«.

- Zdaj pa se strast in pohlevnost nesrečno borita med sabo,
dvomim: naj srcu sledim – drugo spodobnost veli.
Kmalu zatem ko je Jazon iz Págaz vstopil v Kolhe, [175]
Fázido⁵¹ peljal je na urnem ladjevju s seboj,
kmalu zatem ko idajski ljubimec⁵² je šel v Lakedajmon,
hitro se vrnil je ta s svojo nagrado domov.
Ti pa po ljubljeni komajda sežeš in že zapustiš jo,
večkrat zaplavaš, ko še ladjam je pluti težko. [180]
Toda, mladenič, vseeno premagal si vzburkane vode,
daj, da preziral boš to morje, ki zdaj te plaši.
Morje pogoltne še večše stesano ladjevje, a meniš,
da bodo roke ti več zmogle kot vesla lahko.
Plavanja ti si želiš, mornarje pa s strahom navdaja, [185]
saj brodolomcem je to večkrat poslednji izhod.
Jojme, nesrečnica! Nočem zvabiti te v to, kar spodbujam,
prosim, naj bo tvoj pogum večji od mojih svaril,
da le naposled prispeš in trudne roké, ki so večkrat
se zavihtele v val, mi na ramena spustiš. [190]
Vendar pa, kadar usmerim pogled k tem sinjim valovom,
čutim, da hlad je zajel moje plašljivo srce.
Videnje prejšnje noči me nič kaj manj ne vznemirja,
tudi če zmanjšali so sveti obredi mu moč.
Kajti ob jutranji zarji, ko luč že pojema v svetilki, [195]
v času, ko večkrat lahko v sanjah resnico uzreš,
v dremežu zdrzne mi s prstov vreteno na tla in naslonim
vrat na blazino, da bi glavo podprla si z njo.
Vtem sem uzrla delfina, ki plava po burnih valovih –
res sem gotova, da to ni le prikazen bila! [200]
Ko pa ga morski je tok zagnal na prepustno peščino,
revežu hkrati z vodó moč je življenjska pošla.
Tega, karkoli je že, se bojim. Daj, ne rogaj se mojim
sanjam, in v morje, če ni mirno, se sploh ne podaj.⁵³
Če pa že nase ne paziš, pomisli na ljubljeno žensko, [205]
ki preživela ne bo, če tudi ti ne živiš.
Up preostaja na bližnje zatišje, ko val se poleže:
v tistem po mirnih poteh s celim telesom zapluj!
Vtem pa, ker veter plavalcu ne daje prehoda čez morje,
pismo pošiljam, da ti mrzki odlog ublaži. [210]

51 Tj. Medejo.

52 Tj. Paris.

53 Db. »ne zaupaj svojih rok«.

Frederic Leighton (1830–1896): Herina zadnja straža (ok. 1880). Olje na platnu.

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.27.2.91-159>

Publij Ovidij Nazon: *Metamorfoze 4–6*

Prevedel Joža Lovrenčič

Uredil David Movrin

Četrta knjiga

Minijeve hčere

Razposajenih svečanosti Bakhovih ni Alkitója,
 Minija hči, odobraval, raje je drzno trdila,
 da ni Bakh nikakor sin Jupitra; njeni dve sestri
 z njo sta soglašali. Ko svečenik je k obredom pozival,
 rekel je gospodaricam in služkinjam, naj opustijo
 svoje opravke, ogrnejo s kožami prsi, trakove
 snamejo z las; da v roke naj vzamejo tirse zelene,
 saj bi sicer se božanstvo užaljeno silno jezilo.
 Matere s snahami res so prisluhnile, statve pustile
 in odložile v košaricah delo še nedokončano,
 žgale kadilo in Bakha klicale so, Bromija, hkrati
 v ognju in dvakrat rojenega sina dveh mater Liaja,
 dalje Nisej so, Tiónej, nestriženi, zraven Lenaj še,
 trte veseli saditelj, mu rekle, nato še Niktelij,
 oče Elélej in Jakh ter Evhan in z vsemi imeni,
 ki so, o Liber, ti dali jih Grčije razni rodovi.
 Tvoja mladost neminljiva je, večno ostajaš mladenič,
 daleč najlepši od vseh, saj vse po lepoti prekašaš,
 kar jih je v sinjih višavah. Ko kdaj brez rogov se prikažeš,
 glavo dekliško imaš. Orient vse do daljnega Ganga
 v Indiji, ki jo namaka ožgano, si zase osvojil.

10

20

Ti si Penteja z Likurgom, ki nosil je dvojno sekiro,
 scela brezbožna oba, ugonobil, Tirence pa v morje
 vrget si. S pisano uzdo, ki vrat jim krasi, si poganjaš
 rise dvoprežne, ko spremljajo sátiri te in bakhantke
 in zibajoči se stavec opiti, ki sem ter tja s protom
 išče opore, ko maje na krivem se oslovem hrbtu.
 Kamor že prideš, kriče te pozdravlja mladina in ženske
 vzklikajo ti, izpod rok se oglašajo bobnov udarci,
 cimbale vzbokle pojo ti in zraven piščal zelenike.

30

»Mil in naklonjen nam bodi!« Isménide to so prosile,
 zraven častile ga. Zgolj Miniéjide raje doma so
 z nič kaj primernim se delom mudeč prezirale praznik:
 volno so raje grebenale, predle jo v niti in tkale,
 zraven služabnice vse so nenehno priganjale k delu.
 Ena med njimi, ki s spretnimi prsti v nit volno je vila,
 spregovorila je: »Zdaj, ko brez dela izmišljeni praznik
 druge slavijo, še me, ki družijo nas boljša boginja,
 namreč Palada,« je rekla, »olajšajmo delo koristno,
 vsaka povej nam kaj, da čas hitreje minil bo,
 saj radovedna bi naša ušesa prisluhnila rada.«
 Predlog ugajal je, sestri sta rekli, naj sama bo prva.
 Ona, ki mnogo je vedela zgodb, ugiba, katero
 zdaj naj pove. Nemara o Dérketi, tej Babilonki?
 Vsej spremenjeni pokrivale luske so ude ji, v vodi
 plavala je in živela, kot menijo tam v Palestini.
 Ali morda o nje hčeri; ta hči je dobila peruti
 in preživela vsa leta poslednja na belih je stolpih.
 Ali o Náidi, tej, ki s petjem in čarnim zeliščem
 v neme je ribe spreminjala mladce, dokler ni še sama
 riba postala? O tistem drevesu morda, ki imelo
 sadeže bele je prej in zdaj črne, s krvjo oškropljene?
 To je izbrala, ker malo poznana bila je pripoved;
 ni prenehala presti, ko z njo je takole začela.

40

50

Piram in Tisba

»Piram in Tisba – on bil je najlepši mladenič, a ona
 izmed vseh deklic na Jutrovem daleč najlepša bila je;
 v dotikajočih se hišah živela sta v mestu visokem,
 ki ga baje je Semiramis z zidom obdala opečnim.

Znanje in zblížanje prvo je sprva rodilo sosedstvo,
 čas pa ljubezen in v zakon bila bi nato se združila, 60
 vendar očeta branila sta. Ni pa se dalo braniti,
 da bi z gorečim se srcem enako oba ne ljubila.
 Prič ni bilo, z očmi sta in z znamenji zgolj govorila,
 skrit pa še bolj plamti vroč ogenj prikrite ljubezni.
 V steni, ki skupna bila je in njuni je hiši ločila,
 že od tedaj, ko so zidali, majhna je reža ostala.
 To napako, ki dolga je leta nihče ni opazil –
 česa ne vidi ljubezen? – ljubimca sta prva zaznala,
 z njo za pomenke dobila sta pot, da sta varno tam skozi
 sladke besede mrmrala v skrivaj pritajenem šepetu. 70
 Večkrat, ko stala ob steni sta, Tisba tu, Piram pa onkraj,
 in sta drug drugega dihanje skozi razpoko čutila,
 sta govorila: ›O, stena zavistna, kaj ločiš ljubimca?
 Ko bi se dalo vsaj to, da bi mogla se tukaj združiti,
 če pa je to preveč, da bi mogla se vsaj poljubiti!
 Vendar priznati ti morava, nisva povsem nehvaležna,
 zdaj, ko do ljubih ušes odprta je pot vsaj besedam.‹
 To in podobno vsak s svoje strani sta zaman govorila
 ter se pod noč poslovila z nekakšnim poljubom ob reži,
 ne da vsaj malo pri tem bi se ustnice njune staknile. 80
 Zjutraj, ko znova je zora prišla in zvezde pregnala
 ter osušilo je sonce rastline, prekrite od slane,
 spet sta sestala ob steni se; tam sta dolgo tožila,
 in šepetaje na kratko sklenila, da v tihi bi noči
 hišna vratarja prevarila s čim ter poskusila uiti.
 Ko bi iz hiše odšla in mesto pustila za sabo,
 pa bi, da ne bi, po polju širokem hodeč, zablodila,
 našla pri grobu se Ninovem; tam bi se v senci drevesa
 skrita čakala. Drevo, snežnobelega ploda prepolno,
 murva visoka bila je, ob njej je bil hladen studenec. 90
 To sta sklenila in dan se dozdevno je vlekel in vlekel,
 a le iztekel se v morje, od koder je noč nato vstala.

Tisba v temi previdno narahlo odprla je vrata,
 svoje doma ukanila je, šla je z zastrtim obrazom
 in do groba prišla, pod murvo domenjeno sedla.
 Da, ljubezen je dala poguma. A glej jo, levinja,
 ki se ji gobec še penil od sveže krvi je goveje,
 žejo prišla je gasit si k studencu v bližini drevesa.
 Ko v mesečini od daleč jo tam je zagledala Tisba,

v temno votlino planila je z naglim, drhtečim korakom,
v teku pa s pleč neopazno tančica na tla ji je padla.

100

Pyramus et Thisbe (4,55–146)

Ko krvoločna levinja si žejo je z vodo utešila,
šla je spet v gozd; prišla je slučajno do tiste tančice
in z okrvavljenim gobcem raztrgala rahlo tkanino.
Piram prišel je z zamudo. Ko v prahu visokem opazil
neke zverine je sled, obraz mu ves prebledel je.
Ko pa potem še tančico, s krvjo oškropljeno, je našel,
vzdihnil je: ›Ena noč,‹ pravi, ›ubila bo dvojce ljubimcev!
Njej, ki bila je res vredna, da dolgo lahko bi živela,
moja ljubezen je škodila. Jaz sem ubil te, nesrečna,
saj sem naročil ti priti ponoči na kraj ta grozotni,
ne da bi sam prej prišel. Raztrgajte moje telo zdaj,
goltajte zdaj srce zločinsko z drobovjem vred, levi,
kolikor že vas tu naokrog živi po brlogih!
Toda boječnež želi le si smrti ...‹ Nato je tančico
Tisbino s tal pobral, pod drevo je šel v zmenjeno senco.
Tam je jokal nad znano tančico in tkanje poljubljal.
›Zdaj pa,‹ je rekel, ›še moja naj kri oškropi te in zmoči!‹
Izza pasu bodalo je vzel in v srce ga porinil,
a ga iz rane kipeče pred smrtjo takoj še izvlekel.
Vznak je ležal na tleh, visoko mu brizgala kri je,
kot iz svinčene cevi, ki je počila, skozi to špranjo
voda nenadoma sika, kot puščica v zrak se poganja,
s curki nenadnimi vsenaokrog ga prebada in reže.

110

120

Plod na drevesu, s krvjo oškropljen, se je črno obarval
in korenina, ki spodaj jo ista je kri namočila,
murve je prav tako obarvala s svojim škrlatom.

Nič kaj pomirjena, glej, se je Tisba vrnila, da ne bi
dragega varala, tam ga z očmi je in s srcem iskala,
saj bi mu rada povedala, kakšni nesreči ušla je.
Ko prepoznala je kraj in drevo oškropljeno, jo vendar 130
barva plodu je zmotila, da vedela ni, če je pravo.
Ko je tako ugibaje dvomila, naenkrat opazi
tam krvavo telo, ki se giblje; ko sprva odskoči,
v lica na mah prebledi, da bolj kakor les zelenike
bela bila je, vznemirjena vsa, tako kakor morje,
ki vzvalovi, če le rahlo gladine dotakne se veter.
Ko pa spoznala je dragega, glasno je tlesknila v roke,
si razpustila lase, ko drago telo je objela,
rano s solzami močila in solze s krvjo je mešala, 140
vmes, ko poljubljala mrzla je lica, je bridko kričala:
›Piram moj, dragi moj, kakšen usoden slučaj te mi vzел je?
Piram moj, daj, odgovori, ko kliče ljubeča te Tisba!
Čuj me, prisluhni in dvigni obraz in še enkrat poglej me!‹
Piram ob njenem imenu že motne oči je odprl,
in, ko jo videl pred sabo je, spet jih je mirno zaprl.

Ona spoznala je svojo tančico; ker zraven bodala
v toku ni videla, krikne: ›Kaj lastna te roka, nesrečnik,
skupaj z ljubeznijo zdaj pogubila je? Tudi jaz močno
roko imam in ljubezen – ta moč mi bo dala za rano! 150
V smrt grem za tabo, naj kar govorijo, da jaz, ki umrla
hkrati s teboj sem, sem smrti ti vzrok, ki mi mogla edina,
ah, je tebe iztrgati, a te vendar še v smrti ne more.
Vas pa, starši nesrečni, vi moji in starši njegovi,
prosim v imenu obeh, da v tem vsaj ustrezete nama,
ki sva tako se ljubila, ki smrt naju zdaj je združila:
skupaj oba pokopljite, da bova pod isto gomilo!
Ti pa, drevo, ki zdaj enega truplo ubogo še kriješ,
a ju boš kmalu, prekmalu, pokrivalo z vejami dvojе,
znamenje smrti ohrani: mladike in plod tvoj naj bodo 160
vedno primerni za žalost, spomin na kri obeh naju!‹
To je dejala in zraven bodalo, ki še od krvi je
toplo bilo, pod prsi je dala ter nanj se ulegla.
Prošnja je njena ganila bogove, ganila je starše;

murvice, ko dozorijo v jeseni, so temne in rdeče,
kar pa ostalo z grmade je, v eni zdaj žari počiva.«

Pyrami et Thisbes miserandus exitus (4.147–166)

Mars in Venera

Ko je končala in časa še nekaj bilo je, začela
zdaj Levkonoja je z zgodbo. Nje sestri medtem sta molčali.

»Tudi bog Fojb, ki vse s svetlobo ureja in vodi,
se je zaljubil. Poslušajta zgodbo njegove ljubezni!

170

Ko je ljubimkala Venera z Marsom, menda to opazil
prvi ta bog je, ker prvi ta bog, kot je znano, vse vidi.
Zgrožen je njenemu možu – in sinu boginje Junone –
pravil šel, kje in kako sta ga varala. Mož, ves iz sebe,
delo umételno, ki ga imel je v rokah, je opustil
in je izdelal verižice tanke in mreže in zanke,
skoraj nevidne, da z njimi ni mogla najtanjša se preja
kosati; še pajčevina zaman bi se tam pod slemenom.

Vse je napravil tako, da že rahel dotik, že gibljaj je
zadostoval, da vsak bi v nastavo pri priči ujel se,
ter po njunem ležišču je večje vse to razpostavil.

180

Ko sta ljubimec in žena prišla in v posteljo legla,
v zádrge, ki jih tako umetno je mož bil napravil,
sta se ujela – in v tesnem objemu sta v njih obtičala.
Lemnijec hitro zdaj vrata odprl je slonokoščena
in jih prestopil z bogovi. Sramotno povezana v pasti

onadva tam sta ležala, nekdo razigran med bogovi
take sramote si želel je, vsi so se ob tem se smejali,
da jim še dolgo ta zgodba ostala je v živem spominu.

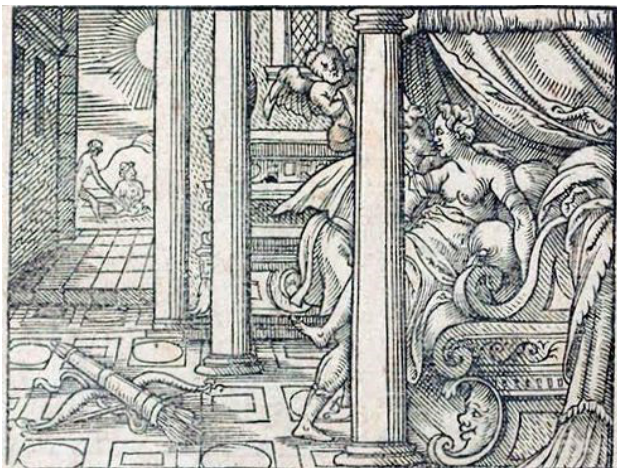
Venus cum Marte deprehensa in adulterio (4.167–189)

Levkotoja in Klitija

Vendar Kiterijka, da bi zapomnil si svojo ovadbo, 190
ki je z njo zmotil nje skrivno ljubezen, se je maščevala
in ga zmotila v enaki ljubezni. Le kaj so lepota,
barva in žarki ti, sin Hiperionov, tu pomagali?
Tebe, ki s svojim žarenjem na zemlji vse vžigaš in vnemaš,
žgal je nov ogenj. Čeprav bi na zemlji vse gledati moral,
gledal si zgolj Levktojo, le vanjo oči si upiral,
a bi jih moral v ves svet. Na jutranjem nebu si včasih
vstajal prezgodaj, zvečer pa prepozno si v morje zahajal,
ko si mudil se ob njej in jo gledal, si zimo podaljšal, 200
včasih pa vzelo tako te je, da še v svetlobi poznala
tvoja se žalost je, mrk takrat ljudi si prestrašil.
Nisi zato obledel, ker bi luna, ki bliže je zemlji,
kdaj ti na poti bila, ne, ljubezen ti vzela je barvo.
Ljubil tedaj si le njo, ni mikala več te Klimena,
tudi ne Rodos in Kirke Ajajke ne mati prelepa,
niti ne Klitija, ki je v objem tvoj tako hrepenela,
dasi si prej jo zavrgel in to jo močno je bolelo.
Mnoge takrat pozabil si sam na čast Levkotoji,

hčeri najlepše od vseh v deželi dišav, Evrinome.
 Kakor je mati prekašala vse po lepoti, tako je 210
 mater prekašala hči, ko v mladenko je z leti dorasla.
 Orham, njen oče, ahajmanskim mestom je vladal in bil je
 sedmi po vrsti, ko šteli potomce so starega Bela.

Tam pod hesperijskim nebom so pašniki konj bili sončnih,
 kjer so za travo imeli ambrozijo; ta po naporni
 dnevni jim vožnji krepila je ude za nove napore.
 Ko so nekoč spet tam bili konji na paši božanski,
 noč je zamenjala dan, ta bog je k ljubi v prostore
 kot Evrinoma, nje mati, prišel, ob svetilki opazil 220
 brž Levkotojo ob dvanajstih deklah, kako je vreteno
 sukala, nanj je navijala s preslice spredeno volno.
 Ko je potem – kot bi mati bil – hčerko poljubil, je rekel:
 ›Neko skrivnost imam. Odidite, dekle, sedaj ste
 materi zgolj v napoto; skrivnost se izreka na skrivnem.‹
 Te so ubogale, bog je brez prič ostal in ji rekel:
 ›Jaz sem, ki trajanje leta ravnam in mu merim dolžino,
 jaz sem, ki vidim prav vse, in zemlja po meni vse vidi,
 jaz sem oko sveta in vseč si mi, véruj!‹ Zgrozilo
 zdaj se dekle je, iz rok ji vreteno je s preslico padlo.
 Tudi prestrašena lepa bila je in bog ni odlašal, 230
 v pravi podobi nastopil je, v vsem običajnem sijaju.
 Dasi ob tem nenadnem pogledu se deva prestraši,
 zmagal je božji sijaj, brez tožbe se vsa je predala.

Apollinis amor erga Leucothoen (4.190–273)

Klitija v svoji zavisti, ker tega boga je brez mere
 sama ljubila, je v jezi na novo njegovo ljubimko
 njuno ljubezen raznašala, vse razkričano očetu
 šla je povedat. In oče zdivjal je, ko hči je prosila,
 tja proti soncu je dvigala roke in vmes govorila:
 ›S silo me zmogel je, nisem hotela!‹ Okrutnež zakopal
 v zemljo globoko je hčer in s peskom zasul je gomilo. 240
 Z žarki nato Hiperionov sin je gomilo odgrebel,
 da Levkotoja bi dvignila svoj obraz, da bi vstala,
 vendar ni mogla več dvigniti glave, ki teža jo grude
 že jo pod zemljo je stisnila, mrtvo telo je ležalo.
 Nič gospodar operutenih konj ni bridkejšega videl,
 hujšega nič že od onega dne, ko Faéton je zgorel.
 Sam je poskušal, da z lastnimi žarki bi mogel ogreti
 truplo ledeno, ga s svojo toploto zbuditi v življenje.
 Ko prizadevanje vse bilo po usodi zaman je,
 z nektarjem blagodišečim poškropil je truplo in zemljo 250
 ter žalujoč napovedal: ›In vendar še vzpneš pod nebo se!‹
 Truplo je nektar božanski namočil, da brž je razpadlo,
 vendar je s svojo vonjavo vse tamkajšnje kraje prevzelo,
 brin pa nato je polagoma v prsti pognal korenike
 in se je vzpenjal in vzpenjal in z vrhom predrl gomilo.

Klitija, tvoja ljubezen morda razloži bolečino,
 ta pa ovadbo ... A vendar te več luči darovalec
 ni nikdar obiskal, ljubezni je zdaj bilo konec.
 Nimfa odslej, nestrpna v brezupni ljubezni, začela
 hirati vsa je, čez dan in ponoči pod milim je nebom 260
 gola sedela na zemlji, še las si ni več česala.
 Dolgih devet dni ni poskusila hrane in vode,
 z roso prečisto in s solzami zgolj je glad tolažila,
 ne da bi s tal se ganila, le v lice je bogu strmela
 in na njegovi ga poti je spremljala s svojim pogledom.
 Sčasoma, pravijo, k tlom je prirasla in v bledozeleno
 travo brezčutno se tam spremenila, a ustnic rdečica
 v cvet je, vijolici sličen, prešla in obraz ji zakrila.
 Vendar nenehno, čeprav korenika na mestu drži jo,
 k soncu obrača se, vsa spremenjena še vedno ga ljubi.« 270
 Ko je končala, prečudna ta zgodba ugajala vsem je,
 le neverjetna se zdela je enim – a druge so rekle,
 res, bogovom mogoče je vse; a Bakh ni med njimi.

Salmakida in Hermafrodit

Sestri sta nehali, zdaj Alkitoja prišla je na vrsto.
 Res je pognala čolniček v osnovo in rekla med tkanjem:
 »Sama ne bom ponavljala zgodbe o znani ljubezni
 Dafnisovi, ki pastir je bil idski in, jezna na drugo,
 nimfa ga v kamen je šla spremenit: ljubezen je žgoča.
 Tudi ne bom govorila o čudni izjemi v naravi,
 kot spremenljivi je Siton nekoč bil, zdaj moški, zdaj ženska.
 Prav tako tebe, o Kelmis, preidem, ki zvest nekoč varuh
 Jupitru bil si, otroku – zdaj jeklo; deževne Kuréte,
 Kroka in Smilaka, ki sta postala neznatni cvetlici,
 vse te prešla bom in z novo bom zgodbo vas zdaj razvedrila.

280

Salmacis fons effeminat (4.274–388)

Torej posluh; zakaj je zloglasna Salmákida? Voda
 vse kopalce na mah oslabi, jih prav pomehkuži –
 vzrok je sicer neznan, a učinek vsi dobro poznajo.
 Sina Merkurjevega, ki rodila ga je Kiterejka,
 v idskih pečinah nekoč so vzredile najade, v njegovem
 lepem obrazu sta hkrati se videla oče in mati,
 v njem sta oba se zrcalila; svoje ime sta mu vzdela.
 Ko je že trikrat pet let dovršil, tedaj je zapustil
 gore domače in Ido, to skrbno rednico, in šel je,
 da bi prehodil neznane dežele in reke neznane
 videl bi spotoma: vnema je lajšala vsako težavo.
 Likijska mesta je vmes obiskal in karijska zraven,

290

jezero videl je tam, ki bilo do dna je prozorno.
 Trsja močvirnega ni bilo tam, ne zraven rogóza,
 ki ne plodi, in ostro ostnatega ločja bilo ni,
 voda pa čista, povsem neskalsjena, prelepe bregove 300
 meja obdaja iz samih zelišč, nenehno zelenih.
 Nimfa živela je tam, ni znala loviti in loka
 ni uporabljala, ni se kosala z drugimi v teku
 in je edina najad bila hitri Diani neznana.
 Večkrat baje so sestre spodbudno vabile jo zraven:
 ›Vzemi, Salmákida, kopje si ali pa pisani tulec,
 svoje brezdelje vsaj z lovom napornim nekoliko menjaj!‹
 Toda ni tula si pisanega in ni kopja si vzela,
 niti brezdelja ni svojega menjala z lovom napornim,
 temveč je v jezeru svojem umivala lepe si ude, 310
 zdaj si zopet lase česala s kitorskim glavnikom,
 gledala v vodi se, val spraševala, kaj vse ji pristaja,
 zdaj spet, ko svoje telo ogrnila je v lahno tančico,
 v listje se voljno ulegla, nemara na mehko zelenje.
 Večkrat je brala cvetlice in tudi tedaj jih je brala,
 ko je zagledala fanta in zraven želela si: ›Moj bo.‹

Toda čeprav se ji k njemu mudilo je, ni pristopila,
 dokler se ni uredila, pregledala svoje obleke;
 všečen obraz si nadela je, rada bi lepa se zdela.
 Potlej tako je začela: ›O fant, ki zdi se, da bog si, 320
 no, če si bog, tedaj si lahko edino Kupido,
 če pa človeški si, res lahko blagrujem ti starše,
 srečen tvoj brat, a posebej še sestra, če kajpak imaš jo,
 srečna dovilja, ki z mlekom te prsi je svojih hranila.
 Bolj kakor vsi, bolj srečna od vseh, je predvsem zaročenka,
 če jo imaš in če zdi se ti vredna, da stopita v zakon.
 Če jo imaš, naj vendar te jaz vsaj skrivoma ljubim,
 če pa je nimaš nobene, naj jaz bom, z menoj se zaroči!‹
 Tu je utihnila. Mladcu rdečica zalila je lica:
 kaj je ljubezen, ni vedel, zardel pa bil je še lepši. 330
 Takšna je barva pri jabolkah z vej drevesa na soncu
 in slonovine, s škrlatom prevlečene, ali pa lune,
 kadar jo mrk pordeči in bron zaman se oglaša.
 Nimfi, ki vmes je nenehno prosila, da vsaj kakor sestra
 dala bi svoj mu poljub, že z roko je segla mu k vratu,
 ›Nehaj,‹ je rekel, ›sicer bom pobegnil in tukaj te pustil!‹
 Zbala se zdaj je Salmakida, rekla: ›Te kraje, o tujec,

tebi prepuščam,« in stran obrnila se, kot da odhaja,
 a se nazaj je ozirala, potlej pa v gosto grmičje
 skrila se, tam pokleknila in sedla. Mladenič seveda, 340
 kot bi na trati bil sam in kot bi nihče ga ne gledal,
 hodil je sem in tja; v vabeče šumeči si vodi
 prste je najprej, nato pa še noge do gležnjev si zmočil.
 Voda prijetna ga brž je zvabila in nič ni odlašal,
 hitro odvrgetel s telesa je nežnega mehko obleko.
 Salmakis zdaj je vzplamtela in šele ob goli lepoti
 prava se strast je razvnela, oči so ji kar zažarele,
 kakor odseva žar sonca z neba, ki je čisto in jasno,
 kadar nastaviš zrcalo, da Fojbov se lesk zablesti v njem.
 Res, težko je čakala in težka se premagovala, 350
 vsa iz sebe krotila je strast, hrepeneč po objemu.
 Mladec z dlanmi je ploskimi plosknil ob boke in naglo
 skočil je v vodo, kjer z roko zdaj eno zdaj drugo je plaval,
 tam pod gladino se bleščal enako kot kdaj slonovina
 ali kot lilija bela, če s steklom nekdo jo pokrije.
 »Zmagala sem, zdaj moj bo,« najada je vzkliknila urno,
 vrgla je s sebe obleko in v sredo valov se pognala;
 on se bori, a ga ona drži in na silo poljublja,
 roke podlaga, dotika se prsi, ki on jih umika,
 plava ob fantu zdaj s te strani, zdaj z druge ga zgrabi. 360
 Končno, ko on se upira in spet se želi izmakniti,
 ona ovije ga, prav kakor kača, ki orel jo zgrabi –
 dviga se z njo, a ona viseča se vzpne in ovije
 noge mu najprej in glavo ter z repom peruti omota,
 prav kot zeleni bršlin, ki opleta visoka drevesa,
 prav kot polip, ki pod vodo sovražnika svojega zgrabi
 ter ga stiskaje oklepa povsod in z lovkami vsemi.
 Atlantiad je vztrajal in nimfi odrekal naslado,
 ki jo je upala; ona odnehala ni in v objemu
 z njim kakor v eno se zlila, rekoč: »Upiraj se, podlež, 370
 vendar ubežal ne boš! Bogovi, sklenite, da nikdar
 čas ne bo ločil ne mene od njega ne njega od mene!«
 Prošnjo bogovi so slišali, res so objeti telesi
 strnili, isti trenutek en lik obe sta postali,
 kakor če dvoje mladik bi z ljubjem na tesno povezal,
 videl bi njuno sprijeto poganjanje, skupaj bi zrasli.
 Njuni telesi sta v tesnem objemu tako se združili,
 ni ju več dvoje bilo in ne dvojnega stasa; ni ženska,
 moški ni, nista ne eno ne drugo, a hkrati oboje.

V vodo je stopil kot moški, a v vodi se ves je spremenil, 380
 v njej je polmoški postal, telesno se ves omehčal je;
 v tem trenutku povzdignil je roke in z glasom nemoškim
 Hermafrodit je zaklical: ›Sedaj mi prisluhnite, starši,
 oče in mati, uslišita sina pod svojim imenom!
 Vsak, kdorkoli prišel bo v to vodo kot mož in dotaknil
 njenih valov se, naj v vodi postane mehak in polmoški!‹
 Oče in mati sta slišala prošnjo dvolikega sina,
 vodo z nekakšnim nečistim čarilom sta vso zastrupila.«

Preobrazba Minijevih hčera

Zgodb je konec bilo, a Minija hčere so dalje
 delale, ne meneč za boga se, in skrunile praznik: 390
 vtem so nevidni se bobni zamolklo pri njih oglasili,
 z njimi medene še cimbale, skrivljeni rog in piščali,
 že po žafranu in miri naenkrat je vse zadehtelo
 in, nezaslišano, statve po vrsti so ozelenele,
 tkanje, viseče na njih, je pognalo bršljanove liste,
 že je prehajalo v trte, še pravkaršnje niti v mladike,
 hkrati iz preje so z vitičjem vred razvili se listi,
 prejšnji škrlat pa se zdaj je v pisane grozde preličil.
 Že se bil nagnil je dan, končal se je, čas je prihajal,
 ki o njem reči ne moreš, da temen je, ne, da je svetel, 400
 vendar pa v svoji somračnosti hkrati že sosed noči je.
 Zdaj se zazdelo je, kot bi nenadno vsa hiša se stresla,
 kot bi se vžgale lojenke, da v ognju se rdečkastem sveti
 vse poslopje; da tulijo divje zverinske pošasti.
 Dolgo so sestre se skrivale v teh zakajenih prostorih,
 ločene tu in tam bežale pred ognjem in bliski.
 Ko so iskale temin, jim je kožica prste prerasla
 in povezala nato jim lakte je z voljnimi krili.
 Kdaj in kako izgubile so svojo poprejšnjo zunanost,
 tega ni dalo se reči v temi. Ne prave peruti, 410
 zgolj prosojna so krila jih dvignila ter jih nosila.
 Ko govoriti so skušale, sprva tenko so cvilile,
 potlej pa tiho in cvrkutajoč nad usodo tožile.
 Od tedaj se pod streho drže, ne v gozdu; in v noči
 letajo, luč mrzijo; ime jim je zdaj po večeru.

Atamant in Ino

Bakh je tedaj po Tebah zares zaslovel kot božanstvo,
 kaj ta novi bog zmore, je pričala teta njegova,
 sama od vseh sestra je ušla preizkušnji trpljenja,
 razen ko sestre nesrečne so sami povzročale žalost.
 Nje, ki ponašala se z Atamantom kot možem je, z deco
 in z božanskim rejencem, Junona ni videti mogla,
 rekla si je: »Zvodnič in je sin majonske mornarje
 najprej spremenil in v morje potopil globoko, lahko je
 mater omamil, da svojemu sinu raztrgala drob je,
 Minija hčere je tri odel z nenavadnimi krili –
 jaz pa, Junona, naj tu žalostim se brez maščevanja?
 To naj bo zame dovolj? In to naj bo vse, kar še zmorem?
 Sam me uči, kaj naj (pri sovražniku smeš se učiti):
 konec Pentejev že sam dokazuje, kaj blaznost je zmogla.
 Torej morda bi kazalo razdraženost takšno doseči,
 v blaznosti svoji še Ino lahko bi sestram sledila.«

420

430

Iuno ad inferos (4.432–473)

Strma in žalostna pot je, ki pelje ob mračnih cipresah
 v gluhi tišini te v kraje tam spodaj, v kraljestvu podzemlja,
 kjer se iz lenega Stiksa dvigujejo megle in k njemu
 hodijo pravkar umrli kot sence, ki vstajajo z groba.
 Vsepovsod širi se strah in mraz po teh grapastih krajih,
 duše pred kratkim umrlih za pot ne vedo, ki pripelje
 v Stiksovo mesto, na dvor strahot, last črnega Dita.

Tisoč dohodov je v mesto in vrata povsod so odprta.
 Kakor se stekajo v morje, ki sprejme jih, reke vse zemlje, 440
 kraj ta sprejme vse duše in ni za nobeno število
 nikdar pretesen, saj v njem ni čutiti ne gneče ne trenja.
 Sence brezkrvne tam blodijo, brez mesa in kosti so,
 ene po trgu, a druge po dvoru podzemnega kralja,
 tretje opravljajo posle podobne kot včasih v življenju. 445

Ko sta sovraštvo in jeza tako jo zgrabila, Junona 447
 sinji svoj dom je pustila in v kraje je te odhitela.
 Ko je vstopila, je prag pod sveto nje težo zaškripal,
 Kerber privzdignil tri glave je, trikrat je hkrati zalajal, 450
 ona pa sestre pokliče takoj, ki jih Noč je rodila,
 nepomirljive in strašne boginje. Sedeč tam pred ječo,
 ki so trdno jo zapirala vrata z železnim zapahom,
 so se česale in vpletale kače si črne v lasišče.
 Hitro vse hkrati boginje so v gosti megli jo spoznale,
 že so se dvignile s kraja, ki znan je kot mesto prekletih.
 Titij, raztegnjen prek juter devetih, je tamkaj ponujal
 svoje drobovje, da vendar že kdaj bi mu kdo ga raztrgal,
 Tantal ni mogel doseči ne vode ne sadja na vejah,
 Sizif je skalo valil v svoj hrib, a mu vsakič ušla je, 460
 Iksion se je vrtel in podil se in bežal pred sabo,
 Belove vnukinje drzne – ubile so svoje bratrance –
 tu so nenehno zajemale vodo, zaman in brez haska.

Ko je Saturnijka vse jih pogledala z mračnim pogledom,
 zlasti Iksiona, potlej pa Sizifa spet, je dejala:
 »Kaj, le zakaj izmed bratov nenehno prenašati kazen
 mora ta tu, medtem ko v bogati kraljevi palači
 z ženo živi Atamant in prevzeten me z njo zaničuje?«
 In razložila je razlog za mržnjo ter vzrok, da prišla je,
 rekla je, kaj si želi; želi, da dvor Kadmov se zruši 470
 in da sestre pri tem Atamanta v zločin bi zapletle.
 V eno je svojo oblast in obljube in prošnjo prepletla,
 s tem je boginje spodbujala. Ko je Junona končala,
 sive lase Tisifona je stresla nemirno in z lic si
 kače, ki tam so motile, odrinila, slednjič pa rekla:
 »Nič dolgoveznih ovinkov ni treba več, vse za storjeno
 štej, kar tu si velela. Sedaj pa le hitro zapusti
 žalostne kraje in vzpni pod nebo na prijetnejši zrak se!«
 Zdaj je Junona vesela odšla, a pred vstopom v nebo jo
 Irida, hči Tavmanta, je z roso prečisto umila. 480

Brez odlašanja zdaj Tisifona nemila je baklo,
 v krvi namočeno, vzela in haljo oblekla krvavo,
 z zvito se kačo opasala, brž se odpravila z doma.
 Žalost in Strah in Trepet in Blaznost z nemirnim obrazom
 spremljali njeno so pot. Ko je slednjič obstala na pragu
 Ajola sina, na mah so se v stavbi zatresli podboji,
 hrastova vrata je kar spreletelo, drhtela so v grozi,
 sonce je samo zbežalo od tam. Od straha prevzeta,
 žena in mož Atamant bi se rada rešila iz hiše,
 a je na pragu branila prehod Erinija strašna, 490
 k njima iztezala roke, vse s kačjimi vozli ovite,
 stresala svoje lase, da glasno so se kače odzvale:
 nekaj prek pleč jih viselo je, nekaj prek prsi in vse so
 sikale, bljuvale strup in nenehno migljale z jezikom.
 Potlej dve kači iz srede si las je iztrgala, že ju
 z roko, pogubo nosečo, je vrgla, da kači se v nedra
 k Ino pognali sta in k Atamantu, oba sta dušili
 s sapo strupeno, a ne da pri tem ranili telo bi,
 pač pa neznansko trpel je duh od tega udarca.
 S sabo prinesla je zraven strahoto tekočega strupa, 500
 pene iz gobca pri Kerberu, jedko Ehidnino slino,
 zbeganost blazno in z njo omračenega uma pozabo,
 z njo zločin in solze, besnenje in z njim krvoločnost –
 vse to je zmela, vse to zalila še s svežo krvjo je
 in s trobeliko zeleno premešano v kotlu zvarila.

Tisiphone, Athamas, Ino (4.432–511)

Ko sta drhtela prestrašena onadva, s strašnim je strupom
 prsi oblila obema; srce je pri tem podivjalo.
 Potlej nekolikokrat zavihetela še baklo je v krogu
 in z razpihanim ognjem kaj hitro zanetila ogenj.
 Ko je opravila vse naročeno, se spet je vrnila
 v Ditovo strašno kraljestvo in tam si odpasala kačo.

510

Ajolov sin zdaj ves poblaznel je pred hišo zaklical:
 »Hej, tovariši, tukaj v teh gozdih mi mreže razpnite,
 tukajle pravkar levinjo sem videl z mladičema dvema!«
 Ves iz sebe, kot zver bi sledil, se pognal je za ženo;
 že iz naročja iztrgal je materi sinka Learha,
 ki je smeje se iztezal ročice, in dvakrat in trikrat
 z njim zavihetel kot s pračo; ves divji ob trdi je skali
 glavo otroško razbil. Tedaj je še mati vzrojila,
 najsi je to povzročila bridkost ali prej zastrupitev,
 s strašnim tuljenjem in las spuščениh je blazna bežala,
 zraven na golih rokah Melikerta je malega nesla,
 vzklikala: »Bakh, euhoj!« Junona ob takšnem klicanju
 k Bakhu smeje je dejala: »No, res ti koristi rejenec!«
 V morje molela je kleč, ki valovi so vso jo spodjedli,
 spodaj vodovje je s tem lahko varovala nalivov,
 v vrhu pa s skalo visoko je s čelom štrlela nad morjem.
 Nanjo je splezala Ino, ki blaznost moči ji je dala,
 ne da bi količkaj strah jo oviral, se s svojim otrokom
 v morje je vrgla; to vzburkano v belih je penah vzcvetelo.

520

530

Athamas furens (4.512–562)

Venero vnukinjino je trpljenje v dno duše ganilo,
 stricu se šla je dobrikat, proseč: »Neptun, ti bog morja,
 tebi pripadata moč in oblast, najbližji nebeški;
 res za veliko te prosim, a vendar usmili se mojih,
 ki premetava, kot vidiš, neskončno zdaj Jonsko ju morje,
 ter ju prevzemi med svoja božanstva; saj tudi jaz v zvezi
 z morjem sem, ko sem nekoč iz božanske njegove globine
 zrasla kot pena, po čemer mi grško ime je ostalo!«
 Slišal je prošnjo Neptun in onima dvema odvzel je,
 kar sta imela človeškega, res je oba poveljčal,
 ko je obema z imenom obenem zunanost spremenil:
 sin Palájmon in z njim Levkotoja, oba sta božanstvi.

540

Kolikor zmogle so, šle so sidonske družice za Ino.
 Ko so na skali zagledale sled, ki za njo je ostala,
 niso o smrti dvomile nič več; že vile so roke,
 solze točile za Kadmovim domom, cefrale obleko,
 lastne lase so pulile in s tem razjezile boginjo,
 češ da do tekmice vse prekrivično bila je prestroga.
 Takih očitkov Junona ni mogla prenesti. Že reče:
 »Vse spomenik moje jeze bodite!« Rečeno, storjeno.
 Tista, ki najbolj je vdana bila, je dejala: »Jaz v morje
 grem za kraljico!« A čim je hotela skočiti, ni mogla
 več se ganiti in, zrasla s čerjo, na njej je obstala.
 Druga je skušala v skladu z navado si v žalosti prsi
 svoje raniti, ko vidi, da roke so vse otrdele.
 Tretji, ki mimogrede iztegnila je roke nad morje,
 okamenele so; tja nad valovje še vedno jih proži.
 Oni, ki s trganjem svoje lase je pulila iz glave,
 prsti, zaviti v lase, vsi trdi so v njih obtičali.
 V kakršni kretnji katero zateklo je, v tej je ostala.
 Del se takrat jih spremenil je v ptice »ismenke«; še vedno
 letajo tam nad morjem, valov se dotikajo s krili.

550

560

Kadem in Harmonija

Nič ni Agénorjev sin izvedel, da hči in da vnuček
 morski božanstvi postala sta. Žalost in razne nesreče,
 zraven pošasti, ki mnogo jih videl je, to ga je strlo,
 da je iz mesta odšel, ki sam ga je prej ustanovil;

kot da usoda bi kraja ga gnala, ne lastna; po blodnjah
 zemljo Ilirov dosegel z je ženo, ki z njim je bežala.
 Ko so nesreče in leta težila ju, v misli sta vzela,
 kaj se je domu zgodilo in v kakšne težave sta padla. 570
 »Kaj, če res svet je bil zmaj, ki sem s svojim ga kopjem prebodel
 v dne, ko prišel iz Sidona sem,« vprašal nekoč se je Kadem,
 »in posejal sem njegove zobe kot nova semena?
 Če sedaj skrbni bogovi maščujejo v svoji ga jezi,
 prosim jih sam, da pri priči kot kači naj trup se mi zdaljša!«
 Rekel je – že kakor kači se trup mu je daljšal in daljšal,
 že je začutil, da strjeno kožo pokrivajo luske
 in da po črnem telesu menjavajo sinje se lise.
 Padel na prsi je, noge so zdaj se mu v eno strnile
 ter se polagoma tanjšale v rep, ki bil je koničast. 580
 Roke so še mu ostale, iztegnil jih je in ves v solzah,
 ki po obrazu še vedno človeškem so tekale, je rekel
 »Stopi sem k meni, o žena nesrečna, daj, stopi mi bliže,
 dokler še kaj me je tu, dotakni se, sezi mi v roko,
 dokler je roka in dokler še nisem ves v kačji podobi!«
 Rad bi povedal še več, a v tem nenadno na dvoje
 jezik njegov se razklal je, nič več govoriti ni mogel.
 Kadar je skušal o čem potožiti, je zgolj še zasikal,
 ta sikajoči mu glas je poslej narava pustila.
 Z roko se žena je tolkla po prsih in zraven klicala: 590
 »Kadem, ostani in reši iz te se pošasti, nesrečnik!
 Kaj je to, Kadem? Le kje so noge, kje pleča in roke,
 barva in lice in vse, ko to pravim? Zakaj, o bogovi,
 ne spremenite še mene, da kača še jaz bi postala?«
 To je dejala. In on vmes ženino lice je lizal,
 splazil se je v poznano mu nadržje njeno preljubu,
 vso je objemal, okrog vratu se ji nežno ovijal.
 Kdor je bil zraven – imela sta spremstvo – ga strah je prevzemal,
 ona pa božala spolzki grebenasti vrat je plazilcu;
 že ju je dvoje bilo, že skupaj vijoč se sta lezla, 600
 v bližnji sta gozd se splazila in našla si tam skrivališče.
 Zdaj se ljudi ne bojita, nobenih ne sekata ran jim,
 krotki sta kači, spomin ju navdaja, kaj nekdanj bila sta.

Cadmus cum uxore in serpentem (4.563–603)

Perzej in Atlas

Vendar obema je v tej spremembi v veliko tolažbo vnuk bil, Bakh, ki premagana Indija čast mu je dala, hkrati v Ahaji so v novih svetiščih ljudje ga slavili. Abantov sin le, Akrisij, ki istega bil je porekla, sam je ostal, med zidovje argolskega mesta še branil bogu je, sam proti njemu boril se, ni mogel verjeti, da bi po rodu bil Jupitrov; prav kot ni mogel verjeti, da je Perzej, ki v Danaji ob zlatem dežju se spočel je, Jupitrov sin. A Akrisiju – tolikšna moč je resnice – kmalu je žal bilo, da je žalil boga in da vnuka ni pripoznal, ko prvi je bil že na nebu, a drugi, s sabo noseč plen kačje pošasti, rezaje ubiral pot je naravnost po lahnem ozračju z zvenečimi krili. Ko zmagovalec nad libijsko plul je puščavo, kapljala kri iz Gorgonine glave je. Kaplje krvave sprejela zemlja je v pesek in spet oživila v različne jih kače, zdaj so ti kraji ob toliki kačji zalegi nevarni.

610

620

Nasprotujoči vetrovi od tam so v brezmejnem prostoru nesli zdaj sem ga zdaj tja, kot oblak bi deževni podili. Ko iz visokega etra oddaljeno gledal je zemljo, ko je njen krog v celoti preletel in trikrat že videl

mrzla Medveda in trikrat že videl je Rakove klešče,
 zdaj na zahod in zdaj na vzhod ga pri tem je zaneslo.
 Pa je nekoč, ko se nagnil je dan in ni noči zaupal,
 nalašč pristal v Hesperiji, v krajih, kjer vladal je Atlas,
 da bi privoščil si malo počitka, še preden Danica
 Zore ne skliče, in Zora potem še sončnega voza. 630
 Prekašajoč prav vse po ogromni postavi, tu živel
 Atlas je, Japetov sin. Pod kraljem mogočnim bila sta
 skrajni rob zemlje in morje, ki v svoje valove sprejelo
 spehane Fojbove konje je; voz je utrujen že škripal.
 Tisoč je glav se drobnice in toliko tudi govedi
 paslo po travnikih; sosed noben ni meje ogrožal.
 Tam bilo je drevo, ki zlato mu listje je z leskom
 zlate pokrivalo veje, na vejah pa jabolka zlata.
 »O gospodar,« je Perzej spregovoril, »če rojstvo visoko
 gane te, vedi, povem ti, da Jupiter sam je moj oče, 640
 če pa se čudiš junaštvu, lahko se boš čudil nad mojim.
 Za gostoljuben sprejem in počitek te prosim!« In Atlas
 spomnil se stare prerokbe je, dala nekoč jo je Temis:
 »Čas bo, Atlas, prišel, ko zlata bo oplenjeno vsega
 tvoje drevo; s tem plenom se Jupitrov sin bo ponašal.«
 V strahu pred tem ogradil si s trdnim obzidjem je Atlas
 svoj sadovnjak in zaupal neznanskemu zmaju, naj straži,
 sam pa odganjal vse tujce z ozemlja je svojega meje.
 Zdaj je Perzeju dejal: »Odidi, ker slava junaštva,
 Jupiter ... Nič, o čemer razpredaš, ne bo pomagalo!« 650
 Grožnjam dodal je nasilje in z njim ga je skušal izgnati,
 ta se je mirno ustavljal in hkrati trdo odgovarjal.
 Bil je šibkejši (le kdo naj bi v moči se z Atlasom meril),
 rekel je: »No, če tako podcenjuješ prijateljstvo moje,
 sprejmi vsaj dar!« In sam na nasprotno se stran je obrnil,
 hkrati pa z leve je strašno Meduzino glavo pomolil.
 Kakor je velik bil Atlas, je gora postal in v gozdove
 brada z lasmi je prešla, v slemena pa roke in pleča;
 kar prej glava bilo je, prešlo je gorske grebene,
 v skale prešle so njegove kosti. Potem se neznansko 660
 v šir in viš je razrasel, tako so bogovi sklenili,
 vse nebo se z množico zvezd na njem je spočilo.

Atlas in montem sui nominis (4.621–662)

Perzej in Andromeda

V ječo zaprl Hipotov sin Ajol je svoje vetrove,
 že na visokem se nebu je, k delu budeč, prikazala
 svetla Danica. Perzej je vzel in privezal peruti
 svoje na noge in nož ukrivljeni dal si za pas je,
 potlej pa v jasno ozračje s krilatimi čevlji je zletel.
 Vsenaokrog pod seboj že nešteta je ljudstva zapustil,
 slednjič uzre Ajtiopce in vidi deželo Kefeja,
 kjer je nedolžno Andromedo, to zaukazal je Amon,
 kazen čakala za vse, kar mati je njena izrekla.
 Ko jo z rokami priklenjeno k trdi je skali ugledal
 Abantiad, bi pomisliti moral, če vetrca bi las ji
 ne razpihaval, če tople bi solze ne tekle po licih,
 da je le marmornat kip. Tako nevede se razvnel je,
 se zastrmel in prevzet ob izredni lepoti postave
 skorajda mahati s svojimi krili je v zraku pozabil.
 Ko se je spustil na tla je, je rekel: »Namesto verig teh
 drugih si vredna, ki vežejo srca, v ljubezni si vdana!
 Daj, ker sprašujem, ime razodeni, povej mi, od kod si,
 reci, zakaj so vklenili te!« Sprva je deva molčala,
 ni govoriti si upala z moškim in v skromnosti skrila
 svoj obraz bi v dlani, če teh prej ne bi vklenili,
 pač pa so solze pritekale v oči in jih vse napolnile.
 Ko je še kar pritiskal, ime je povedala svoje

670

680

in domovino, da ne bi se zdelo, da noče nemara
 krivde priznati, in še, kako je zaradi lepote
 mati prevzetna bila. Ko ni še povedala vsega,
 so zašumeli valovi in že iz brezmejnega morja
 vzpela pošast se je, že na široko odrivala vodo.
 Deva je vzkriknila. Žalostni oče in mati sta hkrati
 k njej nesrečna prišla, k še bolj po pravici nesrečni.
 Nista prinesla s seboj pomoči, le trenutku primerno
 bridko jokala sta v žalosti silni ob vklenjeni hčeri.
 »Časa za solze dovolj bo kasneje,« tako spregovoril
 tujec tedaj je, »zdaj nujno je treba lotiti se dela.
 Jaz, Perzej, sem Jupitra sin in nje, ki jo z zlatom
 Jupiter sam je zaprto oplodil; in sam kačjelaso
 zmagal Gorgono sem, jaz, Perzej, ki s svojimi krili
 upam si, kamor je treba, po zraku lahkotnem leteti;
 prosim vas zdaj za hčer, kot zet najljubši, a k doti,
 če mi bogovi naklonjeni bodo, dodal bom zaslugo:
 to je dogovor, da z mojim junaštvom oteta, bo moja!«
 Starši pogoj so sprejeli – le kdo bi v stiski okleval? –
 v prošnjah takoj obljubili so v dar poročni kraljestvo.

690

700

Glej, kakor ladja razgibana s kljunom zaorje v gladino,
 ko jo z veslanjem poganjajo roke mladeničev potne,
 strašna pošast se je bližala, s prsmi je tolkla valove,
 že je bila le še toliko daleč od skale, kot prača
 bi balearska z zamahom v nebo zadegala svinec.

710

Andromeden Perseus liberat (4.663–764)

V tem takoj se mladenič z nogami odgnal je od zemlje
in pod oblake visoko se dvignil. Ko zdaj na gladini
senco moža je zagledala, nanjo pošast je planila.
Kakor kak orel, ko kačo na polju samotnem zagleda,
k soncu obrnjeno s plavkastim hrbtom, to zgrabi od zadaj,
preden razdražena glavo obrne, že sam zasadi ji
kremplje grabljive v luskinasti tilnik – tako strmoglavo
v hitrem se letu iz zraka je Inahov spustil potomec,
stopil pošasti na hrbet, med njenim sopihanjem meč ji
prav do ročaja globoko je z desne porinil med prsi.
Ranjena zdaj s težavo visoko se v zrak je zagnala, 720
zdaj spet skrila se v vodo, zdaj begala prav kot kak veper,
ki zasleduje v en glas ga množica psov lajajočih.
S hitrimi krili Perzej se izmikal je divjim napadom,
kjer je lahko, je z mečem usekal po školjkastem hrbtu,
zdaj po bokih in rebrih, takoj nato spet po repu,
ki končeval je trup te pošasti, tako kot pri ribi.
Strašna pošast zdaj bruhalo vodo s škrlatno krvjo je
in oškropila peruti, tako, da so težke postale.
Nič več Perzej ni zaupal premočenim krilom na nogah, 730
kleč je zagledal, ki ven je iz vode štrlela, ko morje
mirno bilo je, a vso je pokrivala voda ob plimi.
Nanjo oprt se z levico prijel je za rob njen najbližji,
trikrat in štirikrat sunil pošast je z železom v drobovje.
Vzklikanje s ploskanjem šlo je po vsej obali, še zgoraj
dvore bogov je zajelo. Vesela pozdravita zeta
oče Kefej in z njim Kasiopa; takoj sta mu rekla,
da je pomagal in s tem postal rešitelj družine.
Brez verig pristopila je deva, povod in plačilo.
Vode zajel je Perzej, umil zmagovite si roke 740
in, da kačaste glave pretrdi bi pesek ne ranil,
listje nastlal je po tleh in šibje, ki raslo je v vodi;
nanj zdaj Forkija hčere, Meduze, je glavo položil.
Sveže šibovje s še živim strženom, ki vodo je srkal,
glave grozotne prevzela je moč in postalo je suho,
a posušeno poganjalo nove je veje in liste.
Čudni pojav s premnogimi šibami zdaj ponovile
nimfe pomorske so, same dosegle so isto; vesele
večkrat semenje teh vej so potem razmetale po vodi. 750
Tudi sedaj še ostala koralam taista lastnost je:
trdnost dobijo takoj, ko rastlina se zraka dotakne,
v zraku strdi se in kamen postane, kar v vodi je šiba.

Trojim bogovom Perzej je iz ruše postavil oltarje,
 levi Merkurjev in desni je tvoj bil, bojna boginja,
 srednji pa Jupitrov bil je; tam kravo zaklal je Minervi,
 tele pa bogu s perutmi na nogah in Jupitru bika.
 Kmalu nato je Andromedo vzel in za svoje junaštvo
 z njo bogato plačilo; že Himenaj in z njim Amor
 bakle vihtela sta, že so goreli dišeči plameni,
 hiše bile so ovenčane, že vsepovsod se glasilo
 petje ob liri je z zvokom piščali, vse to je kazalo
 splošno veselje in srečo. Ob vseh odklenjenih vratih
 sobe, vse v zlatu, odprte, na svatovski pir so vabile;
 zbirali se in prihajali vsi so kefenski glavarji.

760

Meduza

Ko po obedu ob daru dobrotnega Bakha duhovi
 so se razgibali, vse spraševal pravnuk je Linkejev,
 kakšne navade imajo ljudje, ki živijo v deželi.
 Tisti, ki v tem ga poučil je, rekel nato je: »Povej nam,
 ti, najhrabrejši, Perzej, in sedaj nam, prosim, razloži,
 s kakšno močjo in zvijačo ugrabil si kačasto glavo.«

770

Perseus Medusae caput cum Pegaso aufert (4.765–803)

Agenorejec tako je povedal, da tamkaj pod mrzlim
 Atlasom mesto je, varno utrjeno z močnim obzidjem,
 kjer sta ob vhodu mudili se sestri in Forkija hčeri,

ki sta imeli le eno oko, zdaj ena, zdaj druga:
ko ga izročala prva je drugi, s podstavljeno roko
spretno ga je in zvijačno prestregel, potem pa je hodil
dolgo po puščah in grapah in skalnatih gozdih strahotnih,
dokler ni našel do doma Gorgon. Naokoli po poljih 780
in po poteh je videl postave ljudi in živali,
vsi so ob samem pogledu Meduzinem kamen postali.
On pa v ščitu medenem, ki v levi je roki ga nosil,
videl je kakor v zrcalu podobo grozotne Meduze,
videl, da kače so spale trdno in da spala je sama,
hitro potegnil je meč in na mestu odrobil ji glavo;
Pegaz krilati in brat sta rodila iz njene krvi se.

Pravil je še o resničnih nevarnostih z dolgega leta:
morja katera in kraje katere je videl pod sabo
ter katera ozvezdja dosegel je s svojimi krili.
Preden so pričakovali, je nehal. Tedaj pa je eden 790
izmed glavarjev povzel in vprašal, zakaj med sestrami
ona edina v lase je imela pomešane kače.
Gost je rekel: »Ker vedel bi rad, kar je vredno besede,
vzrok ti povedal bom zdaj. Bila je tako zelo lepa,
da med premnogimi snubci budila je up in zavistnost,
vendar bili so na njej lasje od vsega najlepši,
to mi je pravil nekdo, ki na lastne oči jo je videl.
Ko je pozneje baje jo v Minervinem templju bog morja
sklenil oskruniti, Jupitra hči se je proč obrnila,
skrila z egido deviški pogled. Da početje brez kazni 800
ne bi ostalo, lase spremenila v ostudne je kače.
Tudi sedaj, da od groze prevzete sovražnike zmede,
kače, ki sama jih prej je ustvarila, nosi na prsih.«

Peta knjiga

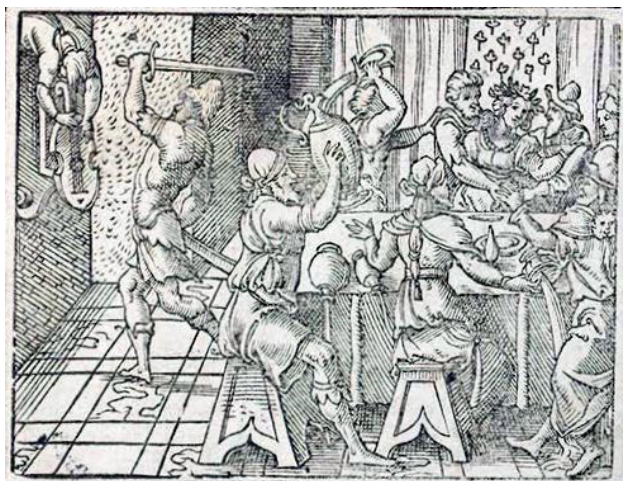
Perzejev boj v Kefejevi palači

Ko je Danajin junaški otrok to pravil Kefencem,
 v dvore kraljevske nenadoma hrupna je množica vdrla,
 vendar svečanosti svatbene vpitje ni nič več slavilo,
 pač pa z izzivanjem svojim oznanjalo divjo je bitko.
 Svatovščino, ki nenadno je s tem postala divjanje,
 mogel bi morju primerjati mirnemu, kadar vetrovi
 neukročeni ga besno razburkajo v silnih valovih.
 V množici najprej Finej predrzno spopad je izzival,
 ko zavihtel je jesenovo kopje z medeno konico,
 zraven pa kričal: »Poglej, maščeval bom ukradeno ženo! 10
 Krila nobena in niti sam Jupiter v zlatu sleparskem
 nje mi ne vzamejo!« Vrgel bi kopje, ko ne bi Kefej mu
 prej zaklical: »Kaj delaš, moj brat, da blazna te misel
 žene v zločin? Naj to bo hvaležnost za tako zaslugó?
 Ali se s takšnim darilom plačuje življenje otete?
 Ni ti je vzel Perzej, če že vedeti hočeš resnico,
 temveč grozotno božanstvo Nerejk in Amon rogati
 ter pošast, ki iz morja prišla je in tam se hotela
 s hčerjo nasiti mojo. Tedaj, ko ji konec grozil je,
 tam ti je vzeta bila. Brezsrčnež, ko znova zahtevaš, 20
 da bi je konec bilo, in vesel bi bil žalosti naše.
 Kajpada, ni še dovolj, da privezano k skali si gledal,
 ne da bi s čim pomagal, njen stric in njen zaročenec;
 zdaj ti povrh je še žal, da slednjič nekdo jo je rešil,
 ti pa bi vzel mu nagrado? Če res kaj bilo bi ti zanjó,
 tam bi iskal jo, pri skali, kjer vklenjena sama je stala!
 Njemu, ki res je dosegel, da moja starost ni brez hčerke,
 zdaj jo prepusti, kot sam po dogovoru res je zaslužil!
 Ni mi bil ljubši od tebe – le ljubši od smrti grozeče!«

Nič ni rekel Finej; pogledal je vanj in v Perzeja, 30
 kot bi razmišljal, katerega prvega zdaj naj napade,
 a že po kratkem kolebanju zgrabil je kopje in s silo,
 ki jo je srd dal, vrgel orožje v Perzeja – brez haska.
 Ost se zarije v blazino; Perzej je planil z ležišča,
 kopje sovražno izdrl, razkačen nazaj ga zagnal je;
 v prsi bi šlo, ko ne bi Finej za oltar se izmaknil,
 in, nezaslišano, res je oltar zaščitil zločinca.

Vendar je ost zato se v Rojtovo čelo zarila,
ta se je zgrudil; železo so hitro izdrli iz glave,
on pa je brcal, pogrnjene mize s krvjo je oškropil.
Zdaj šele v množici neukrotljiva se jeza je vnela,
zgrabil je vsak za orožje in vpil, da mora umreti
skupaj s Kefejem še zet. Kefej pa prag je prestopil
in jih rotil; pravica in z njo običaj gostoljubja,
da, še bogovi vedo, da ni mu po volji ta zmeda.

40

Nuptiae Persei et Andromedes (5.1–176)

Bojna Palada prišla je in brata z egido branila,
zraven dajala pogum. Med množico bil je Ind Atis,
ki ga je nimfa Limnaja tam v Gangu kristalnem rodila;
mladec prelep in nedolžen je bil, let dvakrat le osmih,
s svojo bogato opravo je svojo lepoto poudaril.
Plašč škrlatni iz Tira, ves z zlatom obrobljen, je nosil,
zlate ogrlice vrat so krasile, a kodre, ki z miro
vedno bili so natrti, svetleč diadem mu krasil je.
Znal je kopje od daleč zalučati, znal je zadeti,
vendar še spretneje znal je napeti tetivo na loku.
Že je napel lok z žilavo roko, a v tem ga Perzej je
treščil s polenom, ki prej se je sredi oltarja kadilo,
vse kosti mu zdrobil je, obraz mu je ves izmaličil.

50

Ko okrvavljeno lice, prej lepo, po tleh je prevračal,
vidi ga tam Likabant, Asirec, njegov spremljevalec,
zvest prijatelj, ki svoje resnične ljubezni ni skrival.

60

Zjokal se je; ko je Atis od ran bolečih izdihnil,
 lok, ki še pravkar ga on je napenjal, je zgrabil in rekel:
 »Zdaj se boš meril z menoj, ne boš se dolgo veselil
 smrti mladeniča, ta ti bo bolj v očitek kot v slavo.«
 Preden je nehal vse to govoriti, s tetive napete
 sprožil je ostro puščico; Perzej se je hitro umaknil,
 ta obtičala zato je le v gubah njegove obleke.
 Meč, preizkušen že prej, ko z njim je obglavil Meduzo,
 vanj je nameril Akrisijev vnuk in zabodel ga v prsi. 70
 Umirajoči z očmi, ki že plavale v temo noči so,
 zadnjič pogledal je v Atisa, nanj se je v smrti naslonil
 in tolažbo, da skupaj umrla sta, nesel med rajne.
 Glej, Forbant, Metionov sin, doma iz Siene,
 in pa Libijec Amfimedont sta v borbo posegla,
 a sta zgrudila se v mlaki krvi, ki je tla pošcropila.
 Ko sta hotela se dvigniti, meč je obema preprečil:
 Amfimedonta med rebra, Forbanta je v grlo zabodel.
 Erita, sina Aktorovega, ki je vzel za orožje
 silno široko dvorezno sekiro, Perzej ni napadel 80
 s svojim ukrivljenim mečem; z obema rokama je zgrabil
 vrč težak in ogromen, obod so krasile mu slike,
 in ga zagnal v moža. Ta kri je rdečo izbruhnil,
 padel je vznak in umrl, ko z glavo ob tla je udarjal.
 Vtem Polidegmona, ta s Semiramido bil je v sorodu,
 Abara s Kavkaza, zraven Sperheja potomca, Liketa,
 Helika, ta se ni strigel, in Flegija, z njim pa še Klita –
 vse te pobil je Perzej in stopal po kupih mrličev.

Ni si upal Finej od blizu se z njim spoprijeti,
 kopje zagnal je in Ida je z njim zadel po pomoti; 90
 ta ni mešal se v boj, a zaman ni potegnil z nikomer.
 Ida je mračno pogledal divjanje Fineja in rekel:
 »Ker si zapletel me v boj, imej zdaj sovražnika v meni,
 sam si izzval ga, Finej, in rano mi z rano poplaščaj!«
 Že je kopje, iz rane potegnjeno, hotel zagnati,
 vendar se zgrudil je prej, ker vmes mu kri je iztekla.

Padel pod Klimena mečem nato je Hodit, pri Kefencih
 bil je njihov podkralj; Protoénor pod mečem Hipseja;
 tega ubil je Linkejev pravnuk. Emation bil je
 mož prileten in bogaboječ in pošten in pravičen; 100
 ker so mu leta branila boriti se, zgolj še z besedo

segal je v boj, napadal ter grajal zločinsko orožje.
Ko se z rokami tresočimi komaj je držal oltarja,
Hromij mu z mečem odrobil je glavo in ta je zletela
na žrtvenik; s polmrtvim jezikom roteče besede
še je govoril, nato pa je sredi plamenov izdihnil.

Zdaj je brata Brotéja in Amona, ta rokoborec
nepremagljiv bi bil, ko pesti bi meče potolkle,
zrušil Finej; in še Ampika, ta svečenik je boginje
Cerere bil, čez sencà je imel bel trak okrog glave. 110
Tudi ti, Lampetov sin, ki nisi bil mišljen za bitko,
temveč si tja bil povabljen, da v miru ubiral bi lutnjo,
k njej pa pel ter proslavljal pojedino svatovske družbe ...
Ko z miroljubno je lutnjo ob strani stal, z jedkim posmehom
Petal je kriknil mu: »Drugo in dalje ob Stiksu poj rajnim!«
V tem zasadil ob levem sencù mu je v glavo bodalo.
Zgrudil se je, umiraje obdržal še lutnjo je v roki
s prsti na strunah, ki bridko ob padcu so zdaj zazvenele.
To, da je padel, težko je prenesel junaški Likorma,
desni zapah pri vratih je snel in Petalu z njim je 120
v tilniku zmrvil kosti, da ta je pri priči omahnil
in je telebnil na tla, kakor junec zaklani telebne.
Tudi Kinifjec Pelat poskušal pri levih je vratih
sneti zapah, a med snemanjem Mármarec Kórit ga v desno
s kopjem tako je zadel, da roko pribil mu je k lesu.
Abant visečemu stran je prebodel, a še se ni zgrudil,
roka ni dala, še v smrti je tam na vratih obvisel.
Padel je zdaj Melanej, ki v boj je šel ob Perzeju,
padel Dorila, v deželi nasámonski najbolj premožen,
da, Dorila, nihče ni imel od njega več zemlje, 130
drugi nihče pridelal ni toliko kupov kadila.
Kopje s strani ga zadelo je v drob in v njem obtičalo,
bil je smrtno zadet. Ko ga videl je ta, ki je rani,
da že obrača oči in izdiha hropeč, mu je rekel
Baktrijec Halkionej: »Od tolikih polj imej zemlje,
kolikor tlačiš je!« In je odšel od mrtvega trupa.
A maščeval se je Abantiad: iz tople še rane
kopje je vzel in tako ga zadel v sredino nosu je,
da je predrlo še tilnik, v obe smeri je štrlelo.
Ko mu Fortuna vodila je roko, še Klitij in Klanij, 140
matere ene sinova, različno sta ranjena padla.
Klitiju stegni obe je predrl z jesenovim kopjem,

vrženim s silno močjo; in Klanija v usta zadel je.
 Padel je tudi Keladon, Mendezijec, padel Astrej je,
 sin Palestinke, spočet nekje z neznanim očetom,
 padel Ajtion prodorni, ki znal je razbrati prihodnost,
 a ga to pot je prevarala ptica; in padel Toakt je,
 kraljev oproda; in padel Agirt, očetomorilec.

Bil je utrujen, a niso prenehali, vsi bi le njega
 radi podrli. Na vseh straneh so zarotniške vrste 150
 v boj šle za stvar, ki je zoper zaslugo bila in dogovor.
 Zanj, brez uspeha, bil zvesti je tast in bila je nevesta
 z materjo, z jokom in tarnanjem tam napolnili sta dvorec.
 Vendar orožja žvenket in ranjenih stok je bil večji,
 hišne bogove, oskrunjene že, je Belona škropila
 z morjem krvi – a s tem je povzročala nove spopade.

Že Perzeja Finej je z množico svojo obkolil,
 že letele so puščice bolj kakor toča pozimi
 nadenj na desni in levi in proti očem in ušesom.
 Pleča naslonil je k steburu, ki bil je iz skale mogočne, 160
 hrbet si s tem je zavaroval, da vzdržal, obrnjen
 v vrste sovražne, napade je njihove. Z leve napadal
 Molpej Haonec je, z desne je šel Nabatejec Etemon.
 Prav kakor tigrica lačna, ko mukanje v dalji zasliši
 dvojih goved iz nasprotnih dolin, ne ve, kam naj plane,
 a jo ima, da najrajši v obe strani bi skočila:
 isto ni vedel Perzej, naj v desno, naj v levo udari;
 Molpeju stegno prebodel je, že je vesel bil umika,
 vendar trenutka za kratek oddih ni dal mu Etemon.
 Ta je besnel in se trudil, da zviška bi vrat mu presekal, 170
 toda ko s silo zamahnil je z mečem, slabo je pomeril,
 z njim je ob skrajni rob stebra udaril in zlomil rezilo:
 ost odletela je proč in lastniku se v grlo zabodla.
 Rana še ni bila smrtna, obstal je in tam trepetaje
 dvigal je roke zaman brez orožja; Perzej ga ubil je
 s srpastim mečem, ki dal ga je bil za Meduzo Kilenec.

Ko pa je videl, da nanj navalila je množica s silo,
 krikne Perzej: »Naj bo; ker v to me silite sami,
 bom pa pomoč pri sovražniku našel. Zdaj proč se obrni,
 kdor je prijatelj z menoj!« In vzel je Gorgonino glavo. 180
 »Drugega išči, ki bal se bo tvoje pošasti,« je rekel

Teskel in že se pripravljaj na to, da zagnal smrtonosno kopje bi, vendar v zamahu se v marmornat kip je spremenil. Prvi za njim je bil Ampik, ki z mečem pravniku Linkeja meril je v prsi junaške, a že mu je v samem dejanju okamenela desnica, da ni je znal več premakniti. In Nilej, ki je trdil, da Nila s sedmerimi ustji sin je, in sedem zato si je v ščit upodobiti rek dal (nekaj bilo je srebrnih, ostale pa zlate), je rekel: »Dobro oglej si, Perzej, moj izvor; ob smrti v tolažbo znatno ti bo, ki s sabo jo vzameš med sence molčeče, da te podrl je tak junak ...« Besede zamrle sredi glasu so v ustih odprtih, da menil ob njih bi, še govorila bi rada, le glas več iz njih ne prihaja. Vse te nahrulil je Erik in rekel: »Hromi vas bojazen, ne pa Gorgonina moč; zato ga z menoj naskočite, mladca, ki tu vihti čarovno orožje, pobijte!« Že naskočiti je hotel, a noge so tla zadržala – kremen negiben ostal je, podoba, odeta v orožje.

190

Persei hostes in saxa (5.177–249)

Ti zaslužili so kaznen, a eden od njih, Akontej, je bil Perzejev vojščak. Tudi on je Gorgono pogledal v boju in v hipu od nog do glave spremenil se v kamen. Tega nato Astiag, misleč, da še živ je, udaril z dolgim je mečem, a meč se odbil je z rezkim žvenketom. Ko se je čudil, dobil Astiag je enako zunanost, marmor je bil, a strmeči izraz je ostal na obrazu.

200

Dolgo bi vzelo, imena naštevati mož manj pomembnih,
dvakrat po sto le živih ostalo je, zmožnih za bitko,
dvakrat po sto jih pogled na Gorgono spremenil je v kamen.

Zdaj se Finej je kesal, da borbo začel je krivično, 210
toda le kaj naj bi zdaj? Ko gledal je kipe različne,
svoje spoznal je in vsakega klical, proseč, naj pomaga.
To se ni zdelo dovolj, zato najbližje je dregnil;
marmor bili so. Tedaj se obrnil je, v prošnji je svoje
roke iztegnil in dvignil, ves skrušen priznal je in rekel:
»Zmagal si zdaj, Perzej, odloži to čudo nakazno,
glavo Meduze, karkoli že je, kar v kamen spreminja,
prosim, odloži! Ne jeza in niti pohlep po kraljestvu
nista pognala me v boj, boril sem se zgolj za nevesto.
Prednost imel si ti po zaslugi, jaz sam pa po času. 220
Zdaj mi je žal, da se nisem umaknil; nič drugega nočem,
golo življenje, junak, mi pusti, in vzemi vse drugo!«
Ko je govoril tako in si vanj, ki ga prosil je, upal
niti ozreti ni, ta je odvrnil: »Finej bojazljivi,
dam ti, kar dati ti morem, kar dar za plašljivca je velik,
nič se ne boj, orožje ne bo te zdaj pokončalo.
Da, spomenik ti postavim, ki traja na veke, da v domu
mojega tasta lahko te slehernik vedno bo gledal,
moja soproga pa najde tolažbo ob snubčevem kipu.«
To mu je rekel in glavo Meduzino tja je premaknil, 230
kamor z obrazom Finej se je prej obrnil vznemirjen.
Tudi tedaj poskušal oči je drugam obrniti,
toda otrpnil je vrat in solze postale so kamen.
V plašnem obrazu, v prosečem pogledu, v povešenih rokah,
tudi ko to je bil marmor, izraz ves skrušen ostal je.

Kot zmagovalec se Abantiad z nevesto povrnil
v mesto je rodno in tam, da bi deda, ki bil je nevreden,
rešil, napadel je Projta. Ta prej je z orožjem prepodil
brata Akrisija, potlej še grad njegov je zasedel.
Zdaj ne z orožja močjo in ne z gradom, krivično dobljenim, 240
ni premagati mogel oči kačenosne pošasti.

Tebe pa, o Polidekt, ki na majhnem Serifu si vladal,
nista mladeniča hrabrost, preskušena v tolikih bojih,
niti trpljenje prav nič omečila; nisi prenehal,
ves zakrknjen, s sovraštvom, krivično jezil si se dalje.

Kratil si zraven mu slavo, trdil, da ubil ni Meduze,
vse da je laž. »Zares sem jo, to ti sedajle dokažem.
Vsi si varujte oči,« Perzej je nenadoma rekel,
v kremen je z glavo Meduze še kraljevo glavo spremenil.

Minerva in muze na Helikonu

V zlatu spočetega brata Tritonija spremila sem je,
tu se v oblak je odela in spet odletela s Serifa.

250

Pallas cum Musis (5.250–268)

Kiten in Giar bila sta ob desni, ko zdaj je hitela
preko morja po poti najbližji nad Tebe in dalje
šla je na Helikon k muzam. Ko tja je prišla, je obstala
sredi učenih sestra na gori in rekla jim tole:
»Slišim novico o novem studencu, ki konj ga Meduzin
s trdim kopitom iz tal je prisilil. Zato zdaj prišla sem,
rada to čudo bi videla, prav kot sem videla njega,
ki iz krvi se rodil je, ko mati bila je ob glavo.«

»Kar je že vzrok, da k nam si prišla,« ji pove Uranija,
»vse te pristrčno pozdravljamo! To, kar si slišala, res je,
Pegaz krilati izkopal s kopiti nam ta je studenec.«
V tem Palado je brž odvedla do svetega vrelca.
Ta se čudila je viru, ki tam pod kopiti je vzniknil,
gledala gozde prastarih dreves in rupe in trate,
pisano s cvetjem neštetim pretkane, in vmes blagrovala

260

vse Mnemozinine hčerke, kaj delajo, kje da živijo.
 Ena od sester nato tako je začela in rekla:
 »O, ko te ne bi krepost namenila za večja junaštva,
 ti bi, Tritonija, bržkone tu med nami pristala. 270
 Res, po pravici umetnost si našo in kraj pohvalila:
 dobra je naša usoda, a to, kar nam manjka, je varnost!
 Da, pred zlobo ni varno prav nič; veliko stvari zdaj
 srca dekliška plaši – pred očmi imam Pireneja,
 kruteža tega, še vedno se nisem povsem pomirila.
 Davlido, potlej še Fokido z vojsko Tračanov zavzel je,
 tam podivjan uveljavil oblast in krivično zavladal.
 Me nekoč na Parnas smo hotele oditi v svetišče,
 on nas je videl, takoj nas spoznal in naše božanstvo
 s sladkim obrazom pozdravil: »Počijte zdaj tu, Mnemonide, 280
 nič ne pomišljajte, prosim, in v tejle nevihti in dežju –
 lilo je namreč – »vstopite v moj dom, saj še v skromnejše hiše
 večkrat bogovi so šli.« Besedam njegovim v neurju
 res smo se vdale in z možem stopile do veže v palači.
 Dež je prenehal in jug se premagan je severu umaknil,
 temni oblaki zbežali so, spet je nebo bilo čisto.
 Nam se mudilo je; zdaj Pirenej je, misleč na nasilje,
 vrata pri hiši zaklenil, a me odletele smo s krili.
 Šel je za nami, ustavil na vrhu se stolpa in rekel:
 »Tam, koder vaša je pot, naj zdaj bo ista še moja!« 290
 Blazen se vrgel tedaj je z vrha najvišjega stolpa,
 treščil z obrazom ob tla, da vse kosti si razbil je,
 zemljo, ko tam je umiral, omočil s krvjo je zločinsko.«

Pyreneus punitus (5.269–293)

Vmes, med muze pripovedjo, slišale let so peruti,
 kmalu nato pa zaslišale z vej visokih pozdrave.
 Jupitra hči se ozrla je, češ, od kod zdaj prihaja
 jasni, razločni ta glas, zvenel je, kot tam bi bil človek.
 Ptice bile so, devet po številu, tožeč nad usodo,
 srake, ki vse oponašajo, tam so sedele na vejah.
 Čudno se zdelo boginji je. Ena boginj ji je rekla:
 »Ni še dolgo, kar te pomnožile, premagane v tekmi, 300
 jate so ptic. Njih oče je Píer premožni iz Pele,
 mati Pajonka Evipa. Ta mati mogočno Lukino
 svoj čas devetkrat klicala je, tolikokrat je rodila.
 Bedaste sestre postale prevzetne ob tem so številu,
 šle so prek vse Hajmonije, šle skozi mesta ahajska,
 sem so prišle in so s tako besedo izzivale tekmo:
 ›Nehajte s puhlo sladkobo že varati ljudstvo neuko,
 z nami tekmuje, boginje iz Tespij, če upa katera!
 Toliko nas je kot vas, a ve ne v glasu ne v znanju
 nas ne premagate. Ve, če zmagamo, nam prepustite 310
 vrelec Meduzin in zraven hijantski izvir Aganipo;
 me, če zgubimo, se same umaknemo v sneg med Pajonce,
 proč od Ematije. Nimfe naj bodo pri tem za sodnice.‹

Res je sramotno bilo tekmovati, a zdaj popustiti –
 večja sramota. Ko nimfe prisegle pri svojih so rekah,
 tam na kamnite, iz skal izklesane, so sedeže sedle.
 Ne da bi žrebale, prva tedaj, ki je tekmo izzvala,
 peti začela o boju bogov je, a v slavo gigantov
 lažno je manjšala dela z uspehi velikih vsevišnjih. 320
 Pela je, da Tifoej, izpuščen iz notranjosti zemlje,
 s strahom navdal je bogove, da vsi obrnili so hrbet,
 vsi so zbežali; utrujene slednjič Egipt jih sprejel je
 tamkaj ob Nilu mogočnem, ki v sedem se ustij razrašča.
 Tja da je spet prišel Tifoej, sin Zemlje, je pela,
 tam bogovi pred njim so se skrili v zlagane podobe:
 ›Jupiter vodil je čredo,‹ je rekla, ›odtlej upodablja
 libijski Amon z rogovi se zvitimi; kot bi bil krokar,
 skril se je Delijec, sin Semelin zakril se je v kozla.
 V mački se Fojbova sestra, Saturnijka v beli se kravi, 330
 Venera v ribi se skrila je, v ibisu bil je Kilenec.‹

Ko je takole to pesem, ob strunah zapeto, končala,
 morale me smo začeti, Aonke – a tebi nemara

čas ne dopušča ta hip, da poslušala našo bi pesem.«
 »Nič ne odlašaj, zapoj mi sedaj še vašo,« Palada
 rekla je, šla in v prijetno se senčico v gaju usedla.
 Muza je pravila dalje: »Za tekmo izbrale smo eno.
 To je bila Kaliopa, ki v svoje lase si spuščene
 vpletla bršljan je in s palcem preskušala strune otožne,
 potlej pa vse jih ubrano prebirala. Zraven je pela.

340

Ugrabitev Proserpine

»Prva z drevesom zakrivljenim Cerera prst je orala,
 prva na svetu plodove in sadje okusno je dala,
 prva je dala postave: vse Cerere to so darovi.
 Njo bom opevala. O, da le mogla zapeti bi pesem,
 vredno boginje; boginja vsekakor je vredna te pesmi.

Otok obširen leži na telesu in udih giganta,
 otok Trinakrija, s težo neznansko tišči Tifoéja,
 ta si je upati drznil, da etrske dvore zavzel bo.
 Še prizadeva si večkrat in večkrat poskuša, da vstal bi,
 toda desnica je stisnjena tam pod avzonskim Pelórom,
 leva pod tabo, Pahínt; Lilibaj mu pritiska na noge,
 Etna na glavo. Ko vznak leži Tifoéj pod njo divji,
 puha in bruha plamene iz ust in razbeljeni pesek.
 Večkrat se trudi, da zemljino težo bi s čim si olajšal,
 mesta porušil in gore visoke s telesom razvalil:
 zemlja tedaj se zatrese, sam kralj molčečih zboji se,
 kaj, če tla se odpro in skozi široko razpoko
 dan bo naenkrat prisvetil in sence drhteče prestrašil?
 V strahu pred tako nesrečo vladar je zapustil podzemlje,
 z vozom, vanj vpreženi črni so konji bili, se je peljal
 in si oprezno ogledal vse temelje zemlje sicilske.
 Ko se dovolj je prepričal, da kraji trdno še stojijo,
 ni se več bal, a na poti ga tam Erikína zagleda
 z gore, ki njena je; brž je objela krilatega sina.
 »Moč si moja in moje orožje in roka, o sin moj,«
 rekla je, »lok zdaj, Kupido, svoj vzemi, ki vse z njim premagaš,
 jadrno puščico sproži, da v prsi boga bo zadela,
 ki je pri žrebu kraljestva od treh potegnil najkrajšo.
 Višnje bogove in samega Jupitra, morska božanstva
 z njim, ki jim vlada, lahko ukrotiš in premagane vodiš,

350

360

370

Tartar pa naj se upira? Zakaj ne razširiš kraljestva
matere svoje? Pomisli: za tretji del vsega sveta gre!
Tolikšna moja je zdaj popustljivost, da tudi na nebu
vse me prezira, z menoj zdaj moč upada ljubezni.
Ali ne vidiš, kako sta Palada se mi in Diana,
kopjemetalka, izmuznili? Cerere hči bo zdaj tudi,
če ji pustim, ostala devica; tako načrtuje.
Daj, če ti količkaj mar je za najino skupno kraljestvo,
s stricem poveži boginjo!« To rekla je Venera sinu;
vzel je svoj tok in hitro po njenem nasvetu izbral si
izmed puščic tisočerih je eno, od vseh najostrejšo,
tudi najboljšo, ki z loka se zlahka usmeri in sproži;
ko čez koleno je rog upogljivi ukrivil in spel ga,
točno v srce z zalustno puščico pogodil je Dita.

380

Pluto a Cupidine iaculo tangitur (5.362–384)

Tam blizu Hene obzidja je jezero z vodo globoko,
Perg po imenu. Kaister na svojih begotnih valovih
toliko pesmi labodjih ne sliši kot jezero tole.
Venča ga gozd, ki obdaja obrežje, in s svojim zelenjem
skriva z vseh ga strani ter varuje pred sončnimi žarki.
Hlad je pod drevjem in v vlagi uspevajo tirske cvetlice,
tu je večna pomlad. Proserpina tam je med igro
brala vijolice, včasih je trgala lilije bele.
Ko jih z dekliško je vnemo v košarice ali kar v nedra
devala, željna, da v trganju svoje družice premaga,
skorajda hkrati jo Dit je zagledal in vzljubil in zgrabil:

390

takšna ljubezen je hitra. Boginja je z žalostnim glasom
 mater prestrašena klicala, zraven družice, a večkrat
 vendarle mater, in ko je odzgoraj raztrgala haljo,
 cvetje nabrano ji vse je iz tunike padlo odpete.
 Toliko v letih je svojih bila še otroško preprosta,
 da ji izguba še ta povzročila je žalost dekliško.
 Voz je ravnal in s klicanjem imen je tedaj ugrabitelj
 konje vzpodbujal in še jih po vratu in grivi udarjal
 z vajetmi, te so položene črno bile, in tako je
 vozil ob jezerih svetih, ob Paliki mimo močvirij
 z vodo segreto v razpokanih tleh, smrdečo po žveplu;
 dalje do tja, kjer Bakhidi – dvomorski Korint jih rodil je –
 mesto so novo zgradili med večjim in manjšim zalivom.

400

Raptus Proserpinae (5.385-437)

Tam med Kiano in pa Aretuso pisajsko se morje
 v kopno zajedlo je; zdaj ga zapirata ozka pomola.
 Tu je živela Kiana, po njej se zaliv imenuje,
 nimfa najslavnejša, kar jih bilo je v sicilski deželi.
 Ko se iz morja je dvignila tja do pasu nad gladino
 in prepoznala boginjo, je rekla: »Do tu in ne dalje!
 Cererin zet ne boš, če te sama ne mara; prositi
 moral bi zanjo in ne ugrabiti je! Če se primerja
 malo z velikim lahko – ko se vame je Anap zagledal,
 v zakon na prošnjo sem šla, ne s silo in grožnjo kot tale!«
 To je dejala in zraven razširila roki v zapreko.
 Toda Saturnijec jeze ni več prenašati mogel,

410

420

konje strahotne spodbudil je, z roko krepko je zamahnil,
 žezlo kraljevsko zagnal, da na dno vrtinca je padlo.
 Zemlja, ki z njim jo zadel je, mu pot je v Tartar odprla,
 voz strmoglavo drveči v odprto je brezno sprejela.

Nimfo Kiano pretresla sta rop in dejstvo, da vir njen
 s svojim je pravom bil zdaj poteptan. Bridkost neutešno
 tiho trpela je, vendar je v solzah obenem plahnela:
 v vodo, ki pravkar bila je še njeno veliko božanstvo,
 vsa se prelila je. Udje postali so vidno mehkejši,
 rahle postale kosti so in nohti zgubili so trdost. 430
 Najprej je to, kar je nežno bilo, se na njej raztopilo,
 sinji lasje in prsti in stegna in meča in noge;
 hitro so udje zmeščani se v vodo studeno prelili.
 Potlej so pleča in hrbet in boki in prsi usahle
 drugo za drugim enako se v bistre valove scedili.
 Končno v okvarjenih žilah še živa je kri zvođenela,
 prav nič več ni ostalo, kar kdo bi še mogel prijeti.

Mati medtem zaskrbljena zaman je hčerko iskala
 vsepovsod v slehernem kraju, nato še po slehernem morju.
 Zora, ki z rosnimi vstaja lasmi, je nikjer ni na begu 440
 videla, niti Večernica. Mati zato je prižgala
 borovi bakli ob Etni in v rokah obeh ju nosila
 v mrzli je noči nemirna; kasneje, ko zvezde ugašal
 beli je dan, iskala je hčer od zahoda do vzhoda.
 Dolga jo pot utrudila je, že začutila je žejo,
 vendar ni našla nikjer izvira in vode. Slučajno
 kočo tedaj je zagledala, s slamo bila je pokrita.
 Brž je na majhna potrkala vrata in ven je stopila
 žena postarana; ta je boginji na prošnjo za vodo
 sladko pijačo podala, ki v njej je bil praženi ječmen. 450
 Ko jo je pila, je deček čvekav in obenem predrzen
 stopil do nje in smejal se ter rekel, da res je požrešna.
 Brž je užaljena tega čvekača polila s pijačo,
 kolikor ni je izpila dotlej, pomešane s kašo.
 Madeži vpili so v lica se, roke prešle so mu v krake,
 poleg teh udov, na lepem drugačnih, še rep mu je zrasel,
 vendar se skrčil je v drobno telesce (težko bo še škodil),
 po velikosti od malega kuščarja manjši postal je.
 Starka začudena v solzah sedaj bi ga rada ujela,

vendar je zbežal in skril se v razpoko; primerno sramoti
zdaj imenuje se zvezdasti pupek, po kapelj obliki.

460

Puer in stellionem (5.446–461)

Kod je boginja po zemlji in kod je po morju blodila,
dolgo bi vzelo naštevati, v tem ji je zmanjkalo krajev.
Spet na Sikanijo šla je nazaj in vso obhodila,
tudi h Kiani prišla je. Ko ne bi bila spremenjena,
ta bi povedala vse, a ust ni bilo, ne jezika,
ko govorila bi rada, in tudi s čim drugim ni mogla.
Vendar ji dala je znamenja jasna, ko tam pokazala
materi dobro je znani Perzefonin pas na gladini,
tam, na mestu, kjer zdrknil slučajno je v sveto valovje.
Ta ga je brž prepoznala; in kot da tedaj za ta rop bi
zvedela prvič, lase si je neurejene pulila
in se nenehno z dlanmi zdaj tolkla po prsih božanskih.
Nič še ni vedela, kje je, a vse dežele je klela,
vpila, da niso hvaležne in vredne obilja pridelkov,
zlasti Trinakrija, kjer sled prvo je našla za ropom.
Besna nato polomila je pluge, ki orjejo zemljo,
potlej razdražena šla pokončat je kmete in vole
s smrtjo enako, a njivam je rekla, naj več ne rodijo,
ter povzročila, da seme povsod je postalo snetivo.
Plodnost pokrajine te, ki znana bila je po svetu,
ni se obnesla nič več, v poganjkih že setev je mrla,
zdaj ji je sonca preveč, zdaj deževja preveč ji bilo je;
vreme in veter sta škodila drugič in ptice požrešne

470

480

vrženo seme so brale; a ljuljka in babji zobje so
s travo, ki ni se je dalo zatreti, dušili pšenico.

Dvignila glavo tedaj iz elidskih valov je Alfejka,
mokre lase za ušesa si s čela je spet poravnala,
potlej pa rekla: »O mati mladenke, iskane po svetu,
žitna boginja, prenehaj, ustavi neskončno trpljenje; 490
kaj se jeziš na deželo, saj ta ti je zvesta in vdana,
nič ni kriva, nerada se zgolj odprla je ropu.
Jaz te ne prosim za dom, prispela sem semkaj kot gostja.
Pisa je, kjer je moj dom, moj rod iz Elide izhaja,
torej kot tujka sem tu na Sikaniiji – vendar najljubša
vseh mi pokrajin sveta je. Zdaj tu Aretusa penate,
tu imam bivališče, ki ti ga, preblaga, ohrani!
Kaj, da svoj rodni sem kraj pustila, v Ortigijo semkaj
preko širokega morja prišla sem, ob lepšem trenutku
vse ti povem, ko skrbi boš pregnala in boljše boš volje. 500
Zemlja prehod mi in pot je kazala; po njej me je neslo
v rupe najglobje in tukajle spet sem dvignila glavo,
zopet zagledala zvezde, ki dolgo jih videla nisem.
Torej, ko Stiks me je nosil pod zemljo, zagledala tamkaj
hčer sem tvojo, Proserpino: žalostna res še bila je,
tudi obraz ji takrat je videti bil še prestrašen,
vendar bila je kraljica, najvišja v temačnem kraljestvu,
vendar bila je soproga mogočna vladarja v podzemlju.«
Mati ob tej novici kot kip je molče obstrmela,
dolgo bila kot otrpla je; slednjič velika ji žalost 510
težko brezumnost pregnala je, v etrske sinje višave
z vozom je šla. Tam gori vsa mračna v obraz je stopila
k Jupitru, las spuščениh, srdita tako mu je rekla:
»S prošnjo za svojo in tvojo kri, Jupiter, k tebi prišla sem.
Če ne usmiliš se matere, hčerka očeta naj gane.
Prosim te zdaj in rotim, naj v skrbi te zanjo ne moti,
da sem ti jaz jo rodila. Po dolgem iskanju, glej, hčerko
končno sem vendarle našla – če bolje ni reči 'izgubila',
ali če 'najti' pomeni, da veš, kje je. Ugrabitev
stežka prenašam, a le da jo vrne! Hči tvoja je vendar, 520
tudi ko moja bilà ne bi, ni, da bi ropar bil mož njen.«
Jupiter vse je poslušal, potem pa takole je rekel:
»Hčerka, ki s tabo imam jo, obema dokaz je ljubezni,
združene s skupno skrbjo. Če pa pravo ime bi hotela

dati tej zgodbi, je ni izvršilo nobeno nasilje,
 temveč ljubezen. Zares, če bi ti privolila, boginja,
 ne bi bil nama v sramoto ta zet. Če že drugega nič ni,
 Jupitrov brat je le nekaj! Pa tudi za mano v ničemer
 ne zaostaja, le v žrebu. A vendar, če res bi ločitev
 rada dosegla, naj vrne Proserpina zopet v nebo se,
 toda samo pod pogojem, da hrane nobene v podzemlju
 ni še okusila: tak dogovor sklenile so Parke.« 530

To ji je rekel, a Cerera hčer je sklenila rešiti.
 Ni pa ji tega pustila usoda, ker deva ostala
 tešča ni; vmes ko po vrtu gojenem je mirno hodila,
 tam na drevesu krivenčastem našla je jabolko punsko,
 sadež granatni utrgala z veje ter z njim si postregla,
 sedem iz trde lupine izluščila zrn in jih zgrizla.
 To izmed vseh le Askalaf je videl edini, ki Orfna,
 izmed avernskih nimf najslavnejša, kakor se pravi, 540
 v temnih gozdovih nekoč ga rodila je, sin Aherontov
 videl je in jo izdal in preprečil ji, krutež, povratek.
 V Erebu vzdih je kraljici ušel – in je pričo zloveščo
 v ptico pretvorila: glava, z vodo Flegetonta oblita,
 kljun je dobila in perje in zraven oči velikanske.
 Sam si je bil ves tuj, ko rjave dobil je peruti
 in zdebelil se v glavo ter v dolge, zakrivljene kremplje,
 roke pa, s perjem obrasle, nespretno je komaj premikal:
 zoprna ptica postal je, znanilec preteče nesreče,
 mrki skovir, ki ljudem v opomin se zlovešče oglašča. 550

Ta z izdajalskim jezikom je kazen vsekakor zaslužil,
 toda le kaj, Ahelojeve hčerke, ste ve zagrešile,
 perje od kod vam in ptičje nogé, ko v obraz ste dekleta?
 Ker ste Proserpino v dneh, ko je cvetje pomladno iskala,
 v družini spremljale s petjem prelepim, učene sirene?
 Ko ste potem po svetu vesoljnem zaman jo iskale,
 brž ste želele, da mogle bi hkrati s perutmi leteti
 preko morja, da še to spoznalo bi skrb, ki vas tare.
 Res so bogovi to željo izpolnili vašo in kmalu
 videle ste, da perje rumeno vam ude pokriva. 560
 Vendar da vaše bi petje, ki boža ušesa, in jezik,
 tolikšen dar, ne utihnila v ustih in ne bi zamrla,
 še vam dekliški obraz in glas vam človeški ostal je.

Jupiter zdaj kot posrednik med bratom in žalostno sestro
 leto, ki v krogu vrti se, tako je pravično razdelil:
 zdaj je boginja Proserpina, dvojih kraljestev božanstvo,
 toliko mesecev z materjo kolikor z možem živea.
 Kmalu nato sta Proserpini duh in obraz se zjasnila,
 zdaj nje čelo, ki prej se je Ditu še žalostno zdelo,
 vedro bilo je in jasno kot sonce, ki prej je zastrto
 v temne oblake bilo, a iz njih je prišlo zmagovito.

570

Aretusa

Cerera hčer je veselo sprejela, nato pa vprašala:
 »Kaj, Aretusa, je vzrok bil za beg? Kako, da si reka?«
 Voda potihne in zdaj iz globokega njenega dna je
 dvignila glavo boginja; nato je zelene lase si
 z roko ovila in s tem osušila. O davni ljubezni
 reke elidske božanstva nato je začela pripoved:
 »Jaz med ahajskimi nimfami tista bila sem, ki ni me
 níkdar nobena prekašala v gajih, nobena pri mrežah.
 Toda čeprav mi ni bilo mar za slavo lepote,
 da, čeprav sem hrabra bila, sem slovela kot lepa.
 Nič mi ni šlo za zunanost, ki vse so preveč jo hvalili,
 druge bi to veselilo, jaz sama kot kmečko dekle sem
 zgolj zardevala, kot da je greh, če drugim ugajaš.
 Trudna sem šla domov iz Stimfalskega gozda, še pomnim,
 vroče bilo je in velik napor je podvojil vročino.
 Našla sem vodo brez vseh vrtincev, tekočo, prozorno,
 tiho, da rekel bi, skoraj stoji; in zviška gledaje,
 sleherni kamenček mogel na dnu bi z lahkoto prešteti.
 Vrbovje sivo in topol, ki dobro uspeva ob vodi,
 sami od sebe dajali tam senco so strmim bregovom.
 Šla sem in najprej si noge od prstov do pete zmočila,
 potlej celo do kolen; še nezadovoljna, se slekla,
 lahke tančice obesila tja na ukrivljeno vrbo,
 gola sem vrgla se v vodo, po njej sem tolkla, škropila,
 v njej plavajoč na različne načine raztezala roke.
 Neko grgranje tedaj sem zaslišala sredi gladine,
 vsa sem prestrašena brž se na bližnji rob brega povzpela.
 ›Kam le bežiš, Aretusa?‹ iz svojih valov me Alfej je
 vprašal hripavo. ›Le kam zdaj bežiš?‹ je večkrat ponavljal.

580

590

600

Kot sem bila, brez obleke, zbežala sem, saj oblačilo
 moje ostalo na drugem je bregu. Pritiskal in gorel
 toliko bolj je zato; ker naga bila sem, je menil,
 da sem tem bolj pripravljena zanj. In tako sem bežala,
 on pa za mano divjal je: tako trepetajo golobi,
 kadar bežijo pred jastrebom, ki za splašenimi leta.
 Vse do Orhomena, Psofide, slednjič še tja do Kilene,
 tja do Majnalske drage, do mrzlih gora Erimanta,
 tja do Elide vzdržala sem, ni bil hitrejši od mene.
 Toda vzdržati še dalje in teči, po moči šibkejša,
 nisem več zmogla, a on je dolgih naporov bil vaje. 610
 Vendar naprej sem po poljih, po gorah, poraščenih z drevjem,
 tudi prek skal in pečin po krajih brezpotnih bežala.
 Sonce bilo je za hrbtom in dolgo sem senco pred sabo
 videla – no, morda jo je strah moj videl veliko –
 res pa močno me plašil je topot njegovih korakov,
 dih njegov, ki mi s silo trakove v lasih je razpihal.
 Beg mi je vzel moči in rekla sem: »Zdaj me bo zgrabil!
 Ti, Diana, pomagaj pribočnici svoji, ki često
 dala nositi si lok ji in puščice, spravljene v toku!« 620
 Res me boginja je slišala, izmed oblakov je gostih
 enega vzela in vanj zagrnila me. Dvakrat prišel je
 rečni bog mimo v megli, ko je taval po votlem oblaku,
 ne da bi karkoli slutil, da vanj me je skrila boginja.
 »Ah, Aretusa ti, ah, Aretusa!« je dvakrat zaklical.

Alphei erga Arethusam amor (5.572–641)

Revi kako mi bilo je pri srcu? Mar ne kot ovčici,
 kadar ob staji visoki zasliši tuliti volkove?
 Ali kot zajcu, ki v trnovem grmu je skrit in zasliši
 lajež sovražnih mu psov in ne upa se niti zganiti?
 Vendar se ni oddaljil, čeprav sledi ni stopinje 630
 dalje več našel nobene, le gledal v oblak je na mestu.
 Mrzel je pot mi – zastraženi – ude oblival; te kaplje
 modrozelenkaste dol so polzele in tekle s telesa.
 Kamor stopila sem, voda kapljala je, tudi dol z las je
 padala rosa, hitreje, kot zdaj ti pravim to zgodbo,
 vsa sem se v vodo prelila. A rečni bog vendar spoznal je
 ljubljeno vodo in stas, ki si prej ga nadel je, opustil,
 v svoje valove spremenil se je, da bi združil se z mano.
 Delijka tla je razprla, poniknila sem; skozi rove
 temne prišla sem v Ortigijo, ta po imenu boginje 640
 moje mi ljuba je; ta me je prva na dan izpeljala.«

Triptolem in Link

Tu Aretusa končala je. Zdaj plodonosna boginja
 zmaja dva vpregla je v voz in obema obrzdala gobec,
 potlej pa z vozom peljala po zraku med nebom in zemljo
 tja do Triptólema v mesto Tritonije. Njemu je dala
 lahki svoj voz in seme ter rekla, naj nekaj semena
 seje v novino, a nekaj na zemljo, ki zdaj je trznina.
 Brž nato nad Evropo in Azijo z vozom visoko
 šel je mladenič, dokler se ni z njim pripeljal med Skite.

Tamkajšnji kralj je bil Link in Triptólem na dvor je potrkal. 650
 Kod je prišel in zakaj in kdo in od kod je, povprašan,
 rekel je: »Dom moj so slavne Atene in jaz sem Triptólem.
 Semkaj se nisem pripeljal ne z ladjo po morskih valovih
 niti po suhem prišel nisem peš, pot dal mi je eter.
 Cererin dar ti prinašam, ko tod posejan bo po njivah,
 žita bo žetev obilno in hrano dajal vam okusno.«
 Gleda postrani barbar; a vendar, da te blagodat
 sam bi lahko iznajditelj postal, ga sprejel je kot gosta,
 ko pa trdno je zaspal, ga je z mečem poskušal zabosti.
 Cerera v risa ga zdaj spremeni in mopsopskemu mladcu 660
 brž naroči, naj vprego božansko spet spravi v ozračje.«

Lyncus Scythiae rex in lyncem feram (5.642–661)

Pierove hčere

S tem je najboljša med nami prenehala s svojim napevom. Nimfe so rekle tedaj: ›Helikonke so zmagale v tekmi,‹ to so dejale v en glas. Premaganke vrišč so zagnale, zmerjale, jaz pa sem rekla: ›Očitno sedaj se za malo zdi vam, da v tekmi zgubile ste; z zmerjanjem le še dodatno večate krivdo si. Me pa je več ne smemo trpeti, kakor velevala nam jeza, tako kaznovala vas bomo!‹ V smeh so planile Ematijke, grožnjo preprosto prezrle, ko pa so skušale spet govoriti, so v glasnem kričanju drzno pretile z rokami. A v tem so spoznale, da perje raste iz prstov jim, lakte ob tem še puh jim pokriva; druga pri drugi so videle hkrati, da usta strdila v kljun so se; ptice postale so nove in gozd jih je čakal. Ko so z rokami mahale, da z njimi bi tolkle po prsih, dvignile v zrak so kot srake se, zdaj po gozdovih vreščijo. Tudi še zdaj jim kot pticam ostala je prejšnja zgovornost, hripav blebet in vnema neznanska za hrupno čvekanje.«

670

Šesta knjiga

Arahna

Zgodbe je te poslušala Tritonija, zraven hvalila
 pesmi Aonk in ob tem tudi njihovo jezo pravično,
 sama pri sebi pa rekla: »Zgolj s hvalo je malo storjeno,
 čast želim tudi sama; nihče ne prezre me brez kazni!«
 S tem je v mislih imela pogubo Majonke Arahne;
 ta, kot je slišala, ni ji priznavala v tkanju prvenstva.
 Niti po stanu in niti po rodu nič slava bila ni,
 pač pa po spretnosti. Idmon, njen oče, rojen v Kolofonu,
 volno, ki vpija, v fokajsko škrlatno je barvo namakal;
 mati – bila je enako preprosta kot mož – je umrla. 10
 Z ročnimi deli po lidijskih mestih je hči zaslovela,
 dasi iz hiše je skromne bila in živela v Hipajpah,
 majhnem je mestu. Da njeno zares čudovito stvaritev
 mogle bi videti same, pustile so večkrat še nimfe
 svoje timolske vinograde; prav tako z istim namenom
 paktolske nimfe zapuščale svoje so hladne valove.
 Ni veselilo jih gledati zgolj narejene obleke,
 temveč nastajanje, tak je bil čar umetnosti njene.
 Najsi že volno surovo je najprej namotala v klobce,
 najsi gladila jo s prsti je, najsi je večkrat rahljaje 20
 raztegovala plasti, da kakor meglice bile so,
 najsi okroglo vreteno vrtela je s palcem okretnim,
 najsi je vezla – Paladin navdih je pri tem bil očiten.
 Vendar užaljena to je tajila: »Ne, ni me učila.
 Kar naj tekmuje z menoj, če premaga me, vse ji dovolim!«

V starko tedaj spremeni se Palada in vsa sivolasla
 palico vzame, da z njo podprla bi svojo betežnost.
 Takšna tedaj je začela: »Kar siva nam starost prinese,
 ni kar vse za odmet. Izkušnje prihajajo z leti.
 Torej poslušaj moj svet! Ko gre ti za to, da ohraniš 30
 sloves najspretnейše v tem, kar tiče se ročnega dela,
 raje boginji umakni se; drzna si, prosi ponižno,
 naj ne zameri ti tvojih besed – in bo vse odpustila.«
 Ta pa je mračno pogledala, nit odložila začeto,
 skoraj bi z roko udarila; z jeznim tedaj je obrazom
 neprepoznani Paladi tako odvrnila in rekla:
 »Starost visoka ti jemlje moči in pamet ti peša,

dolgo živeti očitno škoduje. Besede naj tvoje
 snaha pokorno posluša, posluša naj hči, če imaš jo.
 Sama že vem, kaj je prav. Ne misli, da kaj boš dosegla 40
 s tem opominom, ker slej ko prej isto je moje mišljenje.
 Čudno, da sama ne pride? Zakaj izogiba se tekme?«
 »Tu je,« boginja je rekla in starke zunanost odvrгла –
 tam je stala Palada. In nimfe in žene migdonske
 so počastile boginjo. A nič se ni zbala Arahna,
 zgolj nehotna rdečica obraz ji za hip je oblila,
 potlej pa spet prešla; nekaj takšnega vidiš na nebu,
 kadar v škrlatu se jutranja zarja prebuja in vstaja,
 kmalu potem pa, ko sonce se dviga, začenja bledeti.
 Drzno pri svojem je vztrajala, željna nesmiselne zmage 50
 v lastno pogubo drvela. Zdaj ni je hči Jupitra nič več
 ne opominjala niti odvrčala, s tekmo pa hkrati
 nič ni odlašala. Hitro izbereta vsaka svoj prostor,
 hitro na statve enake navijeta tanko osnovo.
 Statve z vretenom so zvezane, prejo grebén razporeja,
 votek v čolničke zašiljene vlagata, ženejo že ga
 prsti zdaj sem zdaj tja, ko med nitmi nenehoma teče,
 zraven udarja z zobmi še grebén, ki se hkrati premika.
 Hitri obe sta bili in z zapeto obleko ob prsih
 spretno premikali roke, napor ju nič ni utrudil. 60
 V tkanje škrlatna se nit iz tirskega kotla je vtkala
 v rahlih odtenkih, ki skoraj se niso ločili med sabo;
 kadar odbijajo sončni se žarki v dežju in razpne se
 mavrica preko neba in z ogromnim ga lokom obarva,
 tudi v njej barv različnih se tisoč preлива in sveti,
 vendar oko, ki jo gleda, prelivanja tega ne vidi:
 tam, kjer se stikajo, vse so enake, a v koncih različne.
 Zraven obe iz zlata sta voljnega vpletali niti,
 hkrati pa v tkanju sta slikali zgodbe iz časov pradavnih.

Vtkala Palada je Marsovo skalo ob gradu kekropskem 70
 z davnim prepirom, katero ime naj dobijo Atene.
 Dvanajst božanstev je z Jupitrom v sredi bilo na prestolih,
 vsi so mogočno sedeli in vsakemu bogu je dala
 svojstven izraz. Sam Jupiter bil je v vladarski podobi,
 morski je bog stal tam in v trdo je skalo zabadal
 dolgi trizob, da iz skale razklane je morje pridrla,
 kar je imel za očiten dokaz, da je mesto njegovo.
 Sebi pa dala je ščit, priostreno si kopje je dala,

dala na glavo si šlem in zaščitila prsi z egido;
 zemlja, ki vanjo je kopje zapičila, brž je pognala 80
 sivozelenkasto oljčno mladiko, na njej pa olive;
 vsak od bogov se je čudil in delo končala je z zmago.
 Da pa bi videla tekmica v hvali ob zgledih svarilnih,
 kakšno plačilo jo čaka za takšno nesmiselno drznost,
 tekem četvero na štirih je voglih tkanine dodala
 v barvah sijajnih, ko vtkala je pisane majhne podobe.
 V enem sta voglu se dvigala Hajm in Traška Rodopa,
 gori ledeni sta zdaj, nekoč pa človeški telesi,
 ki sta si drzno imeni najvišjih božanstev nadeli.
 Drugi vogal pigmejske je matere bridko usodo 90
 kazal. Junona ji, v tekmi premagani, vzdela je videz
 ptice žerjava, da z zarodom svojim poslej se bojuje.
 Vtkala je tudi Antigono, njo, ki se meriti nekdam
 z Jupitra ženo je upala; njo je kraljica Junona
 spet preobrazila v ptico, prav nič ji ni Ilion hasnil,
 nič ji ni Laomedont, njen oče, odslej se hvalila
 sama je, belo operjena štokljja, ki s kljunom klepeče.
 V zadnjem je voglu Kinira bil, ta brez potomstva ostal je;
 templja stopnice telesa hčera so bile, kot v objemu
 ležal na kamnu je, zdelo se je, da solze pretaka. 100
 Skrajne robove tkanine obdala je z oljko mirovno,
 dosti bilo je in delo je s svojim drevesom končala.

Druga, Majonka, natkala je bika, ki svoj čas Evropo
 z videzom svojim prevaral je: bil je kot živ, tudi morje
 zdelo se je kakor pravo; Evropa pa, kot na obalo
 gledala bi, klicala družice in v strahu se bala
 pljuskov in vode dotika, je plahe pokrčila noge.
 Vtkala je zraven Asterijo, ta se je z orlom borila,
 vtkala je Ledo, ležečo pod krili laboda, in dalje
 lepo Niktejevo hčerko, ki k nji kakor satir prišel je 110
 Jupiter nekdam, da z njim je dvojčka tedaj zanosila.
 Tebe, Tirintka, kot mož tvoj Amfitrion zase dobil je,
 v zlatu Danajo, a v ognju Asopovo hčer je preslepil,
 kakor pastir Mnemozino, Deóido spet kakor kača.
 Tebe je tudi, Neptun, v podobi zdivjanega junca
 dala na Aloja hčer; kot bil Enipej bi, zaplodil
 dva si Alóida, oven si bil, ko Bisáltido vzel si;
 mater plodov plavolaso in blago kot konj si preslepil,
 v ptičji podobi si bil, ko sprejela te je kačjelasa

mati krilatega konja, Melanta pa kakor delfina. 120
 Vsem je dala značilne poteze, osebam in krajem.
 Fojb je bil prav tako tam, po kmečko napravljen; in nosil
 enkrat peresa kot jastreb, spet drugič pa levovo kožo;
 hčer Makarejevo, Iso, preslepil je v noši pastirja.
 Liber prevzel Erigono je s svojim navideznim grozdom;
 zraven Saturn je kot konj zaplodil kentavra Hirona.
 Kraje tkanine obdala na koncu še z ozkim je robom,
 vtkala med listov preplet je nežno bršljanovo cvetje.

Dela Palada ni grajati mogla in ne Nevoščljivost – 130
 vendar junakinjo z zlatimi kodri uspeh je zbolel,
 strgala tkanje je pisano, pričo o krivdi božanstev.
 Trikrat in štirikrat Idmona hčer Arahno s čolničkom
 kitorskim, tega je ravno držala, udari po čelu.
 Tega nesrečnica ni prenesla; ponosna svoj vrat je
 v zanko vtaknila. Palada tedaj se viseče usmili,
 dvigne jo znova, rekoč: »Kar živi, a vendarle vísi,
 zlobnica; tudi prihodnosti več se ne boš veselila,
 kazen naj ista zadene tvoj rod in še pozne potomce!«
 Odhajajoč jo nato poškopila je s sokom čarovnim.
 Brž ko oblil jo škodljivi je zvarek, odpadli lasje so, 140
 nos in ušesa, ko glava neznatno je drobna postala,
 skrčilo tudi telo se je vse in postalo prav majhno;
 tanki so prsti ob strani ji v krake prešli, a vse drugo
 trebuh zajel je: iz njega izloča potrebno si prejo,
 prav kakor včasih še prede in tke, a sedaj le kot – pajek.

Nioba

Lidija vsa žalovala je, tudi po frigijskih mestih
 glas o dogodku je šel in povsod so o njem govorili.
 Že pred poroko Nioba je svoj čas poznala Arahno,
 v dneh, ko je mlada v Majoniji, tam, kjer je Sipil, živila,
 vendar je kazen Arahne, rojakinje, ni izmodrila, 150
 ni pred bogovi klonila in ni govorila manj drzno.
 To ji in ono ponos je budilo. A niti umetnost
 moževa niti njun rod in ne širno in močno kraljestvo
 niso tako ji pri srcu bili – čeprav čez vse dragi –
 kakor pa njeni otroci. Najsrečnejša mati bila bi
 zlahka Nioba, če sama se sebi to ne bi zazdela.

Manto, prerokinja, vidca Tejrezija hči, po navdihu božjem napoved naslednjo je šla oznanit po cestah:
 »Žene Ismenke, prisluhnite, dajte, v velikem številu
 pojdite, vse se zberite, Latoni in njenima dvema
 s prošnjo pobožno kadilo nesite, v lase pa vpletite
 160
 lovor si: to vam po meni naroča Latona.« Tebanke
 vse so poslušale, brž si z zelenjem ovenčale glavo,
 potlej med prošnjami vsipale v sveti so ogenj kadilo.

Spremstvo precejšnje je stopalo z njo, ko Nioba prišla je
 v frigijski, z zlatom pretkani obleki, ki vsak jo je videl:
 kolikor jeza je to dopustila, bila je res lepa.
 Glavo je stresla, lasje so spuščeni prekrili ramena,
 zviška pogledala vse okrog sebe, nato pa dejala:
 »Ni mar nespametno, take bogove, ki slišiš o njih le,
 170
 bolj ceniti kot vidne? Zakaj se Latoni žrtvuje,
 moje božanstvo pa nima kadila? Moj oče je Tantal,
 on se edini približati smel je omizju vsevišnjih.
 Sestra Plejad mi je mati, moj ded je veliki Atlas,
 sinje nebo od nekdanj drža na plečih mogočnih.
 Jupiter drugi je ded – in ponašam se z njim še kot s tastom.
 Mene bojijo se frigijska ljudstva in v Kadmovem dvoru
 jaz gospodujem, a mestu, ki mož moj ga z liro zgradil je,
 vladava midva, soprog moj in jaz, in z njim prebivalstvu.
 180
 Naj kamorkoli pogledam po domu, povsod neizmerno
 vidim bogastvo; in moja lepota je vredna boginje.
 K temu prištejte še sedem hčera in še sedem sinov mi,
 kmalu pa tudi še toliko zetov in snah, ter povejte,
 ali ni vzroka dovolj, da ponos ob tem me navdaja.
 Ve pa si upate bolj kakor mene častiti Latono,
 hčer nepoznanega Keja, titana, kateri vsa zemlja,
 ko je bila na porodu, ni marala dati zavetja.
 Zemlja, nebo in voda vam niso sprejeli boginje,
 prava brezdomka bila je, dokler se ni Delos usmilil.
 »Tujka, ti blodiš po zemlji kot jaz po vodovju,« je rekel,
 190
 dal ji je prostor nestalen, da tam je potem porodila
 dvoje otrok, ubogo sedmino vseh mojih porodov.
 Srečna sem – kdo bi zanikati mogel? In srečna ostanem:
 kdo naj bi v to še podvomil, ko varno me dela obilje?
 Jaz sem nad tem, da nesreča bi kdaj mi škoditi mogla,
 tudi če mnogo bi vzela, še vedno mi dosti ostane.
 Moje bogastvo presega vsak strah. Recimo, da nekaj

mojih otrok utegnilo bi vendarle biti mi vzetih;
 tudi oropana ne bi prišla na borno dvojico,
 množico, kot jo Latona ima; ni skoraj brez njih že? 200
 Pojdite, dosti je teh daritev, snemite si lovor!«
 Snele so lovor in, ne da končale obred bi, odšle so,
 vendar, kot smele so, tiho mrmraje častile božanstvo.

Besna na Kintovem vrhu boginja tedaj je sklicala
 svoja potomca in to jima rekla: »Poglejta, otroka,
 v vajino mater, ponosno na to, da je vaju rodila;
 zgolj Junoni, nobeni boginj se sicer ne umaknem.
 Dvomi, če sploh sem boginja. Če zdaj ne pomagata vidva,
 brez žrtvenikov ostanem in brez čaščenja na veke.
 To pa ni žalost edina: ravnanju je zlemu dodala 210
 Tantala hči še žalitve; zares, zapostavljala drzna
 vaju je svojim otrokom, a meni (kar njo naj zadene)
 rekla, da nimam otrok; njen jezik je res kot očetov.«
 Še je Latona omenjenim prošnje hotela dodati.
 »Nehaj,« ji rekel je Fojb, »če tožiš, se kazni zavleče!«
 Fojba ji rekla je isto in že sta se, skrita v oblakih,
 hitro spustila skozi zrak, da v Kadmov sta grad priletela.

Ravna poljana široka ležala je tam okrog mesta,
 konji teptali po njej so nenehno in trda kopita
 z množico voz pod seboj so zrahljala in zmrvila zemljo. 220
 Tam izmed sedem sinov Amfionovih nekateri
 konje so krepke zajahali, s suknom škrlatnim odete,
 s težkimi zlatimi uzdami zdaj so jih s sedla krotili.
 Ko je med njimi Ismen, ki kot prvi otrok je nekoč bil
 v materi svoji spočet, zdaj konja pod sabo obračal,
 hkrati pa brzdal živali openjeni gobec, da dirkal
 v krogu bi, »Joj mi!« zavpil je in, v prsi zadet od puščice,
 spustil iz roke je uzdo, v umiranju nagnil na stran se,
 potlej pa zdrknil in z desnim ramenom je padel na zemljo.
 Sipil, ki slišal nato skozi zrak žvenketanje je toka, 230
 uzde popustil je prav kot krmar, ki beži pred deževjem,
 kadar zagleda oblake, in jadra spusti, da ujame
 sleherni vetrič. Popustil je uzde, a vendar puščica
 (tudi še v diru ogniti se mogel ji ni) je zadela
 v tilnik ga, v njem se tresoč obtičala, ost njena pa hkrati
 grlo njegovo predrila je, gola iz njega štrlela.
 Kot je bil nagnjen, tako ga je konju med tekom čez grivo

vrglo na tla in s toplo krvjo je zemljo umazal.
 Fajdim nesrečni in Tantal, ki nosil ime je po dedu,
 že sta prenehala z ježo in s svojim vsakdanjim početjem: 240
 zdaj sta začela s spopadom mladeniškim v lesku palestrel,
 že v oprijemu se tesnem borila sta, že sta bila si
 s prsmi ob prsih, tedaj pa z napete tetive puščica,
 kakor sta skupaj bila, kar hkrati oba je predrla.
 Hkrati sta vzkriknila, hkrati sta, skrivljena v tej bolečini,
 zgrudila se in še zadnjič, ležeča na zemlji, oči sta
 hkrati poslednjič obračala, hkrati izdihnila dušo.
 To je videl Alfenor; do ran se je tolkel po prsih,
 tekkel je, rad bi že hladni telesi objel in ju dvignil,
 toda med tem ljubečim početjem naenkrat je padel:
 Delijec smrtno zadel ga s puščico globoko je v prsi. 250
 Ko jo takoj je izvlekel, z ostjo še kos pljuč je iztrgal,
 potlej je brizgnila kri in duša je z njo šla v ozračje.
 Zdaj Damasíhton, dotlej neostrižen, je najprej bil ranjen
 tja, kjer začenja golen se in kjer v podkolenju so žile
 z mehkim medsklepjem; prav tja je zadet bil, a že ko je hitro
 z roko iz rane poskušal izvleči pogubno puščico,
 druga nenadno se prav do peres mu je v grlo zadrila.
 Ven jo je sunila kri, ki iz rane kipeč je visoko
 brizgnila, zrak je še dolgo prebadala v svedrastih curkih.
 Zadnji zdaj Ilionej je roki privzdignil in prosil, 260
 toda zaman: »Bogovi, usmilite se me vsi skupaj!«
 Prosil je vse, ni vedel, da vseh mu ni treba prositi.
 Ginjen je bil Lokostrelec, a sprožene ni več puščice
 mogel ustaviti; vendar je ta bil najbolj neznatno
 ranjen za smrt, ost ni globoko v srce mu prodrila.

Glas o nesreči in žalost med ljudstvom in solze domačih
 materi brž naznanili so strašno, nenadno izgubo.
 Najprej začudenje, potlej jo bes je prevzel, da bogovi
 to so si drznili; kdo jim je dal sploh takšno pravico?
 Oče Amfíon si sam je bodalo nastavil na prsi, 270
 hkrati z življenjem prekinil je žalost, ki v njej se je znašel.
 Jojmene, kakšna razlika med to in ono Niobo ...
 Tisto Niobo, ki pravkar ljudi je zbrane odgnala
 izpred oltarjev, nato pa ponosna hodila po mestu;
 v svojih zavist je budila, a zdaj se sovražniku smili!
 K mrzlim se truplom je sklanjala zdaj brez pravega reda,
 zadnjič za vedno vse svoje sinove je spet poljubila,

potlej je roke v modricah privzdignila k nebu in rekla:

»Pasi sedaj se, strašna Latona, ob žalosti moji,
 pasi se, s to bolečino nasiti si prsi in zraven
 trdo srce si nasiti! Pokop me zdaj s sedmimi čaka,
 ti se raduj, zmagovalka sovražna, ob tem se veséli!
 Toda zakaj zmagovalka? Še v bedi mi več jih ostane,
 kot jih ti srečna imaš: navkljub pogrebom zmagujem!«

280

Niobes arrogantia punita (6.146–312)

Rekla je; že na napetem je loku vzbrnela tetiva,
 kar razen same Niobe, še v takšni nesreči predrzne,
 vse je prestrašilo. Tam pred mrtvaškimi odri ob bratih
 sestre z lasmi razpuščenimi stale so v črnih oblekah:
 ena med njimi je skušala ost iz osrčja izvleči,
 k bratu nagnila je lice in mirno ob njem je umrla;
 druga iskala tolažbo za mater je, vendar nenadno
 sama se zvila molče, zadeta od rane nevidne,
 usta je stiskala, dokler še živa je dihati mogla.
 Ena se v begu zgrudila je, druga na njej je umrla,
 ta se je skrivala, drugo si videl, kako je vzdrhtela.
 Šestim so rane, različno zadane, odvzele življenje,
 ena ostala je; mati jo zdaj je zakrila s telesom,
 skrila v obleko in vpila: »To eno, najmanjšo, mi pusti!
 Zanj edino, med hčerkami vsemi najmlajšo, te prosim.«
 Ko je prosila, je ta, ki je zanjo prosila, že padla.
 Sama bila je ob mrtvih hčerah in sinovih in možu,
 odrevenela od zla. Las veter ji ni več premikal,

290

300

v lica brezkrvne je barve bila in oči so negibne
 v žalostnih stale duplinah: zunanost bila ni več živa.
 Znotraj, kjer trdo nebo je, sedaj se strdil je še jezik,
 žile so vse odpovedale, nič več se niso ganile,
 tilnika mogla ni več upogniti ne rok premakniti,
 noga ni nič več hodila, še drob se je v skalo spremenil.
 Vendar je še jokala. Zdaj močnega vetra vrtimec
 zgrabil jo je, v domovino jo nesel. Stoji tam na gori,
 gine, še zdaj, ko je marmor, nenehoma solze pretaka.

310

Likijski kmetje

Vsi so tedaj očividne boginjine jeze se zbali,
 ženske in moški, in vsi so poslej še veliko bolj vneto
 vzvišene matere dvojčkov mogočno božanstvo častili –
 ter kot navadno ob zadnjem dogodku premlevali prejšnje.
 Eden med njimi je pravil: »Tam v Likije plodni deželi
 prav tako niso nekdanji naseljenci zaničevali
 te boginje brez kazni; preprosteži, stvar ni prav znana,
 vendar je res zanimiva. Sam videl sem mlako in kraje,
 znane po čudnem dogodku. Moj oče, ki bil je že v letih,
 hodil težko je in meni naročil je, naj mu priženem
 čredo izbranih goved od tam, a na pot mi vodnika
 dal je iz tistega ljudstva. Ko z njim sem po pašnikih hodil,
 star sem zagledal oltar, počrnjen s pepelom od žrtev,
 v vodi je stal, okrog se je v sapici trsje majalo.
 Tu se vodnik je ustavil, mrmral je: »Naklonjenost prosim,«
 tiho še jaz sem »Naklonjenost!« z njim ponovil mrmraje.
 Vprašal sem, koga oltar časti – če najade, če favna,
 ali pa boštvo domače? In tujec je tole povedal:
 »Ta žrtvenik, o mladenič, ni gorskemu boštvu postavljen,
 njen je, ki davno nekoč ji kraljevska soproga Junona
 svet je odrekla, dokler nazadnje blodeči je Delos
 (plaval takrat je kot lahek otoček) proseče sprejel ni.
 Tam pod Palade drevo in pod palmo boginja je legla,
 tam porodila potem je Latona kljub mačehi dvojčka.
 Toda, kot pravijo, tudi od tam pred Junono bežati
 morala je porodnica z otrokoma, z dvoje božanstev.
 Sonce neznansko je travnike žgalo, ko v likijskih krajih,
 kjer se himera rodila je, trud je boginjo izčrpal,
 sončna pripeka ji vsej izsušeni je žejo vzbudila:
 prsi doječe otroka s slastjo sta že vse ji izpila.

320

330

340

Sredi doline tedaj je slučajno zagledala vodo
 srednje velikega jezera, kjer so nabirali kmetje
 vrbje grmičasto, ločje in rogoz, rastoč ob močvirju.
 Tja je Titanija šla, pokleknila, da v dlan bi zajela
 hladno pijačo in pila; a kmečka drhal je branila.
 Zdaj je boginja branečim naravnost dejala takole:
 »Kaj mi branite vodo? Dostop do vode je skupen!
 Sonca in zraka in vode narava ni prav nikomur
 dala v lastnino: prišla sem po to, kar je javna dobrina.
 Vseeno prosim, da zdaj mi jo daste; saj nisem hotela
 tu si umiti utrujenih udov in vsega telesa,
 temveč le žejo olajšati, v ustih zmanjkuje mi sline,
 ko govorim, in grlo me peče, da glas v njem zastaja.
 Vode požirek bo zame kot nektar, odkrito povem vam,
 novih moči bom dobila – življenje mi rešite z vodo.
 Vsaj ta dva naj vas ganeta, zdaj, ko v naročju ročice
 stezata!« Res sta slučajno otroka iztezala roke.
 Koga boginjine vljudne besede bi te ne ganile?
 Kmetje pa še so prosilki branili in zraven grozili,
 če se ne spravi spod nog; povrh so dodali zmerljivke.
 To jim še ni bilo dosti, z nogami, nato pa še z roko
 vodo kalili so, sem in tja skakaje so blato
 mešali prav zanalašč in ga dvignili z dna do gladine.
 Jeza je žejo pregnala in Kejeva hči ni nevrednih
 več prosila za nič, boginji ni zdelo se vredno
 ponižujočih besed, le roke je dvignila k nebu:
 »Večno živite v tej lokvi mlakužni za kazen!« je rekla.

350

360

Rustici in ranas (5,313–381)

Kar je želela boginja, se res je zgodilo. Pod vodo 370
vsem se hotelo je, že so pogreznili brž se v močvaro.
Zdaj iz nje glavo so dvigali, plavali zdaj po površju,
večkrat na bregu so lokve čepeli in večkrat skakali
v mrzlo so vodo; a tudi sedaj še jezik ostudni
brusijo v svojih prepirih in, ne da bi sram kdaj bilo jih,
dasi so zdaj sred lokvá, sred lokvá še poskušajo kleti.
Glas jim je hripav postal, napihnnjeni vrat jim oteka,
njih nenehno kričanje jim gobce široke razteza.
Pleča držijo se glave tako, kot bi vrat bil odstranjen,
hrbet zelen jim postaja, a trebuh, največji del, bel je – 380
nove so žabe začele skakati po blatnem močvirju.«

Marsija

Ko je povedal nekdo o likijskih kmetov pogubi,
drugi se spomnil je satira; tega nekoč je premagal
sin Latonin s piščaljo Tritonije – s kaznijo hudo.
»Kaj me zdaj dereš?« se satir je drl. »O, saj mi že žal je,
o, saj piščal ni toliko vredna!« je klical in kričal,
vendar kričečemu snel s telesa je kožo po udih.

Phoebus Masyam excoriat (6,382–400)

Vse je bilo zgolj rana, povsod je kri mu kapljala,
mišice vse so odkrite bile, brez kože so žile
bile v trepetu; tedaj bi njegovo kipeče drobovje 390

z rebri prosojnimi v prsih mu mogel z lahkoto prešteti.
 Kmetje za njim so jokali in gozdna božanstva in favni,
 satiri, bratje, Olimp, ki tudi takrat mu je drag bil,
 nimfe in vsak, kdorkoli tedaj volnonoso je čredo
 pasel po tistih gorah ali gnal rogato govedo.
 Plodna se zemlja tedaj je zmočila in mokra sprejela
 solze prelite je, v svoje najgloblje jih vsrkala žile,
 tam jih pretvorila v vodo in spet pod nebo jih poslala.
 V morje odtlej se naglo poganja po strmih pobočjih
 Marsija, reka, ki v Frigiji vsej je ne najdeš bolj bistre.

400

Pelop

Kmalu po teh pripovedih k zadnjemu spet se dogodku
 ljudstvo vrnilo je; žal jim bilo je Amfiona z rodом,
 mater so zgolj sovražili. Edini je, pravijo, jokal
 Pelop takrat po njej; ko snel si je s prsi obleko,
 slonokoščeno se videti dalo mu levo je ramo.
 Rama bila je ob rojstvu enaka po barvi kot desna,
 tudi mesnata bila je; baje ga je oče razsekal,
 ude pa spet so spojili bogovi. Vse druge so našli,
 dela, ki vrat in nadlaket poveže, pa ni bilo najti.
 Ključnice ni bilo; tja slonovo kost so vložili;
 ko so opravili to, je bil Pelop spet cel, neokrnjen.

410

Terej, Prokna in Filomela

Bližnji glavarji prišli so in mesta sosednja prosila
 svoje so kralje, da Pelopa šli so tolažit, med njimi
 Argos in Sparta in peloponeške Mikene in zraven
 še Kalidon, še nezasovražen srditi Diani,
 plodni Orhómen in z njim Korint, ki po bakru bil znan je,
 divja Mesena in Patre, Kleóne in Pil Nelejev,
 dalje Trojzén, ki še ni mu vladal Pitej, nato mesta
 druga, ob Istmu dvomorskem zaprta, in zraven še tista
 izven dvomorskega Istma, ki vidiš od tam jih s pogledom.
 Kdo bi to mogel verjeti? Le vas, Atene, bilo ni.
 Boj jim preprečil sožalni obisk je, krdela barbarska
 mesto Mopsopa tedaj so pretresla s prihodom po morju.

420

Z vojsko pomagal Terej je, Tračan, in jih znova zaščitil,
hkrati s to zmago še slavno ime si je zase pridobil.
Njega, ki bil je mogočen po svojih ljudeh in imetju,
njega, ki hrabri svoj rod je izvajal od samega Marsa,
nase Pandíon navezal je, Prokno mu dal je za ženo.

Nuptiae Terei et Procnos (6.424–438)

Ni kot družica Junona k poroki prišla in bilo ni
ne Himeneja ne Gracij, ko bakle, s pogreba odvzete,
nesle so zgolj Evmenide in posteljo same postlale,
sova zlovesča pa s strehe je slednjič nad spalnico sedla.
Prokna in njen Terej pod to sta se ptico združila,
starša postala pod njo. Čestitala Trakija vsa je;
sama bogovom zahvalo izrekla sta, hkrati pa tisti
dan, ko vladarju je slavnemu hčer dal v zakon Pandíon,
z dnevom, ko Itij rodil se je vred, oklicala za praznik.
Sreča zares se skriva ljudem.

430

Prek petih jeseni

Titan je čas ob letni menjavi prepeljal, ko Prokna,
možu nekoč je z dobrikanjem rekla: »Če res me kaj ljubiš,
pošlji me k sestri v obiske, če ne, pa naj ona sem pride.
Tastu obljubi, da kmalu, prav kmalu se k njemu povrne;
meni takrat, ko bom videla sestro, tako bo, kot dal bi
dar mi najlepši!« Terej je ukazal in ladja zaplula
v morje je; slednjič je z jadri in z vesli zaplul v pristanišče
Kekropa, čim je prišel do zelene pirejske obale.

440

Brž ko izročil je tastu darila, desnica v desnico
 segla je; zdaj pod ugodnim je znamenjem stekla beseda.
 Z vzrokom prihoda začel je, sporočil je ženino željo,
 jamčil, da hči poslana prav kmalu se spet bo vrnila. 450
 Glej, Filomela tedaj je vstopila v sijajni opravi,
 sama pa le še sijajnejša. Take, kot včasih se sliši,
 v gozdih najade bile in driade bi, res, če bi dal jim
 kdo enako bleščeči nakit in enako obleko.
 Nič drugače Terej se ni vnel, ko dekle je zagledal,
 kakor bi vnela se slama, če kdo bi ji ogenj podtaknil,
 ali če listje in spravljeno mrvo v seniku zažgal bi.
 Res je lepa bila, a njega je zraven podžgala
 strast prirojena, ker v krajih njegovih jih vleče k nasladi:
 v lastni je strasti in v strasti rodu zdaj hkrati zagorel. 460
 Že je razmišljal, kako spremljevalce bi skrbne podkupil,
 zvesto rednico pa tudi; in njo bi pridobil z darili
 res neizmernimi, tudi če vse bi kraljestvo zastavil;
 ali ugrabil bi jo in ugrabljeno z vojsko bi branil.
 V svoji ljubezni razbrzdani vse bi si upal, ker ognja,
 skritega v srcu, mu prsi prenašati niso več mogle.
 Čakal je le še s težavo, zato se je s hlastno besedo
 k Prokninim vrnil napotkom, ko lastne je želje izražal.
 Kar prezkovoren postal je v ljubezni; ko kaj le preveč je
 prosil, je Prokno omenil pri tem, češ, ona to hoče. 470
 Zraven je solze dodal, kot bi ona mu to naročila.
 Joj, bogovi, da tolikšna noč se v prsih naseli!
 Vendar še s svojo zločinsko nakano se dober jim zdel je,
 to hudodelsko podjetnost njegovo so vsi še hvalili.
 Jasno, ko isto je stvar Filomela si sama želela.
 Pleč se očetovih nežno držala je, sama prosila
 v svojo nesrečo za srečo, da sestro odšla bi pogledat.
 Vanjo je zrl Terej ter s pogledom jo gladil in božal,
 njene poljube predstavljal si, roke na vratu – vse to je
 draž njegovo podžigalo, slo še dodatno hranilo. 480
 Vsakokrat, kadar je hčerka ljubeče objela očeta,
 rad bi bil oče: a misli brezbožnih bi s tem ne razpodil.
 Prošnjam obeh hčera se je oče uklonil; nesrečna
 zdaj Filomela zahvalo izrekla je, radostnih misli
 videla v tem je uspeh, kar obema bilo je v pogubo.

Fojb le kratko imel je še pot, njegovi so konji
 že peketal nestrpno navzdol po nebesni strmini;

v dvorcu so stregli bogat obed, pri katerem iz zlatih
vrčev so pili, nato pa predali se sladkemu spancu.
Kralj odrisijski šel je počivat, a gorel je zanjo:
njen obraz si predstavljal je, gibe in roke in tisto,
česar dotlej še ni videl, a rad bi, in ogenj ljubezni
sam si je netil z željami, ki sen so mu v hipu odgnale.
Že se zdnilo je, zetu je zdaj pred odhodom Pandíon
stisnil desnico in hčerko v solzah mu tako priporočal:
»To ti izročam, moj zet predragi, v ljubezni prisiljen,
to sta hoteli obe – in ti, Terej, si to hotel!

490

Philomela committitur Tereo (6.447–510)

Vendar v zaupanju v naše sorodstvo, še več, pri bogovih
prosim te, hčerko varuj mi z ljubeznijo vso kakor oče,
starosti moje nadležne edino sladkost in uteho
čim prej mi pošlji nazaj – odlog bi preveč se mi vlekel.
Ti pa se tudi čim prej – dovolj je, da sestra je daleč –
vrni nazaj, Filomela, če količkaj ljubiš očeta!
To je naročal in hkrati je hčerko obsipal s poljubi,
solze so tiho mu padale z lic ob teh naročilih.
Desno obeh zahteval je v jamstvo za dano obljubo,
dani pa drugo je v drugo položil, oba je poprosil,
naj v njegovem imenu pozdravita hčerko in vnuka.
Zadnji pozdrav ob nenehnem ihtenju je komaj izrekel –
ves preplašen od slutenj, ki v duši tedaj so mu vstale.

500

510

Čim Filomela je enkrat bila na pisani ladji,
vesla pa vse na odprto so gnala, tedaj si je rekel:

»Zmagal sem, z mano sedaj se pelje, tako, kot sem želel!«
To je zavriskal barbar, z naslado je komaj odlašal,
svojih oči za en sam trenutek od nje ni odvrnil:
nič drugače kot roparski Jupitrov ptič, ko iz krempljev
zajca si v gnezdo visoko spusti, od koder nikamor
več uteči ne more, ko ropar svoj plen ogleduje.

Že potovanja je konec bilo in že na obalo
svojo iz ladje utrujene šli so, ko kralj Filomelo 520
v zgradbo temačno v zaraščenem gozdu je najprej zavlekel,
tja prebledelo, drhtečo, preplašeno, solzno zaprl;
ona hotela je k sestri, ko on je priznal hudobijo,
hkrati pa že jo, devico, posilil; zaman je očeta
večkrat klicala med tem, zaman klicala je sestro,
največkrat vmes zaman je klicala vsevišnje bogove.
Tresla se je kot prestrašeno jagnje, ki že ga iztrgal
volku iz žrela je pes, a v ranah ne čuti se varno;
prav kot drgeče golob, ki z lastno krvjo oškropljen je,
krempljev boječ grabežljivih še zdaj se, ki sam je v njih tičal. 530
Brž ko se spet je zavedela, kot bi za kom žalovala,
mršila svoje spuščene lase je, se tolkla z rokami,
dvigala k nebu dlani, rekoč: »O, divji zločinec,
o, grozovitež, te niso ganile očetove prošnje,
niso te solze njegove ljubeče ne misel na sestro,
niti ne moje devišstvo in slednjič ne pravo zakona?
Vse poteptal si. Tako sem postala jaz tekmica sestri,
ti pa mož obeh. Po pravici lahko me sovraži.
Le zakaj mi, brezvestnež, ne vzameš življenja, da ne bi
kakšen zločin preostal? Ko bi vsaj pred združitvijo kletu 540
to izvršil, da senca po smrti bila bi brez krivde.
A če bogovi to vidijo, da, če nebeško božanstvo
še kaj velja in z menoj ni vse propadlo, nekoč boš
plačal vse to! Prav nič se ne bom sramovala, ko sama
tvoj bom zločin razodevala. Brž ko dobila bom možnost,
grem med ljudi; če tu bom v gozdu zaprta ostala,
gozd me bo slišal in skale, ko vse izvedo, bom ganila.
Tudi nebo naj me sliši in bog, če v njem je še kakšen.«

Philomela a Tereo vitiata (6.511–570)

Ko je z besedami temi v okrutnem tiranu vzbudila
 jezo – in strah, nič manjši od nje – ga je to spodbudilo. 550
 Meč, ki je z njim bil opasan, iz nožnice zdaj je potegnil,
 zgrabil lase ter roke ji zvil in zvezal za hrbtom.
 Brž ko je videla meč Filomela, se že ji vzbudilo
 upanje v skorajšnjo smrt je in vrat je pripravila zanjo.
 On pa vsej vznemirjeni – še je klicala očeta,
 skušala še govoriti – pograbil je s kleščami jezik,
 z mečem odsekal ga; le da okrnec še vedno je trzal,
 jezik na tleh pa drhtel in v črno zemljo pomrmraval.
 Kakor se rep, ki je kači odsekan, navadno še zvija,
 tam vztrepetaval je, v smrti iskal je sled do lastnice. 560
 Tudi po tej grozovitosti – komaj si upam verjeti –
 strto telo menda še naprej je trpinčil pohotnež.

Slednjič po vseh teh dejanjih se drznil vrniti je k Prokni.
 Čim ga je videla, že je po sestri vprašala, a on je
 hlinjeno vzdihnil in zraven lagal, kako je umrla;
 solze njegove podprle so vest. In Prokna je slekla
 z zlatom bogato pretkano bleščečo obleko, nato se
 v črno napravila, grobnico prazno postaviti dala,
 tam je opravljala spravne daritve za lažno umrlo,
 vse drugače jokala za sestro, kot treba bilo bi. 570

Znamenj nebesnih že dvanajst je sonce prešlo skozi leto.
 Kaj je bilo s Filomelo? Pobeg ji branila je straža,
 stavbe zidovi visoki bili so iz trdega kamna,
 usta pa nema, da kaj bi povedala. Vendar v težavah
 duh iznajdljiv je in misel rešilna rodi se v nesreči.
 Umno na statvah barbarskih je najprej si stkala osnovo,
 potlej med bele je niti natkala škrlatno pisanje,
 vest o zločinu. Ko to je skončala, prosila nekoga
 z gibi je, naj odnese gospe. Ta stvar izročeno
 Prokni prinesel je, ne da bi vedel, kaj z njo ji oddal je.
 Žena nasilnika divjega tkanje nato je razvila,
 videla sestrin nesrečni zapis in – kako je le zmogla! –
 tiho ostala; nje usta zaprla je žalost, njen jezik
 pravih besed je iskal za gnev, pa takih ni našel.
 Tudi jokala ni, tehtala zgolj je v zmedi divjanja,
 kaj je pravica in kaj je krivica, kujoč maščevanje.

580

Philomela liberatur a Procne (6.571–600)

Bil je čas slavja, ki vsaka tri leta so sitonske žene
 Bakhu ga v čast praznovale; obred so imele ponoči,
 ostro odmeval je v noč po Rodopi žvenket medenine,
 V noči odšla je s svojega doma kraljica, obredno
 šla je napravljena, v vse, kar Bakhovi noči pritiče.
 Glavo ovila je s trto, ob levem ji boku visela
 koža jelenja je, rama pa lahko je kopje nosila.
 Strašna se Prokna po gozdu podila je z množico spremstva,

590

besnost iz žalosti tja jo je gnala, ko hlinila, Bakh, je tvojo norost. Ko je slednjič prišla do zgradbe v divjini, vrisnila svoj »euhoj« je, nato razbila je vrata, sestro zgrabila, ugrabljenki Bakhova znamenja dala, njen obraz pa povsem zakrila z zelenjem bršljana; potlej osuplo odvedla domov je, v svojo palačo.

600

Ko Filomela je prag prestopila prekletega doma, zdrznila se je, nesrečnica, vsa je v obraz prebledela. Prokna je zdaj doma odložila svečano opravo, sestri ubogi, ki sram jo bilo je, obraz je odkrila, željna objeti jo – ta pa, nasprotno, si niti oči ni drznila dvigniti k njej, misleč, da je tekmica sestri. Gledala v tla je, nato je hotela priseči in rada klicala bi za pričo bogove, da njene sramote krivo nasilje je; roka je tu nadomeščala jezik. Prokna razkačena jeze ni mogla krotiti in sestrin jok je pograjala, češ: »S solzami se nič ne opravi, pač pa z železom, če ni že kaj hujšega, kot je železo! Jaz sem pripravljena, sestra, da vsako strahoto opravi; ali bom z baklo zanetila dvorec kraljevski in vrgla v sredo plamenov Tereja sleparskega; ali pa raje jezik, oči mu in ud, ki z njim ti vzel je nedolžnost, z mečem odrežem; še več, nemara mu s tisoči ran bom dušo zločinsko pregnala. Na nekaj velikega mislim, kaj, pa še vedno ugibam.«

610

Ko to govorila je Prokna, k materi Itij prišel je in, kaj naj stori, jo je spomnil. Vanj je nemilo uprla oči in razdraženo rekla: »Ha, kako je podoben očetu!« In drugega nič več ni govorila: v načrt maščevanja jo bes je podžigal. Ko se je sin približal in mater prijazno pozdravil, nežno z ročicama vrat ji objel in zraven poljubljal, hkrati pa vmes med poljubi se prav po otroško dobrikal, mater je vse to ganilo; unesla se njena je jeza, njene oči so se same od sebe polnile s solzami. Hkrati je v tem začutila, kako v preveliki ljubezni spet omahuje, od njega pogled odvrnila je k sestri. Slednjič oba je izmenoma gledala, zraven si rekla: »Eden se tu mi dobrika, a druga molči brez jezika. Tale mi »mamica« pravi; zakaj pa mi ona ne »sestra«? Ti si Pandiona hči; le s kom si se res poročila?

620

630

Z možem propadaš! Če mož je Terej, je zvestoba zločinska.«
 Nič ni odlašala, Itija zvlekla je proč, kakor tiger
 vleče jelenčka dojenca ob Gangu po temnih gozdovih.
 Ko so prišli v odmaknjeni prostor visokega dvorca,
 Itij iztegal je roke in, kakor bi slutil svoj konec,
 »Mati,« je klical jo, »mati,« in skušal pri tem jo objeti,
 Prokna pa z mečem zabodla ga tam je, kjer prsi se k bokom 640
 stikajo, ne da pogledala vstran bi. Ta rana že sama
 smrtna bila je; a zdaj Filomela še vrat mu prereže.
 Ude še žive, kot nekaj bi v njih še duše ostalo,
 brž sta razsekali; potlej sta nekaj jih skuhali v kotlu,
 nekaj pa scvrli na ražnju, vsa soba bila je krvava.
 K temu obedu Tereja, ki nič ni vedel, je žena
 zdaj povabila, češ, praznik obhaja po šegi domači;
 k slavlju sme priti edinole mož, odsločila je spremstvo.
 Vzvišen sedel je Terej na dednem prestolu in jedel,
 svoje meso je použival in svoj si z njim polnil želodec. 650
 V tolikšni noči duha je dejal: »Naj pride še Itij!«
 Prokna veselja okrutnega nič več ni mogla prikriti,
 tu je sklenila razkriti novico o strašnem dejanju:
 »Notri je ta, ki ga iščeš,« mu reče. Terej se ozira,
 znova sprašuje, kje je; ko spet povprašuje in kliče,
 zdaj Filomela, v laseh še s sledovi grozljivega klanja,
 v sobo je divje planila in Itija glavo krvavo
 vrgla očetu v obraz; zdaj res je pogrešala jezik,
 s pravo besedo bi rada izrazila svoje veselje. 660

Procne filium coctum apponit viro (6.647–674)

Strašno zarjul je Tračan, prevrnil je mizo pred sabo,
 Stiks in kače na glavah Erinij je klical za pričo,
 skušal raztrgati prsi, odpraviti strašne grižljaje,
 trudil zaman se izbljuvati jed, napol zaužito.
 Hkrati zajokal je: »Sinov sem žalostni grob,« je zakričal,
 potlej pa z mečem izdrtim iskal Pandiona hčeri.
 Kekropki – človek bi mislil, da krila držijo ju v zraku –
 res sta leteli s perutmi; ko ena je v gozd odletela,
 druga je šla pod napušč. A vse do danes ni s prsi
 znamenje klanja izginilo, njuno je perje krvavo. 670
 Tudi Terej, ki sta žalost in želja po kazni ga gnali,
 sam se spremenil je v ptiča, perjanico nosi vrh glave,
 kljun mu čez mero štrli, kot da v sulico bil bi raztegnjen.
 Vdab imenuje se ptič, ves tak, kot da v bitko bo zletel.

Borea in Orejtija

Žalost nad tem je predčasno, pred dolgo in skrajno starostjo
 strla Pandiona, v Tartar poslala ga bivat med sence.
 Žezlo z upravo dežele prevzel Erehtej, njegov sin, je.
 Ta je bil znan po pravičnosti, prav kot je bil po orožju.
 Štiri sinove imel je, imel tudi štiri je hčere,
 dve izmed njih sta bili si enaki po svoji lepoti. 680
 Kefal, vnuk Ajolov, s tabo se, Prokrida, srečno je zvezal;
 Boreju škodil Terej je in škodili sploh so Tračani,
 dolgo brez ljube Orejtije moral ta bog je ostati,
 ves čas ponižno je prosil, ničesar ni maral na silo.
 Ko pa s prijaznostjo nič ni dosegel, je burno razdražen
 (kar je pri severnem vetru že skoraj domača navada),
 »Prav mi je,« rekel. »Zakaj sem sploh svoje orožje odložil,
 silo in moč in jezo in piš grozeči in snubil
 s prošnjo ponižno, čeprav se zame to res ne spodobi?
 Moje orožje je sila, z njo črne oblake preganjam, 690
 s silo še morje razburkam in grčaste hraste podiram,
 sneg z njo strdim in zemljo strahujem, ko s točo jo bijem.
 Ko pa spet drugič se bratom pridružim pod nebom odprtim –
 tisto res moje je polje – se tam na vso silo zaženem,
 srednje ozračje glasno zagrmi ob našem spopadu,
 hkrati iz votlih oblakov ognjene se krešejo strele.
 Tudi ko pridem v globoke podzemske votline, uprem se
 s hrbtom plečatim in močnimi ramami v stene tam spodaj,

sence v podzemlju vznemirim in zemeljsko oblo prestrašim.

S tako močjo in silo zahtevati moral bi ženo;

ne da sem tasta rotil – Erehtej bi se moral predati.«

700

Take besede govoril je Borea, včasih še hujše,

potlej je svoje peruti razpel in z njimi zamahnil,

zemljo prepihal in morja široko gladino razburkal.

Ko pa čez gore najvišje je plašč zaprašeni svoj vlekkel,

tla je pometal in, ko se še v gosto meglo bil zakril je,

plašno Orejtijo nežno objel je z rjavimi krili,

z njo je odletel, med letom še bolj so bliski vzplamteli.

Ropar na svoji se poti po zraku nikjer ni ustavil,

dokler prišel ni do ljudstva Kikoncev in v njihovo mesto.

Boreas Orythian rapit (6.675–721)

Tam vladarja je mrzlega žena postala Aktajka,

710

tam postala je mati, ko hkrati rodila je dvojčka –

njej podobna po vsem in očetu podobna po krilih.

Kril, kot pravijo, dvojčka ob rojstvu še nista imela.

Dokler se njunim rdečim lasem ni pridružila brada,

Kalaid brez peruti in Zet enako je rastel.

Dečkoma kmalu tako kot pri ptičih obema je hkrati

perje začelo poganjati, lica pa puh je preraščal.

Leta otroška ob tem so zbežala, odrasla sta v mladca,

z Minijci runo iz volne bleščeče iskat sta šla daleč

720

prek neznanega morja na prvi izdelani ladji.

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.27.2.161-214>

»Ko je stražar zagledal luč«: antični motivi v sodobni grški poeziji

Prevedla Lara Unuk

UVOD

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική·
το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου.
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου.

*Jezik so mi dali grški;
revno hišico na Homerjevih peščinah.
Moja edina skrb je moj jezik na Homerjevih peščinah.*

Odiseas Elitis, *Hvalevredno je*

Odiseas Elitis in Jorgos Seferis, sodobna grška pesnika, ki sta za svoje delo prejela Nobelovo nagrado, sta se oba tako eksplicitno ob prejemu nagrade kot v svojem literarnem delu vsak na svoj način sklicevala na koncept neprekinjene grške literarne tradicije in jezika od antike in Bizanca do sodobnosti. Takšno pojmovanje grške tradicije se je v grški državi pričelo z zgodovinskimi raziskavami in pisanjem Konstantinosa Paparigopulosa (1815–1891), ki velja za »očeta« modernega grškega zgodovinopisja, saj se je prvi uprl dojemanju bizantinskega obdobja kot časa razkroja starogrške misli in literature ter prelomnice med veličastno antično Grčijo in njeno nevredno, nekultivirano naslednico, orientalističnemu konceptu, ki je bil v 19. in še v začetku 20. stoletja prevladujoč med zahodnimi izobraženci (ta pojav satirično opisuje Virginia Woolf v noveli *Dialog na gori Pentelik*).¹

¹ Novela je v slovenskem prevodu Tine Mahkota objavljena v knjigi Virginie Woolf *Znamenje na steni: Zbrana kratka proza*, prev. Breda Biščak, Tina Mahkota in Jana Unuk, Ljubljana 2011, str. 75–83.

Iz starogrškega izročila so pod vplivom novega, enotnega dojemanja grške zgodovine in literarne tradicije črpale generacije grških piscev 19. in 20. stoletja, bolj ali manj intenzivno glede na zgodovinsko obdobje in njegovo prevladujočo ideološko ter književno usmeritev. Miti, po katerih v glavnem posegajo, niso drugačni od tistih, po katerih so posegali njihovi sodobniki v Evropi nasploh – močen je bil vpliv Odiseje in mita o Orfeju kot arhetipu pesnika, vendar isti jezik, prisotnost v istem geografskem prostoru in možnost citiranja v originalu, v zadnjih desetletjih pa tudi boljše poznavanje starogrške tradicije dajejo novogrški preobrazbi starogrške tradicije poseben pečat.

Najznamenitejši primer grškega (natančneje pa – aleksandrijskega) pesnika, ki je svojo poetiko zgradil prav na tem izročilu, je Konstantinos Kavafis, ki je epizode iz grške zgodovine od antike do Bizanca postavil v središče svojega zgodnjemodernističnega pesništva in jih uporabil za zgovorno in samosvoj ilustracijo človeške usode in narave, kot ironično ali tragično refleksijo o minevanju, pa tudi kot vrata v svobodnejše izražanje lastne seksualnosti. V pričujoči prevodni izbor pa sem vključila predvsem v Sloveniji manj znane avtorje, saj so nam pesmi Kavafisa, Seferisa, Elitisa in Ritsosa dostopne v knjižnih izdajah. Cilj tega izbora ni prikazati celote grškega pesništva, ki se zateka k starogrški motiviki, temveč je sestavljen bolj subjektivno, gre za nekakšen potpuri pesmi 20. in 21. stoletja, v katerem so pesniki razvrščeni kronološko.

Najstarejši izmed vseh prevedenih pesnikov je Kostis Palamas (1859–1943), ki velja za enega najpomembnejših grških pesnikov svojega časa, tako rekoč nacionalnega pesnika. Bil je tudi prozaist, pisec gledaliških del ter literarni kritik, začetnik nove atenske literarne šole, močno je vplival na razvoj sodobnega grškega pesništva in intelektualnega življenja. *Himno študentov beguncev* je posvetil mladim ljudem z obal Male Azije, ki so si morali na novo skovati usodo v grški državi po prisilni izmenjavi ljudstev leta 1922, v pesmi *Orest* pa vidimo spodbudno, morda narodnoprebudno reinterpretacijo tragičnega mita.

V treh Kavafisovih pesmih, ki sem jih vključila v izbor, lahko opazujemo zanj značilni ironični pristop k mitološkim in zgodovinskim likom ter njegovo podrobno poznavanje starogrškega pismenstva, saj pesmi gradi na zelo konkretnih literarnih odlomkih: v pesmi *Ko je stražar zagledal luč* se sklicuje na znani uvodni prizor iz Ajshilovega *Agamemnona*, v »*Vse drugo spodaj v Hadu bom povedal*« *pa razvije misel na podlagi citata iz Sofoklovega Ajanta, in sicer so to Ajantove zadnje besede, preden napravi samomor.*²

Kostas Kariotakis je bil zelo vpliven pesnik z začetka 20. stoletja (1896–1928), znan po svoji melanholični, svetobolni poeziji. Za njegov čas (obdobje med obema svetovnima vojnoma) je bil značilen obrat stran od tradicije in k

2 Citat navajam v prevodu Kajetana Gantarja, v: Sofokles, *Ajant, Trahinke, Filoktet*, Maribor 2000, str. 40.

mračnim slutnjam za bodočnost, zato je antika v njegovih pesmih uporabljena samo v ironičnem kontekstu sodobnosti (pesem *Praznik v Delfih* je komentar na delfski festival, ki sta ga ustanovila Eva Palmer in Angelos Sikelianos leta 1927 kot poskus obuditve »starogrškega duha«) ali blago nakazana kot v pesmi *Črni vranci, ansambel hipodroma*.

V tridesetih letih 20. stoletja se je v Grčiji začel razcvet pesniškega nadrealizma, toka, ki je močno vplival na poezijo Elitisa in tudi Seferisa. V grškem kontekstu so nadrealistični pesniki, kot so bili Andreas Empirikos (1901–1975), Nikos Engonopulos (1907–1985) in Matsi Hadzilazaru (1914–1987), vsak na svoj način odločno posegli po antični tradiciji (Empirikos tudi z rabo arhaičnega jezika, Engonopulos in Hadzilazaru bolj z zatekanjem k mitu) in jo povezali s tipično nadrealističnimi tehnikami in postopki, kot so podobe, ki privrejo iz podzvesti, avtomatska pisava, tok asociacij in nekonvencionalne metafore, ki povezujejo nezdružljive elemente. V Grčiji je bil pesniški nadrealizem vpliven in dolgoživ.

Nadrealistoma Nikosu Engonopulosu in Matsi Hadzilazaru sledita povojni modernistki in hkrati morda največji sodobni grški pesnici Kiki Dimula (1931–2020) in Katerina Angelaki Rooke (1939–2020). V pesmi »*Vračaj se in si me jemlji*« Kiki Dimula poveže mit o Odiseju in Kavafisovo pesem *Vračaj se (Vračaj se pogosto in si me jemlji, / ljubljene občutek ...)* v zase tipični melanholični premislek o človeških čustvenih stanjih, podobno kot v ostalih prevedenih pesmih, v katerih se tipične podobe sodobnosti organsko prepletajo z mitom, ki ga reinterpreterira na lastni, sodobni način v presenetljivih metaforah. Podobno tudi Katerina Angelaki Rooke izkoristi mit za premislek o človeški usodi in naravi, pri tem pa, čeprav ostaja pri mitološkem, brezčasnem podobju in poudarja cikličnost mita, z zgodbo ravna svobodno in jo prilagaja lastnim potrebam. Med povojne moderniste lahko prištejemo tudi znanega pesnika Titosa Patrikiosa (1928), ki se v pesmi *Levja vrata* sklicuje na sekundarno vednost o izginotju levov v Grčiji, to pa spretno poveže z mitom o Heraklu, in Nanosa Valaoritisa (1921–2019), pesnika, avtorja dram in literarnega teoretičarja, znanega med drugim po svojem dopisovanju s Seferisom.

Izbor zaokrožajo pesmi treh sodobnih pesnikov: Ree Galanaki (1947), sicer izjemno priljubljene in nagajevane prozaike, pesnice in prevajalke Marie Topali (1964) ter pesnika, pravnikarja in profesorja Harisa Psarasa (1982).

PREVODI

Kostis Palamas*Himna študentov beguncev*

Nad našimi privzdignjenimi glavami
jutranje sonce žari, žari,
v senci svoje peruti
nas rediš, Atenina sveta ptica, ti.

Poslušamo slavce upanja
v senci mladosti, trdi in blede.
Nauči nas svoj jezik razumeti,
ti, Atenina ptica, sveta.

In stori, da se iz naših rok, iz naših dejanj,
iz našega cvetočega življenja
rodi nova domovina, po vsem svetu sloveča,
ti, sveti Atenin ptič,

Atenin sveti ptič, sveti ptič!

Orest

Odišavljene, sijoče lase
si razpusti, da boš videti lep, kakor si,
in duše naj ti nič več ne pekli
velika prerokba, saj veš, da ne gre

nikakor drugače! Nasmehni se
in poglej, kako te je privedla
vse do dveri Argosa usodna cesta,
da boš ubil njo, ki te rodila je.

Tu se te nihče ne spominja. Zdaj samega
sebe pozabi in se naprej odpravi,
na križišča, vse do mesta zlatega,

kot bil bi kdo drug, svoje delo opravi.
Tako ali tako bo za teboj hodila
materina kri ali ti tvoja sramota sledila.

Konstantinos Kavafis*Druga Odiseja*

Dante, *Inferno*, Canto XXVI

Tennyson, *Ulysses*

Odiseja, druga in velika,
morda celo večja od prve. Toda gorje,
čisto brez Homerja, čisto brez heksametra.

Majhna je bila njegova domačija,
majhno je bilo njegovo rodno mesto
in tudi vsa Itaka je bila majhna.

Telemahova ljubezen, Penelopina
zvestoba, očetova betežnost,
njegovi stari prijatelji, ljubezen
zvestega ljudstva,
blaženi počitek doma
so kot žarki sreče vstopili
v pomorščakovo srce.

In kot žarki so zašli.

Hrepenenje
po morju se je zbudilo v njem.
Sovražil je kopenski zrak.
Ponoči so mu kratile spanec
prikazni iz zahodnih dežel.
Premagala ga je nostalgija
po popotovanjih in jutranjih
prihodih v pristanišča, v katerih se
s tolikšnim veseljem privikrat izkrcaš.
Telemahove ljubezni, Penelopine
zvestobe, očetove betežnosti,
svojih starih prijateljev, ljubezni
zvestega ljudstva,
miru in počitka doma
se je naveličal.
In je šel.

Ko je obale Itake
postopoma izgubljal izpred oči
in je jadral na zahod s polnimi jadri,
proti Iberiji, proti Heraklovima stebroma –
daleč stran od Ahajskih morij –
je začutil, da je spet živ, da
je odvrget težke spone
znanih, domačih stvari.
Njegovo pustolovsko srce
se je hladno radostilo, oropano ljubezni.

(1894)

Ko je stražar zagledal luč

Vso zimo je presedel in vse poletje
na strehi Atridov stražar. Zdaj ves prevzet je
od sreče. Pravi, da se je ognja luč prižgala
tam daleč. Vesel je: naporna straža se je s tem končala.
Težko je na ogenj čakati ves dan, vso noč,
v vsakem vremenu pogled upirati na vso moč
naprej od Arahnaiona. Zdaj se pokazal je znak
tako zaželen. Toda pričakoval bi vsak,
da sreča bo, ko končno se prikaže,
prinesla več veselja. Vsaj takšne baže
sreča pa je gotova: upati, pričakovati
nam ni več treba. In ni se treba bati,
v hiši Atridov bo zdaj burno. To gotovo
lahko vsak dojame, zdaj ko je svetlobo
uzrl stražar. Zato raje brez pretiravanja.
Je že dobro, da je bila luč in da so s tavanja
prišli vsi ti, je dobro; besede njihove, dejanja
so vsa dobra. In naj gre vse po sreči, jim želimo.
Toda v Argosu tudi brez Atridov lahko živimo.
Vladarske hiše za vedno ne stojijo.
Gotovo, razni ljudje razne reči trdijo.
Mi le prisluhnimo. Ne bodo pa nas za nos vlekli
s temi Edini in Veliki in Neobhodni.
Takšni edini in veliki in nebhodni
se vedno hitro najdejo podobni.

(1900)

»Vse drugo spodaj v Hadu bom povedal«

»Res,« je dejal prokonzul in zaprl knjigo, »ta stih
je zelo lep in zelo resničen; zanj našel je navdih
filozof Sofokles, ko se globoko je pomenkoval sam s sabo.
Kaj vse, o, kaj vse bomo tam povedati imeli
in kako drugačni se bomo tam zdeli.
Vse to, kar tukaj kot budni stražarji čuvamo,
rane in skrivnosti, ki jih ljubosumno skrivamo,
ki v njih je vsakdanji trud, vsakdanja agonija,
tam lahko, prosti, vse jasno in glasno razkrivamo.«

»Ne pozabi dodati,« je rekel sofist in se nasmehnil blago,
»če tam govorijo o tem, če jih to še sploh zanima.«

(1913)

Kostas Kariotakis*Praznik v Delfih*

V Delfih sta pomerila moči duha dveh Grčij.
Ajshil je spet zbudil odmev skal Fajdriad.
Lornjoni, Kodak in snemalci so Prometejevi bolesi
dodali neki poseben in čudaški čar.

Isto ihtenje je to osupljivo množico zganilo.
In ko se je, ne da bi padel zastor, ta družbica razšla,
ni nič vznemirjalo več svete tamkajšnje tišine.
Le jastreb je zajadral skozi zrak ...

Črni vranci, ansambel hipodroma, drvijo
zdaj misli, bežijo pred bičem besede.
Jaz pa sem tragični klovn, ki vsi vanj strmijo,
ko se v areni pod konjskim kopitom sesede.

Nikos Engonopulos*Je Aleksander Veliki živ?*

pognal bom mladost
ki je piščal
ki je puščal
ki iz puščav

povem vam seštevek
ki je maroga
ki je Meropa
ki me ropa

objokujem spomine
kot kormoran
kot Koran
kot Krpan

in sem Minotaver
notri v kredenci
notri v kadenci
enci benci na kamenci

Orfej Ksenofob

solze mažejo življenje

toliko ste prejkale
in zdaj so vaše oči izsušene
grške
ženske

tam kamor so padle vaše trepalnice
poganjajo ciprese
vsakič s ptico
na vrhu

*Orfej**les nuages, les merveilleux nuages...*

C. BAUDELAIRE

Orfeja ni nikdar - ampak res nikdar - nič potolažilo
po dvojni izgubi
Evridike:
včasih je - kak hip - ves svetobolen recitiral kakšno pesmico
včasih pa - spet za kak hip -
so ga barve
prevzele
z vso svojo raznovrstnostjo
in naključnimi
kombinacijami vseh sort

nekoč je - okrog sončnega
zahoda -
v sinjini neba opazil
očarljive nize
oblakov
- o takšnih je nekoč v Kavuriju neki miličnik
kakor skesan zakričal:
»Glej, Engonopulosovi oblaki!«

vendar to - v resnici -
niso bili Engonopulosovi oblaki
bili so noži
britve
bridka bodala in handžarji
za sinja odela katerih
je grabil
bridka bodala in handžarji
za sinja odela katerih
so grabile
najkrutejše traške device

in potresajoč z njimi
krute device v svojih neutrudnih dlaneh
z njimi - pravim vam - so ga popadle:
raztrgale so ga
razkosale so
Orfeja

Evridikina vrnitev

v izgubljenem
malem
pristanišču
ki so se ga dotaknile
kakor poslednje
kaplje
sonca
solze
rib
se privzdiguje življenje
pokončno in mirno
v marmornih
koritih
in kakijih
grenkih
v nostalgичnem
tempu
fagotov
in
noči

in glej si ga no
pa nas je čas dohitel
in so oživele
sanje
izrečene
v otroških ahatih
palme pa so ponorele
in plamtijo
zagnale so roke
proti zvezdam
zvedave
in v temini
krike
svojih
strasti

zdaj pa
so sporočila
pograbila

praporje
ki so vihrali
v gosti
gošči
v še nezavzetih
zakloniščih
in spet so zaslišali
ljubeče
glasove

prihajati
iz
preglobokih
svetlih
prepadov
obzorij

in ihtenje
ki
kot zlo oko
obarva
tamburine vročice
na vejicah
oboževanja
počasi
obmolknejo
saj
bo hitreje
pozabljen
jok
razhoda

čim se prikaže
zver
vetrovna
še sama na pol jambora
v naliveu
ljubosumja
– in ne tisti
običajni
Minotaver
tisti znani

ampak
neki bik
s človeško
glavo -

od zadaj pa
široke
peruti
plapolajo
- kakor zverinica
ki je zarjula
na postavkih
kipov -
oljenke pa
kažejo
pot
od koder prihajajo
in bakle
določajo
pot
sprevoda

prihajajo
neljubljene
device
ki so grešile
v antifonarijih
zveličanja
in
zaponke
pogrebne
prihajajo
in mi
kažejo
s svojimi
krvavimi rokami
drevo
življenja
in
smrti

vendar me ne bodo prelisičile

ker je
moje
ustnice
neusmiljeno razpraskalo
maščevanje
in
pelikan
žrtvovanja
in ker
so se mi
globoko
v očeh
zakoreninile
pobesnele
strele
odprtega
morja

in če
nesveti cikel
ni uspel
živeti
v moji
biti
mesojede
barčice
ponosni
divjaški kriki
prebujajo
v meni
neke
pustote
neke
grožnje
okrog
njih
se ovija
noč

in če sprevod
kotrlja
svojo

pot
v luči
bakel
in
ropotuljah
in spredaj
vedno
stopa
bik
tisti
antropomorfni
in
na koncu
device
z miro

vendar
to
vem:
edini
sem
ki je zajokal
ko
je
šla mimo
ta lirična
klavna živina
in vem
drevo
ki je naredilo vtis
je
drevo
življenja

je
drevo
ki
v
svojih hladnih
dlaneh
drži

večno
skrivnost
pozabe

in je
drevo
ki
potrpežljivo
ves čas
čaka
da se zlijem
z
njegovo
gosto
krošnjo

je
tisto dragoceno
drevo
ki so mu
rože
vedno
pele
mojo
pesem
veselja

in je Evridika

Evridika ki prihaja
in odhaja
pa SPET PRIHAJA
da
bi
se dokončno
zaustavila
v
grozljivi
rani
mojega
podivjanega
drobovja

(in morda
da
bi
upravičila
staro
prerokbo
ki je
nekdaj oznanila
da sem
Orfej
visoki
vitki
in nesmrtni
vzet iz
širokih
prsi
Hermesa
Trismegista)

in zdaj
ko so
sanje
zmagovalke
v
malem
pristanišču
kjer se je zasidral
požar palm
v
marmornih
koritih
spet se širi
veselje sonca
vsepovsod
in zvenijo
zgolj
fagoti
ko
napoči
noč

Matsi Hadzilazaru*Mali cvetober*

Obdajam te z dolgim čakanjem.
Imam te v sebi kot arahovski vrč olje.
Diham te, kot ladijski kurjač srka
v pljuča sapico somraka.
Vlečem te na ušesa tako, kot Rdečekožec
pritiska uho k tlom, da bi slišal
konjski galop.

(Črnolasi Eros)

Saj ne, da bi me moral narediti za kraljico Peruja.
Moral bi se skloniti nadme, da bi v tvojih očeh zagledala
tisti lučki, ki pravita, da sem
tvoj sanjski otok v Oceaniji, eksotičen, prvinski,
preplavljen s soncem, njegovo morje, čisto, sinje,
in njegovo dno, posuto s cvetjem kot najrodovitnejša njiva.

(Črnolasi Eros)

Razmišljam o življenju, ki bi bilo bridko kot danes,
samo če bi ti odpotoval. Zjutraj razmišljam
o tvojih čvrstih udih – tam nekako najdem
tvoj objem. Zvečer gledam tvoje ustnice kakor
nagrizen sadež.
Pridi, ko pa je dan tako lep – pesmi, ki jih
imam rada, hočem doživeti s teboj. Toliko vsega
bi lahko spremenila v radost in ti jo dala.
Vsak trenutek bi ti lahko spremenila v prvinsko
glasbo, mehko krzno, toplo, električno, ki
se udara globoko. Povsem svoboden ples, namesto
udov bi imel krila, pa še krila sanj. Vonjave
– morda želiš vonjave? Potem bodo to sveži vonji,
kot majhni slapovi, sami venerini laski – ali kot obrežje
zjutraj, kamor se hodijo sončit alge, križi,
ježki – val na peščeni obali pa ni resen,
pljuska. Malo naprej premore morje blago tragičnost.

(Črnolasi Eros)

Najprijetnejši otip ima grozdje zjutraj,
ko je sveže in prevlečeno s tisto tanko
glazuro. Dotaknem se tvojega trebuha, s tremi prsti,
in spet se mi porodi podoba hladu vinograda.

(Črnlasi Eros)

Kot bi bilo včeraj zvečer tvoje telo obala,
tvoje roke mala nežna rakca.

(Črnlasi Eros)

Nočem rdečih, lilastih in belih vetrnic, hočem
ti zariniti nos v lase, ki so
kot trava ob rečnem bregu.

(Črnlasi Eros)

Cvetovi dreves so ptiči.
Tiho žvrgolenje morja je škrebļanje
dežja po zadnjem lenem valu ob obali.
Zaklana melona izliva duh po soncu.
Življenje je naša poezija.

(Črnlasi Eros – maj junij in september)

Izza oprezujoče zavese je kukal mladenič.
Avgustovski sunki vetra so čakali v napetih jadrih.
Kovačnik je plezal, vzdihoval in dehtel –
vse dokler se ni zapletel v oblak sončnega zatona.
Toliko gozdov gori,
toliko ledenikov se topi,
toliko magnolij nas medli,
toliko dolin nas spravlja v zagato.
Mi pa bodimo morske deklice, prsi razgaljene na soncu
– glava vržena nazaj, oči uprte v jambor.
Morska voda, vladarica vsega – spira vse naše žalosti.

(Črnlasi Eros – maj, junij in september)

Včasih se gubamo kot goli gumbi
v ogledalu, ob zori pa najdemo kamilice

v pomladni dolini.

Včasih zvenimo kot najzmagoslavnejši živalski krik,
ko pa se spet zaustavimo, da bi prisluhnili, je naš zvok
rezko praskanje lopate po jalovi skali.

(Črnolasi Eros)

Razgrinjam naročje in nabiram,
vse oči, pa še žalosti, skale, obale,
orle, glasbo vseh vejic, peno vseh valov.
Razgrinjam naročje in nabiram,
vse zlate korene, ki sem jih zasadila med skalami, vse
radosti, žalosti – *cifteteli* in *zejbekiko*,
karminasto ruto in svoje sinje koralde.
Razgrinjam naročje in nabiram,
vsa svoja plavanja v Kineti,
svojo strast do luči
in prodnike, svoj dih, kadar ljubim, svoj strah,
kadar me preganjajo, navdušenje, kadar hočem, veselje,
ko živim.
Razgrinjam naročje in nabiram,
vse dneve v letu – moji so, od ene
zore do druge – utapljam se v pomladnih vonjavah,
norenju in nasičenosti s soncem.

(Črnolasi Eros)

Kiki Dimula

»Vračaj se in si me jemlji«

Ne spanec. Naklonjeni veter
prinaša sanje

ta ki so ga bogovi poslali
potopit brezvetrje
vklenit neurje
da bo hitro in neovirano
zaplul razhod Odiseja
in Kalipso

njej pa so poslali strogi ukaz:
»Dovolj.
Sedem let si ga držala v ujetništvu
svoje ljubezni v votlini.
Dolgo obdobje, ki izčrpa
tako možnosti kot nemožnosti.«

Kalipso se je uklonila,
v njej pa bridka žalost.
Slišal jo je tisti krivec,
razhodom naklonjeni veter,
začutil je nevihtne očitke vesti

ne puli si las
uredil bom brodolom sanj ji je obljubil
za nezakonito vrnitev Odiseja k tebi
prinašale ti ga bodo ponoči
pred zarjo ti ga bodo jemale.

Od tedaj se je po tihem uveljavilo
na ta način
se pravi zaradi slabe vesti resničnosti
da je potovanje v obe smeri na voljo
tudi našim sanjam.

Ali je vrnitev resnična?

Strast je sekundarna.
Bolj bistveno je, da je
ta sanjski tja in nazaj
sanj resničen.

Preskrbljena z ranami

Obsojaš me,
češ da se vedem brezvoljno, počasi
tako kot za hip zastane fobija da bi razbrala
katera nevarnost že od daleč
kliče njeno ime.

Ranljiva sem, zato.
Ne samo na peti,
to sem občutila,
čeprav je bil moj značaj
še le v povojih, v testni fazi.
Vseeno sem zaznala, da je olje
razredčeno,
ni dobro podmazalo moje samoobrambe
– kaj bi, naša ozvezdja so mojstri skaze.

Mati, sem jo prosila, pojdi k Tetidi
poznata se po krvni liniji, obe sta materi
s sebe sta povlekli in odvrgli
na tla zapestnice in prstane
in prosi za nesmrtni višek
smrtnega premaza njenega sina
Ahila.

Ne z nesmrtnostjo,
z gotovostjo me premaži.

Zagnala se je vame
kakšna nesmrtnost kakšna gotovost je rekla
obe sta enako nesmrtni snovi.
In vedi še
da viška svoje stare zmote
nihče nikomur ne podarja.
Skrije ga
globoko v neskesane namene
da bo za nesmrtno namazilil
tudi svojo naslednjo ljubo zmoto.

Predvsem pa
– je še naprej govorila mati

polna sočutja zasmehovalca –
dekle, kako boš živela brez ranljivih mest
nepreskrbljena z zaskrbljenostjo
kako bo tvoja vzdržljivost napredovala
brez dohodka grenkobe
kako boš vzgojila izgubo
kako pogledala sovražnikom v oči.
Kaj bo s tvojimi očitki vesti
če jim odtegneš preživnino,
bodo postali blaženi reveži ob takšnih zakladih?
Se boš odrekla porazu?
Poraz je izročilo
ki se predaja od telesa k telesu nadaljuje se.
Si že kdaj kje videla, da bi sanje
postmoderne zmage obstale?

Če ne boš ranjena,
kje naj te poišče ljubezen.
Puščica jo bo pripeljala do tvoje rane.
Zaradi koga, misliš, je krenilo iz daljne
puščave njeno negotovo ime?
Ne zaradi nepozabnega strelčevega pogleda,
premazanega s strupom privlačnosti.
Krenila je, da bi tvoja rana nahranila
njen sestradani obstoj.

Živi negotovo.
Spoštuj svoj izvor.

Razumi vendar, prihajamo iz
minljive negotovosti smrti.

Kriza

Daljno popotovanje je preloženo.
Pri takšni krizi,
kdo si lahko privošči plačati čolnarje.
Pa kaj, če so te na silo povabili,
potni stroški so še vedno tvoji – preverjeno.

Spanje je zastonj, brez dvoma.
Kakor koli že,
kdo bo dal svoj zadnji fičnik,
zato da se nikoli več ne vrne?

Sicer bankrot obljublja
olajšave pri plačilu,
češ da bomo plačevali
Aherontu po obrokih.

Lepo vas prosim, kdo pa je še to slišal,
Aherontu po obrokih, norca se delajo iz nas.
V bistvu pa nas ropajo, saj
smo to barko že večkrat
poplačali
ob prejšnjih smrtih med življenjem.

Zdaj pa ti pravijo,
Aherontu po obrokih.
Bajke.
Čim stopiš na barko
že te bojo do golega olupili,
vse do te zadnje zavesti,
da te ob izkrcanju
ne pričakuje nihče.
Niti en sam nič.

Kalhant

Ne spim, ne spim,
pomagam se noči daljšati,
širiti,
ugašati nebodijih treba lučke.

Ne spim, ne spim,
urim črne *nikakor*,
ščuvam izurjene *nikakor*
naj trgajo zadnje zvezde.

Ne spim, ne spim,
menjavam spol, postajam mrak.
Kam se mi boš skrila, strahopetnost,
nekje te bom že našla,
zdaj ko sem se zaprisegla nespečnosti.
Moji uspavalni miligrami
spijo kot angelčki,
moji možgani pa bedijo
in jim pojejo sladko uspavanko.

Ne spim, ne spim,
pomagam se noči daljšati,
pišem slogane na zidove sanj:
dol z ranimi zorami kokošnjakov,
dol z banana republiko upov
»postavili vam bomo še hiše
pa zgradili še ceste
pa dež vam bomo privedli
in vetrove, vetrove«.

Ne spim, ne spim,
čakam na razbojnike mrakove,
da bom vstopila v mansardo preroka Kalhanta.
Ubila ga bom.
Porinil me je v vse to žrtvovanje
da bi ti lahko izplul.
Vendar ti čepiš, brezvetrje,
na gredi prerokbe
in si jemlješ čas.

Točka prepoznavne

Kip ženske z zvezanimi rokami

Vsi ti brez pomišljanja pravijo kip,
jaz te brez pomišljanja ogovorim z žensko.

Krasiš neki park.
Od daleč človeka zavedeš.
Rekel bi, da si se lahkotno zleknila,
da bi se spomnila nekih lepih sanj,
da jemlješ zalet, da bi jih podoživela.
Od blizu se sanje razjasnijo:
roke imaš zvezane na hrbtu
z marmorno vrvjo
in tvoja drža je tvoja želja
da bi ti kaj pomagalo zbežati
napetosti ujetnika.
Takšno so te naročili pri kiparju:
ujetnico.
V dlani ne moreš potežkati
niti dežja
niti lahke marjetice.
Roke imaš zvezane.

In ni samo marmor Argos.
Če bi se kaj premaknilo
v nadaljnji usodi marmornatih kipov,
če bi kipi vstali v boj
za svobodo in enakost,
kakor sužnji,
mrtvi
in naša čustva,
bi ti nadaljevala pot
v kozmogoniji marmornatih kipov
s še vedno zvezanimi rokami, ujetnica.

Vsi ti brez pomišljanja pravijo kip,
jaz ti naravnost rečem ženska.
Ne, ker te je kot žensko predal
marmorju kipar
in tvoji boki obljublajo
plodnost kipov,

bogato letino negibnosti.
Zaradi tvojih zvezanih rok, ki so takšne,
kolikor stoletij te poznam,
ti rečem ženska.

Rečem ti ženska,
ker si ujetnica.

Katerina Angelaki Rooke*Ifigenijina odklonitev*

Že lahko zaslutiš obris ladij, Ifigenija.
S kadilom so pogrnili stopnice
k morju.
Tvoj korak, obleka in lasje,
odposlanci vetra.

Noči so prihajale ena po ena, dve po dve
na blazinice tvojih prstov,
na vrhu hrbta pa
sonce, ki nikoli ne zaide.

Ker nisi mogla prešteti svojih vinogradov,
njiv in oljčnih gajev,
si se izgubljala v poletnem snu.

Tam so se na tvojem lesenem balkonu
bohotile pelargonije,
rasle so hišne ptice,
ob večerih pa si se igrala s talismani
in ljubezenskimi zgodbami.

Kraljeva hči,
pozabljala si na svoje lepe sandale,
kadar se ti je nebo, otrok leva,
v tvojih ženskih trenutkih
naslanjalo na kolena.

Ifigenija, vsaka ladja je bila divji april,
vsaka morska deklica na premcu
praznična obala.

Modri starci
pred nastankom dreves
mnogovedni starci
so pripovedovali
– še preden se je rodila Afrodita
zadaj za oblaki –
zgodbo o dekletu,

ki je bilo prijateljica vetrov.
In ti
– svetloba je marmor,
ki uklepa tvojo glavo –
si govorila z morjem, Materjo božjo,
nežno sklonjeno
nad svojega sina septembra,
o vojščakih
in njihovih zlih mislih.

Vojščaki ne verujejo.
Biki so,
s soncem narisanim na oklep,
njihova meča
težko zasajena v zemljo.
Ne verjamejo v sadove čakanja,
v morja, ki se vračajo
vse bogatejša –
tudi morsko dno se preraja.

Priti mora čas žrebeta,
visokih kaktusov,
belouške
in zvezd, da se ponovno pojavijo.
Priti mora večnost zaupanja.
Govorijo o boju,
gojijo ga skupaj s konji
in jerebicami.
Vse je nared, pravijo.
Nabrušeno orožje, vajeti,
zemlja, prekopana za trupla,
jeza, ženski kriki.
Pa veter?

Prikazali so se prvi delfini, Ifigenija.
Sledijo jim ptiči in ladje.
Dobrota je cvetela, veja s cveti limonovca
v tvojem vrtu.
Vendar se tvoje grlo ponuja,
nevidna steza zla.

Hrup na obali.
Na tlakovcih pristanišča
koraki mož, tekanje,
novice, obrazi.
Odklonila je, so rekli.

Ifigenija je odklonila.
Zaradi ljubezni, je rekla,
zaradi sladkega srca,
zaradi mirnih mestec,
da bomo poskrbeli za sadno drevje,
da bomo pravočasno prejeli deževje,
zaradi paše,
zaradi angelov.

Odklonila je.

Vojščaki naj ne prispejo;
trdnjave naj ozaljša
bršljan
in otroci naj zrasedo krepki.
Zaradi veselja, je rekla,
in vstopila v nebesa.

Vojaki so presenečeni
preložili vojno.

Aleksander Veliki

Pokrajina je sedmi čut
statična katastrofa
med Velikim medvedom in Strelcem.
Smrt lahko odložimo samo v prostoru
oljke ovenčane s stoletji pa
se spuščajo k morju
– Hipolit je še vedno v njihovem listju –
zvezane z luninimi menami
s svojim plesom
spremljajo led in vročino.
Tu kamor stopamo praznujejo demoni
kače napočijo pomlad z razpoko
na odvrženem levu
se duša lesketa v lisah.
Puščava sledi svojim vernikom
tudi ona se seli
vse globlje v skalo
globlje v žejo
deli prisego
soncu, norosti ...

Jaz sem šesti čut zmage
otožnost zmagovalca
ko plitko drema na vrtnem stolčku
in s sanjami spet naseljuje Mater.
Zaljubljam se v zvezde in čričke
prostor pred vidom
konja pred uzdo
osvajalec sem in še vedno asket
v nežni vlagi rojstva
z nepreizkušenimi nesmrtnostmi
in deviškim dejanjem.
Evfrat ni več meja;
gremo proti opicam ki skrivaj
oponašajo ptice
volkuljo, molčečo mater nekega mesta;
korenine potujejo vse do virov
do globoko doneče noči živali
do bežne usode meseca.
Dajmo se premagati oblakom

dajmo se premagati marcu
obnoreli od luči
zarinimo glavo v zemljo;
gremo v Veliki poraz.

Azijska kraljična Aleksandru Velikemu

Speče mesto je bilo greh
zbudil si ga da bi ga osvojil.
Bogovi so majhni, si pravil, da se rodi zvezda
je potrebno brezno.
Načrt vsemirja me je opisal
zora postarana čarovnica
me je predajala noči
sen brez čudeža.
Greh je bilo da si me dvignil vse do gore
mi rekel timijan, kamen,
greh je bilo da sem te gledala
kako rasteš s konji
in jih puščaš za seboj
na varnem.
Kakšna žalost ko si odhajal z oblaki
in nisem vedela katera zvezda
bo sklenila tvoj krog!

Cvet je tvoja ljubezen, je rekel Aleksander Veliki,
in tvoja predanost
obsodba rože.
Pozabljaš na zvezdne utrinke
ki oplazijo rastline
in jih spremenijo v angele ali kaktuse?
Pozabljaš na liste ki se budijo
pojejo in ustvarjajo
korenine?
Igrajo se z lilijo in izgubo
obotavljajo se in prevračajo ...
Kako naj diha tvoj cvet?
Skrivaš ga s svojim trebuhom
praviš, da je lep, ploden
toda rad bi upal tudi na zver
in na izginotje
in na križanje.
Življenje?
Udomačila bi rada življenje, kraljična?
Prinesla si kunce
in divje mačke
velike ekvadorske mravlje,

bori, zavarovani pred nevihto,
so se zaoblili
njihove iglice so se zmeščale
zahvaljujejo se ti.
Nekoč pa se bodo privzdignili
zahtevali nazaj svojo norost
in slabo vreme
noč, ki jih bo s severnikom vlekla
na odprto morje;
spet jih bo zaslužnjil blisk.

Kakšni plazilci, kakšne žuželke
so človeška sreča
ko pa jo tako vztrajno pritiskajo
tako tesno k tlom!

Aleksander Veliki in Sfinga

Lep dan
sprehod med ladjami in oljkami
zimsko svetlobo
val se razbija ob zaprte hiše
gole pomarančevce in stopnice.
Drugi otoki, drugi otoki
z vsakim oblakom drugi otoki,
modri ali snežni,
jaz pa stopam
po zamrznjenih algah
skupaj s Sfingo.
Sfinga se premetava v meni
ne najde si kotička
ne najde si miru
okrog lastne osi kot mačka
preden si izbere ležišče.
Modrost ali norost
je bilo torej vprašanje.
Modrost ali norost ko sem potoval
modrost ali norost ko sem se bojeval ...
Sfinga je potovala
Sfinga se je bojevala
in raztrgala uganko na dvoje
Sfinga me je mučila
Sfinga me je mamila
v dolino, v mesto
k vsakdanjim dejanjem
slave.
Sfinga se je obmetavala z noži
ko je trpinčila nomade
ko je v puščavi klala
otroke
ko je žalostila kralje.
Med borovci sva se sprehajala
danes zjutraj,
jaz in Sfinga.
Topla prst je puhtela
v hladu
sva klepetala ...

Sfinga se je zleknila, da bi se spočila
molčala sva ...
Ah, ta črv!
Kako modro se zvija
pol svetloba pol senca
pozablja
pušča za sabo gibanje
svet je mala sobica
in prenaša ga na repu.
Pripovedujeva si ...
kaj vse se je zgodilo
kaj je bil Aleksander Veliki
– kot da me sploh ne bi poznala –
je bil norost ali modrost?
Na otoku se je privzdignil veter
zašumeli so borovci.
O vprašanih
sva izrekla neko puhlico
da ne odvrnejo smrti
o pohodih
neko staro resnico
da ne premagajo prahu.
Shladilo se je
napotila sva se proti zaprtim kavarnicam
s pečkami za kostanj, z mandljevimi piškotki
morje se je zdaj že zmračilo
ni klicalo
ni se bližalo
sivo
nič njegovega
nama ni bilo dano.
Morje ...
le kaj vse ve
o kraljih
kadar jih nasledi v spanju
o piratih
o norih časih
spreminja se in ostaja negibno
spreminja, spreminja
ali pa spet
vlaži prдавno skrivnost.

Utrudila sem se, je rekla Sfinga –
držala je neko paličko
in črtala znake.
Utrudil sem se, je rekel Aleksander
na nič ne odgovorimo z življenjem;
resničnost
je manj iskrena
od nas
pripoveduje o škrjančkih
pripoveduje o otokih meseca marca
pripoveduje o poljih ...
Oh, preprostost polj!
Koza, neustavljiva,
preskakuje svetlobo
preskakuje smrt
in prvi listi figovca vzbrstijo
da bi pozdravili veliko noč.

Diogen

Cele dneve crkujem v sodu
nimam posnemovalcev za mrak.
Materine relikvije so otrdele
še kar stanujem v njej
saj se nisem nikdar rodil
samo obstajam
in zaboli me vsakič
ko se dotaknem sten sveta.
Posut z nekaj ostružki svetlobe
dolge ure opazujem dihanje kože
in druge
druge črte svoje usode
burne
črte brez prihodnosti na dlani
tako da si nisem nikdar upal
napresti
laži okrog golote
svoje smrti.
Postarani zarodek
zavit v črno blago
dan za dnem se je platno razvijalo
in se dvigalo bližje k očem.
Dan za dnem
se premetavam, stokam
grizem lastni rep
v teh štiriindvajsetih urah
se poslavljam, želim si:
toliko površine, toliko energije
toliko strasti
toliko, nič več
do jutri.
Ta dan, ki se pričvrščen
premika
in spreminja barvo, sonce
me ubija in ga preučujem
sramoti me in ga sprejemam
vajenec sem v pedi razdalje
v obroču starosti.

Zunaj soda ni nič
škripa v severniku
kuha se v vročini
jaz pa se kotalim, kotalim
skupaj s svojim kosom neba
čez mejo konkretnega.
Nihče se ni nikdar zganil
v večni naravi
se spominjam rojstva
kot lanskega praznika
kot žužek kroži
sonce okrog mene
vedno okrog mene
jaz pa mučno središče
živim kot bi spoznal
spim kot da bi odgovoril
v spanju sanjam
o svojih mrtvih
kako spet umirajo
zbudim se in dvomim
potapljam se v lesena brezna.
Takole sirotim v temi
izgublajo se pridige prijateljev
v grlu nočne sove
s svojo nočno modrostjo
skovika »začasno«
vedno me začasno
posvojijo reči.
Lepo se zrcali svet
v okroglem očesu krave
kakor pašnik dokončno zamejen
z njenimi štirimi nogami
jaz pa sem izgubil
čarovnijo površine
in globino ki vleče navzdol
se ugreza z zrnem,
posmrtno.

Titos Patrikios*Levja vrata*

Levi so izumrli že pred dolgimi leti
niti enega ni bilo več v Grčiji
v bistvu pa je bil en sam, preganjan
se je skrtil nekje na Peloponezu
in ni bil več nikomur nevaren
dokler ni Herakles še njega ubil.
Vendar ni spomin na leve
nikoli nehal vzbujati strahu
strah je vzbujala njihova podoba na grbih in ščitih
strah je vzbujala upodobitev na spomenikih bitk
strah je vzbujal njihov izklesani lik
na kamniti prekladi vrat.
Vedno v nas vzbuja strah naša težka preteklost
strah vzbuja pripoved o minulih dogodkih
ki jo pisava kleše v preklado
dveri skozi katere stopamo vsak dan.

Rea Galanaki

Meduza si čese kače las

Meduza si čese kače las.
Prišel bo Perzej z mečem in zrcalom.
Globoka senca in dehtenje figovca.
Z glavnikom jo božajo Judeževi prsti.

Ikar

Rekel je
ni dovolj, da preslišiš očeta
preslišati moraš tudi usodo
ki ti piše smrt v Egejskem morju.

Pravijo
raztreščil se je v neki soteski.

O Prokni in Filomeli

Spokojno kljuvata v krošnje
medtem ko klepetata ob prvem poletnem mraku.

Ob prvi zori je kljun krvav,
jetra pa požrta.

Nanos Valaoritis*Gostija sofistov*

Telesa brez otipljivih obrazov
obrazi brez izoblikovanih teles
ki ugasnejo brž ko ugasne sonce
hkrati z ropotom pisalnega stroja

Z golimi, možatimi rokami ob bokih
postavni smrčijo v spanju
in vidijo da jih je kaos premagal
v železnih salonih spanca.

Nesnovna čustva na plaži
v motelih Srednjega ranga
narejena iz barv in dišav
lepa Helena oblečena po modi

sanjari in se sprašuje, kaj počne
ko sedi pri isti mizi z drugimi
in lenobno gleda brezdelno
množico v vročini bele sezone

jaz pa jo skušam prepričati
da bi ponoči plavala, midva, gola
in pustila obleko na plaži
ona pa sprašuje, ali bo voda mrzla.

Maria Topali*Zimski plavalec*

Eteokles in Polinejk sta se poklala med sabo.

Antigona je bila živa zazidana.
Ismena je prijela očeta za roko
in skupaj z njim odšla.

Tretji Ojdipov sin je ostal v mestu.

Veliko se je učil, resno študiral.
Ukvarjal se je s kupom športnih disciplin.
Bil je družaben, ampak brez pretiravanja.
Njegova velika ljubezen je bila učenost.

Postal je desna roka vseh kasnejših kraljev.
Poročil se je z njihovimi hčerami.
Sam je postal kralj v kritičnih, prehodnih
obdobjih.

Ni vodil nobenih vojn.
Vedno je bil velikodušen do moških in do žensk.
Ni pel, vendar je redno hodil
na koncerte. Diskretno je oboževal pevke.
Nikoli ni uporabljal besed, kot je »obožujem«.

Veliko žensk bi mu z veseljem položilo
svoj beli vrat na kolena.
Částile bi mu kri, da mu podarijo malo barve.

Ampak on se je smehljaj božal jih je po laseh.

Čvrst v svojih mislih.

Neprediren.

Na kraj pameti ti ne bi padlo, če bi ga poznal.
Da je ta moški sesal žgočo temo.

Iz prekrasnih Jokastinih prsi.

(Penelopina rapsodija)

Jezi se na moške,
 ki gledajo lepe noge, toda moški
 ne morejo drugače, ker so zrasli
 ob slovnici preteklosti
 in če jo zavržejo, bi tvegali,
 da povsem izgubijo besede: kdo pa si ti?
 da jim praviš »mutci«? in kdo
 neki te je mazilil za »Oznanjevalko Nove slovnice«?
 K vragu z besedami in pogledi:
 vse to je perje v vetru, brez kosti in brez krvi,
 brez vode in brez skale. Osredotoči se nizko:
 rodovitno blato se pogovarja s Soncem,
 tu so tvoja stopala, tu je tvoja glava.
 Ljudje, tako debeli kot suhi,
 so tenke niti: ne morejo dati prav ali narobe.

Če izstopimo celo iz Materine ljubezni,
 bomo spoznali zaželeni prostor Pristrčne
 čestitke! Konec je z žalostjo: Materina ljubezen
 je vir vseh bridkosti (čeprav je po neki,
 sicer zastareli, teoriji vir vseh bridkosti,
 nasprotno, njena odsotnost). Naj torej kdo prežene
 te lenobne krave iz mojih misli,
 krava-Indija, biftek-Evropa, vzšel je nov
 svet. oh, what a joy! Moški pa ti še naprej
 grejo na živce, ko z očmi požirajo tvoje lepe noge,
 kot bi bile bifteki. In kdo ti bo zdaj rekel »moja vila«
 v Metuljevi slovnici, kdo
 te bo občutil s krili kačjega pastirja, kdo
 bo pokleknil in kdo
 bo potem stal pokončen pred teboj
 in v kateri govorici te bo nagovoril?

Poezija se utaplja v tvoji tesnobi. kot
 črno-rumena osa v negibnih globinah
 temne osvežilne pijače.

*imenovan tudi »praznina« in »pusta dežela« v pobožnejših časih.

Haris Psaras*Ikarov padec*

Kot ptice se bom privzdignil in šel
in zamračil zemljo s svojimi krili,
ko dajem prednost poveljem svojih pričakovanj,
daleč od vsega čutnega, kar me obdaja.

Hrumenje krvi je začelo pojemati,
jaz pa gradim krila,
da se brez ovinkarjenja vržem, krhka izjava,
na zemljo, ki praši dekliška odela
in maže z blatom škornje vojakov.

Smrt nas natika na svojo neizprosno luč,
tako kot ribič z baklami in trskami lovi postrvi.
Gosenice, ki leze in naenkrat poleti v zenit,
sem ponotranjil nauk in puščam,

da me predrzni smehljaj sonca zdaj
raztrešči in me naenkrat objame
in potem nedotaknjen, brez raze zaide
ter mi priskrbi opevani padec,
ki vse leteče pusti brez upa.

Dejansko bivajoče

Platon je ločen petdesetletnik.
Osamljen divja in, kot priznava,
ima prejkone raje blondinke,
sploh te z bakrenimi nohti,
ki trgajo mrežo njegove žalosti
kot uporniški loki violin.

Premagala nas bo tema,
pa izmolzi potem do kraja
svojega očeta, ki je hotel, da te imenujejo
Platon, nekega popoldneva v Kalamati.
(Oče tvojega očeta je bil prav tako Platon,
veteran solunske fronte.)

Tema igra proti nam na domačem igrišču z enim golom,
nam pa je dovolj, da zaman vdihavamo
pravljичne sapice.
Torej, Platonov mit je
sapica, tolažilna in tožeča.
In vsakdo je jetnik svojih domačih mitov.

Kadar obrne glavo nazaj
in poškili proti ustju votline,
vidi dejansko bivajoče, se pravi
sencà, ki mu sivijo,
svojo upadlo grodnico
in mežikanje baterije svojega neobčutljivega srca.

In če se navadi bele svetlobe, bo postopoma uzrl
v izparinah neke neulovljive ideje
samomor svojega brata v osemdesetih,
svojo mater na pragu smrti
in tako imenovane slabe ali nesrečne trenutke,
ki nas odrivajo na stran.

Alegorija votline je Platona
izžela. Potrebuje predah.
Nakloni predah, o Bog, svojemu služabniku Platonu
in daj mu priti v Raj,
kjer so zbori Svetnikov, Gospod,

zbori Svetnikov in vse ostalo,
kar nam še dolguješ, na primer
tolažeče iskre,
ki žarijo na neizraslih nohtih zarodkov,
in kup razburkanih nedelj.

